

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

C 100

Έκδοση
στην ελληνική γλώσσα

Ανακοινώσεις και Πληροφορίες

66ο έτος

16 Μαρτίου 2023

Περιεχόμενα

I Ψηφίσματα, συστάσεις και γνωμοδοτήσεις

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

574η σύνοδος ολομέλειας της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, 14.12.2022 - 15.12.2022

2023/C 100/01

Ψήφισμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η μακροχρόνια παρακαταθήκη του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας — Η πάγια συνεκτίμηση της νεολαίας και η χειραφέτησή της»

1

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

574η σύνοδος ολομέλειας της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, 14.12.2022 - 15.12.2022

2023/C 100/02

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επενδύσεις με βάση το φύλο στα εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

8

2023/C 100/03

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επένδυση στη διάσταση του φύλου: ένας τρόπος βελτίωσης της ισότητας των φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

16

2023/C 100/04

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επικοινωνιακή προβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

24

2023/C 100/05

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Μια βιομηχανική στρατηγική για τον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

31

2023/C 100/06

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ενδυνάμωση των νέων ώστε να επιτύχουν βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

38

EL

2023/C 100/07	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών — Σώστε τις μέλισσες και τους αγρότες» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)	45
2023/C 100/08	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κρίση των τιμών των τροφίμων: η κερδοσκοπία και συγκεκριμένες προτάσεις αντίδρασης στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)	51
2023/C 100/09	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση στη Λατινική Αμερική μετά την κρίση COVID-19 — Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία ανάκαμψης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)	61
2023/C 100/10	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η ψηφιακή μετάβαση στην Ευρωμεσογειακή περιοχή» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)	68
2023/C 100/11	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Έλεγχος της ανταγωνιστικότητας για την οικοδόμηση μιας ισχυρότερης και ανθεκτικότερης οικονομίας της ΕΕ» (διερευνητική γνωμοδότηση)	76

III Προπαρασκευαστικές πράξεις

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

574η σύνοδος ολομέλειας της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, 14.12.2022 - 15.12.2022

2023/C 100/12	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού 2021» [COM(2022) 337 final] . .	83
2023/C 100/13	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Νέο ευρωπαϊκό θεματολόγιο καινοτομίας» [COM(2022) 332 final]	89
2023/C 100/14	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα: α) Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μέσου αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών στην ενιαία αγορά και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2679/98 του Συμβουλίου [COM(2022) 459 final — 2022/0278 (COD)], β) Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) 2016/424, (ΕΕ) 2016/425, (ΕΕ) 2016/426, (ΕΕ) 2019/1009 και (ΕΕ) αριθ. 305/2011 όσον αφορά διαδικασίες έκτακτης ανάγκης για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης, την έκδοση κοινών προδιαγραφών και την εποπτεία της αγοράς λόγω έκτακτης ανάγκης στην ενιαία αγορά [COM(2022) 461 final — 2022/0279 (COD)], γ) Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση των οδηγιών 2000/14/ΕΚ, 2006/42/ΕΚ, 2010/35/ΕΕ, 2013/29/ΕΕ, 2014/28/ΕΕ, 2014/29/ΕΕ, 2014/30/ΕΕ, 2014/31/ΕΕ, 2014/32/ΕΕ, 2014/33/ΕΕ, 2014/34/ΕΕ, 2014/35/ΕΕ, 2014/53/ΕΕ και 2014/68/ΕΕ όσον αφορά τις διαδικασίες έκτακτης ανάγκης για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης, την έκδοση κοινών προδιαγραφών και την εποπτεία της αγοράς λόγω έκτακτης ανάγκης στην ενιαία αγορά [COM(2022) 462 final — 2022/0280 (COD)] .	95
2023/C 100/15	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με οριζόντιες απαιτήσεις κυβερνοασφάλειας για προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/1020» [COM(2022) 454 final — 2022/0272 (COD)]	101
2023/C 100/16	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάκτηση και τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων» [COM(2022) 245 — final]	105
2023/C 100/17	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση κοινού πλαισίου για τις υπηρεσίες μέσω ενημέρωσης στην εσωτερική αγορά (ευρωπαϊκή πράξη για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης) και την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ» [COM(2022) 457 final — 2022/0277 (COD)]	111

2023/C 100/18	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με την προσπάθεια για ένα μέλλον χωρίς αμίαντο: μια ευρωπαϊκή προσέγγιση για την αντιμετώπιση των κινδύνων που ενέχει για την υγεία ο αμίαντος» [COM(2022) 488 final] και «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/148/ΕΚ σχετικά με την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που συνδέονται με την έκθεση στον αμίαντο κατά τη διάρκεια της εργασίας» [COM(2022) 489 final — 2022/0298 (COD)]	118
2023/C 100/19	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων 2023» [COM(2022) 526 final — (2022)0326 (COD)]	123
2023/C 100/20	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανάλυση των επενδυτικών κενών στον τομέα της άμυνας και η μελλοντική πορεία» [JOIN(2022) 24 final]	132
2023/C 100/21	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2011/2115» [COM(2022) 305 final — 2022/0196 (COD)]	137
2023/C 100/22	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 389/2012 όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών που τηρούνται στα ηλεκτρονικά μητρώα σχετικά με τους οικονομικούς φορείς που διακινούν υποκείμενα σε ειδικό φόρο κατανάλωσης προϊόντα μεταξύ κρατών μελών για εμπορικούς σκοπούς» [COM(2022) 539 final — 2022/0331 (CNS)]	145
2023/C 100/23	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μέτρων διαχείρισης, διατήρησης και ελέγχου που εφαρμόζονται στην περιοχή που καλύπτεται από την αλιευτική συμφωνία του νοτίου Ινδικού Ωκεανού (SIOFA)» [COM(2022) 563 final — 2022/0348 (COD)]	146

I

(Ψηφίσματα, συστάσεις και γνωμοδοτήσεις)

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

574Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ,
14.12.2022 - 15.12.2022**Ψήφισμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η μακροχρόνια παρακαταθήκη του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας — Η πάγια συνεκτίμηση της νεολαίας και η χειραφέτησή της»**

(2023/C 100/01)

προτάθηκε από τον πρόεδρο του τμήματος SOC κ. **Laurențiu PLOSCEANU**, κατόπιν αιτήματος της ομάδας συντονισμού για το ευρωπαϊκό έτος νεολαίας [Katrīna LEITĀNE (πρόεδρος), Neža REPANŠEK, Michael McLOUGHLIN, Nicoletta MERLO, Mateusz Maciej SZYMANSKI, Florian MARIN, Pierre BOLLON, Dolores SAMMUT BONNICI και Davor MAJETIĆ]

Νομική βάση	Άρθρο 50 του Εσωτερικού Κανονισμού
	Ψήφισμα
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας	
(υπέρ/κατά/αποχές)	150/0/1

Παρά την αβεβαιότητα που έχουν προκαλέσει ο πόλεμος στην Ουκρανία, η πανδημία COVID-19 και η κλιματική κρίση, οι νέοι παραμένουν η κινητήρια δύναμη του ευρωπαϊκού σχεδίου, και η δημιουργικότητα, η ενέργεια και ο ενθουσιασμός τους αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη βιωσιμότητά του. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται σήμερα καθορίζουν τον κόσμο του αύριο, επομένως είναι ζωτικής σημασίας να ληφθεί μέριμνα έτσι ώστε οι νέοι έχουν λόγο στις αποφάσεις που επηρεάζουν το μέλλον τους, καθώς ακόμη και οι έμμεσες πολιτικές μπορούν να έχουν μεγάλο αντίκτυπο και σημασία για τους νέους και τις επόμενες γενιές.

Τον Δεκέμβριο του 2021, η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Ursula von der Leyen ανακήρυξε το 2022 «Ευρωπαϊκό έτος νεολαίας» καθώς «**η Ευρώπη χρειάζεται όλους τους νέους της**» και «η Ένωσή μας πρέπει να διαθέτει ψυχή και όραμα που θα τους συγκινούν»⁽¹⁾. Επιπλέον, όπως δήλωσε η Ευρωπαία επίτροπος κ. Mariya Gabriel, «**το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας αναμένεται ότι θα αλλάξει θεμελιωδώς τον τρόπο με τον οποίο συμπεριλαμβάνουμε τις νέες και τους νέους στη χάραξη πολιτικής και στη λήψη αποφάσεων**»⁽²⁾.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/speech_21_4701

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_21_5226

Στη γνωμοδότηση της με θέμα «Η στρατηγική της ΕΕ για τη νεολαία για την περίοδο 2019-2027»⁽³⁾, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) ζητεί να δοθεί έμφαση στη διατομεακή προσέγγιση, στη συνολική θεώρηση των νέων και των αναγκών και των δικαιωμάτων τους, και τονίζει ότι «είναι πεπεισμένη ότι **η συμμετοχή των νέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων πρέπει να προωθηθεί** πέραν των μεμονωμένων εκδηλώσεων. Επιπλέον, κατά την περαιτέρω ανάπτυξη του διαλόγου για τη νεολαία, πρέπει να βελτιωθεί ο ρόλος των εθελοντικών οργανώσεων νεολαίας και των εθνικών συμβουλίων νεολαίας και να χρησιμοποιηθούν πρόσθετες δυνατότητες. Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ θα πρέπει να αναλάβουν ηγετικό ρόλο ως προς το θέμα αυτό, με την ΕΟΚΕ να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των θεσμικών οργάνων για την ενίσχυση της συμμετοχής των νέων σε ενωσιακό επίπεδο».

Εδώ και μερικά χρόνια, η ΕΟΚΕ εργάζεται με σκοπό την καλύτερη ενσωμάτωση των απόψεων των νέων στο έργο της και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ με διαρθρωμένο και ουσιαστικό τρόπο, καλύπτοντας διάφορες διαστάσεις, όπως το κλίμα και η βιωσιμότητα⁽⁴⁾, προωθώντας τις συζητήσεις στοργυλής τραπέζης των νέων για το κλίμα και τη βιωσιμότητα, και περιλαμβάνοντας έναν εκπρόσωπο των νέων στην επίσημη αντιπροσωπεία της ΕΕ στις Συνόδους της διάσκεψης των συμβαλλομένων μερών της σύμβασης-πλασίου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, καθώς και στην αντιπροσωπεία της ΕΟΚΕ· υπογραμμίζοντας τον ρόλο της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη⁽⁵⁾· αναλύοντας την κατάσταση της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας και τις σχετικές διατάξεις⁽⁶⁾· προωθώντας τη συμπερίληψη των νέων στην κατάρτιση των εθνικών σχεδίων ανάκαμψης⁽⁷⁾, με μεγαλύτερη συμμετοχή των οργανώσεων νεολαίας στις φάσεις εφαρμογής και παρακολούθησης των σχεδίων και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων· αναφερόμενη στην πολιτική για τη νεολαία στα Δυτικά Βαλκάνια⁽⁸⁾ και καλώντας την ΕΕ να υποστηρίξει περαιτέρω τα Δυτικά Βαλκάνια με σκοπό τη βελτίωση της συμμετοχής των νέων· προωθώντας την ενσωμάτωση της διάστασης των νέων σε όλους τους τομείς πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ, με την εισαγωγή της αξιολόγησης του αντικτύπου της ΕΕ από τη σκοπιά των νέων⁽⁹⁾, διατυπώνοντας συγκεκριμένες συστάσεις και προτάσεις, και προτείνοντας να ενισχυθεί η εσωτερική συμμετοχή των νέων και των οργανώσεων νεολαίας στο έργο της ΕΟΚΕ.

Συν τοις άλλοις, η ΕΟΚΕ έχει ταχθεί υπέρ⁽¹⁰⁾ της πρότασης να ανακηρυχθεί το 2022 ευρωπαϊκό έτος νεολαίας, δηλώνοντας ότι προτίθεται να πρωτοστατήσει στο θεματικό αυτό έτος, αξιοποιώντας επιτυχίες πρωτοβουλιών της, όπως η πρωτοβουλία «Η δική σου Ευρώπη, η δική σου φωνή!», οι συζητήσεις στοργυλής τραπέζης των νέων για το κλίμα και τη βιωσιμότητα και η αποστολή εκπροσώπων της νεολαίας στις Συνόδους της διάσκεψης των συμβαλλομένων μερών της σύμβασης-πλασίου των Ηνωμένων Εθνών. Η ΕΟΚΕ βρίσκεται σε ιδανική θέση για να διευκολύνει τη συνεργασία με τα δίκτυα νεολαίας. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ δημιούργησε ομάδα συντονισμού για το ευρωπαϊκό έτος νεολαίας με μέλημα την εκπροσώπηση και την προβολή αυτής της πρωτοβουλίας εντός της ΕΟΚΕ και να συντονίζει τις εν εξελίξει πρωτοβουλίες με θέμα τους νέους. Αυτή η ομάδα συντονισμού έλαβε εντολή να ενισχύσει τη συνεργασία με τις οργανώσεις νεολαίας και τους νέους κατά τη διάρκεια και πέραν του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας, και να συνεργαστεί με τα άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. προκειμένου να εξασφαλίσει καλύτερη γενική ενσωμάτωση των νέων στις καθημερινές τους δραστηριότητες.

Στο σχέδιο ψηφίσματος που εκπόνησε η ομάδα συντονισμού του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας καλεί τα θεσμικά όργανα και τις εθνικές κυβερνήσεις της ΕΕ να μεριμνήσουν για τη μακροχρόνια παρακαταθήκη του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας προάγοντας τη δομημένη και ουσιαστική συμμετοχή των νέων στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα, και προωθώντας τους μηχανισμούς συμμετοχής των νέων και των οργανώσεών τους. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ επιβεβαιώνει εκ νέου τη δέσμευσή της να ενισχύσει τη συμμετοχή των νέων στο έργο της και να προωθήσει την πάγια συνεκτίμηση των νέων σε όλα τα επίπεδα για μια περισσότερο ενοποιημένη και ισχυρή Ευρώπη.

«Δεν μπορούμε πάντα να διαμορφώνουμε το μέλλον για τη νεολαία μας, αλλά μπορούμε να διαμορφώνουμε τη νεολαία μας για το μέλλον», Franklin D. Roosevelt

⁽³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Ενεργοποίηση, σύνδεση και ενίσχυση των νέων: νέα στρατηγική της ΕΕ για τη νεολαία» [COM(2018) 269 final] (ΕΕ C 62 της 15.2.2019, σ. 142).

⁽⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προς μια διαρθρωμένη συμμετοχή των νέων όσον αφορά το κλίμα και τη βιωσιμότητα στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 44).

⁽⁵⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα Ενδυνάμωση των νέων ώστε να επιτύχουν βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 100 της 13.3.2023, σ. 38).

⁽⁶⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα Η ίση μεταχείριση των νέων στην αγορά εργασίας (υπό εκπόνηση).

⁽⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πώς μπορεί να εξασφαλιστεί αξιοπρεπής εργασία για τους νέους και να διασφαλιστεί η ένταξη των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΕΑΚ) μέσω της εκπόνησης εθνικών σχεδίων ανάκαμψης (ΕΣΑ)» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 27).

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η πολιτική για τη νεολαία στα Δυτικά Βαλκάνια ως μέρος του θεματολογίου καινοτομίας για τα Δυτικά Βαλκάνια» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 443 της 22.11.2022, σ. 44).

⁽⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα Αξιολόγηση του αντικτύπου της ΕΕ από τη σκοπιά της νεολαίας (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 46).

⁽¹⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας 2022», [COM(2021) 634 final — 2021/0328(COD)] (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 122).

1. Η μακροχρόνια παρακαταθήκη του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας στην ΕΟΚΕ

1.1. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να προσεγγίσουν τις συζητήσεις του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας με ανοιχτό πνεύμα και να δώσουν σε αυτές ανάλογη συνέχεια. Είναι καίριας σημασίας να υπάρξει συγκεκριμένη παρακαταθήκη του ευρωπαϊκού έτους νεολαίας, και να δοθεί συνέχεια στο έργο αυτό κατά το «Έτος δεξιοτήτων» και πέραν αυτού. Επιπλέον, η στρατηγική της ΕΕ για τη νεολαία και η διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης προβλέπουν επίσης σημαντικά βήματα προς την καλύτερα δομημένη και πιο ουσιώδη συμμετοχή των νέων στην οικοδόμηση του μέλλοντος της Ευρώπης.

1.2. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, και ειδικότερα οι οργανώσεις της νεολαίας, διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην εύρεση καινοτόμων συμμετοχικών μέσων για την ενσωμάτωση της διάστασης των νέων στη χάραξη πολιτικής σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς πολιτικής, και τονίζει τον ρόλο των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην ενίσχυση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, διασφαλίζοντας τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές αξίες για τους νέους.

1.3. Η ΕΟΚΕ διαπιστώνει ότι, δυστυχώς, ο χώρος δράσης για τις οργανώσεις νεολαίας συρρικνώνεται ⁽¹⁾, και υπογραμμίζει τη δημοκρατική του σημασία. Η ΕΟΚΕ ζητεί μέτρα για την ενδυνάμωση των οργανώσεων της νεολαίας και την ενίσχυσή τους με βιώσιμους πόρους που θα αυξήσουν την ικανότητά τους να εκπροσωπούν και να προασπίζονται τα δικαιώματα και τα συμφέροντά τους.

1.4. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τις επιτυχείς πρωτοβουλίες για τη δομημένη και ουσιώδη συμμετοχή των νέων τα τελευταία χρόνια στις γνωμοδοτήσεις της ⁽²⁾ και εκφράζει τη δέσμευσή της να αναπτύξει νέες πρωτοβουλίες με σκοπό την προώθηση της συμμετοχής των νέων και της διάστασης των νέων στη χάραξη πολιτικής.

1.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η ενεργός συμμετοχή των νέων στη χάραξη πολιτικής και στη λήψη αποφάσεων είναι ζωτικής σημασίας για την οικοδόμηση του μέλλοντος της Ευρώπης και για την ανάπτυξη ενός οράματος με το οποίο οι νέοι θα μπορούν να συνδεθούν. Συνεπώς, ενθαρρύνει τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να εφαρμόσουν την αξιολόγηση του αντικτύπου της ΕΕ από τη σκοπιά της νεολαίας, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη θεώρηση της χάραξης πολιτικής συνολικά σε επίπεδο ΕΕ μέσω της οπτικής των νέων.

1.6. Σε συνέχεια των προτάσεων που παρουσιάστηκαν στη γνωμοδότηση με θέμα την «Αξιολόγηση του αντικτύπου της ΕΕ από τη σκοπιά της νεολαίας», η ΕΟΚΕ ζητεί την πάγια συνεκτίμηση των νέων στη χάραξη πολιτικής σε όλα τα επίπεδα και να επιδιωχθεί με ενιαία τρόπο η δομημένη και ουσιώδης συμμετοχή τους σε όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Η συμμετοχή αυτή θα πρέπει να βασίζεται στους ακόλουθους πυλώνες:

- τη συνδημιουργία από την αρχή πρωτοβουλιών, έργων και εκδηλώσεων σχετικών με τους νέους με τις συμμετέχουσες οργανώσεις νεολαίας και μέρηνα ότι θα έχουν λόγο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας·
- την από κοινού ανάληψη ευθύνης για τις πρωτοβουλίες, έργα και εκδηλώσεις με οργανώσεις νεολαίας, με την ανάθεση ηγετικού ρόλου και την παρακολούθηση των προτεραιοτήτων και των αναγκών τους·
- την ενίσχυση της ικανότητας των οργανώσεων νεολαίας και την υποστήριξή τους με τους απαραίτητους πόρους και μέσα για τη συμμετοχή τους·
- τη δημιουργία δομημένων και ουσιωδών διαδικασιών εποπτείας, πέρα από τις ειδικές συνεδριάσεις και τα απλά αιτήματα για διαβουλεύσεις.

⁽¹⁾ SAFEGUARDING20CIVIC20SPACE20FOR20YOUNG20PEOPLE20IN20EUROPE202020_v4.02028129.pdf (youthforum.org)

⁽²⁾ Παραδείγματος χάριν, γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Ενεργοποίηση, σύνδεση και ενίσχυση των νέων: νέα στρατηγική της ΕΕ για τη νεολαία» [COM(2018) 269 final] (ΕΕ C 62 της 15.2.2019, σ. 142), γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προς μια διαρθρωμένη συμμετοχή των νέων όσον αφορά το κλίμα και τη βιωσιμότητα στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων της ΕΕ» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 44), γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας 2022» [COM(2021) 634 final — 2021/0328(COD)] (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 122), γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα Αξιολόγηση του αντικτύπου της ΕΕ από τη σκοπιά της νεολαίας (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 46).

1.7. Η ΕΟΚΕ δεσμεύεται να δημιουργήσει μόνιμη εσωτερική ομάδα με σκοπό να αποκτήσει διαφανείς και διατομεακούς μηχανισμούς συντονισμού, ώστε να ενσωματώσει τη διάσταση των νέων στο έργο της ΕΟΚΕ και να διερευνήσει και να εξετάσει περαιτέρω πιθανούς τρόπους εφαρμογής της έννοιας της αξιολόγησης του αντικτύπου της ΕΕ από τη σκοπιά της νεολαίας στο έργο της, προκειμένου να αναπτύξει μια συνεπή προσέγγιση ως προς τη συμμετοχή των νέων στην ΕΟΚΕ.

1.7.1. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ ζητεί να δημιουργηθεί μια δομή που θα εκπροσωπεί τις οργανώσεις της νεολαίας και/ή θα εξασφαλίζει τη συμμετοχή τους σε όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, και/ή πιθανώς μια πλατφόρμα ενδιαφερόμενων μερών, όπως η ευρωπαϊκή πλατφόρμα ενδιαφερόμενων μερών για την κυκλική οικονομία, η οποία θα έγκειται στην αρμοδιότητα της ΕΟΚΕ. Επιπλέον, καθώς ο διάλογος της ΕΕ για τη νεολαία αποτελεί την ουσιαστικότερη συμμετοχική διαδικασία της Ευρώπης, στην οποία συμμετέχουν υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων και νέοι προκειμένου να συζητούν ζητήματα και να βρίσκουν λύσεις από κοινού, θα μπορούσαν να γίνουν περαιτέρω βήματα ώστε να ενισχυθεί αυτός ο μηχανισμός, για παράδειγμα, εισαγωγή της δομής συνδιαχείρισης⁽¹³⁾, της οποίας θα ηγείται επίσης η ΕΟΚΕ.

1.8. Η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει τη μεγαλύτερη συμμετοχή των νέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, από την κατάρτιση των νομοθετικών προτάσεων και των πρωτοβουλιών έως την εφαρμογή, την παρακολούθηση και τη συνέχειά τους. Αυτή η προσέγγιση ακολουθείται από το 2021 στην αντιπροσωπεία της ΕΕ στις συνεδριάσεις της Συνόδου της διάσκεψης των συμβαλλομένων μερών της σύμβασης-πλαίσιου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, όπου η αντιπροσωπεία έχει τουλάχιστον έναν εκπρόσωπο των νέων. Η ΕΟΚΕ συνιστά ένθερμα να ακολουθηθούν και οι άλλες αντιπροσωπείες οργάνων της ΕΕ παρόμοια προσέγγιση και να λάβουν επίσης υπόψη τη διαγενεακή διάσταση.

1.9. Για να ενισχυθεί ο ρόλος της ίδιας της ΕΟΚΕ στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ υπευθύνων χάραξης πολιτικής και οργανώσεων νεολαίας τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συνιστάται, πρώτον, να δημιουργηθεί διαφανής, δομημένος και αποτελεσματικός μηχανισμός συμμετοχής των νέων για τον αποτελεσματικό συντονισμό του νομοθετικού έργου, παραδείγματος χάριν, μια ειδική ομάδα νέων. Δεύτερον, συνιστάται η αλληλεπίδραση με τους νέους και τις οργανώσεις νεολαίας, και η συμμετοχή τους στο έργο της. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να εφαρμοστεί συντονισμός και ανταλλαγή ορθών πρακτικών σχετικά με τη συμμετοχή των νέων σε όλα τα επίπεδα και τα κράτη μέλη, και περισσότερο στοχευμένες δραστηριότητες προβολής. Ειδικότερα, ενίσχυση των σχέσεων με τις εθνικές οργανώσεις νεολαίας και εστίαση στα τοπικά έργα για τους νέους στο πλαίσιο της ΕΟΚΕ και μεταξύ των μελών.

1.10. Επιπλέον, δεδομένης της σημερινής ταραχώδους γεωπολιτικής κατάστασης, είναι σημαντικότατο να διασφαλιστεί η συμμετοχή των νέων στην προώθηση της βιωσιμότητας, της ασφάλειας και της ειρήνης. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το πρόσφατα εγκριθέν σχέδιο δράσης για τη νεολαία στο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, και πρόκειται να εκδώσει γνωμοδότηση πρωτοβουλίας σχετικά με αυτό εντός του 2023. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ καλεί την ΕΕ να παράσχει περαιτέρω υποστήριξη στα Δυτικά Βαλκάνια με σκοπό τη βελτίωση της συμμετοχής των νέων, δεδομένης της θετικής συσχέτισης της εκπαιδευτικής ή επιμορφωτικής κινητικότητας με την πολιτική δραστηριοποίηση των νέων καθώς και με τη δραστηριοποίηση που άπτεται της συμμετοχής στα κοινά. Η ίδια αρχή πρέπει να ληφθεί υπόψη στη σχέση με την Ουκρανία και τη Γεωργία. Η ΕΟΚΕ επιμένει ότι θα πρέπει να ενισχυθεί η συνεργασία με τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες όσον αφορά τις πολιτικές για τη νεολαία.

1.11. Η ΕΟΚΕ θα προσπαθήσει να λαμβάνει συστηματικά υπόψη τις απόψεις των νέων στις γνωμοδοτήσεις της, συμπεριλαμβανομένων των γνωμοδοτήσεων πρωτοβουλίας και των διερευνητικών γνωμοδοτήσεων που εγκρίνονται κατόπιν αιτήματος των εκ περιτροπής προεδριών του Συμβουλίου της ΕΕ ή άλλων θεσμικών οργάνων της ΕΕ. Η ΕΟΚΕ, χάρη στις εξαιρετικές σχέσεις της με αυτά τα όργανα, θα κάνει ό,τι είναι δυνατόν ώστε να τα πείσει ότι αυτά τα αιτήματα πρέπει να καλύπτουν πυγχές που αφορούν τους νέους.

2. Το σημείο έμφασης τα επόμενα χρόνια: από κοινού οικοδόμηση ενός καλύτερου πιο οικολογικού, συμπεριληπτικού και ψηφιακού μέλλοντος.

2.1. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της αναβάθμισης της γνώσης και της πληροφόρησης των νέων σε σχέση με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τους ενωσιακούς λειτουργικούς μηχανισμούς και πεδία δράσης, συγκεκριμένα παραδείγματα από καθημερινές δραστηριότητες και ευκαιρίες για την προσωπική και επαγγελματική ανέλιξη των νέων. Ο αριθμός των ευρωπαϊκών προγραμμάτων ανταλλαγής εμπειριών και κατάρτισης (Erasmus+, Discover EU κ.λπ.) πρέπει να αυξηθεί τόσο τοπικά όσο και εξωτερικά, καθώς και τα προγράμματα που εσπεύονται από κοινού με άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της κάθε χώρας και της αλλοδαπής. Η ΕΟΚΕ θα προωθήσει και θα ενθαρρύνει τα μέλη της να οργανώσουν τοπικές πρωτοβουλίες επικεντρωμένες στη νεολαία.

⁽¹³⁾ Σύστημα συνδιαχείρισης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2.2. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει την ανάγκη να δημιουργηθεί και να διασφαλιστεί το πλαίσιο συμμετοχής όλων των νέων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, με παρότρυνση των θεσμικών οργάνων να είναι περισσότερο ανοιχτά και πρόθυμα να συνεργαστούν με τους νέους. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δοθεί η δυνατότητα στους μειονεκτούντες, ευάλωτους και περιθωριοποιημένους νέους να συμμετέχουν σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η προώθηση της συμμετοχής των νέων στις πολιτικές εκλογές πρέπει να αποτελείσει προτεραιότητα. Συν τοις άλλοις, η συμμετοχή των νέων συμβάλλει στη δημιουργικότητα και στην καινοτομία, πρέπει να ακούγεται η φωνή των νέων και θα πρέπει να ενθαρρύνεται η συμμετοχή τους στα κοινά και στην κοινότητα από νεαρή ηλικία.

2.3. Η ΕΟΚΕ συνιστά να εφαρμοστούν προγράμματα δεύτερης ευκαιρίας και γραμματισμού για τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, καθώς και μέτρα για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, με προγράμματα καθοδήγησης, υποστήριξης και κοινωνικής προστασίας που θα απευθύνονται στους νέους από αγροτικές περιοχές και από φτωχές οικογένειες, ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβασή τους στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

2.4. Κρίνεται απαραίτητο να παρέχεται υψηλού επιπέδου και καθολική εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση, έτσι ώστε να αποκτούν όλοι τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τα προσόντα και τη νοοτροπία που απαιτείται για να διαμορφωθεί στην Ευρώπη μια πιο δίκαιη, πιο συνεκτική, πιο βιώσιμη, πιο ψηφιακή και πιο ανθεκτική κοινωνία. Οι νέοι —και δη οι πλέον ευάλωτοι εξ αυτών— πρέπει να διαθέτουν δεξιότητες που θα τους επιτρέπουν να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία και να διαχειρίζονται επιτυχώς τις μεταβάσεις στην αγορά εργασίας⁽¹⁴⁾. Οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι αποτελούν σημαντική συνιστώσα της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας, όπως αναγνωρίζεται και στην πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2023 ως «Ευρωπαϊκό έτος δεξιοτήτων»⁽¹⁵⁾, παράλληλα με τη διασφάλιση καλών συνθηκών εργασίας, προβλεψιμότητας σταδιοδρομίας και την παροχή ευκαιριών. Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των νέων σε εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων σε ό,τι αφορά τη νεολαία θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα. Υπάρχει επίσης ανάγκη να σημειωθεί πρόοδος όσον αφορά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, τη διόρθωση των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων και την έμφαση στη διά βίου μάθηση, την επανειδίκευση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων⁽¹⁶⁾.

2.5. Η ΕΟΚΕ ζητεί να διευκολυνθεί η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα των νέων από αγροτικές περιοχές, με εξασφάλιση των υλικών και ψηφιακών υποδομών που είναι αναγκαίες για μια υψηλής ποιότητας εκπαιδευτική διεργασία, ειδικά στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος.

2.6. Σε συνεργασία με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ειδικά σχολεία για άτομα με σπάνιες νόσους ή άτομα που δεν μπορούν να φοιτήσουν στο σχολείο για ιατρικούς λόγους, και να εξασφαλίσουν κατά προτεραιότητα τις αναγκαίες υποδομές για ίση πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες ώστε κανείς να μη μένει στο περιθώριο.

2.7. Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό καταλύτη όλων των άλλων Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ υποστηρίζει το έργο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς την κατεύθυνση της μάθησης για την πράσινη μετάβαση και τη βιώσιμη ανάπτυξη και καλεί τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν και να μετασχηματίσουν αναλόγως την εκπαίδευση στις χώρες τους⁽¹⁷⁾.

2.8. Η ΕΟΚΕ προτείνει να οργανωθούν συνεδρίες ενημέρωσης και συμβουλευτικής ή εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο την εξήγηση των βασικών στοιχείων που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της αγοράς εργασίας, ειδικότερα εννοιών όπως εργοδότης, σύμβαση εργασίας κ.λπ., παράλληλα με τους κοινωνικούς εταίρους και την κοινωνία των πολιτών. Εν προκειμένω, θα πρέπει να διατεθούν επαρκείς πόροι, ιδίως για τους μειονεκτούντες νέους και όσους εργάζονται σε άτυπες μορφές απασχόλησης. Οι ίδιες πληροφορίες πρέπει επίσης να απευθύνονται στους νέους μετανάστες κατά την είσοδό τους σε μια άγνωστη χώρα, με μέλημα την ταχύτερη ενσωμάτωσή τους στη νέα κοινωνία, στα εκπαιδευτικά και εργασιακά της συστήματα και στον πολιτισμό της. Γενικότερα, θα πρέπει να παρέχονται στους νέους αυξημένα μέσα για να αποκτούν γνώσεις από πεδία όπως τα χρηματοοικονομικά και, βεβαίως, για να έχουν επίγνωση των δικαιωμάτων τους ως πολιτών και εργαζομένων. Όλα αυτά είναι σημαντικά για να βοηθούνται οι νέοι ενόψει της μελλοντικής ενήλικης ζωής τους.

2.9. Η ΕΟΚΕ έχει ήδη σημειώσει ότι η επιχειρηματικότητα μπορεί επίσης να συντείνει καθοριστικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας και της ευημερίας, καθώς και στην ανάπτυξη μιας κοινωνικής και πράσινης οικονομίας, πολλώ δε μάλλον δεδομένης της ανάκαμψης μετά την πανδημία. Η ενθάρρυνση της εκπαίδευσης στα της επιχειρηματικότητας με σκοπό την απόκτηση επιχειρηματικών δεξιοτήτων θα μπορούσε να αποτελέσει έναν μέσο δημιουργίας ευκαιριών επαγγελματικής σταδιοδρομίας, ιδίως για τους νέους⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁴⁾ Βλέπε π.χ. γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πώς μπορούν, με βάση την εκπαίδευση και την κατάρτιση και υπό το πρίσμα της διά βίου μάθησης, να προαχθούν οι δεξιότητες που χρειάζονται στην Ευρώπη ώστε να εδραιωθεί μια κοινωνία πιο δίκαιη, πιο βιώσιμη, πιο ψηφιακή, πιο ανθεκτική και με μεγαλύτερη συνοχή» (Διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της πορτογαλικής Προεδρίας) (ΕΕ C 286, της 16.7.2021, σ. 27), σημεία 1.2 και 2.3.

⁽¹⁵⁾ Η Επιτροπή ξεκινά τις εργασίες για το Ευρωπαϊκό Έτος Δεξιοτήτων (europa.eu).

⁽¹⁶⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα *Η ίση μεταχείριση των νέων στην αγορά εργασίας* (υπό εκπόνηση).

⁽¹⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα *Ενδυνάμωση των νέων ώστε να επιτύχουν βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης* (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 100 της 13.3.2023, σ. 38).

⁽¹⁸⁾ Ψήφισμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Συμβολή στο πρόγραμμα εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2023» (ΕΕ C 443 της 22.11.2022, σ. 1), σημείο 4.14.

2.10. Η ΕΟΚΕ προτείνει την εξεύρεση κατάλληλων λύσεων σε εθνικό επίπεδο έτσι ώστε να εξασφαλιστεί έλεγχος των τιμών των ενοικίων και, άρα, να διευκολυνθεί η κινητικότητα για εκπαιδευτικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς, και να εφαρμοστεί πρόγραμμα κατασκευής κοινωνικών κατοικιών για νέους, ειδικά σε μεγάλες πόλεις και κέντρα οικονομικής ανάπτυξης.

2.11. Η ΕΟΚΕ ζητεί να έχουν οι νέοι καλύτερη πρόσβαση σε ποιοτικές υγειονομικές υπηρεσίες, ειδικά οι νέοι από αγροτικές περιοχές, με αύξηση του αριθμού των νοσοκομειακών εγκαταστάσεων ή των κινητών μονάδων που παρέχουν πρωτοβάθμιες ιατρικές υπηρεσίες, και με διεξαγωγή εκστρατειών ενημέρωσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα οι οποίες θα στοχεύουν σε θέματα όπως η πρόληψη ατυχημάτων, οι διατροφικές διαταραχές, η ψυχική υγεία, η γενική αγωγή υγείας και η αναπαραγωγική υγεία, τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Θα πρέπει να αναπτυχθούν ειδικά ερευνητικά προγράμματα για να βοηθούνται οι νέοι να θεραπεύονται από ασθένειες όπως ο καρκίνος, καθότι οι θεραπείες που παρέχονται στους ενήλικες συχνά είναι ακατάλληλες γι' αυτούς.

2.12. Μέσω της συνεργασίας με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, η ΕΟΚΕ ζητεί να καταβάλλονται αυξημένες και συνεχείς προσπάθειες για δράσεις στα σχολεία που αφορούν την κυκλοφοριακή αγωγή, την πρόληψη των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων, τον εκφοβισμό και τη ρητορική μίσους, τη χρήση καπνού, αλκοόλ και ναρκωτικών, με τη συμμετοχή των νέων και της κοινωνίας των πολιτών.

2.13. Η ΕΟΚΕ προτείνει να εξασφαλιστούν η συμμετοχή των νέων στα συστήματα επίσημης εκπροσώπησης στις επαφές με τους ενδιαφερόμενους φορείς στην αγορά εργασίας, η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, καθώς και του δικαιώματος των εργαζομένων και των εργοδωτών να συγκροτούν και να συμμετέχουν σε οργανώσεις της επιλογής τους με τη συμμετοχή όλων των νέων, ιδίως δε των ανέργων ή όσων έχουν επισφαλή εργασία.

2.14. Η ΕΟΚΕ ζητεί να ενισχυθεί η ικανότητα των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, ώστε να εκπροσωπούν τους νέους και να διευκολύνουν τη διαδικασία μετάβασης από την εκπαίδευση στον ενεργό εργασιακό βίο, καθώς και να συμπεριληφθούν οι οργανώσεις της νεολαίας στους φορείς κοινωνικού διαλόγου, στις συλλογικές διαπραγματεύσεις και στους τριμερείς οργανισμούς που έχουν αρμοδιότητες στην αγορά εργασίας.

2.15. Η ΕΟΚΕ ζητεί να εκσυγχρονιστούν και να ενισχυθούν οι φορείς που δραστηριοποιούνται στην αγορά εργασίας, προσαρμόζοντας τις υπηρεσίες που παρέχουν στις ιδιαιτερότητες των νέων, ώστε να καταστούν εύκολα προσβάσιμοι, δυναμικοί, φιλικοί και λιγότερο γραφειοκρατικοί.

2.16. Η ΕΟΚΕ ζητεί να διασφαλιστεί δίκαιη μεταχείριση όσον αφορά τις ίσες ευκαιρίες ανδρών και γυναικών, αλλά και όσον αφορά τους νέους σε σύγκριση με τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες, ειδικότερα σε σχέση με τους μισθούς, τις εργασιακές συνθήκες, την κατάρτιση και τις ευκαιρίες εργασιακής εξέλιξης. Η εργασία των ασκούμενων, ειδικά των νέων, δεν πρέπει να συνεπάγεται εκμετάλλευση ούτε να αποτελεί εργαλείο για την καταστρατήγηση της εργασιακής σχέσης. Η μη αμειβόμενη ή μη αποζημιούμενη πρακτική άσκηση μπορεί να έχει ιδιαίτερα αρνητικό αντίκτυπο στην εμπειρία των νέων από την αγορά εργασίας⁽¹⁹⁾ και άρα πρέπει να απαγορευτεί⁽²⁰⁾. Η εκπροσώπηση των νέων θα πρέπει να ενισχυθεί περαιτέρω.

2.17. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η στήριξη για την κοινωνική οικονομία είναι απαραίτητη, καθώς αυτός ο τομέας βοηθά ενεργά τους κοινωνικά περιθωριοποιημένους νέους και άλλα ευάλωτα άτομα, ιδίως με μέτρα που αποσκοπούν στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της επικοινωνίας κ.λπ.

2.18. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι, δεδομένου του πλαισίου που δημιουργήθηκε από την πανδημία λόγω της χαμηλής προσβασιμότητας στις υγειονομικές υπηρεσίες, απαιτείται περισσότερη προσπάθεια προκειμένου να βοηθηθούν οι νέοι όσον αφορά τον εντοπισμό ενδείξεων ζητημάτων ψυχικής υγείας και συνολικής ευεξίας, και να προωθηθεί η σωστή πληροφόρηση σε όσο το δυνατόν περισσότερους διαύλους, σε αντιδιαστολή με τις ψευδείς υποσχέσεις για βοήθεια/στήριξη, μεταξύ άλλων με τη χρήση εργαλείων υγείας για τον σκοπό αυτόν.

2.19. Η ΕΟΚΕ ζητεί να μεταρρυθμιστούν τα συστήματα κοινωνικής προστασίας και η εργατική νομοθεσία, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες πραγματικότητες και μορφές εργασίας, και να εξασφαλιστεί η μελλοντική δυνατότητα ταχύτερης προσαρμογής και ρύθμισης των επακόλουθων αλλαγών στον εργασιακό κλάδο με πλήρη σεβασμό των μοντέλων εργασιακών σχέσεων κάθε χώρας και της αυτονομίας των κοινωνικών εταίρων.

2.20. Η ΕΟΚΕ συνιστά τα συστήματα συνταξιοδότησης και κοινωνικής προστασίας να επανασυνδεθούν με την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα των νέων, να είναι δίκαια, συμπεριληπτικά και προσαρμοσμένα στην πραγματικότητα της αγοράς εργασίας, εξασφαλίζοντας την προστασία των νέων που απασχολούνται σε νέες μορφές εργασίας και εκείνων που είναι άνεργοι. Οι υψηλής ποιότητας θέσεις εργασίας για όλους τους νέους πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα.

⁽¹⁹⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα *Η ίση μεταχείριση των νέων στην αγορά εργασίας* (υπό εκπόνηση).

⁽²⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πώς μπορεί να εξασφαλιστεί αξιοπρεπής εργασία για τους νέους και να διασφαλιστεί η ένταξη των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (EEAK) μέσω της εκπόνησης εθνικών σχεδίων ανάκαμψης (ΕΣΑ)» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 27), σημείο 1.9.

2.21. Η ΕΟΚΕ περιγράφει ότι η περίοδος της πανδημίας του κορονοϊού έδειξε ότι τα ζητήματα υγείας και ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των ψυχοκοινωνικών κινδύνων, είναι σημαντικά, παράλληλα με τη σταθερότητα και την προβλεψιμότητα στην απασχόληση. Είναι αναγκαίο να ξεκινήσει διάλογος με τους νέους για το πώς θα προληφθούν στο μέλλον τα προβλήματα σε αυτόν τον τομέα. Η διαθεσιμότητα διαφόρων μορφών απασχόλησης με βάση τα πρότυπα σταθερότητας και ποιότητας είναι σημαντική για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των νέων στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, χρειάζονται μέτρα για την ενίσχυση της εποπτείας των συνθηκών απασχόλησης των νέων, συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης των επιθεωρήσεων εργασίας.

2.22. Η ΕΟΚΕ ζητεί να προστατευτούν τα δικαιώματα των νέων και να διασφαλιστεί η κοινωνική προστασία με ισορροπία εργασιακής-ιδιωτικής ζωής, προστασία του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και διατήρηση του χώρου συλλογικής διαπραγμάτευσης. Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η εξεύρεση τρόπων για τη διευκόλυνση της κατάλληλης ελαστικότητας του ωραρίου εργασίας των νέων έτσι ώστε να μπορούν να ολοκληρώνουν τις σπουδές τους.

2.23. Η ΕΟΚΕ ζητεί να συνεκτιμηθεί η αυξημένη συνέργεια μεταξύ των διαφόρων μέσων που αφορούν ειδικά τους νέους, όπως οι «Εγγυήσεις για τη νεολαία» και η «Εγγύηση για τα παιδιά». Πρέπει να δοθεί στους νέους μια πραγματική εγγύηση που θα τους προσφέρει προβλέψιμες προοπτικές σταδιοδρομίας. Η δημόσια χρηματοδότηση για τη στήριξη των νέων στην αγορά εργασίας δεν πρέπει να συντελεί στην επισφάλεια, και η ενασχόληση των κοινωνικών εταίρων και της κοινωνίας των πολιτών με τη στήριξη των νέων στην αγορά εργασίας πρέπει να εξακολουθήσει να αποτελεί προτεραιότητα.

2.23.1. Η ΕΟΚΕ έχει ως στόχο να εξασφαλίσει την παροχή κατάλληλης και ποιοτικής εναλλακτικής μέριμνας για όλα τα παιδιά και τους νέους που στερούνται της δέουσας γονικής μέριμνας, και, καθώς οι σχέσεις είναι ακόμα πιο σημαντικές σε αυτές τις περιστάσεις, να επιτρέπει στα αδέρφια να μένουν μαζί, εκτός αν αυτό αντιτίθεται στο βέλτιστο συμφέρον τους. Γενικότερα, είναι σημαντικό οι μηχανισμοί στήριξης να μη διακόπτονται απότομα με την ενηλικίωση των νέων.

2.24. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει την ανάγκη εξεύρεσης κατάλληλων απαντήσεων στα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα που έχουν ανακύψει λόγω του σημερινού οικονομικού μοντέλου, ιδίως για τους νέους. Αυτό θα πρέπει να γίνει με μέλημα οι νέοι να αποτελούν τον βασικό πυλώνα για το μέλλον στην προσπάθεια να καταστούν οι κοινωνίες μας πιο οικολογικές, δικαιότερες, πιο συμπεριληπτικές και πιο επικεντρωμένες στην επιδίωξη της ευημερίας. Η νεολαία πρέπει να αποτελεί οριζόντιο θέμα/στόχο στις επενδύσεις των ΕΔΕΤ.

2.25. Η ΕΟΚΕ θεωρεί αναγκαίο να διασφαλιστεί ότι οι νέοι έχουν τις ευκαιρίες να δημιουργήσουν οικογένεια. Η αύξηση των προσπαθειών ενθάρρυνσης των νέων να κάνουν οικογένεια και παιδιά είναι ζωτικής σημασίας για τη σταθερότητα και το μέλλον της Ευρώπης. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στη στέγαση, στις υπηρεσίες παιδικής φροντίδας και στην ελαστική κοινωνική αρωγή με τη δημιουργία ειδικού προγράμματος της ΕΕ για τον σκοπό αυτόν.

2.26. Η ΕΟΚΕ ζητεί μετ' επιτάσεως να δοθεί στη νεότερη γενιά ένας πραγματικά δημοκρατικός και πλουραλιστικός δημόσιος χώρος όπου θα μπορεί να εκφράζει τις απόψεις της χωρίς φόβο αποκλεισμού ή έκφρασης μίσους. Συγχρόνως είναι εξαιρετικά σημαντικό να αναπτυχθεί γνώση και ενημερότητα για τη χειραγώγηση των πληροφοριών και την παραπληροφόρηση.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

574Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ,
14.12.2022 - 15.12.2022

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επενδύσεις με βάση το φύλο στα εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/02)

Εισηγήτρια: η κ. **Cinzia DEL RIO**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Οικονομική και νομισματική ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	8.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύννοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	163/5/14

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) επαναλαμβάνει ότι μόνο η μεγαλύτερη και καλύτερη οικονομική και κοινωνική σύγκλιση στην ΕΕ μπορεί να συμβάλει στην πλήρη ισότητα των φύλων και στην προώθηση των ίσων ευκαιριών, με έμφαση σε δράσεις και στρατηγικές συμβατές με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

1.2. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι τα περισσότερα εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΕΣΑΑ) έχουν καταρτιστεί από τα κράτη μέλη χωρίς εκ των προτέρων εκτίμηση του αντικτύπου των επιμέρους επενδύσεων στην εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων, στη διευκόλυνση της πρόσβασης των γυναικών —και της διατήρησής τους— στην αγορά εργασίας. Μόνο ένας μικρός αριθμός κρατών έχει ακολουθήσει στρατηγική προσέγγιση μέσω ειδικών και οριζόντιων μέτρων και μεταρρυθμίσεων στους έξι επενδυτικούς άξονες που προβλέπονται στο ΕΣΑΑ. Η μεθοδολογία που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή βασίζεται σε εκτίμηση αντικτύπου των αποτελεσμάτων των εφαρμοζόμενων μέτρων. Για τον σκοπό αυτό, η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατά το στάδιο της αξιολόγησης, να χρησιμοποιεί συγκρίσιμους ειδικούς δείκτες για τη μέτρηση της βελτίωσης της κατάστασης όσον αφορά τις ίσες απολαβές, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τον συνδυασμό του επαγγελματικού βίου με τον χρόνο φροντίδας και την προώθηση του γυναικείου ατομικού επιχειρείν.

1.3. Μεταξύ των μέτρων που περιέχονται στα ΕΣΑΑ περιλαμβάνονται άμεσες και έμμεσες δράσεις, με διαφορετική —βραχυπρόθεσμη ή μεσομακροπρόθεσμη— επίδραση στην ενθάρρυνση της πρόσβασης των γυναικών —και της διατήρησής τους— στην αγορά εργασίας σε ένα κατακερματισμένο και άνισο μεταξύ των χωρών, ωστόσο, πλαίσιο. Η ΕΟΚΕ θεωρεί προτεραιότητα, κατά την εφαρμογή των ΕΣΑΑ, να ενισχυθούν τόσο οι άμεσες όσο και οι έμμεσες δράσεις, για τις οποίες θα πρέπει να υπάρχουν σαφείς και μακροχρόνιοι επενδυτικοί δίαυλοι με προγραμματισμό των πόρων και σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

1.4. Μεταξύ των άμεσων δράσεων για την προώθηση της απασχόλησης των γυναικών, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι τα κίνητρα για τη δημιουργία σταθερών και ποιοτικών θέσεων εργασίας για τις γυναίκες θα πρέπει να προτιμώνται έναντι άλλων περιστασιακών κινήτρων και να εξαιρούνται από τον κατάλογο κρατικών ενισχύσεων.

1.5. Η ΕΟΚΕ ζητεί να ενισχυθεί η ρήτρα προτεραιότητας για τις επιχειρήσεις που προάγουν την απασχόληση των γυναικών μέσω της επέκτασής της σε όλα τα έργα δημοσίων συμβάσεων και να ρυθμιστούν οι δημόσιες προσκλήσεις υποβολής προσφορών για τους φορείς υλοποίησης με ρητή αναφορά στους στόχους της ισότητας των φύλων.

1.6. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τα μέτρα συνδρομής και υποστήριξης του ατομικού επιχειρείν που προβλέπονται σε ορισμένα ΕΣΑΑ και ελπίζει ότι η υποστήριξη θα καλύπτει επίσης την οικονομική και διαχειριστική επιμόρφωση και την πρόσβαση στα χρηματοπιστωτικά μέσα.

1.7. Όπως αναφέρεται στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την ισότητα των φύλων, η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό, κατά την εφαρμογή των ΕΣΑΑ, να αναληφθεί δράση στον φορολογικό τομέα, μέσω φορολογικών διευκολύνσεων για τη δεύτερη πηγή εισοδήματος της οικογένειας για οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και το εισόδημα των μονογονεϊκών οικογενειών με χαμηλότερα εισοδήματα.

1.8. Οι έμμεσες δράσεις στα ΕΣΑΑ περιλαμβάνουν επενδύσεις σε υπηρεσίες φροντίδας και παιδικής μέριμνας. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι αποτελεί προτεραιότητα η επένδυση πόρων σε υπηρεσίες συνδυασμού του επαγγελματικού βίου με τη μακροχρόνια φροντίδα, καθώς και για την υλοποίηση συμπληρωματικών υπηρεσιών και την παροχή αυτών των υπηρεσιών σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος.

1.9. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι δεν μπορούν να καθυστερήσουν άλλο οι ειδικές επενδύσεις για να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των γυναικών σε τεχνικά και επιστημονικά ιδρύματα σε τεχνικο-επιστημονικές πανεπιστημιακές σπουδές, η οποία θα ευνοήσει δυνητικά τη γυναικεία απασχόληση, μεταξύ άλλων σε κλάδους που σήμερα ανδροκρατούνται, με μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη προοπτική.

1.10. Η ΕΟΚΕ συνιστά τα ΕΣΑΑ να προγραμματίζονται με συντονισμένο και συμπληρωματικό τρόπο έναντι όλων των άλλων κοινοτικών πόρων και προγραμμάτων, αρχής γενομένης από τους πόρους και τα προγράμματα συνοχής και αυτούς για τις αγροτικές περιοχές. Στην αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής βάσει του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου με ειδικές ανά χώρα συστάσεις θα πρέπει να συνεκτιμώνται οι στόχοι αυτοί υπό έμφυλο πρίσμα, με νέους δείκτες που θα είναι διαφανείς, εύχρηστοι και συγκρίσιμοι μεταξύ των χωρών και κατανεμημένοι ανά φύλο.

1.11. Η ΕΟΚΕ συνιστά η συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας διοίκησης να καταστεί υποχρεωτική κατά τη φάση του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

1.12. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι οι κοινωνικοί εταίροι και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών συμμετείχαν με μέτριο και περιστασιακό τρόπο στις περισσότερες χώρες. Η ΕΟΚΕ συνιστά την πλήρη συμμετοχή τους στην εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των ΕΣΑΑ τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

2. Εισαγωγή

2.1. Η παρούσα γνωμοδότηση έχει ως στόχο να αναδείξει τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις που έχουν αντίκτυπο στην προώθηση της ισότητας των φύλων και έχουν προγραμματιστεί από τα κράτη μέλη στα ΕΣΑΑ, με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες που επικαιροποιούν επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το EIGE (Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων) διεξάγει μελέτη με θέμα την ισότητα των φύλων και την πάγια συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στην προσπάθεια ανάκαμψης από τη νόσο COVID-19 για λογαριασμό της σουηδικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ το 2023⁽¹⁾, και ειδικότερα με θέμα τα μέτρα που προβλέπονται στα ΕΣΑΑ με έμφυλη προσέγγιση σε όλα τα στάδιά τους —από τον προγραμματισμό έως την υλοποίηση και την αξιολόγηση— και έως τον βαθμό στον οποίο τα κράτη μέλη έχουν θεωρήσει την ισότητα ως μοχλό ανάκαμψης.

2.2. Στις 21 Ιουλίου 2020, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στα συμπεράσματά του, ενέκρινε το σχέδιο Next Generation EU μαζί με το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027 (ΠΔΠ 2021-2027). Το ΠΔΠ και το Next Generation EU περιλαμβάνουν μεταξύ των στόχων τους την προώθηση των ίσων ευκαιριών, με μέλημα στις δραστηριότητες και οι δράσεις των σχετικών προγραμμάτων και μέσω των να συνεκτιμάται πάντα η διάσταση του φύλου και να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην επίτευξη της ισότητας, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή στρατηγική.

⁽¹⁾ Μελέτη του EIGE με τίτλο «Gender equality and gender mainstreaming in the COVID-19 recovery», αναμενόμενη δημοσίευση: 2023.

2.3. Ο κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου⁽²⁾ θεσπίζει τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ), ο οποίος αποσκοπεί στη στήριξη της ανάκαμψης μετά την πανδημία, στην προώθηση της συνοχής και στην επένδυση στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Ο κανονισμός ορίζει ρητά ότι τα ΕΣΑΑ πρέπει να προωθούν την ισότητα των φύλων. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί με τον κανονισμό ως προς τη σημασία των μέτρων για την άρση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων, δεδομένου ότι συνάδει με τους στόχους του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

2.4. Στην ανακοίνωσή της σχετικά με την ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021, της 17ης Σεπτεμβρίου 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιέγραψε τις κατευθυντήριες γραμμές του ΜΑΑ, καλώντας τα κράτη μέλη να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις μειονεκτούσες ομάδες, τις γυναίκες και τους νέους που εισέρχονται στην αγορά εργασίας, δημιουργώντας ευκαιρίες ποιοτικής απασχόλησης.

2.5. Ο κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός της ΕΕ της 28ης Σεπτεμβρίου 2021 καθορίζει τους κοινούς δείκτες και τα λεπτομερή στοιχεία του πίνακα αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα σε ένα σύνολο 14 δεικτών. Από τους δείκτες που έχουν επιλεγεί, μόνο τέσσερις διαθέτουν ταξινόμηση ανάλογα με το φύλο⁽³⁾. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει κατανομή ανά φύλο στους δείκτες 6 και 9 για τις υποστηριζόμενες επιχειρήσεις που διοικούνται από γυναίκες.

2.6. Ο πόλεμος στην Ουκρανία εξαιτίας της ρωσικής επίθεσης επιβράδυνε σοβαρά την εν λόγω διαδικασία με αβέβαιες προοπτικές ανάπτυξης, ιδίως όσον αφορά την προμήθεια ενεργειακών πόρων και το διογκούμενο κόστος, που επηρεάζουν την κατανομή των δαπανών και των επενδύσεων στους εθνικούς προϋπολογισμούς. Η αβεβαιότητα αυτή θα έχει επίσης αντίκτυπο στην εφαρμογή των ΕΣΑΑ.

2.7. Ο κόσμος της εργασίας και η κοινωνία στο σύνολό της επιχειρούν να εξέλθουν από την κρίση προσβλέποντας σε μια μακροπρόθεσμη οικονομική και κοινωνική ανάκαμψη, στην οποία βασίζονται τα ΕΣΑΑ, και για την οποία απαιτείται η εφαρμογή ενός πλαισίου αναφοράς προσανατολισμένου στο φύλο για τη διόρθωση και την υπέρβαση των ανισοτήτων και των χασμάτων μεταξύ των φύλων που δυστυχώς έχουν διευρυνθεί λόγω της κρίσης COVID-19 σε ορισμένους παραγωγικούς κλάδους, πληθυσμιακές ομάδες και περιοχές⁽⁴⁾.

3. Ιστορικό, προετοιμασία της χρηματοδότησης και κατανομή των πόρων στα ΕΣΑΑ

3.1. Τον περασμένο Ιούλιο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε έκθεση επανεξέτασης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο με θέμα την εφαρμογή του μηχανισμού για τη διόρθωση και των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων⁽⁵⁾, στην οποία γίνεται μνεία στην πορεία των συνεισφορών που ελήφθησαν από τα κράτη μέλη βάσει των υποβληθέντων ΕΣΑΑ, και όπου επισημαίνονται οι κατευθυντήριες προτεραιότητες των 25 ΕΣΑΑ που αναλύθηκαν με βάση τους έξι πυλώνες της παρέμβασης του ΜΑΑ⁽⁶⁾.

3.2. Τα περισσότερα από τα μέτρα που προτείνουν τα κράτη μέλη έχουν διατομεακούς στόχους και δεν αποσκοπούν κατ' ανάγκη συγκεκριμένα στην ισότητα των φύλων· από τα 129 προτεινόμενα μέτρα, επενδύσεις μέχρι στιγμής έχουν δρομολογηθεί μόνο για 13. Δεν σκοπεύουν όλα τα κράτη μέλη να προβούν σε μεταρρυθμίσεις και να διαθέσουν πόρους που να στοχεύουν ρητά στα ζητούμενα που σχετίζονται με το φύλο ή να υποδεικνύουν τις γυναίκες ως δικαιούχους. Τα καινοτόμα μέτρα σε τομείς με χαμηλή απασχόληση των γυναικών είναι επίσης ανεπαρκή⁽⁷⁾. Πολλά είναι συγκεντρωμένα στις υπηρεσίες παιδικής μέριμνας, φροντίδας και εκπαίδευσης. Μάλιστα, από την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προκύπτει ότι τα ΕΣΑΑ όπου ακολουθείται στρατηγική προσέγγιση μέσω μέτρων και μεταρρυθμίσεων που αποσκοπούν στην ισότητα των φύλων βρίσκονται σε λίγες μόνο χώρες.

3.3. Άλλα κράτη μέλη έχουν ευνοήσει ορισμένους άξονες, όπως μέτρα για την κοινωνική και εδαφική συνοχή, με έμφαση στις ίσες ευκαιρίες, όπου συχνά ενσωματώνεται και ο στόχος της ισότητας των φύλων, ή μέτρα που απευθύνονται σε ευάλωτες ομάδες, οι οποίες συχνά περιλαμβάνουν γυναίκες και νέους. Τέλος, μέτρα που θα συνοδεύουν την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση με

⁽²⁾ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Φεβρουαρίου 2021, για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΕΕ L 57 της 18.2.2021, σ. 17).

⁽³⁾ Οι δείκτες είναι συγκεκριμένα οι εξής: α) οι ερευνητές που εργάζονται σε υποστηριζόμενα ερευνητικά κέντρα· β) ο αριθμός των συμμετεχόντων σε πρόγραμμα επιμόρφωσης ή κατάρτισης· γ) ο αριθμός ατόμων που εργάζονται ή συμμετέχουν σε δραστηριότητες αναζήτησης εργασίας· δ) αριθμός νέων ηλικίας 15-29 ετών που λαμβάνουν κάποια βοήθεια.

⁽⁴⁾ Ερευνητικό άρθρο του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) του 2021 με θέμα «Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic».

⁽⁵⁾ COM(2022) 383 final.

⁽⁶⁾ Οι Κάτω Χώρες υπέβαλαν καθυστερημένα το ΕΣΑΑ σε σύγκριση με άλλες χώρες· το ΕΣΑΑ της Ουγγαρίας έχει ανασταλεί επί του παρόντος λόγω ζητημάτων που σχετίζονται με τον σεβασμό του κράτους δικαίου.

⁽⁷⁾ Βλέπε υποσημείωση 1 και το άρθρο «PNRR Italia, Gender Gap e politiche per l'innovazione e la digitalizzazione nel PNRR: quali misure?» των Marusca de Castries, Università degli Studi di Roma Tre και Barbara Martini, Università di Roma Tor Vergata, Σεπτέμβριος 2022.

έμφαση στην κατάρτιση, με τις γυναίκες, σε ορισμένες χώρες, να υστερούν όσον αφορά την ισότιμη πρόσβαση σε προγράμματα κατάρτισης και επανειδίκευσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα κράτη μέλη δεν έχουν συμπεριλάβει την έμφυλη βία στα προβλήματα προς επίλυση μέσω των μέτρων προαγωγής της ισότητας των φύλων στα ΕΣΑΑ.

3.4. Τα ΕΣΑΑ καταρτίστηκαν με εκ των προτέρων εκτίμηση σε εθνικό επίπεδο της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης, με ήδη καθορισμένες, σε γενικές γραμμές, προτεραιότητες δαπανών όπου δεν ελήφθη υπόψη η διάσταση του φύλου τόσο ως προς τους διατιθέμενους πόρους όσο και ως προς την εξέταση του περιεχομένου των επενδυτικών έργων που υποβλήθηκαν. Η αρχική πρόταση κανονισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον ΜΑΑ δεν περιλάμβανε καμία αναφορά στην ισότητα των φύλων ως στόχο και δεν ανέφερε τις γυναίκες ως ειδικό στόχο μεταξύ των δικαιούχων. Μόνο στη συνέχεια, λόγω των πιέσεων της οικονομικής και κοινωνικής εταιρικής σχέσης και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, εισήχθη η διάσταση του φύλου στα ΕΣΑΑ, με τον κανονισμό που δημοσιεύτηκε τον Φεβρουάριο του 2021. Αυτός είναι επίσης ο λόγος για τον οποίο η διάσταση του φύλου και η συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό δεν περιλαμβάνονται σε όλα τα ΕΣΑΑ, αλλά μόνο σε εκείνα όπου είχαν αρχικά προβλεφθεί δαπάνες και επενδύσεις προσανατολισμένες προς το φύλο.

3.5. Ο ΜΑΑ απαιτεί από τα κράτη μέλη να αναφέρουν τον τρόπο με τον οποίο τα ΕΣΑΑ αντιμετωπίζουν τις ανισότητες μεταξύ των φύλων, αλλά η εκτίμηση αντικτύπου θα πραγματοποιηθεί μόνο με βάση τα αποτελέσματα των δράσεων που έχουν αναληφθεί. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να μετρά την αποτελεσματικότητα των σχεδιαζόμενων δράσεων και επενδύσεων στο στάδιο της αξιολόγησης, με τη συμμετοχή των οικονομικών και κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, χρησιμοποιώντας συγκρίσιμους ειδικούς δείκτες. Τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί μέχρι στιγμής δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική κατάσταση σε εθνικό επίπεδο. Συνεπώς, είναι δύσκολο να αναφερθεί σήμερα ποιος είναι ο αντίκτυπος ορισμένων μέτρων για την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω φύλου, ιδίως των διατομεακών διακρίσεων, στους έξι πυλώνες.

3.6. Από τους πόρους που διατίθενται στα ΕΣΑΑ, δεν είναι δυνατόν σήμερα να υπάρχει σαφής εικόνα των επενδύσεων που υποστηρίζονται όχι μόνο από τον ΜΑΑ, αλλά και από συμπληρωματικούς εθνικούς δημόσιους και ιδιωτικούς πόρους που αποσκοπούν αποκλειστικά στην ισότητα των φύλων στους διάφορους τομείς της εργασίας και της κοινωνίας. Η ποσοτική μέτρηση των διατεθέντων πόρων θα είναι δυνατή μόνο στο στάδιο της υλοποίησης.

3.7. Ωστόσο, σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τα ειδικά μέτρα για την ισότητα των φύλων που προβλέπονται στα ΕΣΑΑ, το ποσοστό των δράσεων ποικίλλει σημαντικά, από 11 % στη Σουηδία έως λιγότερο από 1 % στην Κροατία, με αρκετές χώρες να βρίσκονται κάτω του 2 %. Ωστόσο, θα ήταν επίσης αναγκαίο να εξεταστεί ο αντίκτυπος των έμμεσων μέτρων που προβλέπονται στα ΕΣΑΑ και των άμεσων και έμμεσων μέτρων που προβλέπονται με κοινοτικούς πόρους του Next Generation EU, συμπληρωματικά προς τα ΕΣΑΑ, όπως το ReactEU και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

3.8. Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τις πρώτες πληροφορίες που συνέλεξε το EIGE, η εικόνα που προκύπτει είναι κατακερματισμένη και άνιση μεταξύ των χωρών. Δεν διαθέτουν όλες οι χώρες ξεχωριστά δεδομένα ανά φύλο, μολονότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα έχει ζητήσει, ώστε να μπορεί να υποβάλλει τακτικά και εγκαίρως εκθέσεις με θέμα τις δαπάνες που σχετίζονται με το φύλο στα ΕΣΑΑ βάσει ορισμένων κοινών στοιχείων.

3.9. Δεδομένου ότι δεν είναι διαθέσιμες από όλα τα κράτη μέλη εμβριθείς αναλύσεις ως προς το φύλο πριν από την κατάρτιση των ΕΣΑΑ, δεν υπάρχει αξιολόγηση του αντικτύπου των μέτρων στην πρόσθετη και ποιοτική απασχόληση και στις ειδικευμένες θέσεις εργασίας. Η ισότητα των φύλων έχει θεωρηθεί γενική οριζόντια αρχή από 14 χώρες^(*)· μόνο η Ισπανία ανέφερε το κριτήριο της συνεκτίμησης της διάστασης του φύλου σε ολόκληρο το ΕΣΑΑ. Η Ιταλία έχει θεσπίσει ειδικά μέτρα για την ισότητα των φύλων και έχει επεξεργαστεί τον αντίκτυπο των μέτρων και όσον αφορά την αύξηση της απασχόλησης, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την πραγματική αποτελεσματικότητά τους και την ποιότητα των παρεμβάσεων^(*). Σε άλλες χώρες, έχουν προβλεφθεί έμμεσα μέτρα για την προώθηση ίσων ευκαιριών για τα φύλα, όπως οι επενδύσεις στην ισορροπία μεταξύ του επαγγελματικού και του προσωπικού βίου, οι επενδύσεις σε υπηρεσίες φροντίδας, η ενθάρρυνση της κατάρτισης στους τομείς της τεχνολογίας, της μηχανολογίας, των μαθηματικών και των λοιπών θετικών επιστημών, η βελτίωση των συνθηκών εργασίας και η κατάρτιση, τα οποία θα έχουν μεσοπρόθεσμο έως μακροπρόθεσμο αντίκτυπο, αλλά δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν σήμερα. Εκτός από τις επενδύσεις αυτές, ορισμένα κράτη μέλη έχουν προβλέψει άμεσες επενδύσεις, όπως κίνητρα πρόσληψης και κίνητρα για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα.

(*) Βλέπε υποσημείωση 1.

(*) Βλέπε υποσημείωση 6.

3.10. Ορισμένες χώρες έχουν δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις δημόσιες συμβάσεις με γνώμονα την ισότητα των φύλων (gender procurement) ⁽¹⁰⁾ με μέτρα αιρεσιμότητας για την πρόσληψη γυναικών και νέων στις δημόσιες συμβάσεις που συνάπτονται με πόρους των ΕΣΑΑ. Θα ήταν επιθυμητό να ρυθμιστούν οι δημόσιες προσκλήσεις υποβολής προσφορών για φορείς υλοποίησης με ρητή αναφορά των στόχων για την ισότητα των φύλων.

3.11. Τα καινοτόμα ΕΣΑΑ σε αυτόν τον τομέα περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τα ΕΣΑΑ της Ισπανίας, της Ιταλίας και της Γαλλίας. Στο ισπανικό ΕΣΑΑ έχει αναληφθεί σημαντική δέσμευση ότι σε όλες οι δημόσιες διοικητικές διαδικασίες πρέπει να συνεκτιμάται η διάσταση του φύλου. Το ιταλικό ΕΣΑΑ θέσπισε κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις ίσες ευκαιρίες στις συμβάσεις που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΑΑ, οι οποίες προβλέπουν την εφαρμογή μέτρων ανταμοιβής και πρότυπων ρητρών στις προκηρύξεις διαγωνισμών, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τομέα, το είδος και τη φύση του έργου, με την υποχρέωση το 30 % των προσλήψεων για την εκτέλεση συμβάσεων να αφορά νέους κάτω των 36 ετών και γυναίκες, καθώς και την πιστοποίηση της ισότητας των φύλων από τις εταιρείες. Από την άλλη πλευρά, το γαλλικό ΕΣΑΑ θέσπισε την εισαγωγή νέων δεικτών για τον υπολογισμό της επαγγελματικής ισότητας και προόδου από τις εταιρείες μέσω ενός σχεδίου δράσης, ενώ στα ΕΣΑΑ της Ιρλανδίας και της Κροατίας χορηγούνται επιχορηγήσεις σε εταιρείες που πληρούν τα κριτήρια για την προώθηση της ισότητας των φύλων ⁽¹¹⁾.

3.12. Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Ιουλίου 2022 δείχνει ότι οι συζητήσεις με τους οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών κατά την προετοιμασία των ΕΣΑΑ ήταν πολύ περιορισμένες και περιστασιακές. Οι κοινωνικοί φορείς και άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών εκφράζουν έντονη ανησυχία ως προς τη συμμετοχή τους στη φάση υλοποίησης και παρακολούθησης των δράσεων. Ειδικότερα, οι ειδικοί σε θέματα φύλου θεωρούν ⁽¹²⁾ ότι χωρίς αξιόπιστα, συγκρίσιμα, στοχευμένα δεδομένα ανά φύλο, αλλά κυρίως χωρίς ποιοτικά δεδομένα που θα καλύπτουν διάφορους τομείς και πεδία, θα είναι δύσκολο να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος των μέτρων. Η ΕΟΚΕ συνιστά ένθερμα να επιδιωχθεί, τόσο από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ όσο και από τα εθνικά και περιφερειακά θεσμικά όργανα, να συμμετέχουν περισσότερο οι κοινωνικοί εταίροι και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που ασχολούνται με την προώθηση των ίσων ευκαιριών στην εφαρμογή, την αξιολόγηση και την παρακολούθηση των ΕΣΑΑ.

4. Εκτιμήσεις στο πλαίσιο των ΕΣΑΑ

4.1. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της υλοποίησης του θεματολογίου των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη με ορίζοντα το 2030, το οποίο τοποθετεί την επίτευξη της ισότητας των φύλων μεταξύ των 17 στόχων, μαζί με τους στόχους που ορίζονται στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Μια Ένωση ισότητας: στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025» ⁽¹³⁾ όσον αφορά την επί ίσοις όροις συμμετοχή στους διάφορους οικονομικούς τομείς και το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων.

4.2. Η στρατηγική για την ισότητα των φύλων περιλαμβάνει πολιτικές και δράσεις για την αντιμετώπιση όλων των μορφών διακρίσεων και ανισοτήτων, μεταξύ άλλων όσον αφορά την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ ⁽¹⁴⁾, και πρέπει να αποτελεί σημείο αναφοράς για την εφαρμογή των ΕΣΑΑ. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της υλοποίησης βασικών δράσεων, από κοινού με όλα τα μέρη, με στόχο τη διασφάλιση ίσης συμμετοχής και ίσων ευκαιριών στην αγορά εργασίας, τη μείωση του μισθολογικού χάσματος για ίσους ρόλους και της έλλειψης πρόσβασης σε ανώτερες διευθυντικές θέσεις, καθώς και την επίτευξη ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων στη

⁽¹⁰⁾ Οι δημόσιες συμβάσεις με γνώμονα το φύλο είναι μια καινοτόμος στρατηγική που εισήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προώθηση των επενδύσεων στην ισότητα μέσω της εισαγωγής ειδικών κριτηρίων ανάθεσης που λαμβάνουν υπόψη τη διάσταση του φύλου ή απαιτήσεων για τη συμμετοχή σε δημόσιες συμβάσεις ή κριτήρια ανάθεσης που περιλαμβάνουν κοινωνικές παραμέτρους. Οι δημόσιες συμβάσεις με γνώμονα το φύλο αποσκοπούν στην αύξηση της ισότητας των φύλων στην αγορά εργασίας, στη βελτίωση της παρουσίας των γυναικών σε ανώτατες θέσεις και στη μείωση του μισθολογικού χάσματος.

Το ΕΙΓΕ δημοσίευσε το 2022 την έκθεση με τίτλο Gender-responsive public procurement: the key to fair and efficient public spending in the EU, στην οποία περιγράφεται πώς οι δημόσιες συμβάσεις μπορούν να καθοδηγήσουν και να υποστηρίξουν την ισότητα των φύλων, βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των δημόσιων δαπανών με περιπτώσιολογικές μελέτες και εισηγήσεις.

⁽¹¹⁾ Δεδομένα που συλλέχθηκαν από την ανάλυση του ΕΙΓΕ, βλ. επ. υποσημείωση 1.

⁽¹²⁾ Στο ενημερωτικό σημείωμα με τίτλο Gender equality in the Recovery and Resilience Facility, που δημοσίευσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Απρίλιο του 2022, εκφράζονται ανησυχίες από διάφορες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο (από ερευνητικά κέντρα ή πανεπιστήμια).

⁽¹³⁾ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, της 5ης Μαρτίου 2020. COM/2020/152 final.

⁽¹⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Ένωση ισότητας: Στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025» [COM(2020) 698 final] (ΕΕ C 286 της 16.7.2021, σ. 128).

λήψη αποφάσεων και την πολιτική. Η ΕΟΚΕ ζητεί την ταχεία έγκριση και εφαρμογή της οδηγίας για τη μισθολογική διαφάνεια ⁽¹⁵⁾, η οποία καθορίζει μέσα και δράσεις σε εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση και τη γεφύρωση του χάσματος, και ζητεί στενή παρακολούθηση των αιτίων και των ευθυνών.

4.3. Ο στόχος της καλύτερης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας πρέπει να αντιμετωπιστεί με διαρθρωτικό και ολοκληρωμένο τρόπο, λαμβανομένων υπόψη των οικονομικών, εκπαιδευτικών, γεωγραφικών, κοινωνικών και πολιτισμικών μεταβλητών, μεταξύ άλλων στις απομακρυσμένες και αγροτικές περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να ακολουθηθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, με το συντονισμό της συνεισφοράς όλων των ενωσιακών, εθνικών και περιφερειακών θεσμικών οργάνων με ικανούς μηχανισμούς κοινωνικού διαλόγου με όλους τους φορείς και σε διάφορα επίπεδα.

4.4. Για να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, η ΕΟΚΕ επισημαίνει την επείγουσα ανάγκη να εφαρμόσουν όλα τα κράτη μέλη το συντομότερο δυνατόν την οδηγία για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής [οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ⁽¹⁶⁾], η οποία θεσπίζει κανόνες για την άδεια για οικογενειακούς λόγους και ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας για τους εργαζομένους και προωθεί τη δίκαιη κατανομή των ευθυνών φροντίδας μεταξύ των γονέων, συμβάλλοντας στην εξάλειψη των φραγμών που εμποδίζουν την ελεύθερη επιλογή της μητρότητας και της δημιουργίας οικογένειας.

4.5. Οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις του 2019 και του 2020 στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου με θέμα τις δράσεις που πρέπει να αναληφθούν για τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων ώθησαν ορισμένα κράτη μέλη να ενσωματώσουν τη διάσταση του φύλου στα ΕΣΑΑ ⁽¹⁷⁾, αλλά δυστυχώς εντός ενός κατακερματισμένου πλαισίου δράσεων μεταξύ των χωρών.

4.6. Ως αποτέλεσμα της πανδημίας και των επιπτώσεων της στις γυναίκες, οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις ήταν σοφιστικές και περιστασιακές. Το 2022, μόνο τρεις χώρες, η Αυστρία, η Γερμανία και η Πολωνία, διέθεταν ειδικές ανά χώρα συστάσεις σχετικές με τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και τη λειτουργία των υπηρεσιών παιδικής φροντίδας, ενώ άλλες 22 χώρες έλαβαν ειδικές ανά χώρα συστάσεις για μειονεκτούσες ομάδες ⁽¹⁸⁾, γεγονός που οδήγησε στη λήψη έμμεσων μέτρων για την απασχόληση ή το καθεστώς των γυναικών, τα οποία ήταν δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν. Η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι, υπό το πρίσμα των δεδομένων σχετικά με τον αντίκτυπο της κρίσης COVID-19 στην οικονομική και κοινωνική κατάσταση των γυναικών, θα ήταν επιθυμητές ειδικές ανά χώρα συστάσεις για ζητήματα ισότητας των φύλων, με ζητούμενο έναν συνεκτικό εκ των προτέρων προγραμματισμό στα ΕΣΑΑ, μεταξύ άλλων με επενδύσεις ειδικού σκοπού.

4.7. Το EIGE επισημαίνει σε αρκετές εκδόσεις την άνιση κατανομή των οικογενειακών ευθυνών, ιδίως όσον αφορά τις υπηρεσίες παιδικής μέριμνας και μακροχρόνιας φροντίδας για τους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία ⁽¹⁹⁾. Οι ευθύνες αυτές αποτελούν έναν από τους κύριους λόγους για το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας ⁽²⁰⁾. Με τον περιορισμό της κυκλοφορίας και το κλείσιμο των σχολείων, η κατάσταση επιδεινώθηκε. Εν προκειμένω θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε πολλά ΕΣΑΑ αναγνωρίζεται η σχέση μεταξύ των μη αμειβόμενων υπηρεσιών φροντίδας και των μέτρων εξισορρόπησης επαγγελματικού και προσωπικού βίου και έχουν θεσπιστεί ειδικά μέτρα με έμφαση στην ενίσχυση των υπηρεσιών παιδικής φροντίδας ⁽²¹⁾.

4.8. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει επίσης να καταστούν προσβάσιμες στα φτωχότερα νοικοκυριά μέσω της επανεξέτασης των κριτηρίων τιμολόγησης, ώστε να διευκολυνθεί η χρήση τους από όλους. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην προώθηση των ολοήμερων σχολείων όλων των ειδών και βαθμίδων, με σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες, και στην παροχή συμπληρωματικών υπηρεσιών σε νηπιαγωγεία, όπως οι υπηρεσίες πριν και μετά το σχολείο, καθώς και στην ενίσχυση της δημόσιας προσφοράς θερινών κέντρων για κορίτσια και αγόρια. Πρόκειται για έμμεσα μέτρα που πρέπει να εξεύρουν καθορισμένους και διαρκείς επενδυτικούς διαύλους, οι οποίοι δυστυχώς δεν περιλαμβάνονται στα ΕΣΑΑ με μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό των πόρων.

⁽¹⁵⁾ Η πρόταση οδηγίας για τη μισθολογική διαφάνεια βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση στο πλαίσιο τριμερούς διαλόγου.

⁽¹⁶⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές και την κατάργηση της οδηγίας 2010/18/ΕΕ του Συμβουλίου (ΕΕ L 188 της 12.7.2019, σ. 79).

⁽¹⁷⁾ Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με θέμα «Ειδικές ανά χώρα συστάσεις και σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας — Θεματική επισκόπηση των ζητημάτων φύλου», Οκτώβριος 2021.

⁽¹⁸⁾ Βλέπε υποσημείωση 14.

⁽¹⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο ρόλος των μελών της οικογένειας που φροντίζουν άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους: η έκρηξη του φαινομένου κατά τη διάρκεια της πανδημίας» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 75 της 28.2.2023, σ. 75), στην οποία διατυπώνονται σημαντικές προτάσεις σχετικές με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν.

⁽²⁰⁾ Έκθεση του EIGE με τίτλο «Gender Mainstreaming — Gender stakeholder consultation», 2019.

⁽²¹⁾ Βλέπε υποσημείωση 1.

4.9. Η ΕΟΚΕ εισηγείται την επιμόρφωση του προσωπικού των κέντρων εργασίας σε ζητήματα φύλου, για να αναπτυχθεί και να διαδοθεί μια νοοτροπία απαλλαγμένη από έμφυλα στερεότυπα. Ταυτόχρονα, είναι σημαντικό να προωθηθούν εταιρικές σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων στον τομέα της απασχόλησης και της επιμόρφωσης, με σκοπό να προωθηθεί η ένταξη των γυναικών σε ανδροκρατούμενους κλάδους.

4.10. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει την ιδέα να δοθεί προτεραιότητα στην παροχή κινήτρων σε όσες επιχειρήσεις απασχολούν γυναίκες με ενεργές πολιτικές, σταθερές συμβάσεις εργασίας και καλές συνθήκες εργασίας. Επιπλέον, έχουν μεγάλη σημασία κίνητρα για μέτρα συνδρομής και υποστήριξης του ατομικού επιχειρείν, μεταξύ άλλων με την προαγωγή της οικονομικής και διαχειριστικής κατάρτισης και την πρόσβαση στα χρηματοπιστωτικά μέσα ⁽²²⁾.

5. Ειδικές εκτιμήσεις

5.1. Η κρίση έπληξε σκληρά τις γυναίκες, οι οποίες συχνά αναγκάζονται να αναλάβουν καθήκοντα που οδηγούν ακόμα και στον αποκλεισμό τους από την εργασία. Επιπλέον, η ακούσια μερική απασχόληση αποτελεί ολοένα και συχνότερη κατάσταση για τις εργαζόμενες γυναίκες. Για να αντιστραφεί αυτή η τάση, να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και να προωθηθεί η ποιοτική και εξειδικευμένη απασχόληση, προέχει η ενίσχυση των άμεσων και έμμεσων μέτρων στα ΕΣΑΑ.

5.2. Για να μειωθεί το χάσμα μεταξύ των φύλων, η ΕΟΚΕ συνιστά τα ΕΣΑΑ να προγραμματίζονται με συντονισμένο και συμπληρωματικό τρόπο έναντι όλων των άλλων κοινοτικών πόρων και προγραμμάτων, αρχής γενομένης από τους πόρους και τα προγράμματα συνοχής.

5.3. Οι υφιστάμενες διαφορές και ανισότητες μεταξύ των φύλων καθιστούν τις δημόσιες πολιτικές μη ουδέτερες ως προς το φύλο, επομένως είναι σημαντικό όλα τα θεσμικά όργανα, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, να υιοθετήσουν τη συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό ως συμπληρωματικό έγγραφο των φορολογικών πολιτικών. Για τον σκοπό αυτό, η ΕΟΚΕ συνιστά η συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό να είναι υποχρεωτική κατά τη φάση του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου ⁽²³⁾.

5.4. Η ΕΟΚΕ προειδοποιεί ότι ο ΜΑΑ, όπως σχεδιάστηκε, ενδέχεται να αυξήσει τις ανισότητες σε ορισμένους τομείς παραγωγής, όπως ο πράσινος και ο ψηφιακός τομέας. Αν και η ισότητα των φύλων αποτελεί οριζόντια προτεραιότητα, υπάρχει κίνδυνος, χωρίς συγκεκριμένη και μετρήσιμη δράση για την προώθηση της απασχόλησης των γυναικών, μεταξύ άλλων όσον αφορά τα υψηλά προσόντα σε κλάδους με υψηλά ποσοστά απασχόλησης των γυναικών, να διευρυνθεί ακόμη περισσότερο το χάσμα μεταξύ των φύλων στην απασχόληση, με κίνδυνο περαιτέρω διαχωρισμού των γυναικών σε λιγότερο επικερδείς δραστηριότητες.

5.5. Τα ΕΣΑΑ θα πρέπει να περιλαμβάνουν συγκρίσιμους δείκτες για τη μέτρηση της βελτίωσης όσον αφορά την ίση αμοιβή, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας ανά κλάδο, τη συμφιλίωση του χρόνου εργασίας και του χρόνου φροντίδας, την προνομιακή πίστωση, τα κίνητρα για την προώθηση του γυναικείου ατομικού επιχειρείν και αυτοαπασχόληση.

5.6. Τα κίνητρα για μόνιμες προσλήψεις γυναικών θα πρέπει προτιμώνται έναντι άλλων κινήτρων και να εξαιρούνται από τον κατάλογο των κρατικών ενισχύσεων.

5.7. Η βελτίωση του συνδυασμού του επαγγελματικού βίου με τον χρόνο φροντίδας αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους για την πλήρη απελευθέρωση του δυναμικού των γυναικών στον κόσμο της εργασίας και τη βελτίωση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων. Προς τούτο, η ΕΟΚΕ θεωρεί προτεραιότητα την επένδυση πόρων για τον συνδυασμό της εργασίας και των υπηρεσιών φροντίδας όχι μόνο με πρόσθετες υπηρεσίες σε νηπιαγωγεία και με προώθηση των προοδευτικά δωρεάν εκπαιδευτικών υπηρεσιών για τα παιδιά 0-3 ετών σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, αλλά και με την ενίσχυση των επενδύσεων για την υλοποίηση υπηρεσιών μακροχρόνιας συνδρομής και φροντίδας.

5.8. Η επίτευξη των στόχων των υπηρεσιών του συνδυασμού του επαγγελματικού βίου με τον χρόνο φροντίδας πρέπει να υποστηριχθεί με την πρόσληψη ειδικών κατηγοριών επαγγελματιών και την ανάγκη συνεχούς επιμόρφωσης όλων των παρόχων των εν λόγω υπηρεσιών, οι οποίες σήμερα παρέχονται κατά κύριο λόγο από γυναίκες.

⁽²²⁾ Στο μεν ισπανικό ΕΣΑΑ διατίθενται 36 εκατ. ευρώ για να βοηθηθούν οι γυναίκες επιχειρηματίες που ιδρύουν νεοφυείς επιχειρήσεις. Μέσω του δε ιταλικού ΕΣΑΑ θα διατεθούν 400 εκατ. ευρώ για την υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών σε επιχειρηματικές δραστηριότητες. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επένδυση στη διάσταση του φύλου: ένας τρόπος βελτίωσης της ισότητας των φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (ΕΕ C 100 της 16.3.2023, σ. 16), στην οποία υποβάλλονται προτάσεις για την ενθάρρυνση των επενδύσεων στη γυναικεία επιχειρηματικότητα.

⁽²³⁾ Έγγραφο συζήτησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Gender Budgeting Practices: Concepts and Evidence», Ιούνιος 2022.

5.9. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τη σημασία της επέκτασης της ρήτρας προτεραιότητας για την απασχόληση των γυναικών σε όλες τις δημόσιες συμβάσεις, προκειμένου να υποστηριχθούν οι επιχειρήσεις που δεσμεύονται να δημιουργήσουν σταθερές θέσεις εργασίας, να ενισχύσουν την κοινωνική ένταξη και να μειώσουν το χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά την απασχόληση.

5.10. Το χάσμα μεταξύ των φύλων στις θετικές επιστήμες είναι ιδιαίτερα εκτεταμένο και εκδηλώνεται ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Δυστυχώς, λίγα μόνο ΕΣΑΑ έχουν συμπεριλάβει μέτρα για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε τεχνικά και επιστημονικά ιδρύματα και σε μαθήματα επιστήμης και επιστήμης. Ως εκ τούτου, απαιτούνται ειδικές επενδύσεις σε σχέδια κατάρτισης για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των κοριτσιών στην επιστήμη, καθώς και στην έρευνα και ανάπτυξη, καθώς και επενδύσεις και νέες μορφές στήριξης για σχετικά έργα, προκειμένου να διασφαλιστεί η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε καινοτόμες δραστηριότητες. Οι παρεμβάσεις αυτές θα έχουν θετικό αντίκτυπο μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να προγραμματιστούν με στρατηγική προσέγγιση.

5.11. Η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να αναληφθεί επίσης δράση στον φορολογικό τομέα, μεταξύ άλλων σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁽²⁴⁾, και με βάση την εθνική νομοθεσία, μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων για τη δεύτερη πηγή οικογενειακού εισοδήματος, που συχνά αντιστοιχεί στη γυναίκα στις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος. Είναι επίσης σημαντικό να θεσπιστούν φοροελαφρύνσεις όσον αφορά το εισόδημα των μονογονεϊκών οικογενειών χαμηλότερου εισοδήματος.

5.12. Εκτός από τα μέτρα που ορίζονται στα ΕΣΑΑ, η ΕΟΚΕ προτείνει, ως στρατηγικά συνοδευτικά μέτρα, την υποχρεωτική πιστοποίηση της ισότητας των φύλων προκειμένου να μειωθεί το χάσμα μεταξύ των φύλων και να βελτιωθούν οι συνθήκες εργασίας των γυναικών, την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας⁽²⁵⁾, τη διάδοση της έξυπνης εργασίας μέσω των διαπραγματεύσεων με τους κοινωνικούς εταίρους και την ενεργοποίηση αμειβόμενης εθελοντικής μερικής απασχόλησης, σύμφωνα με την εθνική πρακτική και νομοθεσία, για τις γυναίκες που επιστρέφουν από άδεια μητρότητας.

5.13. Η ΕΟΚΕ εκτιμά την προσέγγιση που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην έκθεση, η οποία προβλέπει την παρακολούθηση των δράσεων των ΕΣΑΑ των επιμέρους χωρών από τη σκοπιά του φύλου. Θα είναι σημαντικό οι αποστολές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα διάφορα κράτη μέλη να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στα μέτρα που εφαρμόζονται για την ισότητα των φύλων με την εξασφάλιση της διαχείρισης διαφανών και προσβάσιμων δεδομένων.

5.14. Η ΕΟΚΕ συνιστά να συμμετέχουν πλήρως οι οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι και η κοινωνία των πολιτών στην εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των ΕΣΑΑ, μεταξύ άλλων μέσω ειδικών «κέντρων ελέγχου» σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο για την προώθηση του συντονισμένου σχεδιασμού των πρωτοβουλιών για την ισότητα των φύλων.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Βλέπε υποσημείωση 10.

⁽²⁵⁾ Τα κράτη μέλη έχουν κληθεί να κυρώσουν τη σύμβαση αριθ. 190 της ΔΟΕ σχετικά με τη βία και την παρενόχληση στον χώρο εργασίας, η οποία έχει μέχρι στιγμής κυρωθεί από δύο μόνο ευρωπαϊκές χώρες.

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επένδυση στη διάσταση του φύλου: ένας τρόπος βελτίωσης της ισότητας των φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/03)

Εισηγήτρια: η κ. **Ody NEISINGH**

Συνεισηγήτρια: η κ. **Μαρία ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ**

Αιτήσεις γνωμοδότησης	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	23.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	172/6/7

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) πιστεύει ακράδαντα ότι με τη συνεργασία ανδρών και γυναικών και με τη δημιουργία γόνιμου εδάφους για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα και των κατάλληλων χρηματοδοτικών και νομοθετικών μέσων, όπως η συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό, μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα χρηματοπιστωτικό οικοσύστημα χωρίς αποκλεισμούς στην ΕΕ και τα κράτη μέλη και να προχωρήσουμε ταχύτερα στην ισότητα των φύλων.

1.2. Τα δεδομένα, οι εκτιμήσεις επιπτώσεων και οι κοινοί δείκτες είναι ουσιαστικής σημασίας για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου. Τα δεδομένα και οι δείκτες από τα κράτη μέλη και μεταξύ των θεσμικών οργάνων σε επίπεδο ΕΕ απαιτούν εναρμόνιση προκειμένου να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η ΕΕ θα πρέπει να συλλέγει δεδομένα ανά φύλο στο ευρωπαϊκό πλαίσιο των επενδύσεων και να τα ενσωματώνει στον ετήσιο δείκτη ισότητας των φύλων.

1.3. Για να επιταχυνθεί η μελλοντική ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας, αξίζει να διερευνηθεί ο ρόλος των «επιχειρηματικών αγγέλων», των επενδύσεων αρχικού κεφαλαίου και του «κύκλου της ανταπόδοσης».

1.4. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ακράδαντα ότι με τη βελτίωση της θέσης των γυναικών όσον αφορά τη λήψη χρηματοδότησης, θα υπάρξει ένα θετικό «φαινόμενο διάχυσης του πλούτου από πάνω προς τα κάτω» που θα οδηγήσει σε καλύτερα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα.

1.5. Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα γόνιμο έδαφος για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να παρασχεθούν στις γυναίκες περισσότερες ευκαιρίες δικτύωσης και κατάρτισης και προγράμματα καθοδήγησης. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της εκπαίδευσης για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων φύλου, συμπεριλαμβανομένων των στερεοτυπικών ιδεών για τους άνδρες επιχειρηματίες, και για την ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής νοοτροπίας που προετοιμάζει τις γυναίκες να σκέφτονται περισσότερο φιλόδοξα.

1.6. Η ΕΟΚΕ συνιστά στα κράτη μέλη να παρέχουν πρόσβαση σε παροχές μητρότητας και επιλογές γονικής άδειας για γυναίκες επιχειρηματίες σύμφωνα με τις αρχές που ορίζονται στη σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία για τους εργαζόμενους και τους αυτοαπασχολούμενους.

1.7. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να αρχίσουν να προσελκύουν το ενδιαφέρον των κοριτσιών στους τομείς επιστημών, τεχνολογίας, μηχανικής και μαθηματικών (STEM) σε πρώιμο στάδιο, να στηρίζουν τις γυναίκες επιχειρηματίες και τα γυναικεία πρότυπα σε αυτούς τους τομείς και να επενδύσουν σε προγράμματα που θα ενθαρρύνουν τα κορίτσια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση να ενδιαφερθούν για τους τομείς STEM.

1.8. Η ΕΟΚΕ συνιστά την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο σχέδιο δράσης για την κοινωνική οικονομία με την πρόβλεψη στοχευμένων δράσεων για τις γυναίκες και τη διατήρηση της διάστασης του φύλου ως κριτηρίου όσον αφορά την κατανομή των ενωσιακών και εθνικών κονδυλίων και τις δημόσιες συμβάσεις, με σκοπό την προώθηση και τη διατήρηση των γυναικείων ταλέντων στην αγορά εργασίας.

1.9. Η ΕΟΚΕ προτείνει η πολυμορφία των ομάδων με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες να αποτελεί κριτήριο για τη λήψη δημόσιας χρηματοδότησης. Είναι σημαντικό να καθοριστούν ειδικά πρότυπα ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία ψευδών εντυπώσεων όσον αφορά την ισότητα των φύλων⁽¹⁾.

1.10. Η ΕΟΚΕ συνιστά να χρησιμοποιούν μεσοπρόθεσμα όλες οι ευρωπαϊκές αρχές και τα κράτη μέλη εργαλεία συνεκτίμησης της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό σε όλα τα επίπεδα της διαδικασίας του προϋπολογισμού. Η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και ο κοινωνικός διάλογος είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τον εντοπισμό των ζητημάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσω του προϋπολογισμού.

1.11. Οι ασυνείδητες προκαταλήψεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα εξακολουθούν να υφίστανται και, ως εκ τούτου, είναι σημαντικές οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης και η κατάρτιση των επενδυτών και των κριτικών επιτροπών σχετικά με τις ασυνείδητες προκαταλήψεις. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι όλες οι κριτικές επιτροπές ευρωπαϊκών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων θα πρέπει να επιτύχουν το συντομότερο δυνατό ισορροπία προς το φύλο, ώστε να αποφεύγονται οι προκαταλήψεις λόγω ίδιου φύλου ή γενικότερης ομοιότητας, καθώς και να λαμβάνουν κατάρτιση σχετικά με τις υποσυνείδητες προκαταλήψεις.

1.12. Η ΕΟΚΕ προτείνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να δημοσιεύσει εκτίμηση επιπτώσεων του ετήσιου προϋπολογισμού της ΕΕ ως προς το φύλο και να την παρουσιάσει ως συννημένο έγγραφο, καθώς και να συστήσει ειδική ομάδα που θα συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις και θα ευθυγραμμίζει και θα συμπεριλάβει τους στόχους της ΕΕ για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο επόμενο ΠΔΠ (2028-2034) και στην ενδιάμεση επανεξέταση του τρέχοντος ΠΔΠ (2021-2027)⁽²⁾.

1.13. Η ΕΟΚΕ ζητεί να καταστούν τα κονδύλια της ΕΕ πιο προσιά στις γυναικείες οργανώσεις μέσω της απλούστευσης των διαδικασιών και της παροχής επιχορηγήσεων για την κύρια δραστηριότητά τους.

1.14. Τέλος, η ΕΟΚΕ ζητεί ένα φιλόδοξο όραμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων για τη συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό και τις επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων, καθώς και συγκεκριμένους στόχους για τη χρηματοδότηση των γυναικών, συγκεκριμένους βασικούς δείκτες επιδόσεων, νομοθεσία, επικαιροποιημένα κριτήρια και (εντατικοποιημένα) προγράμματα για τη βελτίωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας και της πρόσβασης στη χρηματοδότηση (π.χ. ειδικές επιχορηγήσεις για γυναίκες, ειδική χρηματοδότηση ετερόρρυθμων εταιριών για κεφάλαια που ανήκουν εν όλω ή εν μέρει σε γυναίκες, εγγυήσεις δανείων ή μικροχρηματοδότηση, πλατφόρμες συνεπένδυσης, ομόλογα φύλου ή μικροπιστώσεις).

2. Γενικές παρατηρήσεις

2.1. Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου αποτελεί βασικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και με το άρθρο 8 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά τις νομικές αυτές υποχρεώσεις για τη διασφάλιση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, η πρόοδος όσον αφορά την αποτελεσματική ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, ιδίως όσον αφορά τη χρηματοδότηση και τους προϋπολογισμούς, είναι αργή.

2.2. Η παρούσα γνωμοδότηση έχει ως στόχο να τονίσει τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες της επιχειρηματικότητας, των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων και της κατάρτισης του προϋπολογισμού σε σχέση με την ισότητα των φύλων, και να καλέσει τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη να αναπτύξουν ένα φιλόδοξο όραμα σχετικά με τις επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων και τη συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό. Η εστίαση αυτή θα έχει θετικό αντίκτυπο στην επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης για την επίτευξη της ισότητας των φύλων (ΣΒΑ 5) και τη μείωση των ανισοτήτων (ΣΒΑ 10). Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωριστεί ότι για την επίτευξη της ισότητας των φύλων χρειαζόμαστε συνεργασία τόσο από γυναίκες όσο και από άνδρες για την προώθηση της ισότητας.

⁽¹⁾ Με τον όρο «purplewashing» εννοείται η δημιουργία ψευδών εντυπώσεων ως προς τη μέριμνα για την ισότητα των φύλων, τη στιγμή που στην πραγματικότητα εμφανίζεται υστέρηση (συγκρίσιμος με τον όρο «greenwashing» σε ζητήματα αειφορίας).

⁽²⁾ D'Alfonso, A. (2021). Πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο για την περίοδο 2021-2027 (europa.eu) (Ενημέρωση της EPRS; PE 637.979) Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την υποχρεωτική ενδιάμεση επανεξέταση της λειτουργίας του ΠΔΠ, η οποία θα πραγματοποιηθεί έως τον Δεκέμβριο του 2023, σ. 8.

2.3. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν περίπου το 52 % του συνολικού πληθυσμού της Ευρώπης, αλλά αποτελούν το 34,4 % των αυτοαπασχολούμενων και το 30 % των επιχειρηματιών νεοφυών επιχειρήσεων⁽³⁾.

2.4. Ομάδες που έχουν ιδρυθεί αποκλειστικά από άνδρες λαμβάνουν σχεδόν το 92 % του συνόλου των επιχειρηματικών κεφαλαίων που επενδύονται στην Ευρώπη. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση, σε αρχικά στάδια μόνο το 1 % της χρηματοδότησης διατίθεται σε εταιρείες που διευθύνονται από γυναίκες, και το ποσοστό αυτό δεν ξεπερνά ποτέ το 30 % στα μεταγενέστερα στάδια, παρότι οι ομάδες που έχουν ιδρυθεί από γυναίκες και οι ομάδες που αποτελούνται και από τα δύο φύλα διαπιστώνεται ότι ξεπερνούν σε επιδόσεις τους άνδρες ομολόγους τους⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾ ⁽⁷⁾.

2.5. Τον Μάρτιο του 2017 ο ΟΟΣΑ ανέφερε ότι οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό σε σχέση με τους άνδρες να αναφέρουν ότι μπορούν να έχουν πρόσβαση στη χρηματοδότηση που απαιτείται για την ίδρυση επιχείρησης σε όλες τις χώρες εκτός από τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Μεξικό, την Ελλάδα και την Ινδονησία. Αυτό το χάσμα μεταξύ των φύλων μπορεί να συνδεθεί με το γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν χαμηλότερα επίπεδα εμπειρίας και δραστηριοποιούνται σε τομείς με υψηλό ανταγωνισμό και χαμηλή ανάπτυξη, καθώς και με τη μεροληπτική ως προς το φύλο βαθμολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας και με τα στερεότυπα φύλου στις αξιολογήσεις των επενδύσεων. Οι γυναίκες συχνά παρεμποδίζονται επίσης από την περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (π.χ. λογαριασμούς όψεως και ταμειυτηρίου)⁽⁸⁾. Επιπλέον, οι αυτοαπασχολούμενες γυναίκες είναι πιθανότερο να αποθαρρύνονται ως δανειολήπτες από ό,τι οι αυτοαπασχολούμενοι άνδρες.

2.6. Σύμφωνα με τη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ισότητα των φύλων 2020-2025, μόνο ένας στους δέκα υπεύθυνους λήψης αποφάσεων σε εταιρείες επιχειρηματικών κεφαλαίων και ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων είναι γυναίκες, αν και ορισμένοι ιδιωτικοί οργανισμοί που θεωρείται ότι λειτουργούν δίνοντας έμφαση στη διάσταση του φύλου έχουν 72 % γυναίκες εταίρους. Σύμφωνα με τα ευρήματα, κατά μέσο όρο, το 85 % των ομόρρυθμων εταίρων επιχειρηματικού κεφαλαίου είναι άνδρες και μόνο το 15 % είναι γυναίκες. Όταν οι γυναίκες είναι εταίροι, συνήθως είναι εταίροι μικρότερων οργανισμών.

2.7. Η πανδημία της νόσου COVID-19 διέυρνε τις ανισότητες μεταξύ των φύλων και τις οικονομικές ανισότητες. Από κοινωνική και οικονομική άποψη, υπάρχει σαφής διάκριση ως προς τον αντίκτυπο του κορονοϊού μεταξύ των φύλων. Η πανδημία της νόσου COVID-19 είχε επίσης αντίκτυπο στην πρόσβαση των γυναικών στη χρηματοδότηση. Αν και λείπουν τα αριθμητικά στοιχεία για την Ευρώπη, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετώπισαν διέυρυνση του ήδη υφιστάμενου χάσματος μεταξύ των φύλων όσον αφορά τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών κεφαλαίων για νεοφυείς επιχειρήσεις που διευθύνονται από γυναίκες⁽⁹⁾.

2.8. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ευαισθητοποίηση σχετικά με τις επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη δυναμική. Ωστόσο, το ευρωπαϊκό επενδυτικό οικοσύστημα για τις γυναίκες επιχειρηματίες και ιδρύτριες εξακολουθεί να είναι κατακεραματισμένο και στερείται συστημικής και στρατηγικής εστίασης στη διάσταση του φύλου⁽¹⁰⁾. Τα ειδικά ταμεία για την ισότητα των φύλων σπανίζουν και οι πρωτοβουλίες αυτές δεν κατορθώνουν να προσελκύσουν περισσότερες γυναίκες επιχειρηματίες. Περίπου 50 % της χρηματοδότησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση προέρχεται από χρήματα των φορολογουμένων. Μια συλλογική προσπάθεια σε επίπεδο ΕΕ για τη δημιουργία ενός περισσότερο ευαισθητοποιημένου ως προς το φύλο και ισότιμου οικοσυστήματος χρηματοδότησης, παράλληλα με τη συνδεαία καθ' όλη τη διαδικασία δημιουργίας επιχείρησης, μπορεί να οδηγήσει στη συναίνεση και να βοηθήσει να υπερκεραστούν τα εμπόδια για την επίτευξη της αλλαγής.

2.9. Όταν μιλάμε για επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων, πρέπει να έχουμε επίγνωση όλων των διασταυρώσεων με άλλες ανισότητες που επηρεάζουν ακόμη περισσότερο την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, όπως οι γυναίκες με αναπηρία, οι γυναίκες με χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση, οι νέες γυναίκες, οι γυναίκες με μεταναστευτικό υπόβαθρο, ή η διασταύρωση με το σεξουαλικό προσανατολισμό, τη φυλή κ.λπ.

⁽³⁾ https://www.eib.org/attachments/thematic/why_are_women_entrepreneurs_missing_out_on_funding_en.pdf

⁽⁴⁾ Eurostat και Ευρωπαϊκή Επιτροπή. The State of European Tech 2020 (Η κατάσταση της ευρωπαϊκής τεχνολογίας). Atomico (2020).

⁽⁵⁾ Γιατί οι γυναίκες επιχειρηματίες χάνουν τη χρηματοδότησή τους; Reflections and considerations — Executive summary (eib.org) (Γιατί οι γυναίκες επιχειρηματίες χάνουν τη χρηματοδότηση; Σκέψεις και εκτιμήσεις — Συνοπτική παρουσίαση) (eib.org).

⁽⁶⁾ Funding women entrepreneurs: How to empower growth (Χρηματοδότηση των γυναικών επιχειρηματιών: Τρόποι να ενισχυθεί η ανάπτυξη), 2020.

⁽⁷⁾ <https://europeanwomeninvc.idcinteractive.net/8/>

⁽⁸⁾ COSME Programme Call for Proposals Encouraging community building around the issue of women entrepreneurship — Management and running of the WEgate platform (Πρόσκληση υποβολής προτάσεων του προγράμματος COSME — Ενθάρρυνση της δημιουργίας κοινότητας σχετικά με το ζήτημα της γυναικείας επιχειρηματικότητας — Διαχείριση και λειτουργία της πλατφόρμας WEgate).

⁽⁹⁾ Women-Led Startups Received Just 2.3% of VC Funding in 2020 (hbr.org) [Οι νεοφυείς επιχειρήσεις που διευθύνονται από γυναίκες έλαβαν μόλις το 2,3 % της χρηματοδότησης επιχειρηματικών κεφαλαίων το 2020 (hbr.org)].

⁽¹⁰⁾ UN Women (2021) Investment with a gender lens in Europe (Επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων στην Ευρώπη).

3. Ειδικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ακράδαντα ότι με τη βελτίωση της θέσης των γυναικών όσον αφορά τη λήψη χρηματοδότησης, θα υπάρξει ένα θετικό «φαινόμενο διάχυσης του πλούτου από πάνω προς τα κάτω» που θα οδηγήσει σε καλύτερα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα. Όταν λαμβάνουν τις αποφάσεις γυναίκες επενδύτριες επιχειρηματικών κεφαλαίων, έχουν διπλάσιες πιθανότητες να επενδύσουν σε ιδρυτικές ομάδες γυναικών, αυξάνοντας έτσι την απασχόληση των γυναικών. Οι νεοφυείς επιχειρήσεις με γυναίκα ιδρύτρια καλύπτουν το προσωπικό τους με 2,5 φορές περισσότερες γυναίκες. Οι εταιρείες με γυναίκα ιδρύτρια και γυναίκα διευθύνον στέλεχος προσλαμβάνουν έξι φορές περισσότερες γυναίκες ⁽¹¹⁾.

3.2. Η συλλογή δεδομένων είναι υψίστης σημασίας προκειμένου να αξιολογηθεί η τρέχουσα κατάσταση και να σχεδιαστούν στρατηγικές με στόχο την πρόοδο. Παρά τις σχετικές προσπάθειες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EuroStat) και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) συλλέγουν δεδομένα σχετικά με διάφορες πτυχές του φύλου, αλλά απαιτούν εναρμόνιση προκειμένου να συμβάλουν καθοριστικά στην αντιμετώπιση του χάσματος μεταξύ των φύλων. Η συλλογή των σχετικών δεδομένων πρέπει να είναι υποχρεωτική για τα κράτη μέλη. Οι μεθοδολογίες και οι μετρήσεις που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να συγκεντρώνονται ώστε να δημιουργηθεί μια ολιστική προσέγγιση και να είναι δυνατή η χρήση πρόσθετων δεδομένων (κοινωνικές προκαταλήψεις, προκαταλήψεις εθνικής καταγωγής, διατομεακές προκαταλήψεις κ.λπ.) προκειμένου να καταστεί δυνατή η παρακολούθηση και η αξιολόγηση της προόδου και των πολιτικών. Επιπλέον, πρέπει να διενεργούνται τακτικότερες και βελτιωμένες αναλυτικές μελέτες. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η ΕΕ θα πρέπει να συλλέγει δεδομένα ανά φύλο στο ευρωπαϊκό πλαίσιο των επενδύσεων και να τα ενσωματώνει στον ετήσιο δείκτη ισότητας των φύλων.

3.3. Εξίσου σημαντικό είναι να εξετάζεται το «μέγεθος των εισιτηρίων» (το ποσό των χρημάτων που επενδύεται) και ο ρόλος των «επιχειρηματικών αγγέλων» και των επενδύσεων εκκίνησης. Είναι σκόπιμο επίσης να διερευνάται ο «κύκλος της ανταπόδοσης»: γυναίκες που λαμβάνουν επενδύσεις, αναπτύσσονται και αρχίζουν να αναπτύσσουν δικό τους επενδυτικό κεφάλαιο και γίνονται οι ίδιες επιχειρηματικοί άγγελοι. Αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει θετικό παράγοντα επιτάχυνσης της μελλοντικής ανάπτυξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας και θα μπορούσε να ενισχυθεί μέσω στοχευμένων εκστρατειών προώθησης, με στόχο την αύξηση της συνολικής κατανόησης των ευκαιριών και των συνεισφορών που μπορούν να προσφέρουν οι «επιχειρηματικοί άγγελοι», σε συνδυασμό με πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο έναρξης δραστηριότητας. Τα κράτη μέλη θα μπορούσαν επίσης να διερευνήσουν φορολογικές ελαφρύνσεις για τη στήριξη αυτού του στόχου.

3.4. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην ΕΕ θα επιτευχθεί με την ενεργό προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλες τις διαδικασίες χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής πολιτικής, της πολιτικής συνοχής και της πολιτικής ανταγωνισμού, και στη διάθεση του προϋπολογισμού της ΕΕ. Εξακολουθούν να λείπουν οι απαραίτητες προϋποθέσεις και η αποτελεσματική παρακολούθηση κατά τη διάρκεια της εφαρμογής, προκειμένου να διορθώνονται οι δράσεις πολιτικής, εάν χρειάζεται. Καθώς γνωρίζουμε ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 δεν είναι ουδέτερες από άποψη φύλου, η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την έκκλησή της προς τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε όλα τα επίπεδα να ακολουθήσουν την αρχή της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και να συμπεριλάβουν την πτυχή της ισότητας των φύλων σε όλες τις αποφάσεις, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών με τον προϋπολογισμό, τις επενδύσεις και τη χρηματοδότηση, καθώς και τις δημόσιες συμβάσεις. Αυτό περιλαμβάνει επίσης τον κύκλο του προϋπολογισμού του ΠΔΠ 2021-27 και τα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, και θα πρέπει να περιλαμβάνει αξιολογήσεις αντικτύπου ως προς τη διάσταση του φύλου, κατάλληλους δεσμευτικούς δείκτες, καθώς και συστήματα παρακολούθησης και αξιολόγησης ⁽¹²⁾.

3.5. Σε πρόσφατη έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου αναφέρεται ότι η Επιτροπή έδωσε ελάχιστη προσοχή στην ανάλυση ως προς το φύλο των πολιτικών και των προγραμμάτων που εξέτασε. Έκανε περιορισμένη χρήση δεδομένων και δεικτών ανά φύλο, και δημοσίευσε ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με τον συνολικό αντίκτυπο του προϋπολογισμού της ΕΕ στην ισότητα των φύλων. Ωστόσο, στους τομείς όπου οι νομικές απαιτήσεις ορίζονταν λεπτομερώς, η ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων στα προγράμματα ήταν ευκολότερη.

4. Συγκεκριμένες δράσεις

4.1. Δημιουργία γόνιμου εδάφους για τις γυναίκες επιχειρηματίες

4.1.1. Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα γόνιμο έδαφος για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να παρασχεθούν στις γυναίκες περισσότερες ευκαιρίες δικτύωσης και κατάρτισης και προγράμματα καθοδήγησης. Είναι ζωτικής σημασίας οι γυναίκες να αναπτύξουν ένα γυναικείο δίκτυο «παλαιών γνωριμιών», παράλληλα με το υφιστάμενο ανδρικό δίκτυο «παλαιών γνωριμιών», επειδή οι γυναίκες τείνουν να έχουν μικρότερα και λιγότερο πολύμορφα δίκτυα. Τα πρότυπα και οι μέντορες διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο: στην Ιταλία, το 70 % των κοριτσιών δήλωσαν ότι αισθάνθηκαν διαφορετικά για το μέλλον τους αφού συνάντησαν ένα πρόσωπο-πρότυπο.

⁽¹¹⁾ https://www.kauffmanfellows.org/journal_posts/women-vcs-invest-in-up-to-2x-more-female-founders.

⁽¹²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επενδύσεις με βάση το φύλο στα εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας» (ΕΕ C 100 της 16.3.2023, σ. 8).

4.1.2. Οι στερεοτυπικές ιδέες σχετικά με την επιχειρηματικότητα ξεκινούν ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της εκπαίδευσης για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων φύλου, συμπεριλαμβανομένων των στερεοτυπικών ιδεών για τους άνδρες επιχειρηματίες, και για την ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής νοοτροπίας που προετοιμάζει τις γυναίκες να σκέφτονται περισσότερο φιλόδοξα. Στην Ευρώπη εξακολουθούν να υπάρχουν αρνητικοί κοινωνικοί συνειρμοί για τις γυναίκες επιχειρηματίες και διευθυντικά στελέχη. Επίσης, τα σχολεία διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη οικονομικών και επιχειρηματικών ικανοτήτων, και οι δεξιότητες αυτές θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στα σχολικά προγράμματα, ξεκινώντας από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και να ενισχύονται και να αναπτύσσονται σε ολόκληρο το σύστημα σχολικής εκπαίδευσης. Οι επιχειρηματικές εκδόσεις και άλλα προγράμματα στα οποία οι γυναίκες θα μπορούσαν να αποκτήσουν πρόσβαση σε κεφάλαια εκκίνησης και, για παράδειγμα, με μια προσέγγιση κοριτσιών στην επιστήμη θα ήταν ένας καλός τρόπος για την ενθάρρυνση της γυναικείας επιχειρηματικότητας από πρώιμο στάδιο.

4.1.3. Ο όρος «σύνδρομο του απατεώνα» περιγράφει το φαινόμενο όπου τα άτομα αμφισβητούν τις ικανότητές τους και αισθάνονται ότι δεν είναι αρκετά καλοί σε αυτό που κάνουν. Αυτό το σύνδρομο παρατηρείται σε ευρεία κλίμακα στις γυναίκες επιχειρηματίες. Η ανάπτυξη των ικανοτήτων και της αυτοεκτίμησης των γυναικών καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης θα μειώσει το φαινόμενο και θα ανοίξει περισσότερες προοπτικές για την εξέλιξη των γυναικών ⁽¹³⁾.

4.1.4. Σε μεγάλο βαθμό, η ένδεια χρόνου που βιώνουν σήμερα οι γυναίκες λόγω των μη αμειβόμενων καθηκόντων φροντίδας αποτελεί εμπόδιο για την επιχειρηματικότητα. Οι πολιτισμικές αλλαγές, όπως η συνυπευθυνότητα των συντρόφων όσον αφορά τη διαχείριση του νοικοκυριού και τη φροντίδα παιδιών και άλλων ατόμων, σε συνδυασμό με συστημικά μέτρα όπως η οικονομικά προσίτη ή δωρεάν φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων, είναι καίριας σημασίας. Η ΕΟΚΕ συνιστά στα κράτη μέλη να παρέχουν πρόσβαση σε παροχές μητρότητας και μέτρα γονικής άδειας για γυναίκες επιχειρηματίες γονικής άδειας για γυναίκες επιχειρηματίες σύμφωνα με τις αρχές που ορίζονται στη σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία για τους εργαζόμενους και τους αυτοαπασχολούμενους ⁽¹⁴⁾ ⁽¹⁵⁾.

4.1.5. Τα προγράμματα κατάρτισης σχετικά με την επιχειρηματικότητα που απευθύνονται στις γυναίκες συνήθως επικεντρώνονται σε αγορές και τομείς όπου οι γυναίκες ήδη εκπροσωπούνται ικανοποιητικά. Υπάρχουν τομείς στους οποίους υπάρχει σοβαρή έλλειψη γυναικών επιχειρηματιών, όπως οι τομείς της υψηλής τεχνολογίας και των επιστημών, της μηχανικής και των μαθηματικών (STEM). Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να ξεκινήσουν να προσελκύουν το ενδιαφέρον των κοριτσιών σε αυτούς τους τομείς σε πρώιμο στάδιο, να στηρίζουν τις γυναίκες επιχειρηματίες και τα γυναικεία πρότυπα σε αυτούς τους τομείς, και να επενδύσουν σε προγράμματα που θα ενθαρρύνουν τα κορίτσια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση να ενδιαφερόνται για τους τομείς STEM.

4.1.6. Η σημερινή ανισορροπία μεταξύ των φύλων στην αγορά εργασίας αποτελεί επίσης εμπόδιο για τα μελλοντικά εγχειρήματα των γυναικών. Οι γυναίκες έχουν λιγότερες ευκαιρίες να αποκτήσουν την κατάλληλη κατάρτιση σε θέματα διοίκησης και επιχειρηματικότητας και να αποταμιεύσουν προκειμένου να ξεκινήσουν την επιχείρησή τους. Ως εκ τούτου, για τις νέες γυναίκες υπάρχουν περισσότερα εμπόδια στην ίδρυση επιχείρησης. Επίσης, το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων ή η απουσία δίκαιων μισθών ενδέχεται να περιορίζει τους οικονομικούς πόρους τους. Δεδομένου ότι πολλές ευκαιρίες χρηματοδότησης απαιτούν ιδιωτική αρχική επένδυση από τον επιχειρηματία, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η γεφύρωση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των φύλων και η εξάλειψη της ανισορροπίας μεταξύ των φύλων στην αγορά εργασίας θα έχει θετικό αντίκτυπο στη γυναικεία επιχειρηματικότητα.

4.1.7. Οι γυναίκες τείνουν να αναπτύσσουν επιχειρηματική δραστηριότητα περισσότερο σε βιώσιμους και κοινωνικούς τομείς, ώστε να έχουν μετρήσιμο θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία και να διευθύνουν μια κοινωνική νεοφυή επιχείρηση ⁽¹⁶⁾ ⁽¹⁷⁾. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας θέτουν στο επίκεντρο της δραστηριότητάς τους τις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες των κοινοτήτων και των εργαζομένων τους, καθώς και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Επενδύουν στην ευεξία και θέτουν τις αξίες στο επίκεντρο της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Ως εκ τούτου, η αύξηση της χρηματοδότησης έργων κοινωνικής οικονομίας και η προώθηση της δημιουργίας οικοσυστημάτων κοινωνικών επιχειρήσεων θα έχει θετικό αντίκτυπο στην οικονομική χειραφέτηση και εξέλιξη των γυναικών. Ομοίως, η προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας θα τονώσει την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων. Το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κοινωνική οικονομία επισημαίνει ότι η επικράτηση γυναικών επιχειρηματιών είναι υψηλότερη στην κοινωνική επιχειρηματικότητα απ' ό,τι στη συμβατική επιχειρηματικότητα. Ωστόσο, δεν υπάρχουν στοχευμένες δράσεις για την τόνωση της επιχειρηματικότητας των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Η ΕΟΚΕ συνιστά την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο σχέδιο δράσης για την κοινωνική οικονομία ⁽¹⁸⁾ με την πρόβλεψη στοχευμένων δράσεων για τις γυναίκες.

⁽¹³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ισότητα των Φύλων» (διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της τσεχικής Προεδρίας) ΕΕ C 443 της 22.11.2022, σ. 63.

⁽¹⁴⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές και την κατάργηση της οδηγίας 2010/18/ΕΕ του Συμβουλίου (ΕΕ L 188 της 12.7.2019, σ. 79).

⁽¹⁵⁾ Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία για εργαζόμενους και αυτοαπασχολούμενους, εγκρίθηκε στις 8 Νοεμβρίου 2019.

⁽¹⁶⁾ The Value of Investing in Female Founders (Η αξία της επένδυσης σε ιδρύτριες επιχειρήσεων), Forbes, 2019.

⁽¹⁷⁾ Σύμφωνα με την S&P Global, η οποία πραγματοποίησε δημοσκόπηση μεταξύ επενδυτών σε 11 χώρες.

⁽¹⁸⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο «Οικοδόμηση μιας οικονομίας στην υπηρεσία των ανθρώπων: σχέδιο δράσης για την κοινωνική οικονομία» [COM(2021) 778 final].

4.2. Δημιουργία αλλαγών εντός του χρηματοπιστωτικού και του επενδυτικού τομέα

4.2.1. Η ΕΕ θα πρέπει να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στη δημιουργία γόνιμου εδάφους για ένα οικοσύστημα ευαισθητοποιημένο ως προς την ισότητα των φύλων. Τέσσερις χώρες της ΕΕ αντιπροσώπευαν το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης σειράς C σε εταιρείες που διευθύνονταν από γυναίκες μεταξύ 2006-2018 στην Ευρώπη: Σουηδία, Γερμανία, Ισπανία και Γαλλία. Η επιτυχία στις κορυφαίες χώρες υποστηρίχθηκε από ένα ισχυρό οικοσύστημα και στοχευμένες δραστηριότητες που προωθούσαν την εξάλειψη των αποκλεισμών με βάση το φύλο ⁽¹⁹⁾. Η ΕΟΚΕ συνιστά να αναπτυχθεί ένα ευρωπαϊκό δίκτυο επενδυτών ευαισθητοποιημένων ως προς την ισότητα των φύλων που θα μπορούν να ανταλλάσσουν βέλτιστες πρακτικές και να προωθούν τις ήδη υφιστάμενες ευκαιρίες χρηματοδότησης της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Ο κώδικας επενδύσεων για τις γυναίκες (*Investing in Women Code*) της British Business Bank, μια δέσμευση των επιχειρήσεων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών να βελτιώσουν την πρόσβαση των γυναικών επιχειρηματιών σε εργαλεία, πόρους και χρηματοδότηση, θα μπορούσε να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τη συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα ⁽²⁰⁾.

4.2.2. Περίπου το 10 % των υπευθύνων λήψης αποφάσεων στον τομέα των επιχειρηματικών κεφαλαίων και των ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων είναι γυναίκες. Η προσέλκυση γυναικείων ταλέντων και η βελτίωση της επαγγελματικής εξέλιξης των γυναικών στον χρηματοπιστωτικό και επενδυτικό τομέα είναι απαραίτητη προκειμένου να αλλάξει η σημερινή ανδροκρατική νοοτροπία η οποία καθιστά τον τομέα μη ελκυστικό για τις γυναίκες, αποτρέποντάς τις από το να παραμείνουν ή να ξεκινήσουν σε αυτόν, σε μια συμπεριληπτική νοοτροπία. Η νοοτροπία αυτή θα πρέπει επίσης να μετρά την απόδοση των επενδύσεων όχι μόνο με οικονομικές εκθέσεις, αλλά και με βάση τη βιωσιμότητα και την κοινωνική απόδοσή τους. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ θα ήθελε η πολυμορφία των διοικητικών και των ιδρυτικών ομάδων να καταστεί ένα από τα βασικά κριτήρια για τη λήψη δημόσιας χρηματοδότησης, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συνταξιοδοτικών ταμείων, και με τον τρόπο αυτό να ενθαρρυνθεί η πρόσληψη και η διατήρηση γυναικείων ταλέντων στον χρηματοπιστωτικό και επενδυτικό τομέα. Η ΕΟΚΕ προτείνει επίσης στα κράτη μέλη να ανταλλάσσουν βέλτιστες πρακτικές σχετικά με μεθόδους για την προώθηση της πολυμορφίας των ομάδων και των ομάδων που διευθύνονται από γυναίκες στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Θα πρέπει να αναπτυχθεί σφραγίδα αριστείας επενδυτή ή πρότυπο για τον τομέα των επενδύσεων. Ένα πρότυπο θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως ένα από τα κριτήρια κατά την υποβολή αίτησης για δημόσια χρηματοδότηση ⁽²¹⁾. Ένα πρότυπο, σε σύγκριση με μια εφάπαξ δέσμευση, θα μπορούσε να ελέγχεται και να αναθεωρείται σε ετήσια βάση, ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία ψευδών εντυπώσεων ως προς την ισότητα των φύλων.

4.2.3. Η ΕΟΚΕ συνιστά να δοθεί στα ιδρύματα του ιδιωτικού χρηματοπιστωτικού τομέα πρόσβαση σε τεχνική βοήθεια και κατάρτιση σχετικά με τις επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων, η οποία θα παρέχεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή τα κράτη μέλη.

4.2.4. Υπάρχει μια γενική παραδοχή ότι οι γυναίκες τείνουν να αποφεύγουν περισσότερο τους κινδύνους από ό,τι οι άνδρες, να είναι επιφυλακτικότερες και να επιδεικνύουν λιγότερο επιθετική ανταγωνιστική συμπεριφορά. Η ΕΟΚΕ προτείνει να αντικατοπτριστεί αυτή η συμπεριφορά χαμηλότερου κινδύνου στα χρηματοπιστωτικά μέσα και να αναπτυχθούν συγκεκριμένα προϊόντα για ορισμένα έργα χαμηλού κινδύνου τα οποία θα απαιτούν λιγότερες εγγυήσεις και χαμηλότερα επιτόκια για τη χορήγηση δανείου ή θα καλύπτουν υψηλότερο ποσοστό του αρχικού κεφαλαίου κατά τη χορήγηση επιδότησης.

Εξακολουθούν να υπάρχουν προκαταλήψεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα, τις περισσότερες φορές ασυνείδητες, παραδείγματος χάριν όταν υπάρχει προτίμηση στις προτάσεις που παρουσιάζονται από άνδρες ή όταν το περιεχόμενο που συντάσσουν γυναίκες εστιάζει στον κοινωνικό αντίκτυπο, ενώ οι άνδρες εστιάζουν περισσότερο στα οικονομικά και στους αριθμούς. Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης και η κατάρτιση σχετικά με τις ασυνείδητες προκαταλήψεις για επενδυτές και επιτροπές μπορεί να είναι υψίστης σημασίας για την αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με αυτές τις προκαταλήψεις. Είναι επίσης ζωτικής σημασίας η ευαισθητοποίηση εντός του τομέα σχετικά με τη σημασία των σταθερών και ανθεκτικών επιχειρηματικών μοντέλων αργής πλην σταθερής ανάπτυξης, αντί της έμφασης στην ταχεία βραχυπρόθεσμη αύξηση των εσόδων και την αποτίμηση.

4.3. Συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό και επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων μέσω δημόσιας χρηματοδότησης

4.3.1. Οι προϋπολογισμοί αντικατοπτρίζουν πολιτικές προτεραιότητες και αποτελούν το σημαντικότερο μέσο οικονομικής πολιτικής για τον μετασχηματισμό των κοινωνιών. Οι δημόσιες πολιτικές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο ανοίγοντας τον δρόμο και δημιουργώντας ευνοϊκό περιβάλλον για τους επενδυτές, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο αξιοπρεπείς θέσεις εργασίας. Έχει αναγνωριστεί εδώ και καιρό ότι η συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό, η στοχευμένη χρηματοδότηση για τη χειραφέτηση των γυναικών, η διάθεση κονδυλίων και η ρύθμιση των διαδικασιών και διεργασιών δημοσίων συμβάσεων που λαμβάνουν υπόψη τη διάσταση του φύλου, ως μέσο υλοποίησης της συνεκτίμησης της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό, αποτελούν απαραίτητα εργαλεία για την επίτευξη της ισότητας των φύλων.

⁽¹⁹⁾ Χρηματοδότηση Γυναικών Επιχειρηματιών μέσω του ΠΔΠ 2021-2027, ακρόαση του Κοινοβουλίου της ΕΕ με θέμα «Γυναίκες και Επενδύσεις» στις 19 Απριλίου 2021.

⁽²⁰⁾ <https://www.british-business-bank.co.uk/investing-in-women-code/>

⁽²¹⁾ Πολύ καλό παράδειγμα αποτελεί το πρότυπο Diversity VC που χρησιμοποιείται στην ΕΕ και τις ΗΠΑ: www.diversity.vc.

4.3.2. Η συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό είναι μια διαδικασία μέσω της οποίας οι δημόσιοι προϋπολογισμοί εξετάζονται προκειμένου να αξιολογηθεί εάν συμβάλλουν στην ισότητα ανδρών και γυναικών, και αναδιαμορφώνονται αναλόγως ώστε να το επιτύχουν. Η συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό απαιτεί μια διττή προσέγγιση: ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλους τους προϋπολογισμούς και τα προγράμματα και ειδική στοχευμένη χρηματοδότηση προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι βαθύτερες αιτίες της ανισότητας μεταξύ των φύλων. Η διάσταση του φύλου θα πρέπει να ενσωματωθεί σε όλα τα στάδια του δημοσιονομικού κύκλου, από τις δημοσιονομικές προτάσεις (εκ των προτέρων) και καθ' όλη τη διάρκεια των δαπανών (εφεξής) έως την αξιολόγηση και τον έλεγχο των χρημάτων που όντως δαπανώνται (εκ των υστέρων). Τα δεδομένα, οι εκτιμήσεις αντικτύπου και οι κοινοί δείκτες είναι απαραίτητοι για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλον τον κύκλο του προϋπολογισμού: σχεδιασμός, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση. Παρότι μπορεί να είναι δύσκολο για τα κράτη μέλη να συλλέξουν δεδομένα ανά φύλο, είναι ο μόνος τρόπος να προχωρήσουν και να θεσπίσουν κατάλληλες πολιτικές ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου.

4.3.3. Η ΕΟΚΕ συνιστά να χρησιμοποιούν μεσοπρόθεσμα όλες οι ευρωπαϊκές αρχές και τα κράτη μέλη εργαλεία συνεκτίμησης της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό σε όλα τα επίπεδα της διαδικασίας του προϋπολογισμού. Η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και ο κοινωνικός διάλογος είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τον εντοπισμό των ζητημάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσω του προϋπολογισμού. Η ανάλυση ως προς το φύλο αποτελεί προϋπόθεση για τη συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις (δημοσιονομικές) πολιτικές, ιδίως στο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΑΠ), στη δέση μέτρων Next Generation EU και στα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην πολιτική συνοχής, η οποία αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία για τη διόρθωση των ανισορροπιών μεταξύ χωρών και περιφερειών. Η ΕΟΚΕ συνιστά τη συλλογή δεδομένων ειδικά για την ισότητα των φύλων στην πολιτική συνοχής σύμφωνα με δείκτες που θα έχουν αναπτυχθεί ρητά για τον σκοπό αυτό.

4.3.4. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι η Επιτροπή έχει ξεκινήσει ένα εσωτερικό πρόγραμμα κατάρτισης σχετικά με τη συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου στον προϋπολογισμό, αλλά αυτό εξακολουθεί να είναι μικρής κλίμακας. Η ΕΟΚΕ επιθυμεί όλα τα άτομα που εργάζονται επί των προϋπολογισμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και σε ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να είναι κατάλληλα καταρτισμένα όσον αφορά τις επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων, την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και τη συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό. Η κατάρτιση αυτή σε εθνικό επίπεδο είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την υλοποίηση των στόχων της ισότητας των φύλων.

4.3.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι είναι σημαντικό να δημιουργηθούν ειδικά ταμεία και χρηματοδοτικά μέσα για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων ταμείων επιχειρηματικών κεφαλαίων και ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων που διοικούνται (και συνδιοικούνται) από γυναίκες και ανήκουν σε γυναίκες, καθώς και να διερευνηθούν καινοτόμες λύσεις χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση των αδυναμιών της αγοράς (π.χ. ειδικές επιχορηγήσεις για γυναίκες, ειδική χρηματοδότηση ετερόρρυθμων εταιριών για κεφάλαια που ανήκουν εν όλω ή εν μέρει σε γυναίκες, εγγυήσεις δανείων ή μικροχρηματοδότηση, πλατφόρμες συνεπένδυσης, ομόλογα φύλου ή μικροπιστώσεις).

4.3.6. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η επικαιροποίηση των κριτηρίων των επενδυτικών ταμείων είναι απαραίτητη για τη μείωση του χάσματος μεταξύ των φύλων. Παραδείγματος χάριν, εάν ευρωπαϊκά ταμεία όπως το Invest EU και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων χρησιμοποιούν την «εμπειρία» ως σημαντικό κριτήριο για τη χρηματοδότηση νεοφυών επιχειρήσεων, αλλά όχι την «πολυμορφία», δεν παρέχουμε στις γυναίκες ισότιμη πρόσβαση στην κεφαλαιαγορά. Η ΕΟΚΕ προτείνει η ύπαρξη ενός σχεδίου για την ισότητα των φύλων, το οποίο θα περιλαμβάνει τη στρατηγική του ταμείου για τις επενδύσεις στον τομέα της ισότητας των φύλων και τη δέσμευση του ταμείου για την επίτευξη της ισότητας των φύλων, να εξαρτάται από την αξιολόγηση των ταμείων συμμετοχών (FoF), των επιχειρηματικών κεφαλαίων και των ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων κατά την υποβολή αίτησης για δημόσια χρηματοδότηση.

4.3.7. Οι αρχές της συνεκτίμησης της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό και των επενδύσεων που προάγουν την ισότητα των φύλων θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται εκτός των ευρωπαϊκών συνόρων στους μηχανισμούς εξωτερικής χρηματοδότησης, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών αναπτυξιακής συνεργασίας.

4.3.8. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να διενεργήσει εκτίμηση επιπτώσεων του ετήσιου προϋπολογισμού της ΕΕ ως προς το φύλο και να την παρουσιάσει ως συνημμένο έγγραφο. Αυτό το παράρτημα του προϋπολογισμού θα χρησιμεύσει ως έγγραφο παρακολούθησης της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου με στόχο την αναδιαμόρφωση των προϋπολογισμών στο μέλλον, επί του οποίου η Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων (FEMM) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θα μπορούσε να εκδώσει γνωμοδότηση. Η ΕΟΚΕ συνιστά επίσης να δημοσιεύονται οι πληροφορίες και οι έρευνες με διαβούλευση με εμπειρογνώμονες του τομέα της συνεκτίμησης της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό και μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ισότητας των φύλων, πολύ πριν από τη λήψη της κοινοβουλευτικής απόφασης σχετικά με τον ετήσιο προϋπολογισμό, προκειμένου να προωθούνται ευρείες συζητήσεις σχετικά με τις δημοσιονομικές και μακροοικονομικές πολιτικές.

4.3.9. Η ΕΟΚΕ δηλώνει ότι όλες οι κριτικές επιτροπές ευρωπαϊκών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων θα πρέπει να επιτύχουν το συντομότερο δυνατό ισορροπία προς το φύλο, ώστε να αποφεύγονται οι προκαταλήψεις λόγω ίδιου φύλου ή γενικότερης ομοιότητας, καθώς και να λαμβάνουν κατάρτιση σχετικά με τις υποσυνείδητες προκαταλήψεις. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Καινοτομίας, για παράδειγμα, έθεσε ως στόχο τη βελτίωση του αριθμού των νεοφυών επιχειρήσεων που διευθύνονται από γυναίκες στο πλαίσιο του προγράμματος Accelerator, αυξάνοντας τον αριθμό των γυναικών μελών της επιτροπής του σε 50 % και προσκαλώντας περισσότερες γυναίκες να παρουσιάσουν τις επιχειρηματικές προτάσεις τους. Το Συμβούλιο αύξησε το ποσοστό των νεοφυών επιχειρήσεων που διευθύνονται από γυναίκες από 8 % σε 29 %.

4.3.10. Προτείνουμε επίσης να διοριστεί διευθυντής ή εκπρόσωπος υψηλού επιπέδου αρμόδιος για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στα υπουργεία επιχειρηματικότητας των κρατών μελών, με διυπηρεσιακό ρόλο στην ευαισθητοποίηση και την προώθηση των οικονομικών οφελών της ενδάρρυνσης περισσότερων γυναικών να ιδρύσουν και να αναπτύξουν επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων κοινωνικών επιχειρήσεων.

4.3.11. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη θα πρέπει να στηρίξουν τον ρόλο των δημοσίων, τοπικών ή περιφερειακών αναπτυξιακών οργανισμών στην αγορά επενδύσεων και όσον αφορά τον κοινωνικό αντίκτυπο. Για παράδειγμα, στις Κάτω Χώρες, οι εν λόγω οργανισμοί περιφερειακής ανάπτυξης επενδύουν σε νεοφυείς επιχειρήσεις και εκτιμούν σημαντικά τον κοινωνικό αντίκτυπο.

4.3.12. Η κοινωνία των πολιτών και οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που ασχολούνται με την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου υποχρηματοδοτούνται γενικά στην Ευρώπη. Η ΕΟΚΕ ζητεί να καταστούν τα κονδύλια της ΕΕ πιο προσιτά στις γυναικείες οργανώσεις μέσω της απλούστευσης των διαδικασιών και της παροχής επιχορηγήσεων για την κύρια δραστηριότητά τους. Οι διαδικασίες έγκρισης χρηματοδότησης από τα διαρθρωτικά ταμεία θα πρέπει να ευθυγραμμιστούν περισσότερο με τα άμεσα κονδύλια, ώστε να αποφευχθεί η γραφειοκρατία.

4.3.13. Τέλος, η ΕΟΚΕ ζητεί ένα φιλόδοξο όραμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων για τη συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό και τις επενδύσεις που προάγουν την ισότητα των φύλων, καθώς και συγκεκριμένους στόχους για τη χρηματοδότηση των γυναικών, συγκεκριμένους βασικούς δείκτες επιδόσεων, νομοθεσία, επικαιροποιημένα κριτήρια και (εντατικοποιημένα) προγράμματα για τη βελτίωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας και της πρόσβασης στη χρηματοδότηση. Η ΕΟΚΕ συνιστά να συσταθεί ομάδα εργασίας για τη συνεκτίμηση της ισότητας των φύλων στον προϋπολογισμό εντός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να ενσωματωθεί η διάσταση του φύλου στο τρέχον ΠΔΠ και σε άλλα χρηματοδοτικά μέσα. Για την προετοιμασία ενόψει πιο ισχυρής ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου μελλοντικά, η ΕΟΚΕ προτείνει τη δημιουργία ειδικής ομάδας το συντομότερο δυνατόν μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, η οποία θα συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις και θα ευθυγραμμίζει και θα συνεκτιμήσει τους στόχους της ΕΕ για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο επόμενο ΠΔΠ.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επικοινωνιακή προβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/04)

Εισηγητής: ο κ. **Cristian PÎRVULESCU**

Συνεισηγητής: ο κ. **José Antonio MORENO DÍAZ**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	23.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	199/3/4

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΣΕΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται σε κοινές αξίες: στις αξίες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του πλουραλισμού, της απαγόρευσης των διακρίσεων, της ανοχής, της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης και της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν μέρος της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

1.2. Επιπλέον, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, που αποτελεί ουσιώδες και δεσμευτικό έγγραφο, ορίζει ότι η Ένωση εδράζεται στις αδιαίρετες και οικουμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης και ερείδεται στις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου⁽¹⁾. Η ενίσχυση της εφαρμογής του Χάρτη αποτελεί τόσο υποχρέωση όσο και εύλογο τρόπο προστασίας και ενημέρωσης των ατόμων σχετικά με τη σημασία που έχει η προστασία του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) υποστηρίζει μεν κάθε προσπάθεια που αφορά τις εν λόγω διαστάσεις, τονίζει δε ότι είναι απαραίτητο όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να επικοινωνούν ενεργά απευθείας με το ευρύ κοινό. Το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι ζωτικής σημασίας και πρέπει να καταστούν μέρος της κοινής πολιτικής και δημοκρατικής κουλτούρας της ηπείρου.

1.3. Η Επιτροπή της Βενετίας του Συμβουλίου της Ευρώπης περιγράφει με σαφή τρόπο τις βασικές αρχές που εμπεριέχονται στο κράτος δικαίου: νομιμότητα, νομική ασφάλεια, πρόληψη της κατάχρησης εξουσίας, ισότητα έναντι του νόμου, απαγόρευση διακρίσεων και προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου⁽²⁾. Οι αρχές αυτές αποτελούν σαφή κριτήρια για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης οποιασδήποτε κρατικής ενέργειας με τις αρχές του κράτους δικαίου και έχουν εγκριθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁽³⁾.

1.4. Η ΕΟΚΕ προτρέπει όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να επιδεικνύουν μηδενική ανοχή στις παραβιάσεις του κράτους δικαίου οι οποίες σημειώνονται στα κράτη μέλη. Η ΕΕ έχει νόμιμη υποχρέωση να στηρίζει το κράτος δικαίου και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ανεξαρτήτως των προθέσεων των διαφόρων πολιτικών παραγόντων οι οποίες ενδέχεται να αντιτίθενται σε αυτόν τον σκοπό.

⁽¹⁾ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 391, Προοίμιο,

⁽²⁾ Επιτροπή της Βενετίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, *The Rule of Law Checklist*, (Αναλυτικός κατάλογος ελέγχου του κράτους δικαίου) που υιοθετήθηκε κατά την 106η σύνοδο ολομέλειας το 2016.

⁽³⁾ Απόφαση του ΔΕΕ της 16ης Φεβρουαρίου 2022, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, υπόθεση C-157/21, EU:C:2022:98, σκέψη 325.

1.5. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει την απόφαση του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία ο προϋπολογισμός αποτελεί ένα από τα μέσα που δίνουν υπόσταση στην υποχρέωση όλων των κρατών μελών να συμμορφώνονται με τις βασικές αξίες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁽⁴⁾.

1.6. Η ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το κράτος δικαίου αποτελεί πολύτιμο μέσο το οποίο μπορεί να αποτρέψει την οπισθοδρόμηση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ωστόσο, πρέπει να μεταρρυθμιστεί ώστε να επιτυγχάνει τους σκοπούς της. Θα πρέπει να προσαρμοστεί ώστε να συμπεριλάβει όλες τις αξίες και τις νομικές και/ή δημοσιονομικές ενέργειες που περιέχονται στο άρθρο 2 της ΣΕΕ, όταν οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις δεν λαμβάνονται πλήρως υπόψη, καθώς και έναν πέμπτο πυλώνα αφιερωμένο στην παρακολούθηση των εθνικών εξελίξεων που σχετίζονται με τον χώρο της κοινωνίας των πολιτών⁽⁵⁾.

1.7. Η ΕΟΚΕ έχει ήδη επισημάνει ότι η κοινωνία των πολιτών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαφύλαξη της δημοκρατίας στην Ευρώπη, και ότι μόνο μια ισχυρή και πολύμορφη κοινωνία των πολιτών μπορεί να προασπίσει τη δημοκρατία και την ελευθερία και να διαφυλάξει την Ευρώπη από τον αυταρχισμό⁽⁶⁾. Επιπλέον, δεν νοείται κράτος δικαίου χωρίς δημοκρατία και θεμελιώδη δικαιώματα, και το αντίστροφο· οι τρεις έννοιες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες⁽⁷⁾. Συνεπώς, η ΕΟΚΕ προτρέπει όλα να ενδιαφερόμενα μέρη να σταματήσουν να μιλούν για τη λεγόμενη ανελεύθερη δημοκρατία, ακόμη κι όταν το πράττουν με στόχο να επικρίνουν την έννοια αυτή. Δεν υπάρχει δημοκρατία χωρίς φιλελεύθερες αρχές.

1.8. Στις προσπάθειες να καταστεί το κράτος δικαίου πιο απτή πραγματικότητα θα πρέπει να συμμετάσχουν περισσότεροι ενδιαφερόμενοι φορείς: οι κοινωνικοί εταίροι, επαγγελματικές οργανώσεις, όπως δικηγορικοί σύλλογοι και οργανώσεις βάσης που συνεργάζονται με εύλωτα άτομα και κοινότητες που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο βλάβης, περιέλευσης σε μειονεκτική θέση και διακρίσεων.

1.9. Το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα γίνονται πιθανώς από κάποιους αντιληπτά ως υπερβολικά αφηρημένες, μακρινές, τεχνικές και νομικιστικές έννοιες. Η επικοινωνιακή προβολή του κράτους δικαίου απαιτεί στην πραγματικότητα την επικέντρωση στις κοινές αξίες και τις προσιτές έννοιες της ισονομίας και της δικαιοσύνης. Η αφήγηση μιας ανθρώπινης ιστορίας δείχνοντας το ανθρώπινο πρόσωπο και το πρόσωπο πίσω από τα στοιχεία, εκτός από στατιστικά στοιχεία, μπορεί επίσης να βοηθήσει.

1.10. Η ΕΟΚΕ ζητεί από τα κράτη μέλη να εντάξουν το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα στα σχολεία και στην ανώτατη εκπαίδευση. Η αγωγή του πολίτη θα πρέπει να είναι υποχρεωτική, να ξεκινά το νωρίτερο δυνατόν και να διδάσκεται επί σειρά ετών. Επιπλέον, πρέπει να παρασχεθούν ενωσιακοί και εθνικοί πόροι για τη σωστή εκπαίδευση των δασκάλων της αγωγής του πολίτη.

1.11. Το πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βασίζεται στην αρχή της λογοδοσίας και, ως εκ τούτου, απαιτεί τη λήψη μέτρων ώστε να προσδιοριστεί ποιος είναι υπεύθυνος για ποιο αποτέλεσμα και να εντοπιστούν οι επιθυμητές αλλαγές πολιτικής. Είναι επίσης σημαντικό να προσδιοριστούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος για το ευρύ κοινό, όπως η πρόσβαση στην ενέργεια, οι μεταφορές, η ισότητα μεταξύ περιφερειών, η πρόσβαση στην εργασία, σε στέγαση και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

1.12. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το κράτος δικαίου ενισχύονται μέσω ενός ισχυρού κράτους πρόνοιας, ανεξάρτητα από τις πολλές μορφές που μπορεί να λαμβάνει ανά την Ευρώπη. Αυτή η διασυνδεσιμότητα αναγνωρίζεται από τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, ένα βασικό εργαλείο πολιτικής για την οικοδόμηση μιας πιο πολυσυλλεκτικής Ένωσης.

1.13. Τα κινήματα βάσης και τα άτομα που έχουν βιώσει τη φτώχεια πρέπει να είναι στο επίκεντρο ενός δημοκρατικού επιχειρήματος για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των κοινωνικών δικαιωμάτων, από την παραχώρηση του βήματος σε δημόσιους χώρους και σε συζητήσεις πολιτικής στα άτομα που πλήττονται περισσότερο από την ανισότητα, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

⁽⁴⁾ Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-157/21, σκέψεις 130-131· απόφαση του ΔΕΕ της 16ης Φεβρουαρίου 2022, Ουγγαρία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, υπόθεση C-156/21, ΕΥ:C:2022:97, σκέψεις 116-117.

⁽⁵⁾ Laurent Pech και Petra Bard, Rule of Law Report and the EU Monitoring and Enforcement of Article 2 TEU Values (Έκθεση για το κράτος δικαίου, παρακολούθηση από την ΕΕ και επιβολή των αξιών του άρθρου 2 της ΣΕΕ), Έκθεση για την Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων και για την Επιτροπή Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Φεβρουάριος 2022, σ. 12-13.

⁽⁶⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανθεκτική δημοκρατία μέσω μιας ισχυρής και πολύμορφης κοινωνίας των πολιτών» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 228 της 5.7.2019, σ. 24).

⁽⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός ελέγχου σχετικά με το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 34 της 2.2.2017, σ. 8).

2. Γενικές παρατηρήσεις

2.1. Η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει τη θέση που εξέφρασε στη γνωμοδότησή της SOC/598 του 2018: «Το κράτος δικαίου είναι αλληλένδετο και αδιαχώριστο από τις εγγυήσεις που διασφαλίζουν την πλουραλιστική δημοκρατία και τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το κράτος δικαίου διασφαλίζει ότι οι κυβερνήσεις σέβονται τα πρότυπα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η δε πλουραλιστική δημοκρατία εξασφαλίζει ότι οι κυβερνήσεις ακολουθούν πολιτικές που προάγουν την ευημερία των λαών τους. Η προάσπιση του κράτους δικαίου από μόνη της δεν εγγυάται ότι ο νόμος σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, ούτε ότι ο νόμος αυτός θεσπίζεται σύμφωνα με μια συνεκτική και νόμιμη διαδικασία με βάση ενημερωμένο, πλουραλιστικό και ισορροπημένο δημόσιο διάλογο και συμμετοχή. Για να αποφεύγεται μια “αυταρχική διακυβέρνηση μέσω του νόμου”, είναι απαραίτητο να υφίστανται θεμελιώδη δικαιώματα και πλουραλιστικά δημοκρατικά πρότυπα παράλληλα με το κράτος δικαίου.»⁽⁸⁾

2.2. Όπως παρατηρείται στις εκθέσεις του 2021 και του 2022 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το κράτος δικαίου, η διατήρηση της εμπιστοσύνης των πολιτών στους δημόσιους θεσμούς και το κράτος δικαίου απαιτεί, μεταξύ άλλων πραγμάτων, την ύπαρξη ανεξάρτητου δικαστικού συστήματος με αποτελεσματικό έλεγχο της νομιμότητας ώστε να διασφαλίζεται η συμμόρφωση με το ενωσιακό δίκαιο· ισχυρή δημόσια δέσμευση για καταπολέμηση της διαφθοράς και διασφάλιση της δημοκρατικής λογοδοσίας· πλουραλισμό και ελευθερία των μέσων μαζικής επικοινωνίας, μεταξύ άλλων διαφάνεια όσον αφορά την ιδιοκτησία των μέσων μαζικής επικοινωνίας· διαφανείς συνταγματικούς και θεσμικούς μηχανισμούς ώστε να διασφαλίζονται οι έλεγχοι και οι ισορροπίες, με ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών· και ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου⁽⁹⁾. Στην έκθεση του 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογραμμίζει επίσης τις σημαντικές απειλές που δέχονται οι αξίες της Ένωσης και η τάξη που βασίζεται στους κανόνες από την επίθεση της Ρωσίας στην Ουκρανία, μια επίθεση που παραβιάζει κατάφωρα το διεθνές δίκαιο και τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και υπονομεύει, εκτός από την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου⁽¹⁰⁾.

2.3. Δεν είναι δυνατή η επίκληση του δημοκρατικού και αντιπροσωπευτικού κανόνα για τη νομιμοποίηση των παραβιάσεων του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, και ιδίως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πρέπει να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους ώστε να αποκαταστήσουν την ακεραιότητα των αρχών της ΕΕ.

2.4. Μέσω της παρακολούθησης της κατάστασης επιτόπου, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και οι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν, ιδίως όταν υποβαθμίζεται το κράτος δικαίου και προσβάλλονται τα ανθρώπινα δικαιώματα⁽¹¹⁾. Οι αυταρχικές κυβερνήσεις απειλούν τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών όχι μόνο συρρικνώνοντας και μετατοπίζοντας τους χώρους που διατίθενται για τις δραστηριότητές τους, αλλά και μέσω προσωπικών απειλών και δώξεων, χρηματοοικονομικών περιορισμών ή μέσω της παροχής ανεπαρκούς προστασίας κατά σωματικών ή φραστικών επιθέσεων⁽¹²⁾.

2.5. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η συνολική ικανότητα των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να εργαστούν στο πλαίσιο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων θα πρέπει να ενισχυθεί σημαντικά μέσω μιας δέσμης που θα περιλαμβάνει κατάρτιση και μεταφορά γνώσεων, οργανωτική και οικονομική στήριξη, και προστασία από επιθέσεις και αρνητικές εκστρατείες⁽¹³⁾. Για τον σκοπό αυτόν, η ΕΟΚΕ προτρέπει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να υποβάλει μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή στρατηγική για την κοινωνία των πολιτών που θα αποτελέσει οδηγό για τη συνεργασία, τις προσπάθειες ανάπτυξης ικανοτήτων και την αποτελεσματική ενημέρωση σχετικά με το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα.

2.6. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και οι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βοηθούν σημαντικά τις ευάλωτες ομάδες να αντιμετωπίσουν σοβαρές προκλήσεις που πλήττουν την ασφάλεια, την ευημερία και την αξιοπρέπεία τους. Όλοι οι άνθρωποι θα μπορούσαν κάποτε να περιέλθουν σε ευάλωτη θέση. Σε πολλές περιπτώσεις, τα αίτια της τρωτότητας επικαλύπτονται και οδηγούν σε διαρθρωτική περιθωριοποίηση και διακρίσεις.

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης στην περίπτωση γενικευμένων ελλείψεων όσον αφορά το κράτος δικαίου στα κράτη μέλη» [COM(2018) 324 final — 2018/0136 (COD)] (EE C 62 της 15.2.2019, σ. 173).

⁽⁹⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου — Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, (COM/2021/700 final).

⁽¹⁰⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Έκθεση του 2022 για το κράτος δικαίου — Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, (COM/2022/500 final).

⁽¹¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο — Περαιτέρω ενδυνάμωση του κράτους δικαίου εντός της Ένωσης — Τρέχουσα κατάσταση και πιθανά επόμενα βήματα» [COM(2019) 163 final] (EE C 282 της 20.8.2019, σ. 39).

⁽¹²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λαϊκισμός και θεμελιώδη δικαιώματα — Περιστατικές και αγροτικές περιοχές» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (OJ C 97 της 24.3.2020, σ. 53), σημείο 1.6.

⁽¹³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Στρατηγική για την ενίσχυση της εφαρμογής του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στην ΕΕ» [COM(2020) 711 final] (EE C 341 της 24.8.2021, σ. 50).

2.7. Η προστασία του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων θα πρέπει να διασφαλίζεται σε σχέση με τη δημοκρατία, ιδίως σε σχέση με την προώθηση των ελεύθερων και δίκαιων εκλογών, και την ισχυρή δημοκρατική συμμετοχή⁽¹⁴⁾. Όσοι είναι σε θέση να αμφισβητούν το κράτος δικαίου ενεργούν επίσης εις βάρος της αντιπολίτευσης και των ανεξάρτητων μέσων μαζικής ενημέρωσης. Το ενωσιακό σχέδιο δράσης για την ευρωπαϊκή άμυνα (EDAP) αποτελεί απαραίτητο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

2.8. Οι κοινωνικοί εταίροι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επικοινωνιακή προβολή του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όλοι οι χώροι εργασίας επηρεάζονται από την υποβάθμιση του πολιτικού και νομικού περιβάλλοντος μιας χώρας. Οι επιχειρήσεις, οι ΜΜΕ και οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας δεν μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά, εάν δεν υφίστανται συστήματα προστασίας του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Θα πρέπει να υπάρξει δέσμευση εκ μέρους των κοινωνικών εταίρων ότι ενεργούν με στόχο τη βελτίωση της ακεραιότητας και της αποτελεσματικότητάς τους. Οι εργαζόμενοι πρέπει να είναι ελεύθεροι να σχηματίζουν και να προσχωρούν στη συνδικαλιστική οργάνωση της επιλογής τους, και οι ενώσεις πρέπει να μπορούν να λειτουργούν ελεύθερα⁽¹⁵⁾. Οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες έχουν το δικαίωμα να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις και να προσφεύγουν, σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, σε συλλογικές δράσεις για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, συμπεριλαμβανομένης της απεργίας⁽¹⁶⁾.

2.9. Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων διαθέτει σημαντική ικανότητα να συλλέγει συναφείς πληροφορίες. Έχει ήδη αναπτύξει τεράστια γνωσιακή βάση την οποία μπορούν να χρησιμοποιούν όλοι οι ενδιαφερόμενοι παράγοντες. Η ισχυρή εμπειρογνωσία του θα πρέπει να αποτελέσει τη βάση για την ενίσχυση της επικοινωνιακής του διάστασης. Θα πρέπει να ανατεθούν περισσότεροι πόροι στον Οργανισμό ώστε να συμμετάσχει σε ενέργειες δημόσιας επικοινωνιακής προβολής σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Χρειάζεται περισσότερη συνεργασία με ειδικούς θεσμικούς φορείς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODHIR) του ΟΑΣΕ.

2.10. Η ΕΕ αποτελεί επίσης παγκόσμιο παράγοντα και έχει ευθύνη να σέβεται το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο της διεθνούς ταυτότητας και του διεθνούς της ρόλου. Όλες οι εξωτερικές πολιτικές, τα προγράμματα, τα μέσα και οι δράσεις θα πρέπει να αντανάκλουν τον κεντρικό τους ρόλο για την ΕΕ και τη σημασία για έναν δημοκρατικό και ειρηνικό κόσμο.

3. Ειδικές παρατηρήσεις

3.1. Θετικό αφήγημα και πλαίσιο

3.1.1. Η αγωγή του πολίτη σχετικά με τις αρχές της δημοκρατίας, τα θεμελιώδη δικαιώματα και το κράτος δικαίου θα πρέπει να ενισχυθεί σε όλα τα επίπεδα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει επίσης να συνεχίσει να προωθεί την ευαισθητοποίηση του κοινού με μια φιλόδοξη ατζέντα επικοινωνίας⁽¹⁷⁾.

3.1.2. Ο ιδρυτικός μύθος της ΕΕ δεν επαρκεί πλέον από μόνος του ώστε να προσελκύει τους λαούς της Ευρώπης. Η ΕΕ θα πρέπει να προτείνει αφηγήματα σχετικά με ένα επιθυμητό μέλλον και να αναβιώσει βασικές αρχές που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στο ευρωπαϊκό εγχείρημα⁽¹⁸⁾, συμπεριλαμβανομένων του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στο πλαίσιο της στρατιωτικής επίθεσης της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας.

3.1.3. Το πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βασίζεται στην αρχή της λογοδοσίας και, ως εκ τούτου, απαιτεί τη λήψη μέτρων ώστε να προσδιοριστεί ποιος είναι υπεύθυνος για ποιο αποτέλεσμα και ποια επιθυμητή αλλαγή πολιτικής. Είναι επίσης σημαντικό να προσδιοριστούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος για το ευρύ κοινό, όπως η πρόσβαση στις μεταφορές, την ενέργεια, σε εργασία, στέγαση και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Πρέπει να υπερβούμε την κριτική της κατάστασης που δεν πληροί τα πρότυπα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να περιγράψουμε το μέλλον που μπορεί να οικοδομηθεί με τη βοήθεια του κράτους δικαίου εμπνέοντας θετικούς συσχετισμούς στη συνείδηση των ανθρώπων⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία» [COM(2020) 790 final] (ΕΕ C 341 της 24.8.2021, σ. 56).

⁽¹⁵⁾ Άρθρο 8 παράγραφος 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα.

⁽¹⁶⁾ Άρθρο 28 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

⁽¹⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία» [COM(2020) 790 final] (ΕΕ C 341 της 24.8.2021, σ. 56).

⁽¹⁸⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λαϊκισμός και θεμελιώδη δικαιώματα — Περιαστικές και αγροτικές περιοχές» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 97 της 24.3.2020, σ. 53).

⁽¹⁹⁾ FRA, 10 keys to effectively communicating human rights (10 στοιχεία-κλειδιά για την αποτελεσματική επικοινωνιακή προβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), 2018· Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Θεσμών Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Tips for Effective Messaging about Economic & Social Rights (Συμβουλές για την αποτελεσματική μετάδοση μηνυμάτων σχετικά και τα οικονομικά και τα κοινωνικά δικαιώματα), 2019.

3.1.4. Δεν υπάρχει κράτος δικαίου χωρίς δημοκρατία και θεμελιώδη δικαιώματα, και το αντίστροφο· οι τρεις έννοιες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες ⁽²⁰⁾. Συνεπώς, η ΕΟΚΕ προτρέπει όλα να ενδιαφερόμενα μέρη να σταματήσουν να μιλούν για τη λεγόμενη ανελεύθερη δημοκρατία, ακόμη κι όταν το πράττουν με στόχο να επικρίνουν την έννοια. Δεν υπάρχει δημοκρατία χωρίς φιλελεύθερες αρχές. Η ανελεύθερη δημοκρατία δεν αποτελεί εναλλακτική ή ακόμη και αποδυναμωμένη μορφή δημοκρατίας. Η ανελεύθερη δημοκρατία δεν είναι δημοκρατία.

3.2. Απαραίτητες πολιτικές και συναφείς τομείς πολιτικής

3.2.1. Όπως έχει παρατηρήσει η ΕΟΚΕ στο παρελθόν, η αντιλαμβανόμενη από τους ανθρώπους ή η πραγματική έλλειψη οφέλους από την οικονομική ευμάρεια, αφενός, και οι αρνητικές στάσεις προς τους δημόσιους θεσμούς και τις θεμελιώδεις αρχές, αφετέρου, συσχετίζονται ⁽²¹⁾.

3.2.2. Η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου απαιτεί βήματα ώστε να προσδιοριστούν πολιτικές που μπορούν να βελτιώσουν την καθημερινότητα των ανθρώπων.

3.2.3. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το κράτος δικαίου ενισχύονται μέσω ενός ισχυρού κράτους πρόνοιας, ανεξάρτητα από τις πολλές μορφές που μπορεί να λαμβάνει ανά την Ευρώπη. Αυτή η διασυνδεσιμότητα αναγνωρίζεται από τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, ένα βασικό εργαλείο πολιτικής για την οικοδόμηση μιας Ένωσης με λιγότερους αποκλεισμούς ⁽²²⁾. Οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα σε δικαίους μισθούς που επιτρέπουν αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης (6η αρχή του πυλώνα), και κάθε άνθρωπος που δεν διαθέτει επαρκείς πόρους έχει δικαίωμα σε επαρκείς παροχές ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος οι οποίες διασφαλίζουν αξιοπρεπή διαβίωση σε όλα τα στάδια της ζωής, και αποτελεσματική πρόσβαση στα αναγκαία αγαθά και υπηρεσίες (14η αρχή) ⁽²³⁾.

3.2.4. Η πανδημία COVID-19 υπενθυμίζει τη σημασία ενός καθολικού, προσβάσιμου και δικαίου δημόσιου συστήματος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει τη θέση που εξέφρασε στην οικεία γνωμοδότηση SOC/691 (2022): «Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα πρέπει να συμμετάσχουν σε έναν βαθύ κοινωνικό προβληματισμό σχετικά με τις αιτίες της κρίσης και τους λόγους για τους οποίους τα περισσότερα ευρωπαϊκά συστήματα υγείας οδηγήθηκαν στα πρόθυρα της κατάρρευσης λόγω της πανδημίας. Οι πολυετείς πολιτικές λιτότητας έχουν οδηγήσει σε μια γενική τάση αποεπένδυσης στον τομέα της υγείας και σε άλλες βασικές κοινωνικές υπηρεσίες (βοήθεια σε εξαρτώμενα και ευάλωτα άτομα, οίκους ευγηρίας κ.λπ.), δημιουργώντας μια ωρολογιακή βόμβα που ξεερράγη με τη μορφή μια σημαντικής πρόκλησης στον τομέα της υγείας.» ⁽²⁴⁾

3.2.5. Η πανδημία δεν είναι η μόνη κρίση που επηρεάζει τα θεμελιώδη δικαιώματα. Ο πόλεμος στην Ουκρανία θέτει σε κίνδυνο εκατομμύρια άτομα στην Ουκρανία και σε ολόκληρο τον κόσμο. Η κλιματική αλλαγή και οι συναφείς προκλήσεις και καταστροφές, όπως οι πυρκαγιές, πλήττουν άμεσα τους ανθρώπους σε ολόκληρη την ήπειρο. Πολλοί Ευρωπαίοι παλεύουν με τις αυξημένες τιμές της ενέργειας. Τα εργαλεία δράσης της Ευρώπης θα πρέπει να επικαιροποιηθούν και να προσαρμοστούν αναλόγως.

3.2.6. Οι πολιτικές, ιδίως αυτές για την οικονομική μεταρρύθμιση, βασίζονται σε συστηματικές εκ των προτέρων και εκ των υστέρων αξιολογήσεις αντικτύπου για τα ανθρώπινα δικαιώματα ⁽²⁵⁾, έτσι ώστε να διευκολύνονται οι τεκμηριωμένες και χωρίς αποκλεισμούς ευρωπαϊκές και εθνικές συζητήσεις σχετικά με τη διαιτησία και την προσαρμογή των πολιτικών επιλογών ⁽²⁶⁾.

⁽²⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός ελέγχου σχετικά με το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 34 της 2.2.2017, σ. 8).

⁽²¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λαϊκισμός και θεμελιώδη δικαιώματα — Περιστατικές και αγροτικές περιοχές» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 97 της 24.3.2020, σ. 53).

⁽²²⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων μέσα από 20 αρχές.

⁽²³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Για μία ευρωπαϊκή οδηγία πλαίσιο σχετικά με τη θέσπιση ελάχιστου εισοδήματος» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 190 της 5.6.2019, σ. 1).

⁽²⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο αντίκτυπος της νόσου COVID-19 στα θεμελιώδη δικαιώματα και το κράτος δικαίου σε ολόκληρη την ΕΕ και το μέλλον της δημοκρατίας» (ΕΕ C 275 της 18.7.2022, σ. 11).

⁽²⁵⁾ Ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τις επιπτώσεις του εξωτερικού χρέους και άλλων συναφών χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων των κρατών στην πλήρη άσκηση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, Κατευθυντήριες αρχές σχετικά με τις εκτιμήσεις αντικτύπου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις πολιτικές οικονομικής μεταρρύθμισης, έγγρ. ΗΕ Α/ΗΡC/40/57, 19 Δεκεμβρίου 2018.

⁽²⁶⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λαϊκισμός και θεμελιώδη δικαιώματα — Περιστατικές και αγροτικές περιοχές» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 97 της 24.3.2020, σ. 53).

3.2.7. Θα πρέπει να αποδοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον Τίτλο III (Ισότητα) και στον Τίτλο IV (Αλληλεγγύη) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, καθώς αυτές οι δύο αρχές βρίσκονται στον πυρήνα της ΕΕ ως δημοκρατικής και βασισμένης σε αξίες Ένωσης⁽²⁷⁾. Το σύνολο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον Χάρτη είναι αδιαίρετα, αλληλεξαρτώμενα και εξίσου σημαντικά. Όπως επισημαίνεται σε υπόθεση ορόσημο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δεν υπάρχει απόλυτο διαχωριστικό σημείο μεταξύ των κοινωνικοοικονομικών και των πολιτικών δικαιωμάτων⁽²⁸⁾.

3.2.8. Περαιτέρω συνεργασία μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών μελών θα ήταν επιθυμητή ώστε να διασφαλιστεί ότι όλοι οι πολίτες και οι κάτοικοι απολαύουν όλων των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην Ευρωπαϊκή σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (στις διάφορες μορφές του) και στις συναφείς συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ΕΟΚΕ ζητεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη να λάβουν δεόντως υπόψη τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη κατά τον σχεδιασμό, την ερμηνεία και την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου.

3.2.9. Η ΕΟΚΕ καλεί όλα τα κράτη μέλη να υπογράψουν και να επικυρώσουν τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1996 και να αποδεχθούν τη διαδικασία εξέτασης συλλογικής προσφυγής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων.

3.2.10. Η ΕΟΚΕ στηρίζει την πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να επιτρέψει την εφαρμογή οικονομικών διορθωτικών μέτρων για τα κράτη μέλη που διαπράττουν σοβαρές και συνεχείς παραβιάσεις των αξιών που απαριθμούνται στο άρθρο 2 της ΣΕΕ⁽²⁹⁾. «Η Επιτροπή πρέπει να διαθέσει τους κατάλληλους ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους και να παρακολουθεί με συνέπεια τις ενδείξεις για πιθανές παραβιάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή οφείλει να εφαρμόζει αυστηρά αντικειμενικά κριτήρια και να εξετάζει τις παραβιάσεις με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα κράτη μέλη.»⁽³⁰⁾

3.3. Ένα δημοκρατικό επιχείρημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και η σημασία της ζωντανής εμπειρίας

3.3.1. Σύμφωνα με ευρεία έρευνα που διενεργήθηκε από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, σχεδόν εννέα στα δέκα άτομα στην ΕΕ θεωρούν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι σημαντικά για τη δημιουργία μιας πιο δίκαιης κοινωνίας⁽³¹⁾. Οι Ευρωπαίοι πιστεύουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη ζωή τους.

3.3.2. Η πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ολόκληρη την Ευρώπη απαιτεί την ανάληψη δράσης ώστε να επισημανθεί ο τρόπος με τον οποίο τα ανθρώπινα δικαιώματα —για παράδειγμα τα κοινωνικά δικαιώματα, όπως η εργασία, η κοινωνική ασφάλεια, η στέγη, η εκπαίδευση και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη— μπορούν να βελτιώσουν την καθημερινότητα των ανθρώπων, όπου έχει μεγαλύτερη σημασία για αυτούς καθώς και στις τοπικές τους κοινότητες⁽³²⁾.

3.3.3. Τα κινήματα βάσης και τα άτομα που έχουν βιώσει τη φτώχεια πρέπει να είναι στο επίκεντρο ενός δημοκρατικού επιχειρήματος για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των κοινωνικών δικαιωμάτων, από την παραχώρηση του βήματος σε δημόσιους χώρους και σε συζητήσεις πολιτικής στα άτομα που πλήττονται περισσότερο από την ανισότητα, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η αφήγηση μιας ανθρώπινης ιστορίας δείχνοντας το ανθρώπινο πρόσωπο και το πρόσωπο πίσω από τα στοιχεία, εκτός από στατιστικά στοιχεία, μπορεί επίσης να βοηθήσει. Προκειμένου να ληφθούν σοβαρά υπόψη τα κοινωνικά δικαιώματα δεν απαιτούνται μόνο διαφορετικές πολιτικές, αλλά και περισσότερο συμπεριληπτικές διαδικασίες για την εφαρμογή τους⁽³³⁾.

3.3.4. Η ευρωπαϊκή κοινωνία δεν διαθέτει την πολυτέλεια για δυαδική επιλογή μεταξύ νοθευμένων δικαιωμάτων και δημοκρατίας. Προκειμένου να προστατευτούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, πρέπει να καταστούν δημοφιλή με την ανάπτυξη και τη διατήρηση ενός κινήματος στήριξης των δικαιωμάτων σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

⁽²⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Στρατηγική για την ενίσχυση της εφαρμογής του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στην ΕΕ» [COM(2020) 711 final] (ΕΕ C 341 της 24.8.2021, σ. 50).

⁽²⁸⁾ Airey κατά Ιρλανδίας, απόφαση επί της ουσίας, Αίτηση αριθ. 6289/73 (1979) απόφαση του ΕΔΔΑ της 9ης Οκτωβρίου 1979, σκέψη 26.

⁽²⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο αντίκτυπος της νόσου COVID-19 στα θεμελιώδη δικαιώματα και το κράτος δικαίου σε ολόκληρη την ΕΕ και το μέλλον της δημοκρατίας» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 275 της 18.7.2022, σ. 11).

⁽³⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Κράτος Δικαίου και Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 194 της 12.5.2022, σ. 27).

⁽³¹⁾ FRA, Many Europeans believe human rights can build a fairer society but challenges remain (Πολλοί Ευρωπαίοι πιστεύουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να οικοδομήσουν μια δικαιότερη κοινωνία, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις), δελτίο τύπου, 24 Ιουνίου 2020.

⁽³²⁾ Casla, Koldo και Barker, Lyle, Human Rights Local, Ιστολόγιο του Κέντρου για τα ανθρώπινα δικαιώματα — Πανεπιστήμιο του Essex, 17 Ιανουαρίου 2022.

⁽³³⁾ Casla, Koldo, Nothing about us, without us, is really for us (Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς, δεν είναι πραγματικά για εμάς), Global Policy, 14 Οκτωβρίου 2019.

3.3.5. Οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να ηγούνται αυτής της διαδικασίας, και οι δημόσιες αρχές της ΕΕ και των κρατών μελών να διευκολύνουν το δημοκρατικό επιχείρημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα ενεργώντας με διαφάνεια και με σεβασμό του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών όσον αφορά την οικεία υποχρέωση λογοδοσίας. Τα εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα πρέπει να ενισχυθούν και θα πρέπει να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες σχετικά με τα μέσα έννομης προστασίας που αυτοί ενδεχομένως διαθέτουν.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Μια βιομηχανική στρατηγική για τον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/05)

Εισηγητής: ο κ. **Αναστάσης ΓΙΑΠΑΝΗΣ**

Συνεισηγητής: ο κ. **Christophe TYTGAT**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας:	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Συμβουλευτική Επιτροπή Βιομηχανικών Μεταλλαγών
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	11.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	207/2/4

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) συντάσσει την παρούσα γνωμοδότηση πρωτοβουλίας προκειμένου να επισημάνει την έλλειψη δράσεων τομεακής πολιτικής για την εξεύρεση απαντήσεων στα ζητήματα και τις ανάγκες του κλάδου της ναυτιλιακής τεχνολογίας, καθώς και για να υποβάλει συγκεκριμένες προτάσεις άμεσης αντίδρασης με σκοπό τη θωράκιση της ναυτιλίας της Ευρώπης, την ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας και την ανάκτηση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του τομέα.

1.2. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για το μέλλον του κλάδου της ναυτιλιακής τεχνολογίας στην Ευρώπη, ο οποίος αντιμετωπίζει αθέμιτο ανταγωνισμό, ιδίως από την Ασία.

1.3. Η ΕΟΚΕ ζητεί να θεωρηθεί η μεν ναυτιλιακή τεχνολογία στρατηγικός τομέας της ΕΕ οι δε δραστηριότητές της «υποδομές ζωτικής σημασίας» το συντομότερο δυνατόν. Επίσης, ζητεί να χαραχθεί στρατηγική για τον ναυτιλιακό κλάδο και να διατεθούν επαρκείς ειδικοί πόροι στις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σε μια βιώσιμη ευρωπαϊκή θαλάσσια στρατηγική πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να επανεκτιμάται η κυριότητα των ευρωπαϊκών λιμένων και άλλων συναφών υποδομών ζωτικής σημασίας.

1.4. Η ΕΟΚΕ ζητεί τη λήψη επείγοντων μέτρων που θα τονώσουν την εγχώρια ζήτηση σε σκάφη πράσινης και υψηλής τεχνολογίας, καθώς και την εκπόνηση ενός ενωσιακού προγράμματος για την ανανέωση του στόλου, τη μετασκευή των υφιστάμενων σκαφών σύμφωνα με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και την πραγματοποίηση άμεσων επενδύσεων σε υποδομές και εναλλακτικά καύσιμα.

1.5. Η ΕΟΚΕ ζητεί να συμπεριλαμβάνονται ειδικές ρήτρες στις διμερείς συμφωνίες και στις συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών που θα εγγυώνται την ελεύθερη πρόσβαση των ναυτιλιακών εταιρειών της ΕΕ στην αγορά, θα απαγορεύουν τους εμπορικούς φραγμούς, θα επιβάλλουν αμοιβαιότητα και θα διασφαλίζουν τη δέουσα επιμέλεια. Οσάκις οι διαπραγματεύσεις σε διεθνές επίπεδο αποβαίνουν άκαρπες, θα πρέπει η ΕΕ να εξετάζει το ενδεχόμενο να προβαίνει σε μονομερείς ενέργειες ώστε να ασκεί πίεση στους διεθνείς ανταγωνιστές της.

1.6. Για να διασφαλιστεί η βιώσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, να προστατευτούν η άμυνα και η στρατηγική αυτονομία της ναυτιλίας της ΕΕ και να εξασφαλιστούν θέσεις εργασίας και ιδιαίτερα σημαντικά προσόντα, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι θα πρέπει να παρασχεθούν κίνητρα τόσο για τη μετεγκατάσταση των μονάδων παραγωγής στην ΕΕ με τεχνολογίες από την ΕΕ, όσο και για τη διατήρηση των αλυσίδων εφοδιασμού και της παραγωγής δευτερευόντων εξαρτημάτων στην ΕΕ.

1.7. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν μεγάλης κλίμακας προγράμματα επανειδίκευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, με την αξιολόγηση των προγραμμάτων και την πιστοποίηση των δεξιοτήτων και με την πλήρη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων και της πανεπιστημιακής κοινότητας· αιτείται δε την παροχή χρηματοδοτικής υποστήριξης για το σύμφωνο της ΕΕ για τις δεξιότητες ⁽¹⁾ και για την πραγματοποίηση ειδικών εκστρατειών που θα καταστήσουν τον κλάδο ελκυστικό, μεταξύ άλλων για τις γυναίκες και τους νέους.

1.8. Η ΕΟΚΕ ζητεί να ενταθούν οι προσπάθειες για την επίτευξη **δίκαιης μετάβασης** για όλους τους εργαζομένους και τις ΜΜΕ, καθώς και για τη σύσταση και την εδραίωση ευρωπαϊκών συμβουλίων εργαζομένων και για την τήρηση των υψηλότερων διεθνών κοινωνικών προτύπων σε πλήρη συμμόρφωση με τη νομοθεσία της ΕΕ και τους κανόνες της ΔΟΕ. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικού Διαλόγου στον Ναυπηγικό Κλάδο (SSDC) μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στο θέμα αυτό, καθώς και στην ενίσχυση του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας.

1.9. Η δυνατότητα εξασφάλισης τραπεζικών δανείων και δημόσιας χρηματοδότησης είναι πολύ δύσκολη για τις εταιρείες της ναυτιλιακής τεχνολογίας και δη για τις ΜΜΕ. Η ΕΟΚΕ ζητεί να θεοπιστούν κανόνες της ΕΕ για την ταξινόμηση που θα υποστηρίζουν τις βιώσιμες επενδύσεις στον ναυτιλιακό τομέα, θα προάγουν τη συμπεριληπτικότητά του και θα εγγυώνται ασφάλεια δικαίου στις επενδύσεις στην τεχνολογία.

1.10. Η ΕΟΚΕ ζητεί να χρησιμοποιηθούν όλα τα έσοδα που συγκεντρώνονται από πρόστιμα λόγω παραβιάσεων της οδηγίας «FuelEU Maritime» ⁽²⁾ καθώς και τα έσοδα από το σύστημα εμπορίας εκπομπών της ΕΕ ⁽³⁾ για τη χρηματοδότηση του τομέα των πλωτών μεταφορών ⁽⁴⁾ και της αλυσίδας εφοδιασμού του, ιδίως δε του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας. Η ΕΟΚΕ εισηγείται τη δημιουργία ενός ταμείου εγγυήσεων της ΕΕ που θα διευκολύνει τη χρηματοδότηση ιδιαίτερος επισφαλών ναυτιλιακών επενδύσεων.

1.11. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι τα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ και η πρόσβαση στην εσωτερική αγορά δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ούτε να παρέχονται σε ξένες εταιρείες που επιδιίδονται κατ' εξακολούθηση σε κοινωνικό ντάμπινγκ και δεν τηρούν τους ίδιους όρους ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Η απόδοση των επενδύσεων αυτών των μέσων αναμένεται να ωφελήσει τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις.

1.12. Για να επιτευχθεί η πλήρης απαλλαγή του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας από τις ανθρακούχες εκπομπές, είναι αναγκαία η πλήρης μετάβαση σε εναλλακτικά καύσιμα και τεχνολογίες. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την έγκριση της Από κοινού προγραμματισμένης σύμπραξης για τις πλωτές μεταφορές μηδενικών εκπομπών.

1.13. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι μια ομάδα ειδικών σε θέματα ναυτιλίας και μια ευρωπαϊκή βιομηχανική συμμαχία στον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας θα μπορούσαν να συμβάλουν στη βελτίωση και την ανάκτηση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας.

1.14. Τέλος, η ΕΟΚΕ είναι έτοιμη να συμβάλει περισσότερο στην προσπάθεια να βρεθούν λύσεις στα ζητήματα του κλάδου της ναυτιλιακής τεχνολογίας και προτρέπει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν επείγοντως μια θαλάσσια βιομηχανική στρατηγική. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία ότι, χωρίς μια δέσμη μέτρων ειδικού σκοπού, ο τομέας της ναυτιλίας της ΕΕ θα χάσει τις δυνατότητες, την τεχνογνωσία του και θέσεις εργασίας και θα εξαρτάται πλήρως από την Ασία για τα στρατιωτικά και μη σκάφη και τις πλατφόρμες του, καθώς και για τον ναυτιλιακό και υπεράκτιο εξοπλισμό. Η μη χάραξη και η ταχεία εφαρμογή μιας ειδικής θαλάσσιας βιομηχανικής στρατηγικής θα αποτελούσε σημαντικό πολιτικό λάθος.

2. Εισαγωγή

2.1. Η ΕΟΚΕ εκπονεί την παρούσα γνωμοδότηση πρωτοβουλίας μετά τη γνωμοδότηση CCM/152 που εγκρίθηκε το 2018 με θέμα «Η στρατηγική “LeaderSHIP 2020” ως προοπτική της βιομηχανίας ναυτικής τεχνολογίας» ⁽⁵⁾. Σκοπός είναι η **ευαισθητοποίηση όσον αφορά τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας της ναυτιλιακής τεχνολογίας της ΕΕ ⁽⁶⁾ και τη μη ανάληψη τομεακών δράσεων πολιτικής από τις ενωσιακές και τις εθνικές δημόσιες αρχές για την εξεύρεση λύσεων στα ζητήματα και στις ανάγκες του τομέα**. Η ΕΟΚΕ υποβάλλει συγκεκριμένες προτάσεις για δράσεις προκειμένου να διασφαλιστούν η ανταγωνιστικότητα, η ανάπτυξη και η πρόοδος των επιχειρήσεων στον τομέα της ναυτιλιακής

⁽¹⁾ Σύμφωνο για τις δεξιότητες.

⁽²⁾ Η πρωτοβουλία «FuelEU Maritime».

⁽³⁾ Οδηγία 2003/87 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13 Οκτωβρίου 2003, σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Κοινότητας και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 275 της 25.10.2003, σ. 32).

⁽⁴⁾ Ο όρος «τομέας των πλωτών μεταφορών» πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως ως ένας τομέας που συμπεριλαμβάνει τη ναυτιλιακή τεχνολογία, τις θαλάσσιες μεταφορές, την εσωτερική ναυσιπλοΐα, τη ναυσιπλοΐα αναψυχής και τις θαλαμηγούς, καθώς και τις αλυσίδες εφοδιασμού τους.

⁽⁵⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η στρατηγική “LeaderSHIP 2020” ως προοπτική της βιομηχανίας ναυτικής τεχνολογίας για μια καινοτόμο, βιώσιμη και ανταγωνιστική ναυτιλία το 2020» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 262 της 25.7.2018, σ. 8).

⁽⁶⁾ Ο τομέας της ναυτιλιακής τεχνολογίας περιλαμβάνει τα ναυπηγεία και ολόκληρη την αλυσίδα εφοδιασμού των κατασκευαστών και προμηθευτών ναυτιλιακών συστημάτων, εξοπλισμού και τεχνολογιών. Δεν περιλαμβάνει τους παρόχους ναυτιλιακών υπηρεσιών (π.χ. ναυτιλιακές εταιρείες, λιμενικές αρχές και παρόχους λιμενικών υπηρεσιών).

τεχνολογίας. Προτρέπει τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη, τους κοινωνικούς εταίρους και άλλους φορείς να καθορίσουν και να αναλάβουν από κοινού δράσεις πολιτικής το συντομότερο δυνατόν για τη διάσωση και την προστασία αυτού του στρατηγικού τομέα, ούτως ώστε να διασφαλιστούν η άμυνα και η προστασία των ακτών της ΕΕ, η αυτονομία της ναυτιλίας της, η πρόσβαση στο εμπόριο, η γαλάζια οικονομία και η παγκόσμια πρωτοκαθεδρία της ναυτιλίας της.

2.2. Η ΕΟΚΕ ακολουθεί σκοπίμως τη δομή της ανακοίνωσης LeaderSHIP της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁽⁷⁾, με σκοπό να επισημάνει την ελάχιστη πρόοδο που έχει σημειωθεί στις τέσσερις προτεινόμενες κατευθύνσεις και να κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου καθότι απαιτείται άμεση στοχευμένη παρέμβαση στον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας, δεδομένων ιδίως των επιπτώσεων της πανδημίας και του πολέμου στην Ουκρανία.

3. Βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά και ίσοι όροι ανταγωνισμού

3.1. Η ζήτηση σε τρόφιμα, εμπορεύματα και ενέργεια αναμένεται να αυξηθεί, κάτι που θα απαιτήσει περισσότερες υποδομές πλωτών μεταφορών (θαλάσσιες και εσωτερικές πλωτές οδοί), ικανότητες, σκάφη, τεχνολογίες και διαχείριση εφοδιαστικής. Συν τοις άλλοις, αυξάνεται η ζήτηση στον πλωτό και παράκτιο τουρισμό και την αντίστοιχη αναψυχή.

3.2. Η πανδημία COVID-19 και ο πόλεμος στην Ουκρανία έχουν καταδείξει τους κινδύνους της υπερβολικής εξάρτησης της ΕΕ από τρία κράτη, ενώ παράλληλα προκαλούν ελλείψεις και φραγμούς στις αλυσίδες εφοδιασμού και ανατιμήσεις των πρώτων υλών και της ενέργειας, με συνέπεια να ασκείται πρόσθετη πίεση στις εταιρείες ναυτιλιακής τεχνολογίας. Ο πόλεμος στην Ουκρανία υπενθύμισε επίσης στην ΕΕ πόσο σημαντικό είναι να υπάρχουν κρίσιμες πολεμικές ναυτικές ικανότητες, συμπεριλαμβανομένων των εμπορικών και πολεμικών σκαφών και τεχνολογιών για την άμυνα, την ασφάλεια και την προστασία των συνόρων και των ακτών της.

3.3. Ο παγκόσμιος ανταγωνισμός για τους παραγωγούς από την ΕΕ είναι σκληρός, με τις ασιατικές εταιρείες —ιδίως αυτές από την Κίνα και τη Νότια Κορέα— να κατακτούν όλο και περισσότερες αγορές χάρη στην ισχυρή κρατική υποστήριξή τους (μεταξύ άλλων μέσω πολύπλοκων καθεστώτων κρατικών ενισχύσεων) και ενώ ακολουθούν λιγότερα αυστηρά κοινωνικά και περιβαλλοντικά πρότυπα. Αυτό τους έχει επιτρέψει να κερδίσουν παραδοσιακές αγορές της ΕΕ και να προσελκύουν παραγγελίες από ευρωπαϊκές εταιρείες σε ζημιογόνες τιμές. Εξάλλου, η σημερινή αύξηση του πληθωρισμού και οι υψηλές τιμές της ενέργειας ασκούν πρόσθετη πίεση στους Ευρωπαίους παραγωγούς. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για το μέλλον του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας και πιστεύει ότι απαιτείται άμεση δράση για τη θωράκιση της ευρωπαϊκής ναυτιλίας, την ανάκτηση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητάς της, την προστασία της ισχυρής θέσης της Ευρώπης στους τομείς της πολυσύνθετης ναυπηγικής και της ναυπήγησης σκαφών αναψυχής, καθώς και τη διαφύλαξη της στρατηγικής αυτονομίας της ναυτιλίας της.

3.4. Σε μια βιώσιμη ευρωπαϊκή θαλάσσια στρατηγική πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η κυριότητα των ευρωπαϊκών λιμένων και άλλων συναφών υποδομών ζωτικής σημασίας, πολλές από τις οποίες έχουν εξαγοραστεί, εξολοκλήρου ή εν μέρει, από κινεζικές εταιρείες που τελούν υπό τον απόλυτο ή μερικό έλεγχο του κινεζικού κράτους. Για λόγους διασφάλισης της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, είναι υψίστης σημασίας να επαναξιολογηθούν οι δομές ιδιοκτησίας και, όπου είναι δυνατόν, να αποκατασταθεί η ευρωπαϊκή κυριότητα.

3.5. Η ΕΟΚΕ ζητεί να υπάρξει τομεακή στρατηγική στη ναυτιλιακή τεχνολογία, ούτως ώστε να τονωθεί η παγκόσμια ανταγωνιστικότητά της και να μπορέσει αυτή να αξιοποιήσει τις επιχειρηματικές ευκαιρίες από τη διττή πράσινη και ψηφιακή μετάβαση. Πρέπει να αναπτυχθούν άμεσα ειδικοί εμπορικοί μηχανισμοί της ΕΕ, η πρόσβαση σε χρηματοδότηση, προγράμματα επιμόρφωσης του εργατικού δυναμικού και προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης, εφόσον η ΕΕ προτίθεται να συνεχίσει να ανταγωνίζεται σε αυτή την έντονα επιδοτούμενη και μη ισορροπημένη παγκόσμια αγορά, όπου οι κύριοι ανταγωνιστές της δεν συμμορφώνονται με τους κανόνες του ΠΟΕ. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ ζητεί να θεωρηθεί η ναυτιλιακή τεχνολογία στρατηγικός τομέας της ΕΕ, όπως συμβαίνει στις ΗΠΑ, στην Κίνα, στην Ιαπωνία ή στη Νότια Κορέα, και να διαδίδει εν προκειμένω η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις υπηρεσίες της επαρκή οικονομικά μέσα και ανθρώπινο δυναμικό.

3.6. Ο τομέας της ευρωπαϊκής ναυτιλιακής τεχνολογίας αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνας και των συστημάτων επιτήρησης της ΕΕ, της μεταφοράς εμπορευμάτων, ενέργειας και επιβατών, καθώς και της προσπάθειας επίτευξης των στόχων της ενωσιακής πολιτικής όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και τη γαλάζια οικονομία. Η ΕΟΚΕ ζητεί τη λήψη επειγόντων μέτρων που θα τονώσουν την εγχώρια ζήτηση σε σκάφη πράσινης και υψηλής τεχνολογίας, καθώς και την εφαρμογή ενός ενωσιακού προγράμματος για την ανανέωση του στόλου (π.χ. των εθνικών αλιευτικών στόλων, των στόλων θαλάσσιων ενδομεταφορών μικρών αποστάσεων και ενδομεταφορών, καθώς και των σκαφών αναψυχής) και τη μετασκευή των υφιστάμενων σκαφών σύμφωνα με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.

(7) LeaderSHIP 2020 — Η θάλασσα: νέες ευκαιρίες για το μέλλον

3.7. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η ανταγωνιστικότητα του τομέα επηρεάζεται άμεσα από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, καθότι συνεπάγεται αλλαγή προτύπου για ολόκληρο τον τομέα των πλωτών μεταφορών. Η εφαρμογή της θα έχει ως αποτέλεσμα την ταχύτερη χρήση εναλλακτικών καυσίμων και τεχνολογιών. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι περιορισμένες υποδομές και διαθεσιμότητα εναλλακτικών καυσίμων εμποδίζουν την ταχύτερη μεταστροφή στη χρήση τους και, ως εκ τούτου, εισηγείται να γίνουν άμεσα σχετικές επενδύσεις, για παράδειγμα με την ίδρυση ειδικού ταμείου της ΕΕ για τη ναυτιλία. Θα πρέπει να εξεταστούν τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε τύπου σκάφους, με ειδικούς χάρτες πορείας για τα συστήματα πρόωσης, τα καύσιμα και τις τεχνολογίες μηδενικών εκπομπών ρύπων.

3.8. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για τους εμπορικούς φραγμούς που ισχύουν για τις ευρωπαϊκές εταιρείες στην Ασία και ζητεί την επικαιροποίηση των υφιστάμενων και μελλοντικών διμερών εμπορικών συμφωνιών και συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών και οικονομικών εταιρικών σχέσεων με την προσθήκη ρητρών που θα εγγυώνται την ελεύθερη πρόσβαση των ναυτιλιακών εταιρειών της ΕΕ στις αγορές αυτές, θα απαγορεύουν τους εμπορικούς φραγμούς, θα επιβάλλουν αμοιβαιότητα και θα εξασφαλίζουν τη δέουσα επιμέλεια.

3.9. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι διεθνείς συζητήσεις και συμφωνίες αποτελούν τον καλύτερο τρόπο για την καταπολέμηση του εμπορικού προστατευτισμού και ζητεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εντείνει τις προσπάθειές διεθνώς της για την επίτευξη παγκόσμιων κανόνων. Εναλλακτικά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να προβεί —για όσο χρονικό διάστημα χρειάζεται— σε μονομερείς ενέργειες για να ασκήσει πίεση στους διεθνείς ανταγωνιστές της. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ύψιστη προτεραιότητα τη λήψη μέτρων κατά των επιδοτήσεων και της ζημιολόγησης εκτός ΕΕ.

3.10. Η βιομηχανία της ναυτιλιακής τεχνολογίας αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της γαλάζιας οικονομίας της Ευρώπης, καθότι χάρη σε αυτήν κατασκευάζονται και μετασκευάζονται σκάφη, υποδομές και παράγονται τεχνολογίες, π.χ. για τη ναυπήγηση οικολογικών αλιευτικών στόλων, την ανάπτυξη υπεράκτιων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της υδατοκαλλιέργειας και της εξόρυξης βαθών υδάτων. Για να επιτευχθούν οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, πρέπει η ΕΕ να αυξήσει σημαντικά τη βιομηχανική της ικανότητα στις υπεράκτιες θαλάσσιες εγκαταστάσεις παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και άλλων εναλλακτικών καυσίμων. Ειδικότερα, η ΕΕ θα πρέπει να βασίζεται σε ξένες ικανότητες για την ανάπτυξη αυτής της στρατηγικής αγοράς και την επίτευξη των στόχων της όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Για να αποτραπεί αυτός ο κίνδυνος, η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να χαρακτηρίσει αμέσως αυτόν τον στρατηγικό τομέα που συνιστούν η ναυτιλιακή τεχνολογία και οι δραστηριότητές της ως «υποδομές ζωτικής σημασίας».

3.11. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ακράδαντα ότι η οικονομική πρωτοπορία της ΕΕ μπορεί να επιτευχθεί μόνο με ισχυρές εγκαταστάσεις παραγωγής στο έδαφος της ΕΕ, δεδομένου ότι αυτό αποτελεί τη μόνη δυνατότητα για τη διασφάλιση βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, τη διαφύλαξη της άμυνας και της στρατηγικής αυτονομίας της ναυτιλίας της ΕΕ, τη διατήρηση της ασφάλειας των πολιτών της ΕΕ και την προστασία των θέσεων εργασίας τους. Η ΕΟΚΕ ζητεί επίσης να υπάρξει ένα ειδικό πρόγραμμα και να δοθούν κίνητρα σε όσους κατασκευαστές επιθυμούν να επαναφέρουν τις μονάδες παραγωγής τους στην ΕΕ.

4. Απασχόληση και δεξιότητες

4.1. Ο κλάδος της ναυτιλιακής τεχνολογίας δημιουργεί περίπου 1 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε θαλάσσιες περιφέρειες σε ολόκληρη την Ευρώπη (*).

4.2. Ο ενστερνισμός του οικολογικού προσανατολισμού και της ψηφιοποίησης και η πρόκριση ρηξικέλευθων τεχνολογιών προϋποθέτουν την κατάλληλη εξειδίκευση του εργατικού δυναμικού. Για τον σκοπό αυτόν, η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν άμεσα προγράμματα επανειδίκευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης μεγάλης κλίμακας, μέσα από αξιολόγηση των προγραμμάτων και πιστοποίησης των δεξιοτήτων με την πλήρη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων και της πανεπιστημιακής κοινότητας. Επιπροσθέτως, η ΕΟΚΕ εισηγείται την παροχή χρηματοδοτικής υποστήριξης για το σύμφωνο της ΕΕ για τις δεξιότητες και για την πραγματοποίηση ειδικών εκστρατειών που θα καταστήσουν τον κλάδο ελκυστικό, μεταξύ άλλων, για τις γυναίκες και τους νέους, και άτομα με αναπηρία και ειδικά προσόντα. Συν τοις άλλοις, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι στον κλάδο της ναυτιλιακής τεχνολογίας χρειάζονται εργαζόμενοι με υψηλές δεξιότητες στα πεδία της ρομποτικής, της τεχνητής νοημοσύνης, της κυβερνοασφάλειας, της ανίχνευσης, της αυτοματοποίησης και της τρισδιάστατης εκτύπωσης, καθώς και μηχανολόγοι υψηλής ειδίκευσης, πέραν των ειδικών αναγκών του κλάδου σε εργάτες (π.χ. συγκολλητές, ηλεκτρολόγοι, εργάτες εξειδικευμένοι στις σωληνώσεις).

4.3. Οι ευρωπαϊκές εταιρείες πληρούν τα υψηλότερα διεθνή κοινωνικά πρότυπα σε πλήρη συμμόρφωση με τη νομοθεσία της ΕΕ και τους κανόνες της ΔΟΕ. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει την πρωτοπορία των ευρωπαϊκών εταιρειών στην αναβάθμιση των διεθνών προτύπων εργασίας, καθώς και τη σημασία των καλών συνθηκών εργασίας, αξιοπρεπών απολαβών και κοινωνικής ασφάλισης, για το εργατικό δυναμικό του κλάδου και ζητεί να ενταθούν οι προσπάθειες για τη δημιουργία και την εδραίωση ευρωπαϊκών συμβουλίων εργαζομένων. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την ανάγκη οι εργαζόμενοι που αποσπώνται σε άλλο κράτος μέλος να απολαμβάνουν ενός συνόλου βασικών δικαιωμάτων που ισχύουν στο κράτος μέλος όπου εργάζονται αποσπασμένοι, σύμφωνα με την οδηγία για την απόσπαση εργαζομένων.

(*) A Future European Maritime Technology Industrial Policy

4.4. Όπως επισημαίνεται στη στρατηγική LeaderSHIP 2020 (2013), ο τομέας της ναυτιλιακής τεχνολογίας αντιμετωπίζει δυσκολίες στη μεταφορά τεχνογνωσίας από τη μία γενιά στην επόμενη. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την έντονη απογοήτευσή της για το γεγονός ότι μέχρι στιγμής δεν έχουν αναληφθεί συγκεκριμένες ενωσιακές δράσεις και ζητεί να χαραχθεί ένας σαφής χάρτης πορείας για τη διασφάλιση της δίκαιης μετάβασης, την ενίσχυση της ελκυστικότητας του κλάδου της ναυτιλιακής τεχνολογίας και τη δημιουργία κατάλληλων κέντρων εκπαίδευσης και κατάρτισης με νέα προγράμματα σπουδών και δεξιότητες προσαρμοσμένες στις νέες τάσεις και επιχειρηματικά μοντέλα, καθώς και στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Το πλαίσιο δίκαιης μετάβασης πρέπει να βασίζεται στον κοινωνικό διάλογο και να παρέχει επαρκή μέσα για την προσέλκυση νέου εργατικού δυναμικού και την υποστήριξη της μετάβασης από μια θέση εργασίας σε άλλη, της επανειδίκευσης και της αναβάθμισης των δεξιοτήτων των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένης της επιμόρφωσής τους σε θέματα υγείας και ασφάλειας σχετικά με τις νέες τεχνολογίες και διαδικασίες. Όλα τα προγράμματα θα πρέπει να τυγχάνουν αξιολόγησης και πιστοποίησης με στόχο την ομοιόμορφη εκπαίδευση που θα βασίζεται στα ίδια πρότυπα.

4.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικού Διαλόγου στον Ναυπηγικό Κλάδο μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην ενίσχυση του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας. Ο κοινωνικός διάλογος μεγάλων αξιώσεων (π.χ. μέσω φιλοδοξών κοινών δράσεων), οι συμφωνίες και η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (μεταξύ άλλων μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικού Διαλόγου στον Ναυπηγικό Κλάδο) είναι ζωτικής σημασίας και θα πρέπει να τηρούνται.

5. Πρόσβαση σε χρηματοδότηση

5.1. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ζωτικής σημασίας τη διατήρηση των εγκαταστάσεων παραγωγής στην Ευρώπη και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους, ζητεί δε από την ΕΕ και τα κράτη μέλη να καταστήσουν τη χρηματοδότηση της βιομηχανίας προτεραιότητα. Ο τομέας της ναυτιλιακής τεχνολογίας —και δη οι ΜΜΕ— αντιμετωπίζει αυξημένες δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση σε τραπεζικά δάνεια και σε δημόσια χρηματοδότηση, έχει δε πολύ περιορισμένη δυνατότητα να αντλεί χρηματοδότηση από άλλες πηγές. Η ΕΟΚΕ ζητεί επίσης να θεσπιστούν ενωσιακοί κανόνες ταξινόμησης που θα ευνοούν τις βιώσιμες επενδύσεις στον ναυτιλιακό τομέα, χωρίς να μένει κανείς στο περιθώριο και χωρίς διακρίσεις μεταξύ των παραγόντων της ναυτιλίας. Τα κριτήρια περιβαλλοντικών επιδόσεων πρέπει επίσης να ευθυγραμμίζονται με τη νομοθεσία της ΕΕ και να εγγυώνται ασφάλεια δικαίου για τις τεχνολογικές επενδύσεις.

5.2. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η ΕΕ θα πρέπει να παράσχει οικονομικά κίνητρα στους εφοπλιστές της ΕΕ για τη ναυπήγηση σκαφών στην Ευρώπη με τη διατήρηση, παράλληλα, όσο το δυνατόν περισσότερο των αλυσίδων εφοδιασμού και της παραγωγής δευτερευόντων εξαρτημάτων στην ΕΕ. Τα ειδικά κονδύλια και οι προσκλήσεις υποβολής προτάσεων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη λόγω του γεγονότος ότι οι σχετικές με τη ναυτιλία ευκαιρίες ελάχιστα αναφέρονται ή θίγονται στις συμφωνίες εταιρικής σχέσης ή στα εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

5.3. Η ΕΟΚΕ ζητεί να διατίθενται τα έσοδα που συγκεντρώνονται από πρόστιμα λόγω παραβιάσεων της οδηγίας «FuelEU Maritime» και τα έσοδα από το σύστημα εμπορίας εκπομπών της ΕΕ ως πρόσθετη χρηματοδότηση του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας και δη της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας σε αυτόν. Η ΕΟΚΕ είναι έτοιμη να συμμετάσχει στη χάραξη νέων πολιτικών και τη δημιουργία χρηματοδοτικών μηχανισμών της ΕΕ, ζητεί δε από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να συμμετάσχουν σε όλες τις μελλοντικές συνομιλίες επί του θέματος.

5.4. Δεδομένου ότι τα υφιστάμενα χρηματοδοτικά μέσα δεν επαρκούν ή δεν είναι προσαρμοσμένα στους τομείς έντασης κεφαλαίου, η ΕΟΚΕ καλεί εκ νέου την Ευρωπαϊκή Επιτροπή «να δημιουργήσει ένα χρηματοδοτικό μέσο που θα συντείνει στην τόνωση των επενδύσεων σε έναν τομέα κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου, όπως αυτός της ευρωπαϊκής ναυτιλιακής τεχνολογίας»⁽⁹⁾, ενώ «θα πρέπει επίσης να εξεταστεί το ενδεχόμενο δημιουργίας ενός χρηματοδοτικού προγράμματος που θα επιτρέπει στις μονάδες ανακύκλωσης πλοίων τη διάλυση μεγαλύτερων τύπων πλοίων». Η ΕΟΚΕ ζητεί τη δημιουργία ενός Ταμείου Εγγυήσεων της ΕΕ που θα διευκολύνει τη χρηματοδότηση ριζοκίνδυνων επενδύσεων στη ναυτιλία. Η διάλυση και η ανακύκλωση των σκαφών στο τέλος του κύκλου ζωής τους, συμπεριλαμβανομένων των σκαφών αναψυχής και αλιείας, θα πρέπει επίσης να καταστεί δυνατή με χρηματοδότηση της ΕΕ.

5.5. Τέλος, είναι απαράδεκτο εταιρείες από χώρες εκτός της ΕΕ που δεν τηρούν τα ενωσιακά πρότυπα να εξακολουθούν να έχουν πρόσβαση σε ενωσιακά κονδύλια (π.χ. χρηματοδότηση από την ΕΤΕπ) και στην εσωτερική αγορά. Ως εκ τούτου, η ΕΕ θα πρέπει να εφαρμόζει αυστηρά την αρχή της αμοιβαιότητας και της δέουσας επιμέλειας για την τήρηση των ενωσιακών προτύπων με μέλημα τα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ και η πρόσβαση στην εσωτερική αγορά να μην χρησιμοποιούνται ή να επιτρέπονται σε ξένες εταιρείες που επιδίδονται κατ' εξακολούθηση σε κοινωνικό ντάμπινγκ και δεν τηρούν τους ίδιους όρους ανταγωνισμού σε

⁽⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η στρατηγική “LeaderSHIP 2020” ως προοπτική της βιομηχανίας ναυτικής τεχνολογίας για μια καινοτόμο, βιώσιμη και ανταγωνιστική ναυτιλία το 2020» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 262 της 25.7.2018, σ. 8).

παγκόσμιο επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να εφαρμόσει τον κανονισμό για τις ξένες επιδοτήσεις σε ξένης ιδιοκτησίας επιδοτούμενα ναυπηγεία και κατασκευαστές ναυτιλιακού εξοπλισμού και να εξετάσει το ενδεχόμενο αναθεώρησης του κανονισμού (ΕΕ) 2016/1035 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ⁽¹⁰⁾ για τη ζημιολογία των πλοίων.

6. Έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία

6.1. Για να επιτευχθούν οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και να εφαρμοστεί η βιομηχανική στρατηγική της ΕΕ, απαιτείται η εφαρμογή τομεακής προσέγγισης, με ειδικές δράσεις τομεακής πολιτικής. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι θεωρητικές προτάσεις απέχουν πολύ από τα πρακτικά αποτελέσματα και εκφράζει την έντονη απογοήτευσή της για την έλλειψη δράσης ως προς την υποστήριξη της βιομηχανικής προόδου της ΕΕ. Η ΕΟΚΕ, οι κοινωνικοί εταίροι και οι τοπικοί παραγωγοί περιμένουν μάταια να δοθεί ώθηση για τη μετάβαση του τομέα σε οικολογικά σκάφη, εναλλακτικά καύσιμα και τεχνολογίες, ούτως ώστε να υπάρξει συμμόρφωση με τη Δέση μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 % ⁽¹¹⁾.

6.2. Η πρόκριση νέων ανατρεπτικών τεχνολογιών (π.χ. οι έξυπνοι αισθητήρες τόσο στα πλοία όσο και στους λιμένες, η ανάλυση δεδομένων, το διαδίκτυο των πραγμάτων, το υπολογιστικό νέφος και η τεχνητή νοημοσύνη) είναι ζωτικής σημασίας για να διατηρηθεί ανταγωνιστικότητα του τομέα. Τα μέτρα αυτά θα επιτρέψουν πιο ολοκληρωμένες ναυτιλιακές υπηρεσίες και αλυσίδες εφοδιασμού, αυξημένη ασφάλεια και ενεργειακή απόδοση, καθώς και ποιοτικά ανώτερο σχεδιασμό. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι τοπικοί κατασκευαστές επενδύουν κατά μέσο όρο το 9 % του ετήσιου κύκλου εργασιών τους στην έρευνα, στην ανάπτυξη και στην καινοτομία και ζητεί ειδικές δημόσιες πολιτικές και αυξημένη χρηματοδοτική υποστήριξη αυτών των πρωτοπόρων.

6.3. Η ΕΟΚΕ απαιτεί επίσης ενισχυμένες προσπάθειες σε εθνικό, ενωσιακό και διεθνές επίπεδο για την αύξηση των ικανοτήτων κυβερνοασφάλειας, δεδομένου ότι θα αυξηθεί ο κίνδυνος στον κυβερνοχώρο σε συνδυασμό με την τεχνολογική εξέλιξη και την εισαγωγή αυτοματοποιημένων διαδικασιών και σκαφών.

6.4. Για να επιτευχθεί η πλήρης απαλλαγή του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας από τις ανθρακούχες εκπομπές, είναι αναγκαία η πλήρης μετάβαση σε εναλλακτικά καύσιμα και τεχνολογίες. Μολονότι ο τομέας είναι ο πλέον ενεργειακά αποδοτικός από όλα τα μέσα μεταφορών, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης όσον αφορά την ανακύκλωση, τις πράσινες επενδύσεις, τις υποδομές λιμένων και πλωτών οδών μηδενικών ρυπογόνων εκπομπών και ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή, καθώς και τις εύκολες αλυσίδες εφοδιαστικής των λιμένων. Η ΕΟΚΕ ζητεί την υποστήριξη της έρευνας και της καινοτομίας στον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας, δεδομένου ότι είναι καίριας σημασίας για την ανάπτυξη ρηξικέλευθων τεχνολογιών και πιθανών εναλλακτικών ιδεών στις θαλάσσιες μεταφορές, καθώς και για την ανταγωνιστικότητα του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας. Εν προκειμένω, θα πρέπει να επιδιωχθεί ευρεία συνεργασία με την αμυντική βιομηχανία.

6.5. Το μέλλον του τομέα της ναυτιλιακής βιομηχανίας βασίζεται επίσης στη συλλογή και τη διαχείριση δεδομένων, καθώς η ανάλυσή τους αποτελεί σημαντική ευκαιρία για τη βελτίωση της εφοδιαστικής, της λειτουργίας των πλοίων, της χωρικής παρακολούθησης μεγάλων θαλάσσιων περιοχών, καθώς και για τις μη ρυπογόνες επιδόσεις των σκαφών.

6.6. Η προστασία της τεχνογνωσίας και της διανοητικής ιδιοκτησίας είναι ζωτικής σημασίας για τον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας. Η γνώση που προκύπτει από τη χρηματοδοτούμενη από την ΕΕ έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία πρέπει να καθιστούν τις επιχειρήσεις της ΕΕ πιο ανταγωνιστικές και να ωφελούν την κοινωνία. Ως εκ τούτου, οι οικολογικές και έξυπνες ναυτιλιακές τεχνολογίες που αναπτύσσονται μέσω έργων της ΕΕ πρέπει να θεωρούνται στρατηγικές για την ανταγωνιστικότητα και τη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ. Επίσης, θα πρέπει να είναι δυνατός ο προσωρινός περιορισμός της προσπέλασης των αποτελεσμάτων αυτών των έργων από εταιρείες τρίτων χωρών, σύμφωνα με τις νομικές διατάξεις του προγράμματος «Ορίζων Ευρώπη». Οι τομείς των πλωτών μεταφορών που δεν περιλαμβάνονται ακόμη στο πεδίο εφαρμογής των υφιστάμενων συμπράξεων (όπως τα σκάφη αναψυχής και οι θαλαμηγοί) θα πρέπει επίσης να λάβουν χρηματοδότηση σε θέματα έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας βάσει του προγράμματος «Ορίζων Ευρώπη».

6.7. Τέλος, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι επενδύσεις στην έρευνα, στην ανάπτυξη και στην καινοτομία μπορούν να διασφαλίσουν τον ηγετικό ρόλο της ΕΕ στον παγκόσμιο ανταγωνισμό και, ως εκ τούτου, επικροτεί την έγκριση της Από κοινού προγραμματισμένης σύμπραξης για τις πλωτές μεταφορές μηδενικών εκπομπών.

7. Τελικές παρατηρήσεις

7.1. Όπως συμβαίνει με άλλα μέσα μεταφοράς, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι μια «ομάδα ειδικών σε θέματα ναυτιλίας» και μια «ευρωπαϊκή βιομηχανική συμμαχία στον τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας» θα μπορούσαν να συμβάλουν στη βελτίωση και την ανάκτηση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας.

⁽¹⁰⁾ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1035 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2016, για την άμυνα κατά της ζημιολογίας των πλοίων (ΕΕ L 176 της 30.6.2016, σ. 1).

⁽¹¹⁾ «Προσαρμογή στον στόχο του 55 %»: υλοποίηση του στόχου της ΕΕ για το κλίμα με ορίζοντα το 2030 στην πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα.

7.2. Εάν δεν αναληφθεί δράση σε τομεακό επίπεδο, δεν αποκλείεται η παρούσα γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ να αποτελέσει ένα από τα τελευταία καλέσματα υπέρ της άμεσης υποστήριξης του τομέα της ναυτιλιακής τεχνολογίας για τη διατήρηση της αγοράς, των ικανοτήτων και της απασχόλησης στον κλάδο στην Ευρώπη και για την ανάκτηση των χαμένων αγορών. Η ΕΟΚΕ έχει συμβάλει στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τα μέτρα πολιτικής που απαιτούνται και είναι έτοιμη να αναλάβει περαιτέρω δράση για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τομέα. Εάν η ΕΕ δεν αναλάβει επείγουσα δράση, δεν χαράζει και δεν εφαρμόσει ταχέως ειδική θαλάσσια βιομηχανική στρατηγική, ενδέχεται να αναγκαστεί μελλοντικά να εξαρτάται πλήρως από την Ασία για τα στρατιωτικά και μη σκάφη και τις δομές της, καθώς και για τον ναυτιλιακό και υπεράκτιο εξοπλισμό της. Αυτό όχι μόνο θα ήταν πραγματικά ντροπή, αλλά και σοβαρό πολιτικό σφάλμα!

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ενδυνάμωση των νέων ώστε να επιτύχουν βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/06)

Εισηγήτρια: η κ. **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη, περιβάλλον
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	24.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνολος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	126/1/1

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) καλεί τα κράτη μέλη να επιβεβαιώσουν εκ νέου τη δέσμευση που ανέλαβαν στην COP26 ⁽¹⁾ να καταστήσουν τη δράση για το κλίμα και τη βιώσιμη ανάπτυξη βασική συνιστώσα του εκπαιδευτικού προγράμματος. Είναι ζωτικής σημασίας να αναγνωριστεί η ανάγκη επανασχεδιασμού του μέλλοντος μαζί με τους νέους και επινόησης ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου που θα μετασχηματίζει θετικά την εκπαίδευση.

1.2. Για την επίτευξη αλλαγής προτύπου, η ΕΟΚΕ τονίζει ότι απαιτείται μια ολοκληρωμένη διαθεματική προσέγγιση, η οποία θα διασφαλίζει τη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερομένων, των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Οι οργανώσεις νεολαίας και η μη τυπική εκπαίδευση διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη σχετική ευαισθητοποίηση και στη στήριξη της υλοποίησης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ).

1.3. Η ΕΟΚΕ προτρέπει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να συνεχίσει να εστιάζει στις ανάγκες της νεολαίας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων 2023, συνδέοντάς το με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι στον σημερινό μεταβαλλόμενο κόσμο.

1.4. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τον συντονιστικό ρόλο της Επιτροπής στην προώθηση έργων, την κατάρτιση, την ανταλλαγή ορθών πρακτικών και την επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών για την προώθηση της υλοποίησης των ΣΒΑ στον τομέα της εκπαίδευσης. Ωστόσο, η εκπαίδευση —τόσο η θεωρητική όσο και η πρακτική— για προσεγγίσεις και στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης θα πρέπει να σχεδιάζεται σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και να βασίζεται σε συνεπή έρευνα και σαφή σχέδια δράσης· θα πρέπει δε να συμπεριλαμβάνει παρακολούθηση, δυνατότητα συνεχούς βελτίωσης και ανταλλαγή εμπειριών.

1.5. Η ΕΟΚΕ τονίζει τον σημαντικό ρόλο τόσο του κοινωνικού διαλόγου όσο και του διαλόγου με τους πολίτες στην ενσωμάτωση των ΣΒΑ σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση και στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι περιλαμβάνουν σαφή πλαίσια ικανοτήτων που ευνοούν συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους και μεθόδους αξιολόγησης.

1.6. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι πάντες χρειάζονται τις απαιτούμενες γνώσεις για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, ιδίως όσον αφορά όλες τις πτυχές της βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής, την πραγματοποίηση υπεύθυνων διατροφικών επιλογών και τη μείωση της σπατάλης τροφίμων, καθώς και τη χρήση βιώσιμης ενέργειας. Η εκπαίδευση των παιδιών θα πρέπει να υποστηρίζεται από τη διά βίου μάθηση των γονέων και τη διαπαιδαγώγηση των πολιτών. Επιπλέον, θα πρέπει να προαχθεί η προσέγγιση όλων, μεταξύ άλλων μέσω της στήριξης των οργανώσεων νεολαίας για το ζήτημα αυτό.

⁽¹⁾ Συμπεράσματα των συμπροέδρων της συνόδου κορυφής των υπουργών Παιδείας και Περιβάλλοντος στην CoP26 με τίτλο «Learn for our Planet. Act for the climate» (Μάθηση για τον πλανήτη μας. Δράση για το κλίμα).

1.7. Η ΕΟΚΕ ζητεί την καλύτερη σύνδεση των επενδύσεων της ΕΕ με την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της χρήσης κονδυλίων της ΕΕ προερχόμενων, μεταξύ άλλων, από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΜΑΑ), το πρόγραμμα Erasmus+, το πρόγραμμα «Ορίζων», το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+).

1.8. Η ΕΟΚΕ καλεί όλα τα κράτη μέλη να παράσχουν βιώσιμες και ποιοτικές δημόσιες επενδύσεις προκειμένου να διασφαλιστεί η ενσωμάτωση των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης στην εθνική εκπαίδευση, όχι μόνο στη θεωρία αλλά και στην πράξη, μέσω της ανάπτυξης ολοκληρωμένων προγραμμάτων σπουδών για την εμφύσηση δεξιοτήτων κριτικής σκέψης και τεκμηριωμένης λήψης αποφάσεων.

1.9. Η ΕΟΚΕ καλεί τα κράτη μέλη να προσφέρουν αποτελεσματική στήριξη στους εκπαιδευτικούς για να καταστεί ελκυστικότερο το επάγγελμά τους. Ενώ υπάρχει τεράστια έλλειψη εκπαιδευτικών στην Ευρώπη, η εκπαίδευση για τη βιωσιμότητα χρειάζεται αξιόλογους εκπαιδευτικούς, με αξιοπρεπείς μισθούς και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας. Για τον μετασχηματισμό του εκπαιδευτικού συστήματος, είναι μείζονος σημασίας να εξασφαλιστεί υψηλής ποιότητας αρχική και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, ισότητα και ένταξη στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και καινοτόμος οργάνωση των σχολείων.

1.10. Η ΕΟΚΕ ζητεί να τεθεί η νεολαία στο επίκεντρο της διαδικασίας εκπαίδευσης και μάθησης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη μείωση της γραφειοκρατίας που σχετίζεται με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, με παράλληλη εστίαση στην καινοτόμο παιδαγωγική και στη στενή συνεργασία με τους σπουδαστές. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντική η προετοιμασία όλων των εκπαιδευτικών τόσο για την αποτελεσματική χρήση των νέων τεχνολογιών όσο και για νέα μαθησιακά πλαίσια, είτε στο πρόγραμμα σπουδών είτε στη δική τους ζωή. Θα ήταν επωφελές να αξιολογηθεί η σκοπιμότητα της ανάπτυξης ειδικής διαδικτυακής πλατφόρμας ή συναφούς πίνακα για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών.

1.11. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εργαστεί με μέλημα την καθιέρωση ενός ευρωπαϊκού δείκτη για τη μείωση της φτώχειας και της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, σύμφωνα με την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, προκειμένου να καταπολεμηθούν οι ανισότητες. Ο δείκτης αυτός θα μπορούσε να καταρτιστεί εκ παραλλήλου με έναν παγκόσμιο δείκτη.

2. Ιστορικό και γενικό πλαίσιο

2.1. Η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη

2.1.1. Οι πολιτικοί, οι φορείς λήψης αποφάσεων και τα ενδιαφερόμενα μέρη σε όλα τα επίπεδα πρέπει να αναγνωρίσουν ότι ο εκτεταμένος μετασχηματισμός από μια γραμμική οικονομία, βασισμένη στα ορυκτά καύσιμα και στην εντατική χρήση των πόρων, σε μια φιλική προς το κλίμα κυκλική οικονομία είναι μεν απολύτως αναγκαίος, αλλά επιφέρει μεγάλη αναστάτωση στη ζωή και στα μελλοντικά σχέδια των πολιτών, ιδίως δε της νεολαίας και των μελλοντικών γενεών.

2.1.2. Ο πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας ανέδειξε επίσης τη μη βιώσιμη ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τα ορυκτά καύσιμα και έθεσε την πράσινη μετάβαση σε ένα νέο γεωπολιτικό πλαίσιο. Για τη μείωση της εξάρτησής μας, η επιτάχυνση της απανθρακοποίησης είναι αναπόφευκτη και πιο αναγκαία από ποτέ. Υπό το πρίσμα των σημερινών και των μελλοντικών προκλήσεων, η Ατζέντα του 2030, οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) που περιλαμβάνονται σε αυτήν και η δέσμευση να μην μείνει κανένας άνθρωπος και κανένας τόπος στο περιθώριο παρέχουν μια μοναδική πορεία προς την οικονομία της ευημερίας, την καλύτερη ανοικοδόμηση και την επίτευξη ενός πιο δίκαιου, ισότιμου, βιώσιμου και ανθεκτικού κόσμου χωρίς αποκλεισμούς.

2.1.3. Στο εγγύς μέλλον, η ΕΕ θα πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα για τη χάραξη μιας οικονομικά βιώσιμης πορείας προς μια πράσινη και κοινωνικά δίκαιη μετάβαση. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, η ΕΟΚΕ καλεί τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να ενδυναμώσουν τους νέους και να διασφαλίσουν τη συμμετοχή τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με παράλληλη προσαρμογή της εκπαίδευσης και της απασχόλησης και κινητοποίηση ακόμη περισσότερων νέων. Σύμφωνα με το *World Programme of Action for Youth until the year 2000 and beyond* ⁽²⁾ (Παγκόσμιο πρόγραμμα δράσης για τη νεολαία ενόψει του 2000 και μετά το 2000), που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1995, οι νέοι σε όλες τις χώρες αποτελούν σημαντικό ανθρώπινο δυναμικό για την ανάπτυξη, αλλά και βασικούς παράγοντες για την κοινωνική αλλαγή, την οικονομική ανάπτυξη και την τεχνολογική καινοτομία. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι νέοι είναι οι ηγέτες του μέλλοντος. Πρέπει να υποστηριχθούν για να αποκτήσουν πρόσβαση στην προοδευτική καινοτομία και να ενταχθούν πλήρως στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, προκειμένου να ενισχύσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.

2.1.4. Στόχος της παρούσας γνωμοδότησης πρωτοβουλίας είναι να αναλύσει αν και με ποιον τρόπο οι ΣΒΑ ενσωματώνονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα των κρατών μελών και να εξετάσει κατά πόσον η προσέγγιση των αντίστοιχων κρατών μελών μπορεί να θεωρηθεί μετασχηματιστική εκπαίδευση για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης ⁽³⁾. Επιπλέον, στη γνωμοδότηση διατυπώνονται συστάσεις για τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών σχετικά με τον τρόπο προώθησης των ευκαιριών και αντιμετώπισης των προκλήσεων για την περαιτέρω ανάπτυξη πολιτικών για τη νεολαία, με παράλληλη διασφάλιση ότι η εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη ενσωματώνεται από ένα πρώιμο στάδιο.

⁽²⁾ Ηνωμένα Έθνη — Παγκόσμιο πρόγραμμα δράσης για τη νεολαία.

⁽³⁾ Χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι στη γνωμοδότηση γίνεται αναφορά σε «μετασχηματιστική εκπαίδευση για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης». Ωστόσο, η «εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη» και η «εκπαίδευση για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα» χρησιμοποιούνται εναλλάξ στο παρόν πλαίσιο. Βλέπε επίσης το γλωσσάριο που περιλαμβάνεται στο παράρτημα.

2.2. Πολιτικό τοπίο

2.2.1. Το 2015, τα Ηνωμένα Έθνη ενέκριναν τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) ως ένα φιλόδοξο σχέδιο για να μπορέσει ο κόσμος να αντιμετωπίσει από κοινού τόσο την υποβάθμιση του περιβάλλοντος όσο και τα ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Οι 17 ΣΒΑ, με 169 συναφείς επιμέρους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030, θέτουν την εκπαίδευση στο επίκεντρο της υλοποίησής τους. Η εκπαίδευση είναι ανθρώπινο δικαίωμα και η εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης για τη βιωσιμότητα) θα πρέπει να είναι προσβάσιμη σε όλους. Ωστόσο, σύμφωνα με την έκθεση της Unesco σχετικά με την υλοποίηση των ΣΒΑ, η δημόσια εκπαίδευση δεν είναι δωρεάν για όλους, ενώ συχνά παρατηρούνται αποκλεισμοί. Συνεπώς, η υλοποίηση του ΣΒΑ 4.7 αποδείχθηκε δύσκολη. Επιπλέον, πολλές χώρες δεν έχουν ακόμη δεσμευθεί πλήρως να καταστήσουν τη δράση για το κλίμα βασική συνιστώσα του προγράμματος σπουδών⁽⁴⁾.

2.2.2. Ο ΣΒΑ 4.7 αναφέρει ότι, έως το 2030, οι υπογράφωντες θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται προκειμένου να προωθήσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, καθώς και τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων, την προώθηση πνεύματος ειρήνης και μη-βίας, την έννοια του πολίτη του κόσμου και την αναγνώριση της πολιτιστικής πολυμορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη. Η σχετική γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα *Προς μια στρατηγική της ΕΕ για την ενίσχυση των πράσινων δεξιοτήτων και ικανοτήτων για όλους*⁽⁵⁾ είναι σύμφωνη με τη σύσταση αυτή.

2.2.3. Τα τελευταία χρόνια, η πολιτική της ΕΕ επικεντρώνεται όλο και περισσότερο στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία⁽⁶⁾, η οποία δρομολογήθηκε το 2019, αποτελεί το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για να καταστήσει την οικονομία της ΕΕ βιώσιμη, σηματοδοτώντας τη φιλοδοξία της να γίνει η Ευρώπη η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050.

2.2.4. Στο πλαίσιο του σχεδίου της προκειμένου η εκπαίδευση και η κατάρτιση να συμβάλουν στην πράσινη μετάβαση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε μια σειρά πρωτοβουλιών: πρώτον, την εγκαινίαση του Συνασπισμού Εκπαίδευσης για το Κλίμα⁽⁷⁾. δεύτερον, τα πρόσφατα εκδοθέντα συμπεράσματα του Συμβουλίου με θέμα: «Ενίσχυση της δέσμευσης των νέων, ως παραγόντων αλλαγής, υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος»⁽⁸⁾, καθώς και μια σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τη μάθηση για την πράσινη μετάβαση και τη βιώσιμη ανάπτυξη⁽⁹⁾. Τρίτον, την ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού πλαισίου ικανοτήτων για την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη⁽¹⁰⁾.

2.2.5. Στις 4-5 Απριλίου 2022, το Συμβούλιο «Παιδεία, Νεολαία, Πολιτισμός και Αθλητισμός» υπογράμμισε τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο αθλητισμός στην εκπαίδευση για ένα βιώσιμο περιβάλλον και συνέστησε στα ενδιαφερόμενα μέρη να «εξεύρουν τρόπους για την προώθηση της εκπαίδευσης όσον αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη και την καλλιέργεια ενός αισθήματος περιβαλλοντικής ευθύνης και ευθύνης του πολίτη μεταξύ αθλητικών σωματείων, ομοσπονδιών και άλλων ενδιαφερόμενων μερών στον τομέα του αθλητισμού»⁽¹¹⁾.

2.2.6. Το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας 2022 αποσκοπεί επίσης στην προώθηση των νέων ευκαιριών και δυνατοτήτων που προσφέρουν η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση. Η διττή αυτή μετάβαση θα πρέπει να είναι συμπεριληπτική και να δίνει βαρύτητα στην ένταξη νέων με λιγότερες ευκαιρίες και ευάλωτων ομάδων νέων. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να συνεχίσει να εστιάζει στις ανάγκες της νεολαίας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων 2023, συνδέοντάς το με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέοι στον σημερινό μεταβαλλόμενο κόσμο.

⁽⁴⁾ Παγκόσμια έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης της Unesco, 2021/2: non-state actors in education: who chooses? who loses? (μη κρατικοί φορείς στην εκπαίδευση: ποιος επιλέγει; ποιος χάνει;)

⁽⁵⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προς μια στρατηγική της ΕΕ για την ενίσχυση των πράσινων δεξιοτήτων και ικανοτήτων για όλους» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 56 της 16.2.2021, σ. 1).

⁽⁶⁾ Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

⁽⁷⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή — Συνασπισμός Εκπαίδευσης για το Κλίμα.

⁽⁸⁾ Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, συνεληθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου — Ενίσχυση της δέσμευσης των νέων, ως παραγόντων αλλαγής, υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος (ΕΕ C 159 της 12.4.2022, σ. 9).

⁽⁹⁾ Σύσταση του Συμβουλίου της 16ης Ιουνίου σχετικά με τη μάθηση για την πράσινη μετάβαση και τη βιώσιμη ανάπτυξη (ΕΕ C 243 της 27.6.2022, σ. 1).

⁽¹⁰⁾ Bianchi, G., Pisiotis, U. και Cabrera Giraldez, M., GreenComp The European sustainability competence framework (GreenComp — Το ευρωπαϊκό πλαίσιο ικανοτήτων βιωσιμότητας), Punie, Y. και Bacigalupo, M. επιμελητές, EUR 30955 EN, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.

⁽¹¹⁾ Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών με θέμα: «Ο αθλητισμός και η σωματική άσκηση ως εν δυνάμει μοχλός αλλαγής συμπεριφοράς για τη βιώσιμη ανάπτυξη» (ΕΕ C 170 της 25.4.2022, σ. 1).

2.2.7. Είναι σημαντικό να επιτευχθεί η ΕΟΚΕ η καλύτερη σύνδεση των επενδύσεων της ΕΕ με την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της χρήσης κονδυλίων της ΕΕ προερχόμενων, μεταξύ άλλων, από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΜΑΑ), το πρόγραμμα Erasmus+, το πρόγραμμα «Ορίζων», το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+). Η καταπολέμηση της απώλειας βιοποικιλότητας, της ρύπανσης και της κλιματικής αλλαγής είναι μία από τις τέσσερις πρωταρχικές προτεραιότητες του νέου προγράμματος Erasmus+ για την περίοδο 2021-2027, παράλληλα με την ένταξη και την πολυμορφία, τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τη συμμετοχή στον δημοκρατικό βίο. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το γεγονός ότι η διαδικτυακή κινητικότητα θα ενθαρρυνθεί επίσης στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus, προκειμένου να μειωθεί το αποτύπωμα άνθρακα.

3. Νεολαία, εκπαίδευση και βιώσιμη ανάπτυξη

3.1. Η σημασία της ανάπτυξης δεξιοτήτων για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν, καθώς και στην κυκλική οικονομία, πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την επανειδίκευση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων των νέων. Οι κοινωνικοί εταίροι (οργανώσεις εργοδοτών και συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων) και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών διαδραματίζουν καίριο ρόλο στον καθορισμό των προφίλ και των προτύπων εργασίας, καθώς και στην ενσωμάτωση των πτυχών της βιωσιμότητας στη μαθητεία και την κατάρτιση των εργαζομένων. Οι κοινωνικοί εταίροι και η κοινωνία των πολιτών βοηθούν τους νέους να προσαρμοστούν κατά τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία με τρόπο που περιλαμβάνει τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ο ρόλος τόσο του κοινωνικού διαλόγου όσο και του διαλόγου με τους πολίτες είναι ουσιαστικός και πρέπει να ενισχυθεί.

3.2. Οι νέοι χρειάζονται ψηφιακή και κοινωνική ένταξη, ποιοτική εκπαίδευση και κατάρτιση, σταθερή απασχόληση, ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας, οικονομικά προσιτή στέγαση και στήριξη στον καθημερινό αγώνα κατά της κλιματικής αλλαγής. Απαιτείται περισσότερη έρευνα και πρόσθετα δεδομένα σχετικά με τον αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής στις χώρες, τις περιφέρειες και το τοπικό επίπεδο, συνδέοντάς τη με την πρόβλεψη δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας. Ενώ αναγνωρίζεται ότι υπάρχει βαθιά επισιτιστική κρίση στην Ευρώπη και σε άλλες ηπείρους, οι νέοι πρέπει να ενημερωθούν για όλες τις πτυχές της βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής, τη μείωση της σπατάλης τροφίμων και την πραγματοποίηση υπεύθυνων διατροφικών επιλογών.

3.3. Οι ανισότητες θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με την καθιέρωση ενός παγκόσμιου και ευρωπαϊκού δείκτη για τη μείωση της φτώχειας και της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, σύμφωνα με την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η μείωση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών ελλείψει προοπτικών απασχόλησης και λόγω ανεπαρκών ευκαιριών εκπαίδευσης έχει καταστροφικές επιπτώσεις για τις νέες οικογένειες. Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου αποτελεί πρόβλημα στις αστικές και τις αγροτικές περιοχές, και, συνεπώς, οι πολιτικές που αφορούν την αγορά εργασίας και τη δίκαιη οικονομική ανάπτυξη πρέπει να είναι αποτελεσματικές, προκειμένου να μειωθεί ο αριθμός των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΕΑΚ) ⁽¹²⁾.

3.4. Η αποτελεσματική εφαρμογή του ευρωπαϊκού πλαισίου για ποιοτικά και αποτελεσματικά προγράμματα μαθητείας ⁽¹³⁾ και η ενίσχυση του ευρωπαϊκού πλαισίου ποιότητας για την πρακτική άσκηση είναι απαραίτητες όσον αφορά την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

3.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι, δεδομένης της κλίμακας, της πολυπλοκότητας και της αμεσότητας των ζητημάτων αυτών, απαιτείται ενισχυμένη και καλύτερα συντονισμένη προσπάθεια από την ΕΕ και τα κράτη μέλη, μεταξύ άλλων όσον αφορά τη βελτίωση της εκπαίδευσης για τη βιωσιμότητα, η οποία είναι πλέον κρίσιμη. Περιλαμβάνεται επίσης η εκπαίδευση για τη χρήση της βιώσιμης ενέργειας. Οι πολιτικές της ΕΕ και των κρατών μελών για την εκπαίδευση πρέπει να παρακολουθούνται και να χαρτογραφούνται με συνέπεια και παράλληλη ανταλλαγή ορθών πρακτικών μεταξύ χωρών και οργανισμών. Στο επίκεντρο της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη βρίσκονται ανθρωπιστικές αξίες που επικεντρώνονται στην απόκτηση γνώσεων και στην εξεύρεση ισορροπημένων πρακτικών λύσεων, με συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών και των κοινωνικών επιπτώσεων.

3.6. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην εκπαίδευση για ένα βιώσιμο περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτές πρέπει να υποστηρίζονται με ποιοτική αρχική και συνεχή επαγγελματική κατάρτιση σχετικά με τη βιωσιμότητα. Η γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα: *Προς μια στρατηγική της ΕΕ για την ενίσχυση των πράσινων δεξιοτήτων και ικανοτήτων για όλους* ⁽¹⁴⁾ υπογράμμισε το εξής σημαντικό σημείο: όλοι χρειάζονται τις αναγκαίες γνώσεις για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Η διά βίου μάθηση των γονέων και η εκπαίδευση των πολιτών είναι απαραίτητες και θα πρέπει να ενισχυθούν μέσω της προσέγγισης όλων, μεταξύ άλλων μέσω της στήριξης των οργανώσεων νεολαίας για το ζήτημα αυτό.

⁽¹²⁾ Το ακρωνύμιο «ΕΕΑΚ» σημαίνει «Εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης» και αναφέρεται σε άτομα που είναι άνεργα και δεν λαμβάνουν εκπαίδευση ή επαγγελματική κατάρτιση.

⁽¹³⁾ Σύσταση του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2018, σχετικά με ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για ποιοτικά και αποτελεσματικά προγράμματα μαθητείας (ΕΕ C 153 της 2.5.2018, σ. 1).

⁽¹⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προς μια στρατηγική της ΕΕ για την ενίσχυση των πράσινων δεξιοτήτων και ικανοτήτων για όλους» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 56 της 16.2.2021, σ. 1).

3.7. Η ΕΟΚΕ καλεί τα κράτη μέλη να προσφέρουν αποτελεσματική στήριξη στους εκπαιδευτικούς για να καταστεί ελκυστικότερο το επάγγελμά τους. Ενώ υπάρχει τεράστια έλλειψη εκπαιδευτικών στην Ευρώπη, η εκπαίδευση για τη βιωσιμότητα χρειάζεται αξιόλογους εκπαιδευτικούς, με αξιοπρεπείς μισθούς και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας. Για τον μετασχηματισμό του εκπαιδευτικού συστήματος, είναι μείζονος σημασίας να εξασφαλιστεί υψηλής ποιότητας αρχική και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση για τους εκπαιδευτικούς, ισότητα και ένταξη στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και καινοτόμος οργάνωση των σχολείων, καλλιεργώντας πνεύμα ειρήνης και ασφάλειας. Η ενδυνάμωση των νέων για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της εκπαίδευσης απαιτεί ικανούς επαγγελματίες, εξοπλισμένους με ποικίλα και ισχυρά εργαλεία. Οι ειδικοποιημένοι εκπαιδευτικοί θα ξέρουν πώς μπορούν να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο καθημερινό τους έργο τη Δήλωση του Παρισιού⁽¹⁵⁾ και τη Δήλωση του Osnabrück σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (EEK)⁽¹⁶⁾, προάγοντας τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και τις κοινές αξίες της ελευθερίας, της ανεκτικότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων στην εκπαίδευση.

3.8. Οι νέοι της Ευρώπης αποτελούν ανεκτίμητο ανθρώπινο κεφάλαιο και πηγή καινοτόμων ιδεών, με τη δημιουργική φαντασία, τον ενθουσιασμό και την ενέργειά τους, και καλούνται να διαδραματίσουν τον σημαντικότερο ρόλο στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στα κράτη μέλη της ΕΕ σήμερα και στο εγγύς μέλλον. Από την άποψη αυτή, τα κράτη μέλη της ΕΕ διαθέτουν μια μεγάλη πηγή αναξιοποίητου δυναμικού για την ανάληψη δράσης. Οι οργανώσεις νεολαίας και η μη τυπική εκπαίδευση διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη στήριξη της βιώσιμης εκπαίδευσης και μάθησης.

3.9. Η ΕΟΚΕ ζητεί να τεθεί η νεολαία στο επίκεντρο της διαδικασίας εκπαίδευσης και μάθησης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη μείωση της γραφειοκρατίας που σχετίζεται με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, με παράλληλη εστίαση στην καινοτόμο παιδαγωγική και στην ανάπτυξη στενής σχέσης με τους σπουδαστές, καθώς και με την προετοιμασία όλων των εκπαιδευτικών τόσο για τη χρήση των νέων τεχνολογιών όσο και για νέα μαθησιακά πλαίσια, είτε στο πρόγραμμα σπουδών είτε στη δική τους ζωή. Η μετασχηματιστική εκπαίδευση απαιτεί μετασχηματιστικούς εκπαιδευτικούς, μετασχηματιστικές δεξιότητες και μετασχηματιστικούς πολίτες. Οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτές χρειάζονται επάρκεια χρόνου, χώρου και πόρων, προκειμένου να είναι σε θέση να εφαρμόσουν την πρακτική και εγκάρσια προσέγγιση της εκπαίδευσης για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα [Education for Environmental Sustainability (EES)], βάσει αποδοτικής ομαδικής εργασίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών. Πρόκειται για διαθεματικό ζήτημα που αφορά όλους τους κλάδους της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο μιας διεπιστημονικής παιδαγωγικής προσέγγισης.

3.10. Διαπιστώνεται με ικανοποίηση ότι οι νέοι συμβάλλουν ήδη στη βιώσιμη ανάπτυξη των χωρών τους και στην επίτευξη των διεθνών κλιματικών στόχων, σύμφωνα με την έννοια της «φιλικότητας προς το περιβάλλον» και, επιπλέον, εντάσσονται ενεργά στα διεθνή δίκτυα των κινημάτων νεολαίας που αποσκοπούν στη διατήρηση της φύσης και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Συμπληρωματικά, πρέπει να προσαρμοστούν όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα ώστε να παρασχεθεί χώρος για τη μετασχηματιστική εκπαίδευση, η οποία θα δώσει σε περισσότερους νέους τη δυνατότητα να κατευθύνουν τις προσπάθειές τους προς την επίτευξη της μετασχηματιστικής αλλαγής που χρειαζόμαστε. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση της διακυβερνητικής επιτροπής για την κλιματική αλλαγή (IPCC), η μετασχηματιστική μάθηση είναι κρίσιμη διότι συμβάλλει στην επίτευξη τόσο κοινής επίγνωσης όσο και συλλογικών δράσεων⁽¹⁷⁾.

4. Η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να θεωρηθεί συνεχής και ολοκληρωμένη διαδικασία μάθησης

4.1. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η βιώσιμη ανάπτυξη του κράτους και της κοινωνίας δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη συνεχή μάθηση, αλλά και την απόκτηση και την κατανόηση νέων εμπειριών. Στο πλαίσιο αυτό, η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να θεωρηθεί συνεχής διαδικασία μέσω της οποίας η κοινωνία πρέπει να μάθει να ζει με πιο βιώσιμο τρόπο από περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική άποψη. Μέσω της πρόσβασης στην πληροφόρηση και της ευαισθητοποίησης, αλλά κυρίως μέσω της ανάπτυξης της ικανότητας των ανθρώπων να καινοτομούν και να εφαρμόζουν λύσεις, η εκπαίδευση για τη βιωσιμότητα είναι απαραίτητη, ώστε να αναπροσανατολίσουμε τον τρόπο ζωής και εργασίας μας. Προκειμένου να εκπαιδευτούν οι νέοι για τη συνεκτική προσέγγιση των πιο πολύπλοκων ζητημάτων βιώσιμης ανάπτυξης που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες και τα κράτη, είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών για την εμφύσηση δεξιοτήτων κριτικής σκέψης και τεκμηριωμένης λήψης αποφάσεων.

4.2. Σύμφωνα με μελέτες και έρευνες που διεξήχθησαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προετοιμασία της πρότασης σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με τη μάθηση για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, μόνο 13 κράτη μέλη διαθέτουν σαφή ορισμό της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη ή της εκπαίδευσης για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι ο όρος «εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη» και ο ΣΒΑ 4.7 δεν εφαρμόζονται σε ορισμένα κράτη μέλη, μολονότι

⁽¹⁵⁾ Προώθηση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και των κοινών αξιών της ελευθερίας, της ανεκτικότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων μέσω της εκπαίδευσης | Δίκτυο Ευρυδίκη.

⁽¹⁶⁾ Δήλωση του Osnabrück σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ως καταλύτη ανάκαμψης και δίκαιης μετάβασης στην ψηφιακή και πράσινη οικονομία — osnabrueck_declaration_eu2020.pdf.

⁽¹⁷⁾ Έκτη έκθεση αξιολόγησης της IPCC, έκθεση της ομάδας εργασίας III: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change (Κλιματική αλλαγή 2022: μετριασμός της κλιματικής αλλαγής), σ. 2871.

αναγνωρίζονται ως αναπόσπαστο στοιχείο του 4ου Στόχου Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ 4) σχετικά με την ποιοτική εκπαίδευση και ως βασικός παράγοντας για όλους τους άλλους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Οι εκθέσεις ανά χώρα που αναλύθηκαν δεν έθεσαν συγκεκριμένα το ερώτημα της χρηματοδότησης. Ωστόσο, η Ιταλία, η οποία έχει αρχίσει να αναλαμβάνει δεσμεύσεις όσον αφορά την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, ανέφερε σαφώς ότι η έλλειψη χρηματοδότησης αποτελεί έναν από τους κύριους λόγους για τους οποίους η υλοποίηση της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη παρέμεινε στάσιμη. Όταν οι κυβερνήσεις αναγκάζονται να προβούν σε περικοπές λόγω κρίσεων που σχετίζονται με την οικονομία, την ενέργεια και το κόστος ζωής, η εκπαίδευση —όπως και άλλοι κοινωνικοί τομείς— είναι πάντοτε μέρος της εξίσωσης. Η έλλειψη επενδύσεων επιφέρει διάφορες μορφές ιδιωτικοποίησης και ασυμμετρίες στα συστήματα, διαβρώνοντας τόσο την ισότητα όσο και την παιδαγωγική και την ακαδημαϊκή ελευθερία.

4.3. Αυτό που επίσης προβληματίζει είναι εάν χρειαζόμαστε μια κεντρική στρατηγική από την κορυφή προς τη βάση για την επιτυχή υλοποίηση της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη ή αν υπάρχουν άλλοι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχία της. Η Δανία και οι Κάτω Χώρες δεν διαθέτουν εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά τα σχολεία τους εργάζονται ενεργά για το θέμα αυτό. Η Φινλανδία διαθέτει εθνική στρατηγική, αλλά εκφράζει φόβους ότι η εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι κατακερματισμένη στα σχολεία. Η Ιταλία έχει ήδη συμπεριλάβει την εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών, αλλά αντιμετωπίζει ορισμένες προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή της σε περιφερειακό επίπεδο. Η Γαλλία διαμόρφωσε μια εθνική στρατηγική, η οποία τελεί υπό τη διαχείριση των τοπικών εκπαιδευτικών αρχών και εφαρμόζεται σε όλα τα σχολεία μέσω του εθνικού προγράμματος σπουδών και διαφόρων παιδαγωγικών προγραμμάτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, προάγεται η συμμετοχή κάθε επιπέδου, γεγονός που, με τη σειρά του, διασφαλίζει την επιτυχία του εγχειρήματος.

4.4. Ένα από τα κρίσιμα ζητήματα είναι η απόδοση προτεραιότητας στην εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ο ΟΟΣΑ, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δημοσίευσε πρόσφατα έρευνα ⁽¹⁸⁾ για τη χαρτογράφηση των ικανοτήτων περιβαλλοντικής βιωσιμότητας των νέων σε όλες τις χώρες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ. Αυτή η νέα προσέγγιση όσον αφορά τις μελέτες και τις αξιολογήσεις θα μπορούσε να αποτελέσει θετικό οίονο σχετικά με την ιεράρχηση της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη στα κράτη μέλη. Θα ήταν χρήσιμο να διερευνηθεί περαιτέρω η σχέση μεταξύ των μέτρων των Ηνωμένων Εθνών που αποσκοπούν στην κρώτωση της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και των μέτρων του ΟΟΣΑ που έχουν ως στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης της εκπαιδευτικής πολιτικής μέσω του προγράμματος PISA, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν ασυμμετρίες ως προς τους τρόπους με τους οποίους αυτές οι δύο δέσμες μέτρων διαμορφώνουν τα εκπαιδευτικά συστήματα.

4.5. Δυνητικό εμπόδιο αποτελεί η υλοποίηση της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη σε χώρες με ομοσπονδιακό σύστημα. Αυτό που έχουμε δει στις εθνικές εκθέσεις είναι ότι ο βαθμός συντονισμού μεταξύ του αρμόδιου ομοσπονδιακού υπουργείου και των περιφερειακών αρχών διαφέρει μεταξύ των κρατών μελών: η Γερμανία αντιμετωπίζει δυσκολίες, ενώ η Αυστρία διαθέτει ένα δίκτυο που ρυθμίζει τον συντονισμό. Ο τρόπος με τον οποίο η ομοσπονδιακή κυβέρνηση της Αυστρίας συμμετέχει στις πρωτοβουλίες από τη βάση προς την κορυφή αποτελεί παράδειγμα που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν και άλλες χώρες.

4.6. Είναι απαραίτητο οι σημερινές και οι μελλοντικές κοινωνίες να επανεκτιμήσουν, να επανεξετάσουν και να επαναπροσδιορίσουν την εκπαίδευση από τη σκοπιά της βιώσιμης εκπαίδευσης και μάθησης —από την προσχολική έως την πανεπιστημιακή εκπαίδευση και πέραν αυτής— ώστε να ενστερνιστούν τελικά τις αρχές, τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις πεποιθήσεις και τις αξίες που συνδέονται με τη βιωσιμότητα και στους τρεις τομείς: οικολογία, κοινωνία και οικονομία. Μια τέτοια διαδικασία θα πρέπει να είναι παγκόσμια και διεπιστημονική, να περιλαμβάνει πρωτοβουλίες βάσης, καθώς και το ευρύ κοινό, και να υποστηρίζεται από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις. Ωστόσο, η υλοποίηση στις επιμέρους χώρες πρέπει να λάβει υπόψη τα τοπικά χαρακτηριστικά και τα ιδιαίτερα πολιτιστικά γνωρίσματα.

4.7. Η εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει να διαδίδει γνώσεις σχετικά με το περιβάλλον και την κατάσταση του και να αναδεικνύει τις δυνατότητες που υπάρχουν για την προσαρμογή της οικονομίας μας κατά τρόπο που να παρέχει κίνητρα για την απόδοση προτεραιότητας στην ευημερία των ανθρώπων και του πλανήτη, προωθώντας παράλληλα την ισότητα μεταξύ των γενεών και διατηρώντας το φυσικό περιβάλλον. Αυτή η προσαρμοσμένη οικονομία θα πρέπει να δίνει μεγαλύτερη σημασία στις φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους διοίκησης, να παρέχει ευκαιρίες για την καλλιέργεια του σχολαστικού σεβασμού των φυσικών και πολιτιστικών αξιών και να καθοδηγείται από αξίες βασισμένες στην οικολογική δεοντολογία της ευθύνης με στόχο τόσο τη διατήρηση του περιβάλλοντος για τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές όσο και τη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων.

4.8. Η μετασχηματιστική εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει:

— να βασίζεται στις αρχές και τις αξίες που διέπουν τη βιώσιμη ανάπτυξη·

⁽¹⁸⁾ Borgonovi, F. κ.ά. (2022), «Young people's environmental sustainability competence: Emotional, cognitive, behavioural, and attitudinal dimensions in EU and OECD countries» (Η ικανότητα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας των νέων: συναισθηματική, γνωστική και συμπεριφορική διάσταση στις χώρες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ), Έγγραφο εργασίας του ΟΟΣΑ για την κοινωνική πολιτική, την απασχόληση και τη μετανάστευση, αριθ. 274, εκδόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι. Borgonovi, F. κ.ά. (2022), «The environmental sustainability competence toolbox: From leaving a better planet for our children to leaving better children for our planet» (Η εργαλειοθήκη ικανοτήτων περιβαλλοντικής βιωσιμότητας: Από το να αφήσουμε έναν καλύτερο πλανήτη για τα παιδιά μας στο να αφήσουμε καλύτερα παιδιά για τον πλανήτη μας), Έγγραφο εργασίας του ΟΟΣΑ για την κοινωνική πολιτική, την απασχόληση και τη μετανάστευση, αριθ. 275, εκδόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι. Τα έγγραφα καταρτίστηκαν ως βάση για την επικείμενη δημοσίευση του εγγράφου του ΟΟΣΑ με τίτλο «Skills Outlook 2023» (Προοπτικές δεξιοτήτων για το 2023).

- να επηρεάζει και τους τρεις τομείς της βιώσιμης ανάπτυξης: το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία·
- να τονώνει τη διά βίου και την πολύπλευρη μάθηση η οποία προάγει βιώσιμες, υπεύθυνες και προορατικές κοινωνίες που επιδεικνύουν σεβασμό και χαρακτηρίζονται από κριτική σκέψη·
- να υποστηρίζει μια εκπαίδευση υψηλής ποιότητας, η οποία υποστηρίζεται ενεργά και υιοθετεί ολιστικές προσεγγίσεις·
- να προωθεί μια προσβάσιμη εκπαίδευση βασισμένη στα δικαιώματα η οποία θα επιδεικνύει σεβασμό, θα είναι συμπεριληπτική και θα τιμά την πολυμορφία·
- να σκέφτεται σε παγκόσμια κλίμακα, αλλά ταυτόχρονα να εστιάζει στα τοπικά ζητήματα και στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά·
- να καλύπτει την τυπική, τη μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση·
- να λαμβάνει υπόψη την εξελικτική φύση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης.

4.9. Δεν υπάρχουν καθολικά μοντέλα μετασχηματιστικής εκπαίδευσης για τη βιωσιμότητα, και, συνεπώς, κάθε χώρα θα πρέπει να καθορίσει —με την εποικοδομητική συμμετοχή των σχετικών κοινωνικών εταίρων, της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών και άλλων ενδιαφερόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων νεολαίας— τις δικές της προτεραιότητες και δράσεις στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης και εκπαίδευσης. Η συνεργατική διεύθυνση των σχολείων και η αγωγή του πολίτη διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη διάπλαση των σχολείων με σκοπό την ενίσχυση της εκπαίδευσης για τη βιωσιμότητα. Θα πρέπει να καθοριστούν στόχοι, κύριοι άξονες δράσης και μηχανισμοί, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά.

4.10. Η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού συστήματος για τη βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει τη μετάβαση από την παραδοσιακή εκπαίδευση σε ένα μοντέλο προσανατολισμένο στη βιωσιμότητα, το οποίο θα πρέπει να βασίζεται σε ευρεία διεπιστημονική γνώση, υποστηριζόμενη από μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την ανάπτυξη της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος. Η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει έργο σε επίπεδο τυπικής εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστήμια, ιδρύματα προηγμένης κατάρτισης), μη τυπικής εκπαίδευσης (δημιουργία κέντρων κατάρτισης, σεμινάρια και συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης, χρήση των μέσων ενημέρωσης κ.λπ.) και άτυπης εκπαίδευσης (μάθηση από ομοτίμους μέσω εκδηλώσεων, ανταλλαγές νέων, έργα με πρωτοβουλία νέων κ.λπ.). Τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που ενσωματώνουν την εκπαίδευση για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα πρέπει να είναι προσβάσιμα και χωρίς αποκλεισμούς. Οι κυβερνήσεις πρέπει να λάβουν υπόψη, σε πρώιμο στάδιο, την πραγματικότητα που βιώνουν οι νέοι που προέρχονται από μειονεκτούντα περιβάλλοντα, καθώς και να διασφαλίσουν ότι θα βρουν τρόπους για να συμπεριλάβουν αυτές τις ομάδες.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών — Σώστε τις μέλισσες και τους αγρότες»**(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)**

(2023/C 100/07)

Εισηγητής: ο κ. **Arnold PUECH d'ALISSAC**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας:	19.5.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη, περιβάλλον
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	24.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	168/0/2

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η επιτυχία αυτής της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Πολιτών (ΕΠΠ) καταδεικνύει μια πολύ ισχυρή προσδοκία των Ευρωπαίων πολιτών έναντι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) θα ήθελε καταρχάς να συγχαρεί τον διοργανωτή και να επικροτήσει τη δέσμευση των πολιτών για την επιτυχία αυτή, δεδομένης της δυσκολίας συγκέντρωσης όλων των απαραίτητων υπογραφών. Ως εκ τούτου, καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να δώσει ακριβείς και συγκεκριμένες λύσεις στα αιτήματα που διατυπώνονται στην υπό εξέταση Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών.

1.2. Η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι η κύρια πρόταση της ΕΠΠ, που συνίσταται στη σταδιακή κατάργηση των συνθετικών φυτοφαρμάκων έως το 2035, δεν επισημαίνεται στον τίτλο που επιλέχθηκε: «Σώστε τις μέλισσες και τους αγρότες». Επιπλέον, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι πολλές νομικές πράξεις βρίσκονται στο στάδιο της εκπόνησης ή έχουν ήδη εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέρ των μελισσών, των επικονιαστών, της βιοποικιλότητας, της βιώσιμης χρήσης των φυτοφαρμάκων και της στήριξης των γεωργών για την αγροοικολογική μετάβαση, αλλά αναγνωρίζει, εντούτοις, ότι τα μέτρα αυτά δεν έχουν επιτύχει πλήρως τους στόχους τους. Ως εκ τούτου, καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να λάβει περαιτέρω μέτρα για την απτή και αποτελεσματικότερη επίτευξη των φιλόδοξων στόχων που έχει θέσει. Συνιστά, για παράδειγμα, μεγαλύτερη στήριξη της γεωργίας ακριβείας, της ψηφιακής γεωργίας, του βιολογικού ελέγχου, της ρομποτικής, αλλά και της αγροοικολογίας.

1.3. Η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη να ληφθούν υπόψη και οι τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας (περιβαλλοντικός, κοινωνικός και οικονομικός), χωρίς να παραβλέπεται ο οικονομικός, που συχνά παραμελείται όταν ο επιδιωκόμενος στόχος είναι κυρίως η βιωσιμότητα των συστημάτων και η επισιτιστική αυτονομία.

1.4. Η ΕΟΚΕ καλεί επίσης την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να διενεργήσει μελέτες αντικτύπου πριν από τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης, κυρίως για να αξιολογηθεί το κόστος της πρωτοβουλίας για τη γεωργική παραγωγή και την οικονομία, προκειμένου να συγκριθεί με το οικονομικό κόστος της απώλειας βιοποικιλότητας για τους γεωργούς.

2. Γενικό πλαίσιο

2.1. *Μια Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών για μια γεωργία που να σέβεται περισσότερο τις μέλισσες, τους ανθρώπους και το περιβάλλον*

2.1.1. Ο μηχανισμός της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Πολιτών προσφέρει στους Ευρωπαίους πολίτες την ευκαιρία να συμμετάσχουν ενεργά στις δημοκρατικές διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ζητώντας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτείνει νέα νομοθεσία. Μόλις μια πρωτοβουλία λάβει τη στήριξη τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου πολιτών της ΕΕ και φτάσει τα αναγκαία κατώτατα όρια τουλάχιστον στο ένα τέταρτο των κρατών μελών ⁽¹⁾, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να ανταποκριθεί στην ΕΠΠ.

⁽¹⁾ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/788 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών (ΕΕ L 130 της 17.5.2019, σ. 55).

2.1.2. Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών «Σώστε τις μέλισσες και τους αγρότες! Ας οδεύσουμε προς μια γεωργία φιλική προς τις μέλισσες για ένα υγιές περιβάλλον», μετά την επίτευξη αυτών των ορίων, καλεί, ως εκ τούτου, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτείνει νομικές πράξεις για τη σταδιακή κατάργηση των συνθετικών φυτοφαρμάκων έως το 2035, την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και την παροχή στήριξης στους γεωργούς κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής φάσης.

2.2. Μια συγκυρία συρρίκνωσης του πληθυσμού των επικονιαστών και απώλειας της βιοποικιλότητας στην Ευρώπη

2.2.1. Τα αιτήματα που διατυπώνονται στην ΕΠΠ τοποθετούνται σε ένα πλαίσιο όπου η Ευρώπη αντιμετωπίζει συρρίκνωση του πληθυσμού των μελισσών. Σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό κόκκινο κατάλογο μελισσών, ένα στα τρία είδη μελισσών και πεταλούδων μειώνεται και ένα στα δέκα απειλείται με εξαφάνιση⁽²⁾.

2.2.2. Ωστόσο, το 84 % των ευρωπαϊκών καλλιεργειών επωφελείται τουλάχιστον εν μέρει από την επικονίαση από ζώα⁽³⁾, ενώ το 78 % των άγριων φυτών της ΕΕ εξαρτώνται από έντομα επικονίασης⁽⁴⁾. Ως εκ τούτου, η προστασία τους συνιστά κρίσιμο ζήτημα για τη γεωργική παραγωγή, στο σημαντικό στις μέρες μας πλαίσιο της επιστημονικής ασφάλειας και της επιστημονικής αυτονομίας. Επιπλέον, οι μέλισσες είναι απαραίτητες για την παραγωγή μελιού, ενώ η αυτάρκεια σε μέλι της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ξεπερνά το 60 %. Για να ανταποκριθεί στη ζήτηση, πρέπει να βασίζεται στις εισαγωγές (το 28 % των οποίων προέρχεται από την Κίνα), που είναι κατώτερες σε ποιότητα από το ευρωπαϊκό μέλι.

2.2.3. Σύμφωνα με την έκθεση αξιολόγησης για τους επικονιαστές, την επικονίαση και την παραγωγή τροφίμων της Διακυβερνητικής πλατφόρμας επιστήμης-πολιτικής για τη βιοποικιλότητα και τις υπηρεσίες οικοσυστημάτων (IPBES)⁽⁵⁾, οι κύριοι παράγοντες συρρίκνωσης του πληθυσμού των επικονιαστών είναι οι αλλαγές στη χρήση της γης, οι εντατικές γεωργικές πρακτικές και η χρήση φυτοφαρμάκων, η ρύπανση του περιβάλλοντος, τα χωροκατακτητικά ξένα είδη, οι παθογόνοι παράγοντες και η κλιματική αλλαγή.

2.2.4. Η ποικιλία των διατροφικών πόρων (νέктar και γύρη) και η διαθεσιμότητά τους σε επαρκείς ποσότητες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, συνιστά επίσης βασικό παράγοντα για τη σωστή ανάπτυξη των μελισσών και την εξασφάλιση πιο τακτικής παραγωγής μελιού για τους μελισσοκόμους⁽⁶⁾.

2.2.5. Η συρρίκνωση του πληθυσμού των μελισσών εντάσσεται σε ένα γενικότερο πλαίσιο απώλειας της βιοποικιλότητας. Στην έκθεση της IPBES⁽⁷⁾, του 2019, για την παγκόσμια αξιολόγηση σχετικά με τη βιοποικιλότητα και τις υπηρεσίες οικοσυστημάτων, παρουσιάζεται ο απολογισμός μιας άνευ προηγουμένου απώλειας της βιοποικιλότητας.

2.2.6. Σε συνέχεια των προαναφερθεισών εκθέσεων της IPBES, το Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών για τη Γεωργία, τα Τρόφιμα και το Περιβάλλον της Γαλλίας (INRAE) και το Γαλλικό Ινστιτούτο Ερευνών για την Εκμετάλλευση της Θάλασσας (Ifremer) δημοσίευσαν, τον Μάιο του 2022, συλλογική επιστημονική εμπειρογνωμοσύνη σχετικά με τις επιπτώσεις των φυτοπροστατευτικών προϊόντων στη βιοποικιλότητα και τις υπηρεσίες οικοσυστήματος⁽⁸⁾. Στην επιστημονική εμπειρογνωμοσύνη επισημαίνεται ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας οφείλεται σε ποικίλους παράγοντες, και ότι είναι δύσκολο να καθοριστεί το ποσοστό ευθύνης των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, λόγω της αλληλεξάρτησης των διαφόρων παραγόντων. Αντιθέτως, στην ίδια εμπειρογνωμοσύνη, με βάση τις επιστημονικές γνώσεις, διαπιστώνεται σαφής αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της χρήσης φυτοπροστατευτικών προϊόντων και της συρρίκνωσης ορισμένων πληθυσμών, μεταξύ των οποίων των εντόμων επικονίασης.

2.3. Πολλές νομικές πράξεις βρίσκονται στο στάδιο της προετοιμασίας ή έχουν ήδη εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέρ των μελισσών, της βιώσιμης χρήσης των φυτοφαρμάκων, της αποκατάστασης της βιοποικιλότητας και της στήριξης των γεωργών κατά την αγροοικολογική μετάβαση

2.3.1. Όσον αφορά την προστασία των μελισσών και των επικονιαστών: η ΕΕ δρομολόγησε το 2018 την Πρωτοβουλία της ΕΕ για τους επικονιαστές, με στόχο την καταπολέμηση της συρρίκνωσης του πληθυσμού των άγριων επικονιαστών στην ΕΕ. Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει δέκα δράσεις, που χωρίζονται σε τρία θέματα προτεραιότητας:

- βελτίωση των γνώσεων σχετικά με τη μείωση των πληθυσμών επικονιαστών, τα αίτια και τις συνέπειές της·
- αντιμετώπιση των αιτιών της μείωσης των επικονιαστών·
- αύξηση της ευαισθητοποίησης, εξασφάλιση της συμμετοχής της κοινωνίας εν γένει και προώθηση της συνεργασίας.

⁽²⁾ Nieto et al., 2014. European Red List of Bees.

⁽³⁾ Williams, 1994. The dependence of crop production within the European Union on pollination by honeybees.

⁽⁴⁾ Ollerton et al., 2011. How many flowering plants are pollinated by animals?

⁽⁵⁾ IPBES, 2016. Assessment Report on Pollinators, Pollination and Food Production.

⁽⁶⁾ French Technical and Scientific Institute for Bees and Pollination (ITSAP), 2015. Ressources alimentaires pour les abeilles (Πόροι διατροφής για τις μέλισσες).

⁽⁷⁾ IPBES, 2019. Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services.

⁽⁸⁾ INRAE and Ifremer, 2022. Impacts des produits phytopharmaceutiques sur la biodiversité et les services écosystémiques (Επιπτώσεις των φυτοπροστατευτικών προϊόντων στη βιοποικιλότητα και τις οικοσυστημικές υπηρεσίες).

Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, στην ειδική έκθεση 15/2020 με θέμα «Προστασία των άγριων επικονιαστών στην ΕΕ»⁽⁹⁾, διαπιστώνει ότι «η επίδραση της πρωτοβουλίας αυτής στην ανάσχεση της μείωσης ήταν μικρή και ότι έχρηζε καλύτερης διαχείρισης προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της». Εξάλλου, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην έκθεσή της σχετικά με την υλοποίηση της πρωτοβουλίας⁽¹⁰⁾, αναγνωρίζει ότι έχει μεν σημειωθεί σημαντική πρόοδος ως προς την εφαρμογή των δράσεων της πρωτοβουλίας, αλλά εξακολουθούν να απαιτούνται προσπάθειες για την αντιμετώπιση των διαφόρων αιτίων της μείωσης.

2.3.2. Όσον αφορά τη μείωση των επιπτώσεων και των κινδύνων από τα φυτοπροστατευτικά προϊόντα: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε την αναθεώρηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων, προκειμένου να ανταποκριθεί στο μείζον πρόβλημα της περιορισμένης αποτελεσματικότητάς της όσον αφορά τη μείωση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων και των κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία και για το περιβάλλον, υποβάλλοντας νέα πρόταση κανονισμού τον Ιούνιο του 2022⁽¹¹⁾. Μεταξύ των κυριότερων μέτρων, μπορούν να αναφερθούν τα εξής:

- νομικά δεσμευτικοί στόχοι σε επίπεδο ΕΕ για τη μείωση κατά 50 % της χρήσης των χημικών φυτοφαρμάκων και του κινδύνου από αυτά, καθώς και της χρήσης των πλέον επικίνδυνων φυτοφαρμάκων έως το 2030·
- νέα μέτρα για την εξασφάλιση της εφαρμογής της ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας από τους γεωργούς·
- απαγόρευση όλων των φυτοφαρμάκων σε ευαίσθητες περιοχές, με την εξαίρεση σαφώς οριοθετημένων παρεκκλίσεων.

2.3.3. Η διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά της ΕΕ υπόκειται σε αυστηρές ρυθμίσεις. Το νομικό πλαίσιο που διέπει τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά της ΕΕ θεσπίζεται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1107/2009⁽¹²⁾. Σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό, πριν από την έγκριση μιας δραστικής ουσίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διενεργούνται εκτιμήσεις κινδύνου, ώστε να αποτραπούν ενδεχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία ή το περιβάλλον. Επιπλέον, οι κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την εκτίμηση της επικινδυνότητας των φυτοπροστατευτικών προϊόντων για τις μέλισσες (έγγραφο καθοδήγησης για τις μέλισσες⁽¹³⁾), βρίσκονται επί του παρόντος στο στάδιο της αναθεώρησης, ώστε να ληφθούν υπόψη οι τελευταίες επιστημονικές εξελίξεις στον τομέα αυτόν.

2.3.4. Όσον αφορά την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας στις αγροτικές περιοχές: η ΕΕ μπορεί να στηριχτεί στο δίκτυο Natura 2000, παρότι αυτό δεν αφορά αποκλειστικά τις αγροτικές περιοχές, καθώς και στις οδηγίες για τα άγρια πτηνά⁽¹⁴⁾ και για τους οικοτόπους⁽¹⁵⁾, που αποτελούν τη βάση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας σε θέματα διαφύλαξης της φύσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκπόνησε επίσης τη στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030⁽¹⁶⁾. Η στρατηγική περιλαμβάνει, κυρίως, δράσεις και δεσμεύσεις για την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας στις αγροτικές περιοχές, οι οποίες αναλύονται στην πρόταση κανονισμού για την αποκατάσταση της φύσης⁽¹⁷⁾, την οποία υπέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 22 Ιουνίου 2022. Ειδικότερα, το άρθρο 8 του προτεινόμενου κανονισμού θα κατοχυρώνει τον δεσμευτικό για τα κράτη μέλη στόχο να αναστρέψουν τη μείωση των πληθυσμών επικονιαστών έως το 2030, ενώ το άρθρο 9 θα κατοχυρώνει δεσμεύσεις για την αποκατάσταση των γεωργικών οικοσυστημάτων, όπως η κάλυψη τουλάχιστον του 10 % των γεωργικών περιοχών της ΕΕ με «χαρακτηριστικά τοπίου υψηλής ποικιλομορφίας» έως το 2030.

2.3.5. Όσον αφορά τη στήριξη των γεωργών για τη μετάβαση: η νέα κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) για την περίοδο 2023-2027 συνιστά καίριο μέσο για την επίτευξη των φιλόδοξων στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και για τη στήριξη των γεωργών. Ειδική έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατέδειξε το 2020 ότι η συμβολή της ισχύουσας ΚΓΠ δεν κατόρθωσε να αναχαιτίσει την απώλεια βιοποικιλότητας στις γεωργικές εκτάσεις⁽¹⁸⁾. Το Ελεγκτικό Συνέδριο κατέληγε στο συμπέρασμα «ότι ο τρόπος με τον οποίο η Επιτροπή παρακολουθεί τις δαπάνες για τη βιοποικιλότητα από τον προϋπολογισμό της ΕΕ είναι αναξιόπιστος, ότι ο αντίκτυπος των άμεσων ενισχύσεων της ΚΓΠ είναι περιορισμένος ή άγνωστος και ότι η Επιτροπή και τα κράτη μέλη ευνόησαν μέτρα αγροτικής ανάπτυξης με περιορισμένο αντίκτυπο». Η νέα ΚΓΠ προβλέπει νέα μέτρα για τη βελτίωση του περιβαλλοντικού της αντίκτυπου, όπως η βελτίωση της πολλαπλής συμμόρφωσης.

⁽⁹⁾ Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο. Ειδική έκθεση 15/2020.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 261 final.

⁽¹¹⁾ COM(2022) 305 final.

⁽¹²⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1107/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, σχετικά με τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά και την κατάργηση των οδηγιών 79/117/ΕΟΚ και 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 309 της 24.11.2009, σ. 1).

⁽¹³⁾ EFSA (Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων), 2022. Revised guidance on the risk assessment of plant protection products on bees (*Apis mellifera*, *Bombus* spp. and solitary bees).

⁽¹⁴⁾ Οδηγία 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατήρησης των άγριων πτηνών (ΕΕ L 20 της 26.1.2010, σ. 7).

⁽¹⁵⁾ Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΟJ L 206 της 22.7.1992, σ. 7).

⁽¹⁶⁾ COM(2020) 380 final.

⁽¹⁷⁾ COM(2022) 304 final.

⁽¹⁸⁾ Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο. Ειδική έκθεση 13/2020.

2.3.6. Ορισμένα ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα και εργασίες σε άλλους τομείς εκτός της γεωργίας μπορούν επίσης να έχουν έμμεσες ευνοϊκές συνέπειες για τους επικονιαστές, όπως: η δέση νομοθετικών μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 %, σε σχέση με τον στόχο της ΕΕ για μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα κατά 55 % έως το 2030 (καθώς οι μέλισσες επηρεάζονται επίσης από την κλιματική αλλαγή)· το σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση, που αφορά την εξάλειψη της ρύπανσης του αέρα, των υδάτων και του εδάφους· η οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, καθώς και η νέα ευρωπαϊκή δασική στρατηγική, με τη φιλοδοξία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να φυτευτούν τρία δισεκατομμύρια δέντρα σε ολόκληρη την Ευρώπη έως το 2030.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία των ΕΠΠ ως εργαλείου για την άμεση συμμετοχή των Ευρωπαίων πολιτών. Πράγματι, η ΕΠΠ είναι το ισχυρότερο εργαλείο συμμετοχικής δημοκρατίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ΕΟΚΕ, ως γέφυρα μεταξύ των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, έχει ενισχύσει στην πορεία του χρόνου τη θέση που δίνεται στις ΕΠΠ και έχει αυξήσει την προβολή τους στο καθημερινό έργο των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Εκφράζει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι η γνωμοδότηση αυτή είναι η πρώτη που εγκρίνεται με θέμα μία ΕΠΠ, πριν από την απόκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την οποία και καλεί να απαντήσει εμπεριστατωμένα στα διατυπωθέντα αιτήματα.

3.2. Η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι η κύρια πρόταση της ΕΠΠ, που συνίσταται στη σταδιακή κατάργηση των συνθετικών φυτοφαρμάκων έως το 2035, δεν επισημαίνεται στον τίτλο που επιλέχθηκε: «Σώστε τις μέλισσες και τους αγρότες». Τονίζει ότι πολλές νομικές πράξεις βρίσκονται στο στάδιο της εκπόνησης ή έχουν ήδη εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μια προσπάθεια να ανταποκριθεί σε αυτά τα αιτήματα, αλλά αναγνωρίζει ότι τα μέτρα αυτά δεν έχουν επιτύχει πλήρως τους στόχους τους. Ως εκ τούτου, καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να λάβει περαιτέρω μέτρα για την απτή και ταχύτερη επίτευξη των στόχων της. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη να ληφθούν υπόψη και οι τρεις πτυχές της βιωσιμότητας (περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική), σε ένα καθοριστικό πλαίσιο βιωσιμότητας των συστημάτων και επισιτιστικής αυτονομίας, και να διενεργηθούν εκτιμήσεις αντικτύπου πριν από τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης, κυρίως για να εκτιμηθεί το κόστος της πρωτοβουλίας για τη γεωργική παραγωγή και την οικονομία.

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Όσον αφορά το αίτημα της ΕΠΠ για «σταδιακή μείωση των συνθετικών φυτοφαρμάκων στη γεωργία της ΕΕ κατά 80 % έως το 2030, με πρώτα τα πλέον επικίνδυνα, με στόχο να επιτευχθεί η πλήρης κατάργησή τους έως το 2035»:

4.1.1. Η ΕΟΚΕ προειδοποιεί για τον κίνδυνο που ενέχει ο ορισμός ιδεαλιστικών ή ανέφικτων στόχων με υπερβολικά στενές προθεσμίες. Τονίζει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει ήδη μείωση κατά 50 % της χρήσης των χημικών φυτοφαρμάκων και του κινδύνου από αυτά, καθώς και της χρήσης των πλέον επικίνδυνων φυτοφαρμάκων έως το 2030. Γενικότερα, αντιτίθεται στον καθορισμό στόχων μείωσης των φυτοφαρμάκων που δεν συνδέονται με τη διαθεσιμότητα αποτελεσματικών και προσβάσιμων εναλλακτικών λύσεων για τους γεωργούς.

4.1.2. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι το κανονιστικό πλαίσιο για τα φυτοπροστατευτικά προϊόντα στην Ευρώπη είναι από τα πλέον απαιτητικά παγκοσμίως από άποψη στόχων, δεδομένου ότι θέτει ως αρχή την απουσία απαράδεκτων επιπτώσεων στο περιβάλλον.

4.1.3. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, δεδομένου ότι η συρρίκνωση του πληθυσμού των μελιφόρων μελισσών και των άγριων επικονιαστών οφείλεται σε ποικίλους παράγοντες, η απομάκρυνση των φυτοφαρμάκων δεν θα πρέπει να θεωρείται ως το μοναδικό ή το κύριο μέσο για τη διάσωσή τους. Είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν όλοι οι παράγοντες της συρρίκνωσης. Για παράδειγμα, για τις μελιφόρους μέλισσες, η καταπολέμηση της βαρρόας και της ασιατικής σφήκας αποτελεί μείζον μέλημα για τους επαγγελματίες μελισσοκόμους, οι οποίοι ελπίζουν σε νέες λύσεις αγωγής για την καλύτερη προστασία των μελισσών τους.

4.1.4. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τη σημασία των μελιφόρων μελισσών, των άγριων επικονιαστών και των άλλων εντόμων για τη γεωργία (επικονίαση των καλλιεργειών, φυσική ρύθμιση των επιβλαβών οργανισμών κ.λπ.). Παραθέτει ως παράδειγμα τις αμοιβαία επωφελείς εταιρικές σχέσεις μεταξύ γεωργών και μελισσοκόμων, του είδους «Υιοθέτησε μια κυψέλη»⁽¹⁹⁾, που έχουν δρομολογήσει οι γεωργοί. Οι γεωργοί που υιοθετούν κυψέλες δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην προστασία των μελισσών κατά την εφαρμογή φυτοπροστατευτικών αγωγών για την προστασία των καλλιεργειών τους. Θα πρέπει επίσης να αναπτυχθούν συστήματα τύπου «AriAlert»⁽²⁰⁾, τα οποία θα επιτρέπουν να υπολογίζεται η θνησιμότητα στις κυψέλες και να εξετάζονται αντικειμενικά τα πραγματικά αίτια της θνησιμότητας.

4.2. Όσον αφορά το αίτημα της ΕΠΠ για «αποκατάσταση των φυσικών οικοσυστημάτων στις αγροτικές περιοχές ώστε η γεωργία να καταστεί καταλύτης για την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας»:

⁽¹⁹⁾ Le Betteravie. Quand 14 agriculteurs de l'Aisne deviennent apiculteurs (Όταν 14 γεωργοί από το Aisne έγιναν μελισσοκόμοι).

⁽²⁰⁾ 20 Minutes. Toulouse: Pour suivre la mortalité des abeilles, BeeGuard met au point un compteur vidéo sur ses ruches connectées (Toulouse: για την παρακολούθηση της θνησιμότητας των μελισσών, η BeeGuard εγκαθιστά βιντεοκάμερα στις κυψέλες της).

4.2.1. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα, όπως ορισμένες γεωργικές πρακτικές, είναι μία από τις αιτίες της μείωσης του πληθυσμού των επικονιαστών και της απώλειας βιοποικιλότητας, αλλά ότι η γεωργία μπορεί επίσης να αποτελέσει λύση. Για παράδειγμα, θα επιθυμούσε μεγαλύτερη στήριξη σε έργα όπως η αναφύτευση φρακτών από θάμνους ή η ανάπτυξη μελιτοφόρων πόρων από τους γεωργούς, προκειμένου να διατεθούν για τη διαφύλαξη των μελισσών και της βιοποικιλότητας. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αμείβονται καλύτερα οι γεωργοί για τις υπηρεσίες οικοσυστήματος που προσφέρουν, ώστε να τους παρέχεται στήριξη για την υλοποίηση τέτοιου είδους έργων.

4.2.2. Η ΕΟΚΕ διαπιστώνει την ισχυρή φιλοδοξία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να καταστεί η γεωργία μέσο αποκατάστασης της βιοποικιλότητας, χάρη στους στόχους και τα μέτρα της στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα και της στρατηγικής «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και στην πρόταση κανονισμού για την αποκατάσταση της φύσης, εκφράζει δε την ανησυχία της όσον αφορά την τήρηση της επισιτιστικής αυτονομίας της ΕΕ.

4.2.3. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι θα πρέπει επίσης να προβληθούν οι εθελοντικές γεωργικές πρωτοβουλίες για τους επικονιαστές ή τη βιοποικιλότητα που ανθούν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Για παράδειγμα, στη Γαλλία, η Εθνική Ομοσπονδία Συνδικάτων Αγροτών (FNSEA) δημοσίευσε συλλογή γεωργικών πρωτοβουλιών υπέρ των επικονιαστών ⁽²¹⁾. Με στόχο την αύξηση των ορθών πρακτικών μελισσοκομίας-γεωργίας, η συλλογή εντοπίζει εθελοντικές πρωτοβουλίες για τους επικονιαστές στη Γαλλία, συγκεντρώνοντας ενθαρρυντικά, θετικά και ρεαλιστικά παραδείγματα. Στο ίδιο πνεύμα, το 2018 ξεκίνησε στη Δανία μια επικοινωνιακή εκστρατεία με τίτλο «10 φιλικές προς τις μέλισσες δράσεις για το αγρόκτημά σας» ⁽²²⁾. Η εκστρατεία προβάλλει διάφορες εθελοντικές πρωτοβουλίες που μπορούν να αναλάβουν οι γεωργοί σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης, όπως φύτευση φυτοφρακτών, φύτευση λωρίδων ανθέων, περιορισμός της διασποράς του ψεκαστικού νέφους κατά την εφαρμογή φυτοπροστατευτικών προϊόντων, με ψεκασμό υπό κατάλληλες κλιματικές συνθήκες (π.χ. ασθενείς άνεμοι) ή με τη χρήση συστημάτων περιορισμού της διασποράς.

4.2.4. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι, για να αποκατασταθούν τα φυσικά οικοσυστήματα στις αγροτικές περιοχές, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να στηριχτεί σε ένα σύνολο μέσων: συντήρηση και αποκατάσταση αγροοικολογικών υποδομών, διαφοροποίηση των καλλιεργειών για την ανάπτυξη μιας ποικιλίας καλλιεργειών στο τοπίο, ανάπτυξη της αγροδασοπονίας, της βιολογικής γεωργίας και των προϊόντων με σήμα ταυτοποίησης της ποιότητας και της προέλευσης, διατήρηση των μόνιμων λειμώνων, μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων και των επιπτώσεών τους κ.λπ.

4.3. Όσον αφορά το αίτημα της ΕΠΠ για «μεταρρύθμιση της γεωργίας με την παροχή προτεραιότητας στη διαφοροποιημένη και βιώσιμη γεωργία μικρής κλίμακας, την υποστήριξη της ταχείας αύξησης των αγροοικολογικών και βιολογικών πρακτικών, καθώς και τη διευκόλυνση της ανεξάρτητης επιμόρφωσης που βασίζεται στους γεωργούς και της ανεξάρτητης έρευνας σχετικά με τη γεωργία χωρίς φυτοφάρμακα και ΓΤΟ»:

4.3.1. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει την ύπαρξη έκθεσης 300 εμπειρογνομώνων από 23 κράτη μέλη, οι οποίοι ανέλυσαν τον ενδεχόμενο αντίκτυπο της μελλοντικής ΚΓΠ στην προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας ⁽²³⁾. Οι επιστήμονες διατυπώνουν συγκεκριμένες προτάσεις για τη βελτίωση του αντικτύπου της ΚΓΠ στη βιοποικιλότητα και τη στήριξη των γεωργών γι' αυτή τη μετάβαση. Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν τα συμπεράσματα της έκθεσης κατά τη μεταρρύθμιση της ΚΓΠ, η οποία αποτελεί ισχυρό εργαλείο μεταρρύθμισης της γεωργίας.

4.3.2. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η αγροοικολογική μετάβαση και η βελτίωση της βιοποικιλότητας δεν μπορούν να επιτευχθούν αποκλειστικά από τις Βρυξέλλες, μέσω της ΚΓΠ, τονίζει δε επίσης τη σημασία του τοπικού επιπέδου. Για την προσαρμογή στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε τόπου, πρέπει επίσης να αναπτυχθούν τοπικές λύσεις για τους γεωργούς και τους γαιοκτήμονες.

4.3.3. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ θα ήθελε να τονίσει τη δέσμευσή της για την εξεύρεση αποτελεσματικών εναλλακτικών λύσεων, ώστε κανένας γεωργός να μην μείνει χωρίς λύση. Ως εκ τούτου, θα ήθελε να ενθαρρύνει περισσότερο τη γεωργία ακριβείας, την ψηφιακή γεωργία, τον βιολογικό έλεγχο, τη ρομποτική, αλλά και την αγροοικολογία, με μια σημαντική οικονομική συνιστώσα για την ανάπτυξη της έρευνας, την υλοποίηση καινοτομιών και την υιοθέτησή τους από τους κλάδους και τους γεωργούς.

4.3.4. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τη σημασία της μελισσοκομίας ως οικονομικού κλάδου σε πολλά κράτη μέλη, ο οποίος συμβάλλει, ειδικότερα, στην αγροτική ανάπτυξη και στη διατήρηση των τοπικών πληθυσμών. Δεδομένου του ελλείμματος παραγωγής μελιού στην Ευρώπη, θα πρέπει να ενισχυθεί η στήριξη της μελισσοκομίας και της οικονομικής αξιοποίησης του μελιού και άλλων μελισσοκομικών προϊόντων (γύρη, κερι, βασιλικός πολτός κ.λπ.), προκειμένου να διατηρηθεί μια επαγγελματική και φιλική προς το περιβάλλον μελισσοκομία, ικανή να καλύψει τις ανάγκες της ευρωπαϊκής κατανάλωσης μελιού. Η ΕΟΚΕ τονίζει επίσης τη σημασία της συσπείρωσης των μελισσοκόμων σε επαγγελματικές οργανώσεις για την καλύτερη οργάνωσή τους και για την αποτελεσματικότερη προώθηση των συμφερόντων της ευρωπαϊκής μελισσοκομίας. Ειδικότερα, εκφράζει την επιθυμία να αξιοποιήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την ευκαιρία της επικείμενης αναθεώρησης της οδηγίας για το μέλι, για να ενισχύσει την επισήμανση και την ιχνηλασιμότητα του μελιού, προκειμένου να καταπολεμήσει αποτελεσματικότερα την απάτη και τις εισαγωγές από τρίτες χώρες που δεν πληρούν τα πρότυπά μας, δύο παράγοντες που αποδυναμώνουν την ευρωπαϊκή παραγωγή μελιού.

⁽²¹⁾ FNSEA (Εθνική Ομοσπονδία Συνδικάτων Αγροτών της Γαλλίας), 2022. Recueil des initiatives agricoles favorables aux pollinisateurs (Συλλογή γεωργικών πρωτοβουλιών που ευνοούν τους επικονιαστές).

⁽²²⁾ Danish Agriculture & Food Council, 2018. 10 bee-friendly recommendations for your farm.

⁽²³⁾ Pe'er et al., 2022. How can the European Common Agricultural Policy help halt biodiversity loss? Recommendations by over 300 experts.

4.3.5. Τέλος, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η αγροοικολογική μετάβαση θα είναι αποδεκτή για τους Ευρωπαίους γεωργούς, η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εφαρμόσει ταχέως την αμοιβαιότητα των προτύπων, προκειμένου να περιοριστούν οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού εις βάρος των Ευρωπαίων γεωργών.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κρίση των τιμών των τροφίμων: η κερδοσκοπία και συγκεκριμένες προτάσεις αντίδρασης στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/08)

Εισηγητής: ο κ. **Peter SCHMIDT**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	14.7.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Τμήμα Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη, περιβάλλον
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	24.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	157/7/5

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ):

1.1. Εφιστά την προσοχή στην παγκόσμια κρίση των τιμών των τροφίμων, η οποία έχει επιδεινωθεί από τον πόλεμο στην Ουκρανία και οδηγεί σε διαταραχή του εφοδιασμού ζωτικών ειδών διατροφής, όπως το σιτάρι και το ηλιέλαιο· τονίζει ότι η κρίση δεν οφείλεται μόνο στη σύγκρουση, αλλά και σε διαρθρωτικά και συστημικά προβλήματα που προκαλούν πείνα και απειλούν τα μέσα διαβίωσης των ανθρώπων παγκοσμίως. Τα τρόφιμα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο διότι δεν αποτελούν βασικό προϊόν όπως πολλά άλλα·

1.2. Μολονότι αναγνωρίζει ότι το ζήτημα των τιμών των τροφίμων και της κερδοσκοπίας είναι εξαιρετικά περίπλοκο όπου η αιτιώδης συνάφεια χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, **η σημερινή διάρθρωση της αγοράς βασικών προϊόντων δεν επιτυγχάνει** τη «βιώσιμη οικονομία που χρειαζόμαστε» και τους στόχους που συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη φιλοδοξία για το κλίμα και τη δίκαιη μετάβαση που κατοχυρώνονται στο Θεματολόγιο των Ηνωμένων Εθνών με ορίζοντα το 2030 και στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, αλλά αποβαίνει σοβαρά εις βάρος τους. Αποδυναμώνει τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση της πείνας, την προώθηση δικαιων εσόδων για τους γεωργούς και τους εργαζόμενους και δικαιων τιμών για τους καταναλωτές, καθώς και την προστασία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων επεξεργασίας τροφίμων και του τομέα λιανικής από τους κινδύνους αύξησης του πληθωρισμού. **Ως εκ τούτου, πρέπει να αλλάξει μέσω ρύθμισης προκειμένου να συμβάλει στην ευημερία των ανθρώπων και στην κοινωνική πρόοδο για την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ).** Δεδομένου ότι η ΕΕ αποτελεί ήδη την πλέον ρυθμιζόμενη αγορά, είναι προφανές ότι, για να καταστεί αποτελεσματική η ρύθμιση αυτή, θα πρέπει να επεκταθεί σε παγκόσμιο επίπεδο·

1.3. Επισημαίνει την ανάγκη αντιμετώπισης της συγκέντρωσης στις αλυσίδες τροφίμων και της οικονομικής ιδιοκτησίας· τονίζει ότι **το παγκόσμιο φυσικό εμπόριο σιτηρών παρουσιάζει υψηλό βαθμό συγκέντρωσης**. Τέσσερις εταιρείες ελέγχουν περίπου 70-90 % του παγκόσμιου εμπορίου σιτηρών: η Archer-Daniels-Midland, η Bunge, η Cargill και η Louis Dreyfus. Αυτές οι εταιρείες ασκούν ολιγοπώλιο όχι μόνο επί του παγκόσμιου εμπορίου σιτηρών, αλλά και επί των πληροφοριών για τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς, και είναι επίσης σε μεγάλο βαθμό χρηματοστηριοποιημένες·

1.4. Σημειώνει ότι τα διαπραγματεύσιμα αμοιβαία κεφάλαια (ΔΑΚ) και τα αμοιβαία κεφάλαια βάσει δεικτών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που συνδέονται ειδικά με τα τρόφιμα και τη γεωργία, αποτελούν νέες και ευρέως χρησιμοποιούμενες οδούς για χρηματοοικονομικές επενδύσεις και κέρδη, ενώ οι απλοί ιδιώτες συμμετέχουν όλο και περισσότερο σε αυτά τα επενδυτικά μέσα μέσω των οικείων συνταξιοδοτικών ταμείων και των ατομικών λογαριασμών συνταξιοδοτικών αποταμιεύσεων. **Η άνοδος αυτών των επενδυτικών κεφαλαίων που συνδέονται με μετοχές συμβάλλει στην αναδιאμόρφωση των αγροδιατροφικών συστημάτων με τρόπους που δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες των μετόχων έναντι άλλων κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων·**

1.5. Σημειώνει ότι **οι υψηλές και ραγδαία αυξανόμενες τιμές και η μυστικότητα σχετικά με τη διατήρηση αποθεμάτων δημιουργούν αβεβαιότητα και καλλιεργούν φόβο και πανικό**. Ο φόβος και ο πανικός, ιδίως σε περιόδους μεγάλης αβεβαιότητας, όπως στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία, οδηγούν σε υπερβολικά επίπεδα τιμών και αστάθεια καθώς οι κερδοσκοπικοί διαπραγματευτές, που ακολουθούν το ρεύμα της ανόδου των τιμών, κυριαρχούν στην αγορά·

1.6. Καλεί τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να **ενισχύσουν τη διαφάνεια της αγοράς**, ειδικότερα μέσω:

- υποβολής αναφοράς σχετικά με το περιβάλλον, την κοινωνία και τη διακυβέρνηση (ΠΚΔ) και γνωστοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών των παραγόντων που εμπλέκονται στην κερδοσκοπία. Ο ρόλος της αξιολόγησης ΠΚΔ πρέπει να διερευνηθεί όσον αφορά την κερδοσκοπία στον τομέα των τροφίμων·
- κάθε παράγοντας παγκοσμίως θα πρέπει να υποβάλει αναφορά στο σύστημα πληροφόρησης για τις γεωργικές αγορές (AMIS), συμπεριλαμβανομένων χωρών και ιδιωτικών φορέων·
- περαιτέρω ελέγχου των εξωχρηματιστηριακών συναλλαγών·

1.7. Επισημαίνει, αφενός, ότι οι αγορές παραγώγων επί βασικών προϊόντων παρέχουν βασικές υπηρεσίες στους παραγωγούς και τους χρήστες τροφίμων —και, πιο συγκεκριμένα, τη διαχείριση κινδύνων και τη διαμόρφωση των τιμών— και, αφετέρου, ότι η λειτουργία αυτών των αγορών υπονομεύεται από κερδοσκοπικές δραστηριότητες· προτρέπει τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να λάβουν τα **απαραίτητα μέτρα για τον περιορισμό της υπερβολικής κερδοσκοπίας σε βασικά προϊόντα**, ειδικότερα μέσω:

1.7.1. ρύθμισης της **προθεσμιακής αγοράς**:

- επαναφορά ρυθμιζόμενης αγοράς παραγώγων τροφίμων, όπως συνέβαινε επί αρκετές δεκαετίες έως το τέλος του περασμένου αιώνα, γεγονός που διαφυλάσσει τη λειτουργία των συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης για αντιστάθμιση κινδύνου. Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης είναι σημαντικά από τη σκοπιά των γεωργών για τη διαχείριση των κινδύνων. Τους παρέχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν την τιμή όσον αφορά τόσο τις εισροές όσο και τις εκροές για δεδομένη χρονική στιγμή στο μέλλον·
- επιβολή αυστηρών περιορισμών στις μεταβολές των τιμών και ημερήσιων ορίων θέσης, αμέσως μόλις οι εμπορικές δραστηριότητες στις προθεσμιακές αγορές βασικών προϊόντων παρουσιάσουν ανωμαλίες (οδηγία για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων — MiFID II). Τα όρια θέσης θα πρέπει να αναπροσαρμόζονται ώστε να αντικατοπτρίζουν το πραγματικό συμφέρον του εκάστοτε διαπραγματευόμενου μέρους σε σχέση με την ανάγκη αντιστάθμισης της έκθεσης σε πραγματικό κίνδυνο·
- περιορισμό της πρόσβασης σε παράγωγα/μέσα αντιστάθμισης κινδύνου σε καταρτισμένους και ενημερωμένους επενδυτές και διαπραγματευτές που ενδιαφέρονται πραγματικά για τα υποκείμενα βασικά γεωργικά προϊόντα·
- θέσπιση βραχυπρόθεσμων/μεσοπρόθεσμων/μακροπρόθεσμων συμβατικών υποχρεώσεων προκειμένου να προσδοχεί σταθερότητα·
- παροχή κινήτρων για την εθελούσια αποχή των τραπεζών και των εταιρειών διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων από πρακτικές χρηματοοικονομικής κερδοσκοπίας σε βασικά τρόφιμα, μέσω της επιβολής αυξημένων κεφαλαιακών απαιτήσεων με στόχο τον περιορισμό των αποτελεσμάτων μόχλευσης·

1.7.2. ρύθμισης των **δεικτών (δείκτες βασικών προϊόντων και δείκτες τροφίμων)**:

- ρύθμιση και απαγόρευση κεφαλαίων του δείκτη βασικών προϊόντων και αναπαραγωγή μέσω συμφωνιών ανταλλαγής (swaps) και χρηματιστηριακά διαπραγματευόμενων προϊόντων, καθώς αυτό μεγιστοποιεί τη σύνδεση μεταξύ των αγορών ενέργειας και τροφίμων· τα όρια θέσης δεν λειτουργούν για διαπραγματευτές δεικτών βασικών προϊόντων/διαπραγματευτές συμφωνιών ανταλλαγής διότι αυτοί συγχρονίζονται·
- διακοπή της διάθεσης κρατικών/αμοιβαίων κεφαλαίων⁽¹⁾ σε παράγοντες που εμπλέκονται σε κερδοσκοπία στον τομέα των τροφίμων —και κανένας δημόσιος φορέας δεν θα πρέπει να συναλλάσσεται με παράγωγα τροφίμων για κερδοσκοπικούς σκοπούς που δεν εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον·
- απαγόρευση των «μαλακών βασικών προϊόντων» (π.χ. αμοιβαία κεφάλαια, ΔΑΚ) που κατανέμονται σε χαρτοφυλάκια θεσμικών φορέων (π.χ. συνταξιοδοτικά ταμεία, ασφάλειες)·
- λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη ρύθμισης αυτής της αγοράς, πρέπει να διατυπωθούν περαιτέρω συγκεκριμένες συστάσεις στις μελλοντικές γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ·

⁽¹⁾ Οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (UCITS).

1.7.3. **αντιμετώπισης της χρηματοπιστηριοποίησης του τομέα τροφίμων** ως μαζικής παραγωγής χρήματος στις πλάτες των ανθρώπων:

- εισαγωγή παγκόσμιας έκτακτης φορολογίας επί των πλεοναζόντων κερδών των εμπορικών και των χρηματοπιστωτικών εταιρειών πριν από την καταβολή μερισμάτων, καθώς και φόρου επί της κερδοσκοπίας στον τομέα των τροφίμων ⁽²⁾ για τον περιορισμό των συναλλαγών υψηλής συχνότητας·
- διάσπαση των ολιγοπωλίων σε όλα τα επίπεδα της διεθνούς αλυσίδας εμπορίου τροφίμων και των οικονομικών συμφερόντων.

2. Πλαίσιο — Η κρίση των τιμών των τροφίμων στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία

2.1. Παρά τις ελπίδες ότι ο κόσμος θα έβγαινε γρηγορότερα από την κρίση και ότι η επισιτιστική ασφάλεια θα ξεκινούσε να ανακάμπτει από την πανδημία το 2021, **η παγκόσμια πείνα αυξήθηκε περαιτέρω το 2021**. Οι διαφορές στις επιπτώσεις της πανδημίας και στην ανάκαμψη, από κοινού με την περιορισμένη κάλυψη και διάρκεια των μέτρων κοινωνικής προστασίας, οδήγησαν σε **διεύρυνση των ανισοτήτων** που συνέβαλαν σε περαιτέρω οπισθοδρομήσεις το 2021 όσον αφορά την επίτευξη του στόχου «εξάλειψης της πείνας» έως το 2030, με ιδιαίτερο αντίκτυπο στις γυναίκες και τα παιδιά. Υπολογίζεται ότι μεταξύ 702 και 828 εκατομμυρίων ανθρώπων στον κόσμο (που αντιστοιχούν στο 8,9 και 10,5 % του παγκόσμιου πληθυσμού αντίστοιχα) βρίσκονταν αντιμέτωποι με την πείνα το 2021 — συνολικά 150 εκατομμύρια περισσότεροι άνθρωποι από το 2019, πριν από την πανδημία COVID-19 ⁽³⁾.

2.2. Ο εν εξελίξει **πόλεμος στην Ουκρανία**, με την εμπλοκή δύο από τους μεγαλύτερους παγκόσμιους παραγωγούς βασικών σιτηρών, ελαιούχων σπόρων και λιπασμάτων, καθώς και άλλοι εξωτερικοί κλυδωνισμοί, διαταράσσουν τις διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού και αυξάνουν τις τιμές των σιτηρών, των λιπασμάτων και της ενέργειας. Αυτό συμβαίνει καθώς οι αλυσίδες εφοδιασμού ακόμη ανακάμπτουν από τη νόσο COVID-19 και ήδη επηρεάζονται αρνητικά από ολοένα και συχνότερα ακραία κλιματικά φαινόμενα, ιδίως σε χώρες με χαμηλό εισόδημα, και έχει δυνητικά ανησυχητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια επισιτιστική ασφάλεια και διατροφή. **Δεν υπάρχει έλλειψη, αλλά —λόγω της σύγκρουσης— παρατηρείται προσωρινή ανεπάρκεια και σοβαρή διαταραχή στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων και προκύπτουν προβλήματα διανομής ⁽⁴⁾, ακόμη και εκεί όπου βρίσκονται τα αποθέματα, καθώς και αρνητικές επιπτώσεις στην παραγωγή (συγκομιδή και φύτευση/σπορά) στην Ουκρανία.**

2.3. Κατά τη διάρκεια του 2022, ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO) κατέγραψε **τρίτο διαδοχικό ρεκόρ στον δείκτη τιμών των τροφίμων**, με τιμές υψηλότερες κατά 34 % από το προηγούμενο έτος. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, τον Ιανουάριο του 2008, ο δείκτης τιμών των τροφίμων του FAO είχε ήδη φθάσει σε επίπεδα τόσο υψηλά όσο οι μέγιστες τιμές του εν λόγω έτους. Στο πλαίσιο αυτό, ένας κλυδωνισμός στον εφοδιασμό που επηρεάζει δύο από τις σημαντικότερες χώρες εξαγωγής σιτηρών παγκοσμίως θα αποσταθεροποιούσε αναπόφευκτα τις παγκόσμιες αγορές σε κάποιο επίπεδο. Ωστόσο, **το πεδίο εφαρμογής και η κλίμακα της σημερινής αστάθειας των τιμών μπορούν να εξηγηθούν μόνο εν μέρει από τα θεμελιώδη στοιχεία της αγοράς**. Ένα από τα βασικά ελαττώματα του συστήματος τροφίμων που μετέτρεψε την ουκρανική κρίση σε παγκόσμια κρίση επισιτιστικής ασφάλειας είναι ο αδιαφανής και δυσλειτουργικός χαρακτήρας των αγορών σιτηρών ⁽⁵⁾.

2.4. Η ΕΟΚΕ, στο ψήφισμά της με θέμα «Από την αρωγή έως την ανασυγκρότηση της Ουκρανίας: οι προτάσεις της ευρωπαϊκής κοινωνίας των πολιτών», εφιστά την προσοχή στην παγκόσμια κρίση των τιμών των τροφίμων, η οποία έχει επιδεινωθεί από τον πόλεμο στην Ουκρανία, και καλεί τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για τον περιορισμό της κερδοσκοπίας σε βασικά προϊόντα και για την ενίσχυση της διαφάνειας της αγοράς. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητεί επίσης μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί η υπερβολική κερδοσκοπία σε δύο πρόσφατα ψήφισματά ⁽⁶⁾.

⁽²⁾ Φόρος επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών αποκλειστικά όσον αφορά την κερδοσκοπία στον τομέα των τροφίμων — Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για ένα κοινό σύστημα φόρου επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/7/ΕΚ» [COM(2011) 594 final] (ΕΕ C 181 της 21.6.2012, σ. 55).

⁽³⁾ FAO, ΔΤΑΑ, Unicef, ΠΠΤ και ΠΟΥ (2022), In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World 2022 (Εν συντομία για την κατάσταση της επισιτιστικής ασφάλειας και της διατροφής στον κόσμο 2022). Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable (Επαναπροσδιορισμός των επισιτιστικών και γεωργικών πολιτικών ώστε να καταστεί πιο οικονομικά προσιτή η υγιεινή διατροφή). Ρώμη, FAO.

⁽⁴⁾ Στατιστικές του FAO.

⁽⁵⁾ IPES Food (Διεθνής ομάδα εμπειρογνομόνων για τα βιώσιμα επισιτιστικά συστήματα).

⁽⁶⁾ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 6ης Ιουλίου 2022 σχετικά με την αντιμετώπιση του ζητήματος της επισιτιστικής ασφάλειας στις αναπτυσσόμενες χώρες [2021/2208(INI)] (ΕΕ C 47 της 7.2.2023, σ. 149) και ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Μαρτίου 2022 σχετικά με την ανάγκη για επείγον ενωσιακό σχέδιο δράσης με σκοπό την κατοχύρωση επισιτιστικής ασφάλειας εντός και εκτός της ΕΕ μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία [2022/2593(RSP)] (ΕΕ C 361 της 20.9.2022, σ. 2).

2.5. Η σημερινή διάρθρωση της αγοράς βασικών προϊόντων δεν επιτυγχάνει τη «βιώσιμη οικονομία που χρειαζόμαστε»⁽⁷⁾ και τους στόχους που συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη φιλοδοξία για το κλίμα και τη δίκαιη μετάβαση που κατοχυρώνονται στο Θεματολόγιο των Ηνωμένων Εθνών με ορίζοντα το 2030 και στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Δεν συμβάλλει ούτε στην προώθηση δικαιων εσόδων για τους γεωργούς⁽⁸⁾ και τους εργαζόμενους και δικαιων τιμών για τους καταναλωτές, ούτε στην προστασία των επιχειρήσεων επεξεργασίας τροφίμων (ιδίως των ΜΜΕ) και του τομέα λιανικής από τους κινδύνους αύξησης του πληθωρισμού.

3. Ρόλος και συνέπειες της κερδοσκοπίας σε βασικά προϊόντα: αγορές και μηχανισμοί

3.1. Η κερδοσκοπία αποτελεί επένδυση με την ελπίδα μελλοντικού κέρδους, με κίνδυνο απώλειας. Η κερδοσκοπία σε βασικά προϊόντα μπορεί να λάβει τρεις μορφές: i) άμεση αγορά ή πώληση ενός φυσικού βασικού προϊόντος, ii) αγορά ή πώληση σύμβασης που καθορίζει τη μελλοντική απόκτηση ή παράδοση ενός βασικού προϊόντος, και iii) αγορά ή πώληση των ιδίων κεφαλαίων ή του χρέους μιας εταιρείας που παράγει ή εμπορεύεται βασικά προϊόντα. Οι τυποποιημένες συμβάσεις βασικών προϊόντων ονομάζονται «συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης» ή «παραγωγή επί βασικών εμπορευμάτων» και αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε «αγορές παραγώγων επί βασικών εμπορευμάτων», οι οποίες ρυθμίζονται από τις χρηματοπιστωτικές αγορές. **Ως εκ τούτου, η κερδοσκοπία σε βασικά προϊόντα μπορεί να πραγματοποιηθεί τόσο στις φυσικές όσο και στις χρηματοπιστωτικές αγορές βασικών προϊόντων και, εμμέσως, στις αγορές μετοχών και ομολόγων.**

3.2. Οι αγορές παραγώγων επί εμπορευμάτων έχουν σημειώσει μεγάλη εισροή ρευστότητας από «μη παραδοσιακούς» επενδυτές από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 ύστερα από αλλαγές στα κανονιστικά πλαίσια που διέπουν τις εν λόγω αγορές. **Η άφιξη νέων διαπραγματευτών έχει χαρακτηριστεί ως «χρηματοστηριοποίηση» των αγορών βασικών προϊόντων⁽⁹⁾.** Μολονότι η αύξηση της ρευστότητας συνέβαλε στην εμβάθυνση των αγορών παραγώγων επί εμπορευμάτων, καθιστώντας δυσκολότερη την άμεση χειραγώγηση της αγοράς, **εισήγαγε επίσης κερδοσκοπική ζήτηση που δεν σχετίζεται με τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά φυσικών βασικών προϊόντων, γεγονός το οποίο υπονομεύει την ικανότητα των αγορών αυτών να εκπληρώνουν βασικές λειτουργίες.**

3.3. Στην αρχική μορφή τους, **οι ρυθμιζόμενες αγορές παραγώγων επί εμπορευμάτων εκπληρώνουν δύο βασικούς σκοπούς: i) διαχείριση κινδύνων για τους παραγωγούς και τους χρήστες βασικών προϊόντων, και ii) διαμόρφωση των τιμών.** Η διαχείριση κινδύνων επιτυγχάνεται μέσω αντιστάθμισης κινδύνου, γεγονός το οποίο σημαίνει τη λήψη αντισταθμιστικών θέσεων στις φυσικές αγορές και τις αγορές παραγώγων και, κατ' επέκταση, τον καθορισμό της τιμής του βασικού προϊόντος κατά τον χρόνο εφαρμογής της αντιστάθμισης. Η αντιστάθμιση κινδύνου απαιτεί στενή σχέση μεταξύ των προθεσμιακών αγορών βασικών προϊόντων και της φυσικής αγοράς. Προκειμένου να διασφαλιστεί αυτή η στενή σχέση, το φυσικό εμπόριο τείνει να συγκρίνεται με την τιμή του παραγώγου. Μολονότι αυτή η πρακτική διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της αντιστάθμισης κινδύνου, διασφαλίζει επίσης **άμεση μετακύλιση των κερδοσκοπικών θέσεων στις αγορές παραγώγων προς τη φυσική αγορά.**

3.4. Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης για διαφορετικούς μήνες λήξης. Κάθε συμβόλαιο μελλοντικής εκπλήρωσης έχει συμφωνημένο αγοραστή και πωλητή. Οι προσφορές των αγοραστών και των πωλητών αντιστοιχίζονται από το γραφείο συμψηφισμού του χρηματιστηρίου. Η αντιστοιχισμένη τιμή δεν καταβάλλεται εξολοκλήρου. Αντιθέτως, και οι δύο συναλλασσόμενοι καταθέτουν ένα ποσό εγγύησης σε λογαριασμό περιθωρίου που είναι καταχωρισμένος στο γραφείο συμψηφισμού. Τα κέρδη και οι ζημιές λαμβάνονται απευθείας από το ποσό εγγύησης. **Ως εκ τούτου, η διαπραγμάτευση συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης επί βασικών προϊόντων παρουσιάζει υψηλό βαθμό μόχλευσης.**

3.5. Όταν ένα συμβόλαιο μελλοντικής εκπλήρωσης πλησιάζει την ημερομηνία λήξης του, οι συναλλασσόμενοι έχουν δύο επιλογές: i) διατήρηση του συμβολαίου και επιβολή (αν πρόκειται για πωλητή) ή παραλαβή (αν πρόκειται για αγοραστή) της παράδοσης ή ii) λήψη αντισταθμιστικής θέσης για τη διακοπή του συμβολαίου πριν από την ημερομηνία λήξης. Η μεγάλη πλειονότητα του συνόλου των συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης επί βασικών προϊόντων διακανονίζεται με αντισταθμιστικές θέσεις. **Ως εκ τούτου, η διαπραγμάτευση σε συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης επί βασικών προϊόντων δεν απαιτεί από τον συναλλασσόμενο να κατέχει το φυσικό βασικό προϊόν το οποίο πωλεί ή να διαθέτει ικανότητα αποθήκευσης ώστε να αναλάβει το φυσικό βασικό προϊόν που αγοράζει.**

⁽⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η βιώσιμη οικονομία που χρειαζόμαστε» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 106 της 31.3.2020, σ. 1).

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων» [COM(2018) 173 final] (ΕΕ C 440 της 6.12.2018, σ. 165).

⁽⁹⁾ ΔΗΕΕΑ (2009), The Financialization of Commodity Markets (Η χρηματοστηριοποίηση των αγορών βασικών προϊόντων), κεφάλαιο II της έκθεσης για το εμπόριο και την ανάπτυξη για το 2009. ΔΗΕΕΑ: Γενεύη. ΔΗΕΕΑ (2011), Price Formation in Financialized Commodity Markets: The Role of Information (Διαμόρφωση τιμών στις χρηματοστηριοποιημένες αγορές βασικών προϊόντων: ο ρόλος της πληροφορίας)

3.6. Μόνο οι χρηματιστές μπορούν να συναλλάσσονται σε καταχωρισμένα χρηματιστήρια βασικών προϊόντων. Οι χρηματιστές πραγματοποιούν εμπορικές συναλλαγές για λογαριασμό των πελατών τους και για προσωπικό τους όφελος. **Μια μεγάλη δευτερογενής αγορά υφίσταται όταν τα παράγωγα επί βασικών εμπορευμάτων πωλούνται και ανασυσκευάζονται εκτός του χρηματιστηρίου.** Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης αποτελούν επίσης αντικείμενο διαπραγμάτευσης εκτός ρυθμιζόμενων χρηματιστηρίων, αναφερόμενα ως «εξωχρηματιστηριακές» συναλλαγές, στις οποίες οι συμφωνίες πραγματοποιούνται χωρίς τη συμμετοχή γραφείου συμψηφισμού. **Αυτό καθιστά τα παράγωγα επί βασικών εμπορευμάτων εύκολα προσβάσιμα στους ιδιώτες επενδυτές,** ως επί το πλείστον με τη μορφή διαπραγματευσίμων αμοιβαίων κεφαλαίων (ΔΑΚ) για συγκεκριμένα βασικά προϊόντα ή με τη μορφή δεικτών βασικών προϊόντων ⁽¹⁰⁾.

3.7. Λόγω της απορρύθμισης των αγορών παραγώγων επί βασικών εμπορευμάτων και της ευκολίας διαπραγμάτευσής τους, οι εν λόγω αγορές παρουσιάζουν υψηλή ρευστότητα και **το εμπόριο παραγώγων επί βασικών εμπορευμάτων υπερβαίνει κατά πολύ το εμπόριο φυσικών εμπορευμάτων.** Η ρευστότητα αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη διαμόρφωση των τιμών. Η διαμόρφωση των τιμών συνιστά την ικανότητα της αγοράς να αποτυπώνει, ορθά και εγκαίρως, τις πληροφορίες για τις συνθήκες φυσικής ζήτησης και προσφοράς. Η διαμόρφωση των τιμών παρέχεται αποκλειστικά και μόνο εάν όλοι οι διαπραγματευτές λαμβάνουν θέσεις ανεξάρτητα και μόνο με βάση τις γνώσεις τους σχετικά με τις συνθήκες φυσικής ζήτησης και προσφοράς· οι συνθήκες αυτές αναφέρονται ως «θεμελιώδη στοιχεία της αγοράς». **Η διαμόρφωση των τιμών υπονομεύεται από τους διαπραγματευτές που λαμβάνουν θέσεις οι οποίες δεν σχετίζονται με τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς.**

3.8. **Δεν λαμβάνουν όλοι οι διαπραγματευτές θέσεις με βάση τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς ⁽¹¹⁾.** Η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία κάνει διάκριση μεταξύ των ενεργών και των παθητικών διαπραγματευτών. Οι ενεργοί διαπραγματευτές υποδιαιρούνται περαιτέρω σε ενημερωμένους και μη ενημερωμένους διαπραγματευτές. **Οι ενεργοί και ενημερωμένοι διαπραγματευτές** είναι εμπορικοί οίκοι βασικών προϊόντων, οι οποίοι διαπραγματεύονται συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης επί βασικών εμπορευμάτων για σκοπούς αντιστάθμισης κινδύνου και κερδοσκοπίας ως μέρος της κύριας δραστηριότητάς τους, και ειδικοί διαχειριστές κεφαλαίων (π.χ. αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου), οι οποίοι ακολουθούν στρατηγικές διαπραγμάτευσης με βάση τη γνώση της αγοράς.

3.9. **Οι ενεργοί και μη ενημερωμένοι διαπραγματευτές (διαπραγματευτές που ενεργούν βάσει θετικής ανάδρασης)** είναι διαχειριστές κεφαλαίων οι οποίοι ακολουθούν στρατηγικές διαπραγμάτευσης με βάση τη στατιστική ανάλυση προτύπων και με ελάχιστη ή καθόλου γνώση της αγοράς. **Οι παθητικοί και μη ενημερωμένοι διαπραγματευτές (διαπραγματευτές που ενεργούν βάσει δείκτη)** είναι θεσμικοί επενδυτές, όπως τα συνταξιοδοτικά ταμεία, καθώς και ιδιώτες επενδυτές οι οποίοι επενδύουν σε ΔΑΚ και επιδιώκουν έκθεση σε ένα ευρύ σύνολο τιμών βασικών προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων των γεωργικών βασικών προϊόντων, καθώς και της ενέργειας, των ορυκτών και των μετάλλων, για σκοπούς διαφοροποίησης του χαρτοφυλακίου. Η έκθεση επιτυγχάνεται μέσω αναπαραγωγής των δεικτών βασικών προϊόντων, που προσιδιάζει σε αυτή των χρηματιστηριακών δεικτών.

3.10. Η αναπαραγωγή των δεικτών περιλαμβάνει την ανάλυση μόνο ανοδικών θέσεων που μετακυλίνουν στο τέλος της ημερομηνίας λήξης του συμβολαίου μελλοντικής εκπλήρωσης. **Ως εκ τούτου, οι διαπραγματευτές που ενεργούν βάσει δείκτη είναι μονομερείς στη λήψη θέσης τους. Επίσης, συγχρονίζονται σε όλες τις ομάδες βασικών προϊόντων,** σηματοδοτώντας την ισχυρή ζήτηση σε ένα ευρύ φάσμα βασικών προϊόντων, το οποίο οδηγεί σε παράλληλη εξέλιξη μεταξύ των τιμών διαφορετικών ομάδων βασικών προϊόντων η οποία σχετίζεται με τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς ⁽¹²⁾.

3.11. Τέτοια κερδοσκοπικά μηνύματα τιμών μπορεί να επιδεινωθούν από τους διαπραγματευτές που ενεργούν βάσει θετικής ανάδρασης οι οποίοι αξιολογούν την υποστήριξη της αγοράς για τις κατευθύνσεις των τιμών. **Στοιχηματίζοντας σε συγκεκριμένη κατεύθυνση τιμών, οι διαπραγματευτές που ενεργούν βάσει θετικής ανάδρασης παρέχουν περαιτέρω στήριξη με αυτοεκπληρούμενο τρόπο, γεγονός το οποίο οδηγεί σε κερδοσκοπικές φούσκες και μεγάλη αστάθεια των τιμών.** Οι κερδοσκοπικές φούσκες μπορεί να επιμείνουν, ιδίως εάν οι πληροφορίες σχετικά με τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς είναι περιορισμένες, δηλαδή σε περιόδους υψηλής αβεβαιότητας, και εάν κυριαρχούν στην αγορά οι μη ενημερωμένοι και παθητικοί διαπραγματευτές.

3.12. Η συλλογή πληροφοριών για την αγορά είναι δαπανηρή, και σχετικά πιο δαπανηρή από τη στατιστική ανάλυση ή από μια γρήγορη ματιά στα πρωτοσέλιδα, ιδίως όταν οι διαπραγματευτές επενδύουν σε πολλές αγορές ταυτόχρονα. **Ως εκ τούτου, οι ενημερωμένοι διαπραγματευτές είναι σχετικά λίγοι και συνήθως πρόκειται για μεγάλους εμπορικούς οίκους που συλλέγουν πληροφορίες για την αγορά ως μέρος της δραστηριότητάς τους που αφορά τα φυσικά βασικά προϊόντα.** Αυτό καθιστά τις αγορές παραγώγων επί βασικών εμπορευμάτων επιρρεπείς σε επίμονες κερδοσκοπικές φούσκες, ιδίως σε περιόδους αβεβαιότητας και πανικού στην αγορά.

⁽¹⁰⁾ Heidorn, van Huellen, Loayza-Desfontaines, Riedler, Schmaltz, και Schröder (2014), Flankierende Ansätze zur Verbesserung der Markttransparenz und Bekämpfung von Marktmissbrauch im Rohstoffterminhandel (Συνδυαστικές προσεγγίσεις για τη βελτίωση της διαφάνειας της αγοράς και την καταπολέμηση της κατάχρησης αγοράς στις προθεσμιακές αγορές πρώτων υλών), Ομοσπονδιακό υπουργείο Οικονομικών (BMF), Βερολίνο, Μάναϊμ.

⁽¹¹⁾ van Huellen (2020), Approaches to Price Formation in Financialized Commodity Markets (Προσεγγίσεις για τη διαμόρφωση των τιμών στις χρηματιστηριοποιημένες αγορές βασικών προϊόντων), στο *Journal of Economic Surveys*, τόμος 34 τεύχος 1: σ. 219-237. DOI: 10.1111/joes.12342.

⁽¹²⁾ van Huellen (2018), How financial investment distorts food prices: evidence from U.S. grain markets (Πώς οι χρηματοοικονομικές επενδύσεις στρεβλώνουν τις τιμές των τροφίμων: στοιχεία από τις αγορές σιτηρών των ΗΠΑ), στο *Agricultural Economics*, τόμος 49 τεύχος 2: σ. 171-181. DOI: 10.1111/agec.12406.

3.13. **Το παγκόσμιο φυσικό εμπόριο σιτηρών παρουσιάζει υψηλό βαθμό συγκέντρωσης.** Τέσσερις εταιρείες ελέγχουν περίπου 70-90 % του παγκόσμιου εμπορίου σιτηρών και αποκομίζουν υπερβολικά κέρδη: η Archer-Daniels-Midland (ADM), η Bunge, η Cargill και η Louis Dreyfus, γνωστές συλλογικά ως ABCD ⁽¹³⁾ (η ADM κατέγραψε τα υψηλότερα κέρδη στη σχεδόν 120ετή ιστορία της και σημείωσε ετήσια αύξηση των λειτουργικών εσόδων της κατά 38 % ⁽¹⁴⁾). Αυτές οι εταιρείες ασκούν ολιγοπώλιο όχι μόνο επί του παγκόσμιου εμπορίου σιτηρών, αλλά και επί των πληροφοριών για τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς, συμπεριλαμβανομένης της αποθεματοποίησης. **Οι θέσεις αποθεμάτων διατηρούνται για συναλλακτικούς, προληπτικούς ή κερδοσκοπικούς σκοπούς.** Οι πληροφορίες σχετικά με τα επίπεδα των αποθεμάτων φυλάσσονται προσεκτικά από τους ανταγωνιστές. Ως διαπραγματευτές, είναι προσανατολισμένοι προς το μέλλον, προσπαθώντας να αγοράζουν φθηνά και να πωλούν ακριβά.

3.14. **Οι ABCD είναι επίσης σε μεγάλο βαθμό χρηματοστηριοποιημένες.** Η Archer-Daniels-Midland και η Bunge είναι εταιρείες εισηγμένες στο χρηματιστήριο και υπόκεινται στις πιέσεις των μετόχων, οι οποίοι ευνοούν τα βραχυπρόθεσμα κέρδη έναντι των μακροπρόθεσμων επενδύσεων. Στους μετόχους περιλαμβάνονται αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου (π.χ. Black Rock), τράπεζες επενδύσεων και σε μεγάλο βαθμό επίσης θεσμικοί επενδυτές, όπως τα συνταξιοδοτικά ταμεία. Η Cargill και η Louis Dreyfus είναι ιδιωτικές εταιρείες οι οποίες, εκτός από την εμπορία σιτηρών, συγκαταλέγουν επίσης στις θυγατρικές τους αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου, τράπεζες, εταιρείες μεταφορών, εμπορευματικών μεταφορών, αποθήκευσης, ακινήτων και υποδομών.

3.15. **Οι μεγάλοι διαπραγματευτές φυσικών βασικών προϊόντων συναλλάσσονται τόσο στις αγορές παραγώγων όσο και στις φυσικές αγορές και διαθέτουν τη δική τους υπηρεσία μεσιτείας για άμεση πρόσβαση στις αγορές παραγώγων επί βασικών προϊόντων.** Επίσης, **ασκούν σημαντική εξουσία στους προμηθευτές και στους πελάτες τους.** Αυτή η εξουσία τους παρέχει τη δυνατότητα να καθυστερούν είτε την εκτέλεση πληρωμών με σκοπό την αύξηση των ταμειακών αποθεμάτων είτε τις παραδόσεις βασικών προϊόντων εάν αναμένουν αλλαγή των τιμών προς όφελός τους. **Σε αντίθεση με τους παραγωγούς και τους καταναλωτές, οι διαπραγματευτές φυσικών προϊόντων επωφελούνται από την αστάθεια της αγοράς,** καθώς οι εκτενείς ταχείες μεταβολές των τιμών δημιουργούν ευκαιρίες πώλησης θέσεων αποθεμάτων και χρηματοοικονομικών θέσεων με μεγάλα κέρδη μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

3.16. **Οι υψηλές και αυξανόμενες τιμές και η μυστικότητα σχετικά με τη διατήρηση αποθεμάτων καλλιεργούν φόβο και πανικό. Ο φόβος και ο πανικός, ιδίως σε περιόδους μεγάλης αβεβαιότητας, όπως στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία, οδηγούν σε υπερβολικά επίπεδα τιμών και αστάθεια καθώς οι κερδοσκόποι διαπραγματευτές, που ακολουθούν το ρεύμα της ανόδου των τιμών, κυριαρχούν στην αγορά ⁽¹⁵⁾.** Οι διαπραγματευτές φυσικών προϊόντων δεν έχουν ιδιαίτερο συμφέρον να παρέμβουν βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα καθώς οι υψηλές τιμές αυξάνουν την αξία τόσο των κερδοσκοπικών όσο και των συναλλακτικών τους θέσεων αποθεμάτων, τις οποίες πωλούν με τεράστιο κέρδος. **Οι εταιρείες ABCD κατέγραψαν ρεκόρ ή σχεδόν ρεκόρ υψηλών κερδών το 2021.**

3.17. **Οι εξαιρετικά υψηλές τιμές προκαλούν φόβο για τις ελλείψεις εφοδιασμού και τη μη προσιτότητα του εφοδιασμού και αυξάνουν τη ζήτηση της προληπτικής αποθήκευσης.** Η συσσώρευση βασικών προϊόντων διατροφής, είτε μέσω αποθήκευσης εισαγωγών είτε μέσω της θέσπισης απαγορεύσεων στις εξαγωγές, δημιουργεί τεχνητές ελλείψεις στη φυσική αγορά, στηρίζοντας περαιτέρω την άνοδο των τιμών. Κατά συνέπεια, οι κερδοσκοπικές αυξήσεις των τιμών επικυρώνονται εκ των υστέρων από τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς, με αυτοεκπληρούμενο τρόπο. Κατά τη διάρκεια της επισιτιστικής κρίσης του 2008, η Ινδία αντέδρασε στις υψηλές τιμές των σιτηρών εισάγοντας απαγόρευση στις εξαγωγές ρυζιού, η οποία οδήγησε σε απότομη αύξηση των τιμών του ρυζιού. Επί του παρόντος, η Κίνα αποθηκεύει μεγάλες ποσότητες καλαμποκιού, ρυζιού και σιταριού λόγω ανησυχιών για ελλείψεις ⁽¹⁶⁾. Μολονότι οι κυβερνήσεις που προβαίνουν στη συσσώρευση βασικών προϊόντων τροφίμων ενεργούν κερδοσκοπικά, η συσσώρευσή τους προκύπτει από φόβο και επιθυμία εκπλήρωσης του δικαιώματος στην τροφή για τους πολίτες τους και όχι από κερδοσκοπία. Αυτό διακρίνει σαφώς τις εν λόγω δραστηριότητες από την κερδοσκοπία των χρηματοοικονομικών και φυσικών διαπραγματευτών. **Η συσσώρευση από κυβερνήσεις και καταναλωτές συνιστά αντίδραση στις υψηλές τιμές των τροφίμων, όχι αιτία, και δεν συμβάλλει στην επισιτιστική ασφάλεια και στη στρατηγική αυτονομία ούτε της ΕΕ ούτε των αναπτυσσόμενων χωρών.**

4. Ο ρόλος των περιβαλλοντικών, των κοινωνικών και των σχετικών με τη διακυβέρνηση (ΠΚΔ) οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας και των εμπορικών εταιρειών

4.1. Επί του παρόντος, τα εθνικά **οικολογικά σήματα**, όπως το αυστριακό οικολογικό σήμα UZ49 ή το γερμανικό οικολογικό σήμα FNG, δεν λαμβάνουν ρητά υπόψη την κερδοσκοπία στον τομέα των τροφίμων στην οικεία διαδικασία εκτίμησης. Τα παράγωγα που δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για σκοπούς αντιστάθμισης κινδύνου είναι γενικά απαγορευμένα. Τα οικολογικά

⁽¹³⁾ Murphy, Burch, και Clapp (2012), Cereal Secrets: The World's Largest Grain Traders and Global Agriculture (Τα μυστικά των δημητριακών: οι μεγαλύτεροι έμποροι κέρδους στον κόσμο και η παγκόσμια γεωργία), έκθεση έρευνας της Oxfam.

⁽¹⁴⁾ Από την έκθεση των μετόχων για το οικονομικό έτος μεταξύ του Δεκεμβρίου του 2020 και του Δεκεμβρίου του 2021.

⁽¹⁵⁾ Διεθνές Ινστιτούτο Ερευνών για τις Επισιτιστικές Πολιτικές (IFPRI).

⁽¹⁶⁾ Άρθρο του Bloomberg.

σήματα θεωρούν τις αλυσίδες εφοδιασμού στη βιομηχανία τροφίμων υπερβολικά πολύπλοκες για την παροχή ενός εύκολα εφαρμόσιμου συνόλου κανόνων. Ορισμένα παραδείγματα περιλαμβάνουν τη χρήση λιπασμάτων, τα οποία μπορούν να αξιολογηθούν διαφορετικά με βάση το οικείο αποτύπωμα άνθρακα, τα ελλείποντα δεδομένα για τον προσδιορισμό ζητημάτων αρπαγής γαιών και την έλλειψη διαφάνειας γύρω από τις κερδοσκοπικές δραστηριότητες διαπραγμάτευσης στις ετήσιες εκθέσεις κ.λπ. Η πολύπλοκη φύση των αλυσίδων εφοδιασμού δεν οδηγεί σε αυστηρά κωδικοποιημένα κριτήρια αποκλεισμού, αλλά σε «αμφιλεγόμενα κριτήρια» ήσσονος σημασίας τα οποία είναι πιθανότερο να ερμηνευθούν πολύ διαφορετικά από τους οργανισμούς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας. Τα εθνικά οικολογικά σήματα δεν περιλαμβάνουν ρητώς εφαρμοζόμενα κριτήρια συνδεδεμένα με μαλακά βασικά προϊόντα στην οικεία διαδικασία εκτίμησης. Τα αμφιλεγόμενα κριτήρια, που εστιάζουν στη διακυβέρνηση, διαδραματίζουν δευτερεύοντα ρόλο στη συνολική αξιολόγηση λόγω της πιθανότητας διαφορετικών ερμηνειών. Αυτά τα αμφιλεγόμενα κριτήρια καλύπτουν κυρίως την επαγγελματική δεοντολογία, όπου έρχονται στο προσκήνιο οι κερδοσκοπικές συναλλαγές, η έλλειψη διαφάνειας, η αρπαγή γαιών κ.λπ. Ένα οικολογικό σήμα, για παράδειγμα, ερευνά την «ποιότητα ΠΚΔ» του αμοιβαίου κεφαλαίου όταν χρησιμοποιούνται παράγωγα επί βασικών εμπορευμάτων, ωστόσο η διαδικασία και τα πιθανά της αποτελέσματα παραμένουν ασαφή και δεν τεκμηριώνονται δημοσίως.

4.2. Ένα βασικό συστατικό της αξιολόγησης ΠΚΔ είναι η αξιολόγηση της εταιρικής διακυβέρνησης (ιδιοκτησία, έλεγχος, διοικητικό συμβούλιο, λογιστική κ.λπ.) και της εταιρικής συμπεριφοράς (επαγγελματική δεοντολογία και φορολογική διαφάνεια) της βιομηχανίας τροφίμων. Ωστόσο, δείκτες, όπως το ποσοστό κερδοσκοπικών συναλλαγών για μαλακά βασικά προϊόντα που εκτελούνται από υπηρεσιακές μονάδες διαχείρισης κεφαλαίων, ή διαφανείς πληροφορίες σχετικά με τα επίπεδα αποθεμάτων σε εγκαταστάσεις αποθήκευσης απουσιάζουν και σπάνια καλύπτονται από τα κριτήρια διακυβέρνησης.

4.3. Οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας εκτιμούν ότι η αγορά τροφίμων είναι πιο ευάλωτη από άλλους τομείς. Η βιομηχανία τροφίμων εμφανίζει κλιματικό κίνδυνο υψηλότερο του μέσου όρου σε σχέση με άλλους κλάδους ΠΚΔ, δεδομένου ότι ο αγροδιατροφικός τομέας αφενός συμβάλλει και αφετέρου είναι ευάλωτος σε κλιματικά προβλήματα (όπως η αύξηση της θερμοκρασίας, η ξηρασία, οι πλημμύρες κ.λπ.). Μολονότι η μέση αξιολόγηση ΠΚΔ των εταιρειών της βιομηχανίας τροφίμων αυξήθηκε την τελευταία πενταετία, το σύνολο των τροφίμων ομότιμης παραγωγής κυριαρχείται από υψηλό ποσοστό εταιρειών με ελέγχοντα μέτοχο, με ευρεία επικράτηση της οικογενειακής ιδιοκτησίας. Αυτή η εταιρική διάρθρωση ενέχει κινδύνους εταιρικής διακυβέρνησης που συνδέονται με την πολύπλοκη διάρθρωση της ιδιοκτησίας με διαφορετικά δικαιώματα ψήφου: συμβάσεις διαχείρισης/συναλλαγές μεταξύ της εταιρείας και του ελέγχοντος ιδιοκτήτη ή οντότητες που ανήκουν στο ίδιο ελέγχον άτομο. Η παροχή προτεραιότητας στον προσωπικό πλουτισμό του κυρίαρχου ιδιοκτήτη έναντι της διασφάλισης βιώσιμων κερδών μπορεί να αφήσει εκτεθειμένους τους μειοψηφικούς επενδυτές στους κινδύνους των αποφάσεων που ευνουούν σε μεγάλο βαθμό τις οικογενειακές ομάδες. Η ελεγχόμενη ιδιοκτησία κυριαρχεί στη βιομηχανία προϊόντων τροφίμων: το 58,4 % των εταιρειών που απαρτίζουν τον δείκτη MSCI ACWI έχει μέτοχο ή ομάδα μετόχων που ελέγχει το 30 % ή μεγαλύτερο ποσοστό των δικαιωμάτων ψήφου.

4.4. Η πλειονότητα των εταιρειών στη βιομηχανία τροφίμων (60 %) είναι καταγεγραμμένες υψηλότερα από την επενδυτική βαθμίδα (BBB) της αξιολόγησης ΠΚΔ. Σχεδόν 2 στις 10 συνιστώσες έχουν υψηλή ή πολύ υψηλή βαθμολογία ΠΚΔ. Αυτή η εξέλιξη οδηγεί σε μεγάλες εισροές από διαχειριστές στοιχείων ενεργητικού σε μετοχές της βιομηχανίας τροφίμων. Οι τιμές των τροφίμων βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο της τελευταίας δεκαετίας και η ανοδική πορεία μπορεί να συνεχιστεί. Ωστόσο, οι επενδυτές αποστρέφονται όλο και περισσότερο τις βιομηχανίες που παραβιάζουν τις αρχές ΠΚΔ, όπως η βιομηχανία του φουνικέλαιου. Θα υπάρξει αυξανόμενη ζήτηση για δημιουργία χαρτοφυλακίου συμμορφούμενου με ΠΚΔ με βάση τα βασικά προϊόντα. Από τον Σεπτέμβριο του 2008 έως τον Σεπτέμβριο του 2011, ο δείκτης FAO αυξήθηκε κατά 12 %, δηλαδή περισσότερο από τον πληθωρισμό. Οι επιπτώσεις της ανόδου των τιμών των τροφίμων χαρακτηρίζονταν από τα ακόλουθα στοιχεία: καταρχάς, ο αντίκτυπος της ήταν ευρείας κλίμακας. Η ανοδική πορεία στις τιμές των τροφίμων είχε θετική επίδραση στους παραγωγούς τροφίμων, στις επιχειρήσεις επεξεργασίας τροφίμων και στις εταιρείες ειδών ευρείας κατανάλωσης (FMCG). Αυτήν τη φορά, η αξιολόγηση ΠΚΔ θα αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα σε αποφάσεις επιμερισμού ενεργητικού. Η χαμηλή απόδοση των μετοχών φουνικέλαιου εν μέσω της ανοδικής πορείας των τιμών του φουνικέλαιου το 2021 αποτελεί παράδειγμα αυτών των νέων εκτιμήσεων που έχουν αντίκτυπο στις τιμές των μετοχών. Ωστόσο, όπως αναφέρεται στα σημεία 4.1-4.4, οι εν λόγω αξιολογήσεις ΠΚΔ δεν καλύπτουν το θέμα της κερδοσκοπίας στον τομέα των τροφίμων. Κατά την εξέταση, για παράδειγμα, των άκρως κερδοσκοπικών συναλλαγών ή της υπερβολικής αποθεματοποίησης φυσικών βασικών προϊόντων που υποχρεώνει τα επίπεδα τιμών να ανέλθουν υψηλότερα στο πλαίσιο της επαγγελματικής δεοντολογίας και της εταιρικής διακυβέρνησης, η συνολική αξιολόγηση ΠΚΔ πρέπει να προσαρμόζεται αντίστοιχα. Στο πλαίσιο αυτό, η μέση βαθμολογία ΠΚΔ για τη βιομηχανία τροφίμων, καθώς και για εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων, ενδέχεται να είναι πολύ υψηλή. Αυτό πρέπει να διερευνηθεί αναλυτικότερα.

4.5. Τα υψηλά και ταχέως αυξανόμενα επίπεδα συγκέντρωσης στον αγροδιατροφικό τομέα ενισχύουν το βιομηχανικό μοντέλο τροφίμων και γεωργίας, επιδεινώνοντας τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του και τις υφιστάμενες ανισορροπίες ισχύος⁽¹⁷⁾. Συλλογικά, οι γίγαντες της διαχείρισης στοιχείων ενεργητικού, δηλαδή η BlackRock, η Vanguard, η State Street, η Fidelity και η Capital Group, διαθέτουν σημαντικά ποσοστά των επιχειρήσεων που κυριαρχούν σε διάφορα σημεία της αλυσίδας εφοδιασμού αγροδιατροφικών προϊόντων. Όταν εξετάζονται μαζί, αυτές οι πέντε εταιρείες διαχείρισης στοιχείων ενεργητικού διαθέτουν περίπου 10-30 % των μετοχών των κορυφαίων επιχειρήσεων του αγροδιατροφικού τομέα. Οι

⁽¹⁷⁾ Έκθεση για τα τρόφιμα της διεθνούς ομάδας εμπειρογνομόνων για τα βιώσιμα επιστημονικά συστήματα (IPES).

επιχειρήσεις που εμφανίζουν τον υψηλότερο βαθμό ιδιοκτησίας από τις μεγάλες εταιρείες διαχείρισης στοιχείων ενεργητικού είναι αυτές που κυριαρχούν σε τμήματα της αγοράς με υψηλή συγκέντρωση, συμπεριλαμβανομένων των γεωργικών εισροών, της εμπορίας βασικών προϊόντων και των επεξεργασμένων και συσκευασμένων τροφίμων⁽¹⁸⁾. Αυτές οι εταιρικές στρατηγικές μπορούν να οδηγήσουν συλλογικά σε ευρύτερα αποτελέσματα, όπως μεγαλύτερες ανισότητες στο επισιτιστικό σύστημα, εξασθένηση της καινοτομίας στον εν λόγω τομέα, καθώς και ενισχυμένη αγορά και πολιτική ισχύς μεταξύ των κορυφαίων επιχειρήσεων του τομέα. **Απαιτείται περαιτέρω έρευνα προκειμένου να οικοδομηθεί μια στέρεη βάση για τη διαμόρφωση κατευθύνσεων πολιτικής που προωθούν το ζήτημα των επενδύσεων που σχετίζονται με μετοχές στον τομέα των τροφίμων και της γεωργίας.**

4.6. Στην περίπτωση των επενδύσεων που σχετίζονται με μετοχές στον αγροδιατροφικό τομέα, οι πολλαπλές πτυχές της χρηματοπιστωτικοποίησης κατέχουν εξέχουσα θέση. Τα διαπραγματεύσιμα αμοιβαία κεφάλαια (ΔΑΚ) και τα αμοιβαία κεφάλαια βάσει δεικτών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που συνδέονται ειδικά με τα τρόφιμα και τη γεωργία, αντιπροσωπεύουν νέες οδούς για χρηματοοικονομικές επενδύσεις και κέρδη, ενώ οι απλοί ιδιώτες συμμετέχουν όλο και περισσότερο σε αυτά τα επενδυτικά μέσα μέσω των οικείων συνταξιοδοτικών ταμείων και των ατομικών λογαριασμών συνταξιοδοτικών αποταμιεύσεων⁽¹⁹⁾. **Η άνοδος αυτών των επενδυτικών κεφαλαίων που συνδέονται με μετοχές συμβάλλει στην αναδιαμόρφωση των αγροδιατροφικών συστημάτων με τρόπους που δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες των μετόχων έναντι άλλων κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων.** Το ΔΑΚ της Vaneck Vectors Agribusiness, για παράδειγμα, συνιστά το μεγαλύτερο αγροδιατροφικό αμοιβαίο κεφάλαιο βάσει δείκτη. Έχει αποδώσει κατά μέσο όρο ετησίως 8,32 % την τελευταία δεκαετία. Στο μεταξύ, η καθαρή αξία του ενεργητικού της αυξήθηκε σε 32 % μεταξύ των ετών 2020 και 2021.

5. Σημερινό κανονιστικό πλαίσιο: προκλήσεις και εμπόδια

5.1. Η οδηγία 2014/65/ΕΕ για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων επέβαλε συνολική γνωστοποίηση και απαιτήσεις υποβολής αναφοράς για τον περιορισμό των υπερβολικών κερδοσκοπικών συναλλαγών και την προαγωγή της διαφάνειας. Πρότεινε όρια θέσης ανά τόπο διαπραγμάτευσης όχι μόνο για τη διαπραγμάτευση χρεογράφων, αλλά και για την επέκταση με σκοπό την κάλυψη ισοδύναμων εξωχρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Οι επιχειρήσεις υποχρεούνται επίσης να παρέχουν καθημερινά αναφορές θέσης στους τόπους διαπραγμάτευσης και στις ρυθμιστικές αρχές.

5.2. Τα μέτρα αυτά, ιδίως οι περιορισμοί θέσης, είναι χρήσιμα, αλλά και χαμηλής αποτελεσματικότητας για τον περιορισμό της υπερβολικής κερδοσκοπίας στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Συνδέονται στενά με το ζήτημα του ρόλου της εν λόγω κερδοσκοπίας στη διαμόρφωση των τιμών. Η άσκηση κριτικής στα όρια θέσης από την κοινωνία των πολιτών και την ακαδημαϊκή κοινότητα δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την (πιθανή) αδύναμη εκτέλεση των ορίων θέσης, αλλά και με ρυθμιστικά θέματα όπως: i) η συχνότητα της επανεξέτασης, ii) η εξέταση των αμοιβαίων κεφαλαίων βάσει δεικτών κατά τον καθορισμό των ορίων θέσης και iii) οι κανόνες εξαίρεσης των ρυθμιστικών αρχών. Οι ρυθμιστικές αρχές πρέπει να αντιμετωπίσουν ζητήματα σχετικά με το πότε τίθενται σε ισχύ τα όρια θέσης και τον λόγο για τον οποίο οι ισχυρές εισροές κεφαλαίων στα βασικά γεωργικά προϊόντα τα τελευταία δύο χρόνια δεν έχουν σημάνει συναγερμό. Απαιτείται επίσης αυξημένη διαφάνεια των ρυθμιστικών αρχών.

5.3. **Όλες οι συναλλαγές θα πρέπει να κοινοποιούνται στις εθνικές αρχές μόλις πραγματοποιηθούν:** η υποβολή αναφοράς σε πραγματικό χρόνο (ή όσο το δυνατόν πλησιέστερα) θα πρέπει να τεθεί σε εφαρμογή για όλα τα παράγωγα επί βασικών εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων των εξωχρηματοπιστωτικών συμβολαίων, σε όλα τα μεγάλα χρηματιστήρια. Θα πρέπει να πραγματοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερες συναλλαγές σε διαφανείς πλατφόρμες και **να καταχωρίζονται όλες οι συμβάσεις εξωχρηματοπιστωτικών παραγώγων.** Διαφορετικά είδη αντισυμβαλλομένων θα πρέπει να υπόκεινται σε κατάλληλες απαιτήσεις γνωστοποίησης: οι συμμετέχοντες στην αγορά και οι θέσεις θα πρέπει να κατηγοριοποιούνται ανά είδος οντότητας (π.χ. τράπεζα ή διαπραγματευτής φυσικών προϊόντων) και δραστηριότητας (π.χ. κερδοσκοπική ή αντισταθμιστική) και να υπόκεινται σε κατάλληλες απαιτήσεις γνωστοποίησης και σε ρυθμιστικούς περιορισμούς αντιστοίχως.

5.4. Η CFTC, για παράδειγμα, δημοσιεύει μόνο εβδομαδιαία δεδομένα για τις θέσεις διαπραγμάτευσης, μολονότι υπάρχουν ημερήσια δεδομένα.

5.5. Θα πρέπει να θεσπιστούν όρια όσον αφορά τον βαθμό στον οποίο οι τιμές μπορούν να κινηθούν προς τα πάνω ή προς τα κάτω εντός μίας ημέρας και το κατά πόσον το χρηματιστήριο θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να κλείσει την αγορά σε περίπτωση υπέρβασης των ορίων. Θα πρέπει να θεσπιστούν χρονικά περιορισμένα όρια ενδοημερήσιων τιμών, αρχικά σε προσεκτικά αλλά κατάλληλα επίπεδα, τα οποία θα μπορούσαν να αυστηροποιηθούν σταδιακά μετά από παρακολούθηση τυχόν δυσμενών συνεπειών, όπως η χαμηλή ρευστότητα.

⁽¹⁸⁾ Clapp, J. (2019), The rise of financial investment and common ownership in global agrifood firms (Η άνοδος των χρηματοοικονομικών επενδύσεων και της κοινής ιδιοκτησίας στις παγκόσμιες αγροδιατροφικές επιχειρήσεις), στο *Review of International Political Economy*.

⁽¹⁹⁾ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2019.1597755>

5.6. Επιπλέον, τα όρια θέσης θα πρέπει να αναπροσαρμοστούν ώστε να μειωθεί ο αντίκτυπος ενός μόνο παράγοντα στις τιμές. Τα εκ των προτέρων όρια θέσης θα πρέπει να είναι συγκεντρωτικά σε όλες τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Θα πρέπει να θεσπιστούν όρια όσον αφορά τον αριθμό των συμβάσεων που μπορούν να ανατεθούν σε μία ημέρα.

5.7. Οι εξωχρηματιστηριακές διαπραγματεύσεις θα πρέπει να ρυθμίζονται και οι συναλλαγές να καταχωρίζονται σε γραφείο συμψηφισμού για εποπτεία. Τα καταχωρισμένα χρηματιστήρια θα πρέπει επίσης να έχουν το δικαίωμα να παύσουν την εμπορική τους δραστηριότητα εάν δεν μπορεί να διασφαλιστεί η τάξη στην αγορά. Κανένας διαπραγματευτής δεν θα πρέπει να είναι σε θέση να καθιστά το χρηματιστήριο υπεύθυνο για τυχόν απώλειες που οφείλονται σε παύσεις εμπορικών συναλλαγών οι οποίες εμπίπτουν στη ρυθμιστική αρμοδιότητα των χρηματιστηρίων.

5.8. Τα συγκεντρωτικά όρια θέσης θα πρέπει να θεσπιστούν για όλα τα είδη συμβάσεων παραγώγων και να ισχύουν για όλους τους αντισυμβαλλόμενους: **τυχόν εξαίρέσεις σε όρια θέσης θα πρέπει να περιορίζονται σε επιχειρήσεις που εμπορεύονται άμεσα φυσικά βασικά προϊόντα και χρησιμοποιούν τις αγορές βασικών προϊόντων για αντιστάθμιση κινδύνων που αποτελούν τον πυρήνα της εμπορικής τους δραστηριότητας.**

5.9. Θα πρέπει να θεσπιστεί φορολογικό καθεστώς για τον περιορισμό της χρήσης παθητικής κερδοσκοπίας, διαπραγματεύσιμων αμοιβαίων κεφαλαίων και συναλλαγών υψηλής συχνότητας στις αγορές γεωργικών παραγώγων. Θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποιηθεί η επιβολή φόρου επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών με σκοπό να συμβάλει στον περιορισμό της υπερβολικής κερδοσκοπίας, συγκεντρώνοντας παράλληλα πόρους για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, η φορολόγηση συναλλαγών που αναδύονται σε χιλιοστά του δευτερολέπτου ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Χάρη στην αυτοματοποιημένη συναλλαγή, η μέση διάρκεια μιας συναλλαγής είναι οκτώ δευτερόλεπτα. Η φορολόγηση του χρηματιστηρίου ως οντότητας βάσει καθορισμένων κριτηρίων αντί εστίασης σε κάθε είσοδο και έξοδο συναλλαγής θα ήταν καταλληλότερη.

5.10. Λόγω της ουκρανικής κρίσης, οι τιμές του σιταριού αποκλίνουν σε ορισμένες τοπικές αγορές, με τη διαφορά μεταξύ των τιμών σε μετρητά και των δεικτών αναφοράς συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης να σημειώνει κατακόρυφη πτώση στο χρηματιστήριο του Σικάγου, καθώς οι αγοραστές σιταριού αντιδρούν στις υψηλότερες τιμές από το 2008. Αυτό μπορεί να παραγκωνίσει τους γεωργούς, οι οποίοι ήδη αντιμετωπίζουν τον χειρότερο πληθωρισμό του κόστους γεωργικών εκμεταλλεύσεων εδώ και χρόνια. Αυτό το σενάριο για την αγορά μετρητών που αντικρίζουμε λόγω του πολέμου πλήττει τη σημερινή ικανότητα των γεωργών να διαθέτουν στην αγορά το σιτάρι της παλιάς ή και της νέας σοδειάς τους. Ορισμένοι καλλιεργητές αναφέρουν ότι οι προσφορές τους έχουν αποσυρθεί από τις αποθήκες σιτηρών. Η κατάσταση όσον αφορά τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης για το σιτάρι είναι φαιδρή. Τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης και η ταμειακή ρευστότητα αποκλίνουν σημαντικά.

5.11. προκειμένου να τεθεί σε προοπτική η συζήτηση για περαιτέρω ρύθμιση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ΕΕ διαθέτει ήδη τις πλέον ρυθμιζόμενες χρηματοπιστωτικές αγορές. Είναι προφανές ότι, για να καταστεί αποτελεσματική η ρύθμιση αυτή, θα πρέπει να επεκταθεί σε παγκόσμιο επίπεδο.

5.12. **Εν κατακλείδι, η κερδοσκοπία στις χρηματοπιστωτικές αγορές δεν είναι ο μόνος παράγοντας που συμβάλλει στη δυναμική των τιμών στις προθεσμιακές αγορές βασικών προϊόντων και, κατά συνέπεια, στις αυξήσεις των τιμών των τροφίμων,** αλλά αποτελεί σημαντικό παράγοντα! Απαιτείται βαθύτερη ανάλυση των ρυθμιστικών μέσων και της λειτουργίας τους, καθώς και της δυναμικής προσαρμογής τους κατά τη διάρκεια της κρίσης.

6. Η πορεία προς το μέλλον: προτάσεις της κοινωνίας των πολιτών για δράση

6.1. Η ΕΟΚΕ καλεί τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να **ενισχύσουν της διαφάνεια της αγοράς**, ειδικότερα μέσω υποβολής αναφοράς ΠΚΔ και γνωστοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών των παραγόντων που εμπλέκονται σε κερδοσκοπία. Ο ρόλος της αξιολόγησης ΠΚΔ πρέπει να διερευνηθεί υπό το πρίσμα της κερδοσκοπίας στον τομέα των τροφίμων. Ειδικότερα, οι μεθοδολογίες των οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας πρέπει να τεθούν υπό επανεξέταση όσον αφορά τον τρόπο αξιολόγησης της βιομηχανίας τροφίμων και των συμμετεχόντων στον τομέα των τροφίμων γενικότερα. Επί του παρόντος, οι αξιολογήσεις ΠΚΔ συσχετίζονται με λιγότερο από 50 %. Αυτό οδηγεί σε εσφαλμένες αξιολογήσεις οι οποίες έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις εισροές γεωργικών κεφαλαίων.

6.2. Κάθε παράγοντας παγκοσμίως θα πρέπει να υποβάλει αναφορά στο σύστημα πληροφόρησης για τις γεωργικές αγορές (AMIS), συμπεριλαμβανομένων χωρών και ιδιωτικών φορέων, ενδεχομένως μέσω του FAO. Όσο περισσότερα στοιχεία είναι γνωστά για τα αποθέματα τροφίμων τόσο το καλύτερο. Η πληροφόρηση σχετικά με την αποθήκευση/τις ροές αποθεμάτων παγκοσμίως είναι ζωτικής σημασίας. Οι εξωχρηματιστηριακές συναλλαγές θα πρέπει επίσης να τύχουν περαιτέρω εξέτασης. Όλα τα εξωχρηματιστηριακά προϊόντα πρέπει να εκκαθαρίζονται και να καταχωρίζονται μέσω γραφείου συμψηφισμού. Δεδομένα σχετικά με τις θέσεις και κατανεμημένα ανά πελάτη πρέπει να διατίθενται στις ρυθμιστικές αρχές.

6.3. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει, αφενός, ότι οι αγορές παραγώγων επί βασικών προϊόντων παρέχουν βασικές υπηρεσίες στους παραγωγούς και τους χρήστες τροφίμων —και, πιο συγκεκριμένα, τη διαχείριση κινδύνων και τη διαμόρφωση των τιμών— και, αφετέρου, ότι η λειτουργία αυτών των αγορών υπονομεύεται από κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ προτρέπει τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να λάβουν τα **απαραίτητα μέτρα για τον περιορισμό της υπερβολικής κερδοσκοπίας σε βασικά προϊόντα**, ειδικότερα μέσω:

6.3.1. ρύθμισης της **προθεσμιακής αγοράς** παραγώγων τροφίμων, όπως συνέβαινε επί αρκετές δεκαετίες έως το τέλος του περασμένου αιώνα, γεγονός που διαφυλάσσει τη λειτουργία των συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης για αντιστάθμιση κινδύνου. Άλλα προτεινόμενα μέτρα περιλαμβάνουν:

- επιβολή αυστηρών περιορισμών στις μεταβολές των τιμών και ημερήσιων ορίων θέσης, αμέσως μόλις οι εμπορικές δραστηριότητες στις προθεσμιακές αγορές βασικών προϊόντων παρουσιάσουν ανωμαλίες (οδηγία MiFID II). Τα όρια θέσης θα πρέπει να αναπροσαρμόζονται ώστε να αντικατοπτρίζουν το πραγματικό συμφέρον του εκάστοτε διαπραγματευόμενου μέρους σε σχέση με την ανάγκη αντιστάθμισης της έκθεσης σε πραγματικό κίνδυνο. Κρίνεται σκόπιμη περισσότερη διαφάνεια και αποτελεσματική εφαρμογή των ορίων θέσης·
- περιορισμός της πρόσβασης σε παράγωγα/μέσα αντιστάθμισης κινδύνου σε καταρτισμένους και ενημερωμένους επενδυτές και διαπραγματευτές που ενδιαφέρονται πραγματικά για τα υποκείμενα βασικά γεωργικά προϊόντα·
- θέσπιση βραχυπρόθεσμων/μεσοπρόθεσμων/μακροπρόθεσμων συμβατικών υποχρεώσεων προκειμένου να προσδοθεί σταθερότητα·
- παροχή κινήτρων για την εθελούσια αποχή των τραπεζών και των εταιρειών διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων από πρακτικές χρηματοοικονομικής κερδοσκοπίας σε βασικά τρόφιμα, μέσω της επιβολής αυξημένων κεφαλαιακών απαιτήσεων με στόχο τον περιορισμό των αποτελεσμάτων μόχλευσης· Παραδείγματα μεγάλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (όπως η Deutsche Bank, η ERSTE Bank, η Raiffeisen Austria κ.λπ.) που απαγορεύουν τις συναλλαγές της κερδοσκοπίας στον τομέα των τροφίμων με παράγωγα προϊόντων καταδεικνύουν ότι οι εν λόγω φορείς μπορούν να προσαρμόσουν τη διακυβέρνησή τους αντιστοίχως·
- Ισχυρότερη ρύθμιση σε περίπτωση ανωμαλιών. Τα χρηματιστήρια θα πρέπει να θεσπίσουν κανόνες που να περιορίζουν την αποσταθεροποιητική επιρροή των συναλλαγών υψηλής συχνότητας ⁽²⁰⁾.
- Οι μηχανισμοί παρακολούθησης και επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση καταχρηστικών θέσεων στην αγορά χρειάζεται να ενισχυθούν και να καταστούν πιο ευέλικτοι ενόψει έγκαιρης αντίδρασης.

6.3.2. ρύθμισης των **δεικτών (δείκτες βασικών προϊόντων και δείκτες τροφίμων)**, ειδικότερα μέσω ρύθμισης και απαγόρευσης των κεφαλαίων του δείκτη βασικών προϊόντων και αναπαραγωγής μέσω συμφωνιών ανταλλαγής (swaps) και χρηματιστηριακά διαπραγματευόμενων προϊόντων, καθώς αυτό μεγιστοποιεί τη σύνδεση μεταξύ των αγορών ενέργειας και τροφίμων. Τα όρια θέσης δεν λειτουργούν για διαπραγματευτές δεικτών βασικών προϊόντων/διαπραγματευτές συμφωνιών ανταλλαγής διότι αυτοί συγχρονίζονται. Θα πρέπει εξάλλου να διακοπεί η διάθεση κρατικών κεφαλαίων σε παράγοντες που εμπλέκονται στην κερδοσκοπία στον τομέα των τροφίμων — και κανένας δημόσιος φορέας δεν θα πρέπει να συναλλάσσεται με παράγωγα τροφίμων για κερδοσκοπικούς σκοπούς που δεν εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον. Επίσης, θα πρέπει να εισαχθεί απαγόρευση των «μαλακών βασικών προϊόντων» (π.χ. αμοιβαία κεφάλαια, ΔΑΚ) που κατανέμονται σε χαρτοφυλάκια θεσμικών φορέων (π.χ. συνταξιοδοτικά ταμεία, ασφάλειες). Λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη ρύθμισης αυτής της αγοράς, πρέπει να αναπτυχθούν περαιτέρω συγκεκριμένες συστάσεις στις μελλοντικές γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ·

6.3.3. **αντιμετώπισης της χρηματιστηριοποίησης του τομέα τροφίμων** ως μαζικής παραγωγής χρήματος στις πλάτες των ανθρώπων, π.χ. μέσω τόσο της επιβολής έκτακτης φορολογίας επί των πλεοναζόντων εταιρικών κερδών προ μερισμάτων, καθώς και φόρου επί της κερδοσκοπίας στον τομέα των τροφίμων ⁽²¹⁾ για τον περιορισμό των συναλλαγών υψηλής συχνότητας, όσο και της διάσπασης των ολιγοπωλίων σε όλα τα επίπεδα της αλυσίδας και των οικονομικών συμφερόντων.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽²⁰⁾ <https://www.welthungerhilfe.de/welternahrung/rubriken/wirtschaft-menschenrechte/befeuert-finanzspekulation-die-globale-ernaehrungskrise>

⁽²¹⁾ Φόρος επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών αποκλειστικά όσον αφορά την κερδοσκοπία στον τομέα των τροφίμων — Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για ένα κοινό σύστημα φόρου επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/7/ΕΚ» [COM(2011) 594 final] (ΕΕ C 181 της 21.6.2012, σ. 55).

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση στη Λατινική Αμερική μετά την κρίση COVID-19 — Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία ανάκαμψης»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/09)

Εισηγητής: ο κ. **Josep PUXEU ROCAMORA**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Εξωτερικές σχέσεις
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	16.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	159/2/0

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρωθούν στη βελτίωση του διαλόγου και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των δύο περιοχών με στόχο τον οριζόντιο χαρακτήρα και τον πολυεπίπεδο διάλογο.

1.2. Η διπεριφερειακή σχέση ενισχύεται με άξονα τις κοινές αξίες και τους κοινούς στόχους. Ωστόσο, πρέπει να είναι ελκυστική και από άποψη πόρων, μεταφοράς τεχνολογίας και αποτελεσμάτων, καθώς και ως προς την κοινωνική της διάσταση.

1.3. Στο πλαίσιο του γεωπολιτικού ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Λατινικής Αμερικής, η καθιέρωση της στρατηγικής αυτονομίας καθιστά δυνατή την ενίσχυση της συνεργασίας των δύο περιοχών, τη δέσμευση για πολυμερή προσέγγιση και την ενίσχυση της διεθνούς παρουσίας και σημασίας σε στρατηγικά ζητήματα.

1.4. Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της ευπάθειας στη Λατινική Αμερική είναι η χαμηλή ποιότητα των θέσεων εργασίας. Η ανάκαμψη θα πρέπει να επικεντρωθεί στην προώθηση της δημιουργίας πιο τυπικής και αξιοπρεπούς απασχόλησης, στη βελτίωση της επαγγελματικής κατάρτισης και των τομεακών πολιτικών, καθώς και στην προώθηση του κατώτατου μισθού και των συλλογικών διαπραγματεύσεων, στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου.

1.5. Η Ευρώπη και η Λατινική Αμερική είναι προσηλωμένες στη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και την περιβαλλοντική αειφορία, γεγονός που προϋποθέτει τη διασφάλιση προστασίας και εγγυήσεων ώστε η κοινωνία των πολιτών να διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στην εξέλιξη και την αντιμετώπιση των κρίσεων και ώστε να προωθηθεί ο απαραίτητος διάλογος για ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο.

1.6. Είναι σημαντικό να διατηρηθεί η αρχή «κανείς στο περιθώριο», με την επανεξέταση της ευπάθειας όχι μόνο από την άποψη του εισοδήματος, αλλά και από την άποψη του αντικτύπου της στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες: στις γυναίκες, στα άτομα με αναπηρία, στους ηλικιωμένους και στα παιδιά, μεταξύ άλλων. Οι ελεύθερα και δημοκρατικά οργανωμένες κοινωνίες των πολιτών αποτελούν το καλύτερο μέσο ώστε η αρχή αυτή να μη μείνει κενό γράμμα αλλά να γίνει πραγματικότητα.

1.7. Η κοινωνική ένταση στη Λατινική Αμερική και οι απειλές για τη δημοκρατία σε ολόκληρο τον κόσμο αναδεικνύουν την ανάγκη αναδιαμόρφωσης της ανάπτυξης με περισσότερες και καλύτερες πολιτικές, μεγαλύτερη ένταξη και πολυφωνία και κατανόηση των βαθύτερων πηγών δυσανεξίας, ώστε να προσανατολιστούν προς την κοινωνική ευημερία. Η Ευρώπη και η Λατινική Αμερική μπορούν να είναι εταίροι σε μια συμμαχία για τη δημοκρατία, τη βιωσιμότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την πολυμερή προσέγγιση ⁽¹⁾.

1.8. Η Ευρώπη και η Λατινική Αμερική θα πρέπει να είναι εταίροι σε μια συμμαχία για την προάσπιση της δημοκρατίας, για δικαιότερες και πιο ισότιμες οικονομίες και κοινωνίες, η οποία θα ενισχύει την πολυμερή προσέγγιση και θα μεριμνά πλήρως για την προστασία του περιβάλλοντος. Η συμμαχία αυτή απαιτεί την πλήρη αναγνώριση και συμμετοχή των οργανωμένων κοινωνιών των πολιτών, των οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των συνδικαλιστικών και επιχειρηματικών οργανώσεων, των περιβαλλοντικών ενώσεων, μεταξύ άλλων.

2. Γενικές παρατηρήσεις

2.1. Στη Λατινική Αμερική εμφανίζεται σταδιακή οικονομική επιβράδυνση μετά το τέλος του κύκλου ανάπτυξης του τομέα των πρώτων υλών. Πριν από την κρίση του κορονοϊού, η μέση ανάπτυξη ήταν μόλις 0,3 %. Πράγματι, η περίοδος 2014-2020 ήταν η περίοδος της χαμηλότερης οικονομικής ανάπτυξης σε επτά δεκαετίες, ενώ το δημόσιο χρέος έφθασε σε επίπεδα ρεκόρ.

2.2. Η υγειονομική κρίση που προκλήθηκε από τον κορονοϊό είχε σοβαρές επιπτώσεις στην περιοχή, ο δε αριθμός κρουσμάτων και θανάτων υπερέβη τον παγκόσμιο μέσο όρο. Το γεγονός αυτό επιβάρυνε σημαντικά τα συστήματα υγείας, τα οποία δυσκολεύονταν ήδη να αντιμετωπίσουν τις ενδημικές ασθένειες, ακόμη και στην πρωτοβάθμια περίθαλψη ⁽²⁾. Η κρίση COVID απλώς ανέδειξε τις αρνητικές επιπτώσεις των πολιτικών που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια δεκαετιών (περικοπές στους προϋπολογισμούς για την υγεία, μείωση του προσωπικού, αποεπένδυση σε υποδομές, μεταξύ άλλων), οι οποίες αποδείχθηκαν αναποτελεσματικές για την αντιμετώπιση της πρόκλησης που έθεσε ο ιός.

2.3. Για να αντιμετωπίσουν την πανδημική κρίση, οι περισσότερες χώρες προφυλάχθηκαν επιβάλλοντας περιορισμούς στην κυκλοφορία και προετοιμάζοντας επιχορηγήσεις και μεταβιβάσεις πόρων για τους εύάλωτους τομείς. Επιπλέον, εφαρμόστηκαν πρωτοφανείς αντικυκλικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές ⁽³⁾. Παρά ταύτα, οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, οι οικονομικές απώλειες και οι απώλειες σε επίπεδο κοινωνικής ένταξης είναι υψηλές δεδομένων των διαρθρωτικών αδυναμιών και των δημοσιονομικών περιορισμών στα μέτρα απάντησης στην κρίση.

2.4. Ο μέσος πληθωρισμός στην περιοχή αυξάνεται, και ανήλθε σε 9,8 % το 2021, ενώ το 2022, καθώς επιδεινώνεται από τις επιπτώσεις του πολέμου, αναμένεται να φτάσει στο 11,2 %. ⁽⁴⁾ Με τον τρόπο αυτό διευρύνονται τα κενά που περιορίζουν την ανάπτυξη.

2.5. Η Λατινική Αμερική αντιμετωπίζει τις λεγόμενες «αναπτυξιακές παγίδες» ⁽⁵⁾

2.5.1. Η παγίδα της παραγωγικότητας απαιτεί διαφοροποιημένες οικονομικές δομές και πιο εξελιγμένα προϊόντα και υπηρεσίες. Η επιστροφή στον πρωτογενή τομέα δεν διασφαλίζει την ορθή ένταξη στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας και δεν δημιουργεί πολλά κίνητρα για επενδύσεις. Επιπλέον, η πανδημία έπληξε ιδιαίτερα τις μικρομεσαίες και πολύ μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, ενώ ο πόλεμος αποδυναμώνει τον γεωργικό τομέα.

2.5.2. Η αντιμετώπιση της παγίδας της κοινωνικής ευπάθειας απαιτεί τη βελτίωση των σχετικών με την εργασία και με την κοινωνική προστασία θεσμών, με τη δημιουργία πιο συμπεριληπτικής τυπικής απασχόλησης και ποιοτικότερων θέσεων εργασίας, ώστε να διαρραγεί ο φαύλος κύκλος της ευπάθειας και να εκλείψουν τα ασταδή εισοδήματα και η ανεπαρκής κοινωνική προστασία.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Βιώσιμες αλυσίδες εφοδιασμού και αξιοπρεπής εργασία στο διεθνές εμπόριο» (διερευνητική γνωμοδότηση) (EE C 429 της 11.12.2020, σ. 197)- Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Νέο πλαίσιο για τις συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών, τις συμφωνίες οικονομικής εταιρικής σχέσης και τις επενδυτικές συμφωνίες που εγγυάται την πραγματική συμμετοχή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των κοινωνικών εταίρων και τις διασφαλίζει την ευαισθητοποίηση του κοινού» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (EE C 290 της 29.07.2022, σ. 11).

⁽²⁾ Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (Unesco) (2021), COVID-19 y vacunación en América Latina y el Caribe: desafíos, necesidades y oportunidades (COVID-19 και εμβολιασμός στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική: προκλήσεις, ανάγκες και ευκαιρίες).

⁽³⁾ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) (2021), Οικονομικές Προοπτικές της Λατινικής Αμερικής 2020.

⁽⁴⁾ Στοιχεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ).

⁽⁵⁾ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) (2022), Οικονομικές Προοπτικές της Λατινικής Αμερικής 2021.

2.5.3. Για την αντιμετώπιση της θεσμικής παγίδας, απαιτούνται καλύτεροι θεσμοί και πολιτικές ένταξης για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, τη βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών, την ανταπόκριση στις προσδοκίες μιας ευρύτερης μεσαίας τάξης, καθώς και ανθεκτικότητα έναντι των λαϊκίστικων και αυταρχικών ρευμάτων.

2.5.4. Η παγίδα της περιβαλλοντικής ευπάθειας βασίζεται στην παραγωγική μεροληψία υπέρ των τομέων υψηλής έντασης φυσικών πόρων και συνεπάγεται την ανάληψη του υψηλού κόστους, που συνδέεται με την προσαρμογή του μοντέλου που χαρακτηρίζεται από υψηλές ανθρακούχες εκπομπές και την εκμετάλλευση μη ανανεώσιμων πόρων.

2.6. Τα διαρθρωτικά προβλήματα και οι αναπτυξιακές παγίδες⁽⁶⁾ επηρεάζουν την ανάκαμψη της οικονομίας και της απασχόλησης. Το ΑΕγχΠ της περιοχής συρρικνώθηκε κατά 6,8 % το 2020⁽⁷⁾. Το 2021 η μέση ανάπτυξη ήταν 6,1 % και το 2022 αναμένεται ότι η περιοχή θα αναπτυχθεί μόνο κατά 2,1 %, ποσοστό που θεωρείται ανεπαρκές για να αντισταθμίσει την όξυνση των διαρθρωτικών προβλημάτων. Η κατάσταση επιδεινώνεται από την κρίση που προκάλεσε η ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας, από την αύξηση των τιμών των ορυκτών καυσίμων, των γεωργικών μέσων παραγωγής και των τροφίμων, παρόλο που ορισμένες χώρες έχουν ενισχύσει την προσφορά τους σε βασικά προς εξαγωγή αγαθά.

3. Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας και του πολέμου

3.1. Από τις 22 εκατομμύρια θέσεις εργασίας που χάθηκαν το 2020, 4,5 εκατομμύρια δεν έχουν ακόμη ανακτηθεί, ιδίως οι θέσεις των ατόμων χαμηλής ειδικεύσης, των γυναικών και των νέων, καθώς και της άτυπης απασχόλησης. Μεταξύ 2019 και 2020, το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση μειώθηκε από 51,4 % το 2019 σε 46,9 % το 2020. Η απώλεια θέσεων εργασίας στον τομέα της οικιακής εργασίας (20,9 %) έπληξε από 11 έως 13 εκατομμύρια γυναίκες το 2019⁽⁸⁾.

3.2. Η περιοχή έχει οπισθοχωρήσει κατά μία και πλέον δεκαετία όσον αφορά τη μείωση της φτώχειας και ενδέχεται να βρεθεί αντιμετώπιση με μια ακόμη χαμένη δεκαετία⁽⁹⁾. Το 2021, το ποσοστό φτώχειας ανήλθε στο 32,1 % και η έσχατη ένδεια στο 13,8 %. Ο αριθμός των φτωχών ανέρχεται σε 201 εκατομμύρια και ο αριθμός των ατόμων σε συνθήκες έσχατης ένδειας αυξήθηκε από τα 81 στα 86 εκατομμύρια.

3.3. Η υγειονομική και η πληθωριστική κρίση καταδεικνύουν την ευπάθεια του πληθυσμού μεσαίου εισοδήματος, που χαρακτηρίζεται από τα χαμηλά επίπεδα εισφορών στην ανταποδοτική κοινωνική προστασία και τη χαμηλή κάλυψη μη ανταποδοτικής κοινωνικής προστασίας⁽¹⁰⁾. Η άτυπη οικονομία έχει μειωθεί, αλλά εξακολουθεί να δημιουργεί 140 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, ιδίως για τους εργαζομένους στον γεωργικό τομέα, τις γυναίκες και τους νέους. Αυτό συνεπάγεται μεγαλύτερη ευπάθεια, περιορισμένη κοινωνική κινητικότητα και αδυναμία του κράτους να εισπράττει φόρους και να παρέχει προστασία.

3.4. Η πανδημία είχε μεγάλο αντίκτυπο στα παιδιά και τους νέους λόγω του περιορισμού της προστασίας που παρέχει η διά ζώσης εκπαίδευση: 114 εκατομμύρια παιδιά δεν πήγαν στο σχολείο για περίοδο έως και δύο ετών σε ορισμένες χώρες. Το χάσμα συνδεσιμότητας, ψηφιακών δεξιοτήτων και δυνατοτήτων της οικογένειας για την αντιμετώπιση της αναγκαστικής ψηφιοποίησης προξένησε χάσμα μεταξύ των μαθητών υψηλού και χαμηλού εισοδήματος, ισοδύναμο με δύο εκπαιδευτικές χρονιές⁽¹¹⁾. Επιπλέον, αύξησε τα βάρη της παροχής φροντίδας για τις γυναίκες. Τα άτομα με αναπηρία, περί τα 85 εκατομμύρια, έχουν επίσης πληγεί. Η έλλειψη διαθέσιμων πληροφοριών, καθώς και οι διακρίσεις στην υγειονομική περίθαλψη, επιδεινώνουν την εύθραυστη ένταξη, η οποία απειλείται και από τον πληθωρισμό.

3.5. Δεδομένων των περιορισμών της προσφοράς που συγκεντρώθηκε στον Βορρά, οι χώρες της Λατινικής Αμερικής απέκτησαν πρόσβαση σε εμβόλια μέσω διμερών διαπραγματεύσεων και έλαβαν 93 εκατομμύρια δόσεις από το πρόγραμμα COVAX. Η ΕΕ εξήγαγε πάνω από 130 εκατομμύρια δόσεις και τα κράτη μέλη δώρισαν επιπλέον 10 εκατομμύρια δόσεις⁽¹²⁾. Παρά τις δυσκολίες, στην περιοχή έχει εμβολιαστεί με δύο δόσεις το 63,3 % του πληθυσμού κατά μέσο όρο. Παρότι το ποσοστό αγγίζει το 89 % σε ορισμένες χώρες, σε άλλες δεν φθάνει ούτε το 1 %⁽¹³⁾.

⁽⁶⁾ Ομοίως.

⁽⁷⁾ Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (ECLAC) (2021), Οικονομική μελέτη για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική.

⁽⁸⁾ Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) (2022), Εργασιακό Πανόραμα ECLAC, 2021, Κοινωνικό Πανόραμα της Λατινικής Αμερικής.

⁽⁹⁾ ECLAC (2021), ό.π.

⁽¹⁰⁾ Nieto Parra, (2020), *Desarrollo en transición en América Latina en tiempos de la COVID-19* (Μεταβατική ανάπτυξη στη Λατινική Αμερική στην εποχή της COVID-19), Fundación Carolina.

⁽¹¹⁾ Unesco (2021), *La educación en América Latina y el Caribe ante la COVID-19* (Η εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική πριν από την COVID-19).

⁽¹²⁾ 2.12.2021 — Διάσκεψη των ηγετών ΕΕ — Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής: συνένωση δυνάμεων για βιώσιμη ανάκαμψη μετά την πανδημία COVID-19 — Δελτίο Τύπου των Προέδρων κ. Michel και κ. von der Leyen.

⁽¹³⁾ Our World in Data.

4. Όξυνση των κοινωνικών αναταραχών

4.1. Οι κοινωνικές κινητοποιήσεις που συγκλόνισαν διάφορες χώρες το 2019 δεν έχουν επιλυθεί πλήρως. Ορισμένες εντάσεις έχουν οξυνθεί και θα επιδεινωθούν περαιτέρω από την αύξηση των τιμών των τροφίμων. Η αγανάκτηση των πολιτών σχετίζεται με την κακή ποιότητα των δημόσιων πολιτικών, τη διαφθορά, την ευπάθεια των μεσαίων τάξεων, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανασφάλεια. Οι κοινωνικές προσδοκίες που δημιουργήθηκαν την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα δεν ικανοποιήθηκαν και το χάσμα μεταξύ πολιτών και θεσμών διευρύνθηκε. Τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων της περιόδου 2020-2022 στην περιοχή δείχνουν μια τάση αλλαγής, η οποία συνεπάγεται μεγάλες προκλήσεις για τους εκλεγμένους προέδρους.

4.2. Η περιοχή είναι από εκείνες με τις μεγαλύτερες ανισότητες στον κόσμο. Στο διάστημα μεταξύ 2019 και 2020, ενώ το μέγεθος των ανώτερων και μεσαίων-ανώτερων εισοδηματικών στρωμάτων συρρικνώθηκε κατά 1 %, τα μεσαία και μεσαία-κατώτερα εισοδηματικά στρώματα συρρικνώθηκαν κατά 3,5 %. Εν τω μεταξύ, οι τομείς χαμηλού εισοδήματος (με εισόδημα 1,8 φορές κάτω από το όριο της φτώχειας) αυξήθηκαν κατά 4,7 %, ο δε πληθυσμός σε κατάσταση φτώχειας και έσχατης ένδειας κατά 3,3 % ⁽¹⁴⁾.

4.3. Ένας άλλος παράγοντας δυσaréσκειας είναι η ανασφάλεια που έχουν οι πολίτες της Λατινικής Αμερικής, ιδίως των πόλεων. Η βία θα μπορούσε κάλλιστα να συνδέεται με το οργανωμένο έγκλημα, το παράνομο εμπόριο και την αδυναμία των κρατών να τα περιορίσουν ⁽¹⁵⁾. Ωστόσο, δεν αποτελεί μόνο ποινικό ζήτημα· υφίσταται επίσης κοινωνική βία, που συνδέεται με τα ποσοστά ακραίας φτώχειας, και η οποία απαιτεί δημόσιες πολιτικές για τη δημιουργία αξιοπρεπών απασχόλησης και αλλαγές στην ποιοτική εκπαίδευση για όλους· υφίσταται ακόμα πολιτική βία που ενθαρρύνει τον αποκλεισμό των αντιπάλων με στόχο τη διατήρηση της εξουσίας. Η εξαιρετικά ανησυχητική βία κατά των συνδικαλιστών, των δημοσιογράφων, των υπερασπιστών του περιβάλλοντος ή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των επιχειρηματιών, αυξήθηκε επίσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας και των κυμάτων διαμαρτυρίας.

4.4. Μετά την τελευταία συνεδρίαση της EuroLat, όπου υπογραμμίστηκε η ανάγκη για μεγαλύτερη προστασία των δικαστικών λειτουργιών, θα ήταν χρήσιμη η αξιολόγηση του έργου COPLA (Corte Penal Latino Americana y del Caribe).

4.5. Μια διαρθρωτική πρόκληση είναι η ευπάθεια έναντι της κλιματικής αλλαγής: η περιοχή είναι μία από τις πλέον πληττόμενες, με οικονομικό αντίκτυπο που μπορεί να φτάσει τα 85,852 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Ο αντίκτυπος αυτός πρέπει να εξετάζεται στις κοινωνικές διαστάσεις του, συμπεριλαμβανομένης της επισιτιστικής ανασφάλειας και των ολοένα και συχνότερων καταστροφών.

4.6. Η ανασφάλεια, η φτώχεια και η παρουσία αυταρχικών καθεστώτων έχουν προκαλέσει μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα σε ολόκληρη την ήπειρο. Η ευπάθεια αυτών των διαδικασιών μετανάστευσης και ασύλου έχει οδηγήσει σε μια ανθρωπιστική κρίση που δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς και απαιτεί περιφερειακή προέγγλιση.

4.7. Οι δημοκρατίες βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση: οι ελίτ, τα κόμματα και τα κοινοβούλια πλήττονται από κρίση νομιμότητας και εμπιστοσύνης, γεγονός το οποίο, σε συνδυασμό με την αντίληψη της διαφθοράς και τα υψηλά επίπεδα κατακερματισμού και πόλωσης, έχει καταστήσει ανεπαρκείς τους μηχανισμούς λήψης συλλογικών αποφάσεων και διαπραγματεύσεων ⁽¹⁶⁾. Η τρέχουσα κατάσταση παγκόσμιας αστάθειας αναδεικνύει ακόμα περισσότερο την απειλή του αυταρχισμού και την ανάγκη ενίσχυσης των δημοκρατιών.

5. Προς ένα νέο κοινωνικό σύμφωνο

5.1. Παρά τη δυσaréσκεια και τη χαμηλή εμπιστοσύνη στο σύστημα, οι πολίτες είναι πρόθυμοι να κινητοποιήσουν πολιτικούς μετασχηματισμούς από τους δρόμους και τις κάλπες. Ο ρόλος των νέων και των γυναικών σε αυτές τις διαδικασίες κινητοποίησης είναι σημαντικός: η συμμετοχή τους στον πολιτικό χώρο αποτελεί πολύτιμο κεφάλαιο. Είναι σημαντικό να προωθηθεί ένα πρότυπο θεσμοθετημένου κοινωνικού διαλόγου, όπως αυτό που ισχύει ήδη στην Ευρώπη, και να εδραιωθεί η υφιστάμενη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και τη Διεθνή Ένωση Οικονομικών και Κοινωνικών Επιτροπών.

5.2. Οι πολίτες πρέπει να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις μεταρρυθμίσεις, ενισχύοντας τους μηχανισμούς δημόσιας διαβούλευσης και συμμετοχής, διασφαλίζοντας την προσβασιμότητα και την προστασία τους. Είναι αναγκαίο να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη μέσω της χάραξης ανοιχτών πολιτικών χωρίς αποκλεισμούς, να εκπονηθούν σαφείς στρατηγικές επικοινωνίας και να υπάρξουν κοινωνικά συστήματα αντιστάθμισης. Είναι επίσης αναγκαίο να ενισχυθεί η λογοδοσία και η αξιολόγηση των πολιτικών και του αντίκτυπού τους.

⁽¹⁴⁾ ECLAC (2021), ό.π.

⁽¹⁵⁾ Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Έλεγχο των Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος (UNODC) (2019), Estudio Mundial sobre el homicidio (Παγκόσμια μελέτη για τις ανθρωποκτονίες).

⁽¹⁶⁾ IDEA Int. (2021), Η κατάσταση της Δημοκρατίας στην Αμερική το 2021.

5.3. Ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο μπορεί να επιτευχθεί: μέσω οριζόντιων συμφωνιών μεταξύ κοινωνικοοικονομικών ομάδων, μεταξύ περιοχών και μεταξύ γενεών· με προώθηση ανθεκτικών και βιώσιμων παραγωγικών στρατηγικών που να δημιουργούν ποιοτικές θέσεις απασχόλησης και να ευνοούν τον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό. Επίσης, απαιτούνται καθολικά και αποτελεσματικά συστήματα κοινωνικής προστασίας, και ένα πιο βιώσιμο μοντέλο χρηματοδότησης για την ανάπτυξη. Τούτο θα πρέπει να διασφαλίζει ότι τα δικαιώματα γίνονται σεβαστά, ότι οι θέσεις εργασίας είναι αξιοπρεπείς με κατώτατους μισθούς διαβίωσης και συλλογικές διαπραγματεύσεις, ότι η κοινωνική προστασία είναι καθολική και ότι ο κοινωνικός διάλογος διασφαλίζει μέτρα δίκαιης κλιματικής και τεχνολογικής μετάβασης.

5.4. Αυτό το κοινωνικό σύμφωνο προϋποθέτει μια σταθερή και δημοσιονομικά βιώσιμη πολιτική δημόσιων δαπανών. Βραχυπρόθεσμα, οι δράσεις διεθνούς συνεργασίας, η αύξηση και διοχέτευση ρευστότητας προς χώρες μεσαίου εισοδήματος, καθώς και η ελάφρυνση του χρέους για τις χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος είναι σημαντικές. Αυτό προστίθεται στην ενίσχυση των δημόσιων εσόδων μέσω της βελτίωσης της αποδοτικότητας της είσπραξης φόρων. Μεσοπρόθεσμα, πρέπει να ενισχυθεί η προοδευτική και αποτελεσματική φορολόγηση προκειμένου να καλυφθούν οι μόνιμες δαπάνες μιας ενεργού κοινωνικής πολιτικής. Θα χρειαστεί επίσης να επιτευχθούν διεθνείς συναινέσεις για την αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους. Μακροπρόθεσμα, πρέπει να αυξηθεί το μερίδιο των φορολογικών εσόδων, η ψηφιακή είσπραξη και η πράσινη φορολογία. Απαιτείται επίσης διεθνής συνεργασία για τη μείωση της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής⁽¹⁷⁾.

5.5. Στο πλαίσιο αυτό, είναι ζωτικής σημασίας να ενισχυθεί η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς στην περιοχή, δεδομένου του σημαντικού ρόλου της στην ανάπτυξη ενός συστήματος παραγωγής και εργασίας ανθεκτικού και χωρίς αποκλεισμούς. Για τον σκοπό αυτόν, είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν δίκαιες αγορές και δίαυλοι διανομής προϊόντων⁽¹⁸⁾. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί και να ενισχυθεί ο ρόλος των εσωτερικών συμβουλευτικών ομάδων στην παρακολούθηση των συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών⁽¹⁹⁾.

6. Εταιρική σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση

6.1. Η πολιτική αναπτυξιακής συνεργασίας της ΕΕ αναγνωρίζει την ανάγκη εφαρμογής νέων μεθόδων πέραν των προτύπων Βορρά-Νότου και της παροχής επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (ΕΑΒ), με την υιοθέτηση νέων μορφών πολυπαραγοντικής και πολυεπίπεδης εταιρικής σχέσης⁽²⁰⁾. Ο Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας ανταποκρίνεται στην ανάγκη να βελτιωθεί η ευελιξία της γεωγραφικής και θεματικής κατανομής των κονδυλίων και να αντιμετωπιστούν οι παγκόσμιες προκλήσεις και ο χάρτης πορείας όσον αφορά τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Ως εκ τούτου, μέσω της στρατηγικής Global Gateway, επιδιώκεται η σύνδεση του κόσμου με έξυπνο, καθαρό και ασφαλές τρόπο στους τομείς της ψηφιακής τεχνολογίας, της ενέργειας και των μεταφορών, καθώς και η ενίσχυση των συστημάτων υγείας, εκπαίδευσης και έρευνας. Οι αλλαγές αυτές έχουν ως στόχο να παράσχουν στην ΕΕ τους πόρους και τα εργαλεία που απαιτούνται για να συμβιβάσουν οι αξίες και τα συμφέροντά της με μια πιο σύνθετη, αμφιλεγόμενη και διασυνδεδεμένη διεθνή σκηνή.

6.2. Για τη συνάρθρωση των στρατηγικών δρομολογήθηκε η πρωτοβουλία Team Europe, η οποία επιδιώκει να συνενώσει τις προσπάθειες των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, των κρατών μελών και των εκτελεστικών οργανισμών τους, μαζί με των ιδρυμάτων αναπτυξιακής χρηματοδότησης.

6.3. Η ευρωπαϊκή συνεργασία έχει καταβάλει προσπάθειες για να υπερβεί τη διαβάθμιση που βασίζεται στο κατά κεφαλήν εισόδημα και υιοθετεί την έννοια της «ανάπτυξης σε μεταβατικό στάδιο», η οποία ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες της περιοχής. Ωστόσο, εξακολουθεί να αντιμετωπίζει την πρόκληση της βελτίωσης του διαλόγου και της ικανότητας να προβάλλει την ισχυρή σχέση και τα πλεονεκτήματά της.

6.4. Στην παρούσα συγκυρία που χαρακτηρίζεται από πολλές εξαιρετικά σοβαρές προκλήσεις σε παγκόσμιο, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η Ευρώπη και η Λατινική Αμερική θα μπορούσαν να αποτελέσουν ιδανικούς εταίρους σε μια συμμαχία για την προάσπιση της δημοκρατίας, για δικαιότερες και πιο ισότιμες οικονομίες και κοινωνίες, η οποία θα ενισχύει την πολυμερή προσέγγιση και θα μεριμνά πλήρως για την προστασία του περιβάλλοντος. Τονίζεται δε ότι η συμμαχία αυτή δεν θα ήταν βιώσιμη χωρίς την πλήρη αναγνώριση και συμμετοχή των οργανωμένων κοινωνιών των πολιτών, των οργανώσεων ανθρώπινων δικαιωμάτων, των συνδικαλιστικών και επιχειρηματικών οργανώσεων, των περιβαλλοντικών ενώσεων, μεταξύ άλλων.

⁽¹⁷⁾ ECLAC (2021), Panorama Fiscal de América Latina y el Caribe 2021 (Φορολογικό πανόραμα της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής 2021).

⁽¹⁸⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για την κοινωνική οικονομία.

⁽¹⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Βιώσιμες αλυσίδες εφοδιασμού και αξιοπρεπής εργασία στο διεθνές εμπόριο» (διερευνητική γνωμοδότηση) (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 197) · Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Νέο πλαίσιο για τις συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών, τις συμφωνίες οικονομικής εταιρικής σχέσης και τις επενδυτικές συμφωνίες που εγγυάται την πραγματική συμμετοχή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των κοινωνικών εταίρων και διασφαλίζει την ευαισθητοποίηση του κοινού» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 290 της 29.07.2022, p. 11).

⁽²⁰⁾ Sanahuja, J.A. & Ruiz Sandoval, E. (2019), *La Unión Europea y la Agenda 2030 en América Latina: políticas de cooperación en una región de «desarrollo en transición»* (Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ατζέντα του 2030 στη Λατινική Αμερική: πολιτικές συνεργασίας σε μια περιοχή «ανάπτυξης σε μεταβατικό στάδιο»), Fundación Carolina· Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη (EDC) 2017, Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027, 2018.

7. Στήριξη της ανάκαμψης με την κοινωνία των πολιτών

7.1. Το 2020, σημειώθηκαν αλλαγές στη δομή της προέλευσης των άμεσων ξένων επενδύσεων. Μέχρι το 2019, οι ευρωπαϊκές εταιρείες ήταν οι κύριοι επενδυτές στην περιοχή και αντιπροσώπευαν το 55 % των άμεσων ξένων επενδύσεων. Το 2020, οι ευρωπαϊκές επενδύσεις μειώθηκαν κατά 49 %, οι δε ενδοπεριφερειακές μειώθηκαν κατά 35 %, έναντι πτώσης κατά 4 % για τις επενδύσεις από τις ΗΠΑ ⁽²¹⁾ και ανόδου των επενδύσεων από την Κίνα.

7.2. Η ευρωπαϊκή στρατηγική εξόδου από την κρίση βασίζεται στη βελτίωση του οικονομικού μοντέλου της μέσω της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και των κονδυλίων του μέσου ανάκαμψης Next Generation EU. Οι πτυχές αυτές είναι καίριας σημασίας για τη διπεριφερειακή στρατηγική και τη δημιουργία μέσων για τη στήριξη της ενεργειακής, της ψηφιακής, της πράσινης και της κοινωνικής μετάβασης, που θα αποφέρει μεγάλα οφέλη για αμφότερες τις περιοχές.

7.3. Είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η εμπορική σχέση με την Ευρώπη μέσω ήδη υπογεγραμμένων συμφωνιών ή των συμφωνιών με την ομάδα Mercosur, τη Χιλή και το Μεξικό. Οι συμφωνίες αυτές όχι μόνο ενισχύουν το εμπόριο, αλλά επηρεάζουν την ποιότητα της απασχόλησης και την κοινωνική λειτουργία της, τη μεταφορά τεχνολογίας και τη μετάβαση προς τη βιωσιμότητα. Αυτό σημαίνει να προωθηθεί μια εμπορική εταιρική σχέση που θα διακρίνεται από τη σχέση με άλλους εταίρους λόγω της ποιότητας και της βιωσιμότητάς της μακροπρόθεσμα, αλλά και λόγω της αποδοτικότητάς της, σε αντίθεση με άλλα επιθετικά και ανεύθυνα μοντέλα διεθνών σχέσεων. Ωστόσο, οι εμπορικές συμφωνίες πρέπει να επικεντρώνονται στους ανθρώπους και στα θεμελιώδη δικαιώματά τους, στην αξιοπρεπή εργασία και στην αλληλεγγύη προς τους πλέον ευάλωτους, στον σεβασμό του περιβάλλοντος και στην προάσπιση της δημοκρατίας και να είναι σε θέση να επιβάλλουν αποτελεσματικά την τήρηση των δικαιωμάτων. Οι κύριες πτυχές είναι οι εξής:

7.4. Η προσέλκυση επενδύσεων που θα στηρίζουν την επίτευξη των ΣΒΑ, με ένα πολυμερές κανονιστικό πλαίσιο που θα συμβάλλει στην επίτευξη αυτού του στόχου, εστιάζοντας στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων, τα δικαιώματά τους, την αξιοπρεπή απασχόληση, την ένταξη, τη βιωσιμότητα και την προάσπιση της δημοκρατίας. Η περαιτέρω συνεργασία σε έργα και η θετική εφαρμογή της ευρωπαϊκής στρατηγικής πυξίδας είναι επίσης επιθυμητές για την επίτευξη κοινών στόχων.

7.4.1. Η ψηφιοποίηση ως ευκαιρία για ανάπτυξη. Η Λατινική Αμερική βρίσκεται σε ενδιάμεσο επίπεδο ανάπτυξης της ψηφιοποίησής της, αλλά ο ρυθμός ανάπτυξης της ψηφιοποίησης είναι ο χαμηλότερος των χωρών αναδυόμενης οικονομίας. Στον ψηφιακό τομέα, η ψηφιακή συμμαχία ΕΕ-Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής, η οποία συνδέεται με το διατλαντικό καλώδιο οπτικών ινών (EllaLink), και η στρατηγική συνδεσιμότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Global Gateway συγκλίνουν. Η αποφασιστική στήριξη των διαδικασιών ψηφιοποίησης πρέπει να ενισχύσει την κοινωνική τους διάσταση και την ενδυνάμωση των επιχειρήσεων.

7.4.2. Η προώθηση της επίσημης οικονομίας και αποφυγή της άτυπης απασχόλησης ⁽²²⁾. Οι πολυμερείς συμφωνίες περιλαμβάνουν ειδικές ρήτρες που απαιτούν συμμόρφωση με τις Συμβάσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ), καθώς και προάσπιση των δικαιωμάτων, αποτροπή της παιδικής εργασίας και ενίσχυση της επιθεώρησης εργασίας. Οι ρήτρες αυτές έχουν θετικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη ικανοτήτων στις χώρες των Άνδεων με τις οποίες έχουν υπογραφεί συμφωνίες ⁽²³⁾.

7.4.3. Η άμεση υποστήριξη της βελτίωσης, της ποιότητας και της κάλυψης της εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα και της ενίσχυσης των δικτύων εκπαίδευσης και επιστήμης με την Ευρώπη· το πρόγραμμα Erasmus Mundus αποτελεί εργαλείο που μπορεί να αξιοποιηθεί περαιτέρω για τη σύνδεση πανεπιστημίων.

7.4.4. Η ΕΕ έχει δρομολογήσει από το 2021 διαδικασία επανεξέτασης της εμπορικής πολιτικής της και ενίσχυσης της προσέγγισής της όσον αφορά το εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Διακήρυξε ότι στόχος της είναι μια ανοικτή, βιώσιμη και δυναμική εμπορική πολιτική, που πρέπει να συμβαδίζει με την ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτή, με τη σειρά της, πρέπει, παράλληλα με την προώθηση της ανταγωνιστικότητας μεταξύ παραγωγικών τομέων και οικονομικών παραγόντων (μεγάλων,

⁽²¹⁾ Έκθεση ECLAC του 2021, *Inversión Extranjera Directa en América Latina 2021* (Άμεσες ξένες επενδύσεις στη Λατινική Αμερική το 2021).

⁽²²⁾ Βλέπε: Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη (2006)· Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με θέμα την προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους (2006)· πρόγραμμα δράσης για αλλαγή, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011)· Νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη (2017)· Έγγραφο εργασίας: Προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας παγκοσμίως: υπεύθυνες παγκόσμιες αλυσίδες αξίας για μια δίκαιη, βιώσιμη και ανθεκτική ανάκαμψη από την κρίση COVID-19, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020)· Νέος Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2020).

⁽²³⁾ Fairlie Reinoso, A. (2022), *Nuevos retos para el Acuerdo Comercial Multipartes de la Unión Europea con Perú, Colombia y Ecuador* (Νέες προκλήσεις για την πολυμερή εμπορική συμφωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Περού, την Κολομβία και τον Ισημερινό), Fundación Carolina-EULAC.

μεσαίων και μικρών), να συμβαδίζει με την προώθηση αξιών και αρχών όπως η δημοκρατία, και όλα τα ανθρώπινα, πολιτιστικά, έμφυλα, περιβαλλοντικά, εργασιακά και συνδικαλιστικά δικαιώματα. Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών και των δύο περιοχών θα πρέπει να συμμετέχει ενεργά στην ενίσχυση των σχέσεων τους μέσω εικονικών και/ή διά ζώσης θεματικών συναντήσεων, με ένα πιο φιλόδοξο χρονοδιάγραμμα και έναν χάρτη πορείας για την εφαρμογή.

7.4.5. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει ως στόχο να επιτύχει κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 και να ηγηθεί της παγκόσμιας προσπάθειας για την προστασία και την οικολογική αποκατάσταση του πλανήτη ⁽²⁴⁾. Η προώθηση αυτών των στόχων στην ευρωπαϊκή εμπορική πολιτική προς μια πιο φιλόδοξη περιβαλλοντική συνεργασία ⁽²⁵⁾ είναι σημαντική για τις εμπορικές σχέσεις με τη Λατινική Αμερική και για την ενίσχυση μιας κοινωνίας των πολιτών που αντιμετωπίζει πολυάριθμες απειλές τόσο λόγω της ευπάθειας στην κλιματική αλλαγή όσο και λόγω της αναμέτρησης με βίαιους παράγοντες. Είναι ζωτικής σημασίας να προστατεύονται αυτοί οι άνθρωποι και εκείνοι που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι συνδικαλιστές, οι δημοσιογράφοι και να παροτρυνθούν οι κυβερνήσεις της Λατινικής Αμερικής να δεσμευθούν για τη διασφάλιση της ακεραιότητάς τους.

7.4.6. Η πρωτοβουλία Team Europe στηρίζει τις προσπάθειες κατά της αποψίλωσης των δασών στον Αμαζόνιο, ενώ η νέα φάση του προγράμματος EUROCLIMA+ θα διαθέσει 140 εκατομμύρια ευρώ για τη στήριξη των δεσμεύσεων βάσει της συμφωνίας του Παρισιού. Ωστόσο, η Λατινική Αμερική προορίζει μόλις το 15 % των δημοσιονομικών επενδύσεων για την οικονομική ανάκαμψη μετά την πανδημία, από το ποσοστό αυτό δε, λιγότερο από το 6,9 % αφορά την πράσινη ανάκαμψη. Η στήριξη της περιοχής είναι απαραίτητη για τη δημιουργία πράσινης φορολογίας, πράσινων δημόσιων δαπανών και πράσινων ιδιωτικών επενδύσεων. Είναι επίσης επιθυμητό να ενισχυθεί η συμμαχία για την υπεύθυνη διαχείριση των στρατηγικών πρώτων υλών και να διασφαλιστεί η βιώσιμη μεταφορά τεχνολογίας από την ευρωπαϊκή εμπειρία και γνώση.

7.4.7. Η εταιρική σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Λατινική Αμερική χρειάζεται τη συμφωνία με τη Mercosur, μια κοινή αγορά 780 εκατομμυρίων καταναλωτών, η οποία θα μπορούσε να αυξήσει το ΑΕγχΠ της Βραζιλίας κατά 1,5 % ή της Παραγουάης έως 10 %. Οι πτυχές της προστασίας του περιβάλλοντος πρέπει να αποτελέσουν βήμα προόδου που θα ανοίξει τον δρόμο για τις διπεριφερειακές εταιρικές σχέσεις νέας γενιάς. Θα πρέπει να σημειωθεί πρόοδος στην αναζήτηση βιώσιμων συστημάτων προκειμένου να περιληφθούν τα πιστοποιητικά περιβαλλοντικής προστασίας για ορισμένα προϊόντα και οι κατοπτρικές ρήτρες. Η επιτυχία της ΕΕ στη διαμόρφωση αυτής της διάστασης θα αποτελέσει στρατηγική ενίσχυση του οράματός της για παγκόσμια ανάπτυξη, καθώς και του στρατηγικού δυναμικού της.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία [COM(2019) 640].

⁽²⁵⁾ Giles Carnero, R. (2021), *La oportunidad de una cláusula ambiental de elementos esenciales en acuerdos comerciales de la Unión Europea con Estados terceros: a propósito del Acuerdo Unión Europea-Mercosur* (Η ευκαιρία για μια περιβαλλοντική ρήτρα ουσιαστικών στοιχείων στις εμπορικές συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτες χώρες: η συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης — Mercosur), Fundación Carolina DT. 44.

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η ψηφιακή μετάβαση στην Ευρωμεσογειακή περιοχή»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 100/10)

Εισηγήτρια: η κ. **Dolores SAMMUT BONNICI**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	20.1.2022
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Τμήμα «Εξωτερικές σχέσεις»
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	16.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	181/0/3

1. Συμπεράσματα

1.1. Η ψηφιακή μετάβαση φέρνει επανάσταση σε κάθε πτυχή της ζωής, με σημαντικά οφέλη από άποψη αποδοτικότητας, και δίνει στους χρήστες τη δυνατότητα να διάγουν μια πιο ικανοποιητική ζωή. Θεωρείται πυλώνας ανθεκτικότητας κατά την περίοδο μετά τη νόσο COVID-19 και έχει επιταχυνθεί εκθετικά από την αρχή της πανδημίας, ιδίως με τις δράσεις της ΕΕ στον ψηφιακό τομέα, οι οποίες απέδειξαν την αποτελεσματικότητά τους κατά τη στρατηγική μετριασμού της νόσου COVID-19.

1.2. Τα οφέλη της ψηφιοποίησης είναι γνωστά σε συγκεκριμένους τομείς όπως η ηλεκτρονική εκπαίδευση, η ηλεκτρονική υγεία, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, οι επιχειρήσεις του γεωργικού τομέα, η ηλεκτρονική δικαιοσύνη και η ηλεκτρονική τραπεζική. Πολλές κυβερνήσεις στην περιοχή της Μεσογείου προωθούν αυτούς τους τομείς, αλλά η προσπάθεια δεν είναι ομοιογενής σε ολόκληρη την περιοχή και ενδέχεται να οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερο ψηφιακό χάσμα μεταξύ των χωρών. Συνεπώς, η παροχή υποδομών για τη στήριξη αυτών των τεχνολογιών είναι ζωτικής σημασίας.

1.3. Το ψηφιακό χάσμα από άποψη πρόσβασης και χρήσης δεν υφίσταται μόνο μεταξύ των διαφόρων μεσογειακών χωρών, αλλά και εντός των χωρών της περιοχής, με επιδείνωση της κατάστασης όσον αφορά τις αγροτικές και τις απομακρυσμένες περιοχές, τους άτυπους εργαζομένους, τις γυναίκες και τους ηλικιωμένους. Συνεπώς, προκειμένου να μην επιδεινωθούν οι υφιστάμενες ανισότητες, οι προσπάθειες για τη γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος είναι καθοριστικής σημασίας τόσο σε περιφερειακό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

1.4. Η ψηφιακή συνδεσιμότητα καθίσταται οικουμενικό ανθρώπινο δικαίωμα. Ο Χάρτης Πορείας του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ για την Ψηφιακή Συνεργασία έχει ήδη ορίσει σειρά στόχων για το 2030. Αντιθέτως, το «δικαίωμα στην αποσύνδεση» είναι αμφιλεγόμενο και έχει πραγματωθεί σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες.

1.5. Οι ψηφιακές δεξιότητες είναι ζωτικής σημασίας και, συνεπώς, θα πρέπει να ενσωματωθούν στα προγράμματα κατάρτισης που απευθύνονται στους νέους της περιοχής, δεδομένων των ιδιαίτερα υψηλών ποσοστών νεανικής ανεργίας. Μια αποτελεσματική πολιτική για την αγορά εργασίας στην περιοχή θα έχει ως στόχο να καταστήσει τους νέους όχι μόνο χρήστες, αλλά και παραγωγούς τεχνολογίας. Τόσο η απασχόληση όσο και η επιχειρηματικότητα στον εν λόγω τομέα αποτελούν πολλά υποσχόμενες επαγγελματικές σταδιοδρομίες.

1.6. Απαιτείται ένα στέρεο νομικό πλαίσιο για την προστασία των χρηστών από τους ψηφιακούς κινδύνους, όπως οι επιθέσεις που πλήττουν την κυβερνοασφάλεια, αλλά και προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι μηχανισμοί προστασίας των δεδομένων σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα όσον αφορά την ψηφιακή ιδιωτικότητα. Ο δείκτης ασφάλειας στον κυβερνοχώρο που παρέχει η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU) μετρά την προσήλωση των χωρών στην κυβερνοασφάλεια σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο δείκτης εμφανίζει, εν γένει, υψηλότερα επίπεδα ασφάλειας στη βόρεια Μεσόγειο, ενώ η Αίγυπτος κατέχει τα πρωτεία μεταξύ των χωρών της νότιας Μεσογείου.

1.7. Τούτο είναι επίσης απαραίτητο προκειμένου να διασφαλιστεί μια δίκαιη και ανταγωνιστική ψηφιακή αγορά υπό το φως των γιγάντων του ψηφιακού τομέα. Διαπιστώνεται ένα σοβαρό χάσμα στο ψηφιακό νομικό πλαίσιο μεταξύ των χωρών της βόρειας και της νότιας Μεσογείου. Μπορεί να επισημανθεί η έλλειψη ανεξάρτητης αρχής επιφορτισμένης με την προώθηση της ψηφιακής μετάβασης στην περιοχή της νότιας Μεσογείου.

1.8. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) τονίζει ρητά ότι οι συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι βασικές συμβάσεις της ΔΟΕ πρέπει να εφαρμόζονται με φιλόδοξο τρόπο σε όλα τα κράτη της περιοχής της Μεσογείου, ώστε η ψηφιακή μετάβαση να μπορεί να συμβάλει πραγματικά σε ευημερούσα οικολογική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

2. Εισαγωγή

2.1. Η ψηφιακή μετάβαση έχει συνέπειες σε κάθε πτυχή της ζωής μας, από την κατανάλωση έως την εργασία και την παραγωγή. Ως απάντηση στην παγκόσμια πανδημία COVID-19, σημειώθηκε μια πρωτοφανής επιτάχυνση της μετάβασης αυτής τα τελευταία χρόνια. Με την ψηφιοποίηση, που θεωρείται ένας από τους κύριους πυλώνες της ανάκαμψης και στις δύο ακτές της Μεσογείου, οι άνθρωποι υιοθετούν ψηφιακά εργαλεία ταχύτερα από ποτέ. Η τηλεργασία και η εξ αποστάσεως εργασία γίνονται πραγματικότητα, ενώ το ηλεκτρονικό εμπόριο και η οικονομία των πλατφορμών αναπτύσσονται με πρωτοφανή ρυθμό, αντισταθμίζοντας την παύση λειτουργίας επιχειρήσεων λόγω της πανδημίας. Στο μεταξύ, αυτή η ταχεία μετάβαση μπορεί να δημιουργήσει μια νέα πηγή διευρυνόμενων ανισοτήτων, καθώς οι πιο ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες που αντιμετωπίζουν ψηφιακό αποκλεισμό είναι αυτές που έχουν πληγεί σφοδρότερα από την πανδημία.

2.2. Οι βασικοί στόχοι του παρόντος εγγράφου είναι:

- να αξιολογήσει την τρέχουσα κατάσταση της ψηφιακής μετάβασης στην ευρωμεσογειακή περιοχή, τα προγράμματα και τη σημειωθείσα πρόοδο·
- να τονίσει τα πιθανά οφέλη της ψηφιοποίησης και ιδίως τις νέες ευκαιρίες για τις ΜΜΕ, μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου, της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης, της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, της ηλεκτρονικής υγείας και της ψηφιακής τραπεζικής·
- να εντοπίσει τους φραγμούς στην ψηφιοποίηση, με τους κύριους φραγμούς να σχετίζονται με τις ψηφιακές υποδομές και την πρόσβαση, το ψηφιακό χάσμα τόσο εντός μιας χώρας (αγροτικές περιοχές/αστικές περιοχές, γυναίκες/άνδρες, νέοι/ηλικιωμένοι) όσο και μεταξύ των χωρών (Βορράς/Νότος), την έλλειψη βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων και τον ψηφιακό γραμματισμό. Συνεπώς, η ψηφιακή μετάβαση μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των ανισοτήτων σε μια χώρα, καθώς και σε αποκλίσεις στα πρότυπα ανάπτυξης μεταξύ των χωρών της περιοχής·
- να επισημάνει τους κινδύνους που συνδέονται με την ψηφιοποίηση, από τους κινδύνους που σχετίζονται με την κυβερνοασφάλεια, την ψηφιακή κυριαρχία την προστασία των δεδομένων, την ψηφιακή πειρατεία έως τους κινδύνους που σχετίζονται με την ατομική ελευθερία.

3. Γενικό πλαίσιο

3.1. Επί του παρόντος, ζούμε σε μια περίοδο ταχείας ψηφιοποίησης και μπορούμε να εντοπίσουμε ψηφιακά εργαλεία σε κάθε πτυχή της ζωής μας, συμπεριλαμβανομένης της υγείας, της εργασίας, της διακυβέρνησης, της εκπαίδευσης και της διοίκησης μιας επιχείρησης, μεταξύ άλλων. Οι ψηφιακές δεξιότητες είναι ζωτικής σημασίας στον νέο κόσμο της εργασίας για την εξασφάλιση ευκαιριών απασχόλησης και αποφέρουν υψηλότερες αποδοχές. Η ψηφιακή οικονομία αποτελείται από τους βασικούς τομείς ΤΠ/ΤΠΕ, όπως η κατασκευή υλισμικού, η παροχή συμβουλών σε θέματα λογισμικού και ΤΠ, οι υπηρεσίες πληροφοριών και οι τηλεπικοινωνίες, την ψηφιακή οικονομία μικρού εύρους, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών υπηρεσιών και της οικονομίας των πλατφορμών, καθώς και την ψηφιοποιημένη οικονομία μεγάλου εύρους, εάν ληφθούν υπόψη οι ηλεκτρονικές επιχειρήσεις, το ηλεκτρονικό εμπόριο, η βιομηχανία 4.0, η γεωργία ακριβείας και η αλγοριθμική οικονομία, με την οικονομία του διαμοιρασμού και την οικονομία της περιστασιακής απασχόλησης να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της ψηφιακής οικονομίας⁽¹⁾.

3.2. Η ψηφιοποίηση σημείωνε άνοδο ακόμη και πριν από την πανδημία COVID-19, με τις σημαντικές πρόσφατες τάσεις στις ψηφιακές τεχνολογίες στους τομείς της αλυσίδας συστοιχιών, των συστημάτων ανάλυσης δεδομένων, της τεχνητής νοημοσύνης (ΤΝ), της τριδιάστατης εκτύπωσης, του διαδικτύου των πραγμάτων, της αυτοματοποίησης και της ρομποτικής, του υπολογιστικού νέφους⁽²⁾, καθώς και των συστημάτων ιχνηλάτησης και τηλεπαρακολούθησης.

⁽¹⁾ Bukht, R. και Heeks, R., «Defining, conceptualising and measuring the digital economy» (Ορισμός, διαμόρφωση και μέτρηση της ψηφιακής οικονομίας), *Development Informatics Working Papers*, αριθ. 68, 2017.

⁽²⁾ Digital economy report 2019 (Εκθεση σχετικά με την ψηφιακή οικονομία 2019), διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη (ΔΗΕΕΑ).

3.3. Αυτή η τάση ταχείας υιοθέτησης ψηφιακών εργαλείων και τεχνολογιών έχει ονομαστεί «η Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση», με εξαιρετικές δυνατότητες αύξησης του παγκόσμιου εισοδήματος και βελτίωσης της ποιότητας ζωής.

3.4. Επιπλέον, με πάνω από το 30 % του πληθυσμού σε ολόκληρο τον κόσμο να χρησιμοποιεί τις πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η ψηφιοποίηση μπορεί να είναι θεωρηθεί δίκικο μαχαίρι το οποίο μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή και να φέρει σε επαφή ανθρώπους με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο ή, αντιθέτως, να λειτουργήσει ως εργαλείο διάδοσης ακραίων ιδεών και ιδεολογιών και ψευδών ειδήσεων.

3.5. Ο αριθμός των ατόμων που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο έχει αυξηθεί τις τελευταίες δεκαετίες και στην περιοχή, φθάνοντας το 93,2 % του πληθυσμού στην Ισπανία το 2020, το 90,8 % στην Κύπρο, το 90,1 % στο Ισραήλ, το 86,9 % στη Μάλτα, το 86,6 % στη Σλοβενία, το 84,1 % στο Μαρόκο, το 77,7 % στην Τουρκία, το 77,6 % στο Μαυροβούνιο και το 71,9 % στην Αίγυπτο. Το χαμηλότερο ποσοστό στην περιοχή αφορά την Αλγερία και ανέρχεται στο 49 % του πληθυσμού το 2018 [τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, βάση δεδομένων των παγκόσμιων δεικτών τηλεπικοινωνιών/ΤΠΕ της Διεθνούς Ένωσης Τηλεπικοινωνιών (ΔΕΤ)]. Τα αριθμητικά αυτά στοιχεία απλά αναδεικνύουν τις περιφερειακές διαφορές όσον αφορά την ψηφιακή πρόσβαση. Επισημαίνεται ότι σε εθνικό επίπεδο, οι αγροτικές και οι απομακρυσμένες περιοχές έχουν πολύ χαμηλότερα επίπεδα συνδεσιμότητας.

3.6. Τα μεσογειακά κράτη μέλη της ΕΕ έχουν στηρίξει την ψηφιακή μετάβαση και έχουν κλιμακώσει τις σχετικές πολιτικές τους, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής ενιαίας αγοράς ⁽³⁾ και του προγράμματος «Ψηφιακή Ευρώπη» ⁽⁴⁾. Η ψηφιακή δεκαετία της Ευρώπης δημοσιεύθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Μάρτιο του 2021, περιγράφοντας τους ψηφιακούς στόχους για το 2030 και ένα όραμα για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της Ευρώπης ⁽⁵⁾. Ένα μέσο της ψηφιακής δεκαετίας είναι ο κόμβος «Η ψηφιοποίηση στην υπηρεσία της ανάπτυξης» (D4D) ⁽⁶⁾, που δρομολογήθηκε τον Δεκέμβριο του 2020, με στόχο την εναρμόνιση και τον συντονισμό των ψηφιακών πρωτοβουλιών μεταξύ των κρατών μελών ⁽⁷⁾. Επιπλέον, η ψηφιοποίηση αποτελεί βασικό πυλώνα του νέου θεματολογίου για τη Μεσόγειο, που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Φεβρουάριο του 2021. Ειδικότερα, το νέο θεματολόγιο «αποσκοπεί σε μια πράσινη, ψηφιακή, ανθεκτική και δίκαιη ανάπτυξη, με γνώμονα την Ατζέντα του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, τη συμφωνία του Παρισιού και την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» ⁽⁸⁾.

3.7. Η πανδημία COVID-19 είχε επιπτώσεις στην εργασιακή συμπεριφορά και ώθησε τους ανθρώπους προς την κατεύθυνση της τηλεργασίας. Ενώ η τηλεργασία έχει ορισμένα μειονεκτήματα, τα πλεονεκτήματά της ποικίλουν από τη μείωση του χρόνου μετακίνησης προς και από τον τόπο εργασίας, τις χαμηλότερες εκπομπές και το θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον μέχρι την καλύτερη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, ιδίως για τους γονείς ⁽⁹⁾. Η δυνατότητα τηλεργασίας διαφέρει ανάμεσα στις δύο ακτές της Μεσογείου. Πολλοί εργαζόμενοι του Νότου έχουν μικρότερη δυνατότητα τηλεργασίας, καθώς δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στα αναγκαία εργαλεία ή απλώς εκτελούν εργασίες που δεν μπορούν να επιτευχθούν εξ αποστάσεως. Η Shireen Al Azzawi (2021) έχει αναπτύξει έναν δείκτη δυνατότητας τηλεργασίας για τις αραβικές χώρες, διαπιστώνοντας ότι υπάρχει ένα σοβαρό χάσμα όσον αφορά τη δυνατότητα τηλεργασίας στην περιοχή. Επιβεβαιώνει ότι οι πιο ευάλωτοι εργαζόμενοι δεν έχουν τη δυνατότητα να εργάζονται εξ αποστάσεως και, συνεπώς, έχουν πληγεί σφοδρότερα από την πανδημία ⁽¹⁰⁾. Η εμπειρία της Ευρώπης από την ευρεία υιοθέτηση της τηλεργασίας αναδεικνύει τη σημασία της θέσπισης νομικού πλαισίου για το «δικαίωμα στην αποσύνδεση», προκειμένου να γίνονται σεβαστά τα όρια μεταξύ προσωπικής και επαγγελματικής ζωής ⁽¹¹⁾.

3.8. Η ψηφιοποίηση έχει οδηγήσει στην άνοδο της οικονομίας των πλατφορμών και της οικονομίας της περιστασιακής απασχόλησης. Μολονότι υπάρχουν πολλές ευκαιρίες στην οικονομία των πλατφορμών, αυτή έχει προκαλέσει επίσης αυξανόμενες ανησυχίες σχετικά με τις συνθήκες εργασίας και, ειδικότερα, την περιορισμένη κάλυψη κοινωνικής ασφάλισης, τον κατακερματισμό του ωραρίου εργασίας και τα χαμηλά επίπεδα εισοδήματος, καθώς και τον αγώνα για τη διασφάλιση των συλλογικών

⁽³⁾ Η ψηφιακή ενιαία αγορά αποσκοπεί στη βελτίωση της πρόσβασης, της ποιότητας και της ασφάλειας της συνδεσιμότητας στα κράτη μέλη. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html>

⁽⁴⁾ Η ψηφιακή δεκαετία της Ευρώπης αποτελείται από τέσσερις κύριους πυλώνες που καλύπτουν τις δεξιότητες, τις υποδομές, τη διακυβέρνηση και τις επιχειρήσεις: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/digital-europe-programme_el
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_el

⁽⁵⁾ Κόμβος «Η ψηφιοποίηση στην υπηρεσία της ανάπτυξης» (D4D).

⁽⁶⁾ Langendorf, M., «Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls» (Εφαρμογή του ευρωπαϊκού Ψηφιακού Θεματολογίου στις μεσογειακές χώρες εταίρους: ευκαιρίες και ελλείψεις), *IEMed. Mediterranean Yearbook*, 2021.

⁽⁷⁾ Ανανέωση της εταιρικής σχέσης με τις χώρες της Νότιας Γειτονίας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021.

⁽⁸⁾ Working from home: From invisibility to decent work (Εργασία από το σπίτι: από την αόρατη στην αξιοπρεπή εργασία), ΔΟΕ, 2021

⁽⁹⁾ Al Azzawi, S., «Lives Versus Livelihoods: Who Can Work from Home in MENA?» (Ζωή ή εισόδημα: Ποιος μπορεί να εργαστεί από το σπίτι στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική), έγγραφο εργασίας ERF, αριθ. 1471, 2021.

⁽¹¹⁾ Ενημέρωση της Υπηρεσίας Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (EPRS) με θέμα *The right to disconnect* (Το δικαίωμα στην αποσύνδεση), PE 642.847 — Ιούλιος 2020.

δικαιωμάτων⁽¹²⁾. Στο πλαίσιο αυτό, η Διακήρυξη της εκατονταετηρίδας της ΔΟΕ για το μέλλον της εργασίας (2019) ζητεί πολιτικές και μέτρα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των ευκαιριών του ψηφιακού μετασχηματισμού της εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας σε πλατφόρμες.

3.9. Η ταχεία ψηφιακή μετάβαση, ιδίως στον οικονομικό και εργασιακό βίο, έχει φυσικά ισχυρές επιπτώσεις σε όλες τις κοινωνικοπολιτισμικές δομές. Έτσι, κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης, παρατηρήθηκε ότι τα εργαλεία ψηφιακής επικοινωνίας χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για την επιτυχή οργάνωση της αντίστασης των πολιτών και της συνεργασίας μεταξύ ακτιβιστών. Ωστόσο, περαιτέρω εξελίξεις έδειξαν ότι στις χώρες όπου δεν έχουν θεσπιστεί βιώσιμες δημοκρατικές δομές, η περιστολή των θεμελιωδών ελευθεριών —συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης στα ψηφιακά μέσα ενημέρωσης— καθώς και των δικαιωμάτων των εργαζομένων —συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, το οποίο αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία στην οικονομία των πλατφορμών και της περιστασιακής απασχόλησης— έχει επιδεινωθεί και πάλι. Για παράδειγμα, οι ανεξάρτητες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, όπως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, οι ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα ή οι οργανώσεις εργοδοτών και οι ακτιβιστές τους, καταπιέζονται απλώς και μόνο επειδή ασκούν θεμελιώδεις ελευθερίες ή εκφράζουν αποκλίνουσες απόψεις. Επιπλέον, οι ιστότοποι εγχώριων και διεθνών ειδήσεων και ανεξάρτητων οργανώσεων της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών έχουν κατ' επανάληψη αποκλειστεί. Οι συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι συμβάσεις της ΔΟΕ εφαρμόζονται συχνά μόνο τυπικά, αλλά όχι σωστά, σε ορισμένα κράτη της περιοχής της Μεσογείου.

3.10. Η ψηφιοποίηση είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη των ΜΜΕ⁽¹³⁾. Τα οφέλη ποικίλλουν από χαμηλότερο κόστος, εξοικονόμηση χρόνου και πόρων και μεγαλύτερη αποδοτικότητα, έως καλύτερη ολοκλήρωση των αλυσίδων εφοδιασμού και διαφοροποίηση των προϊόντων⁽¹⁴⁾. Οι Προοπτικές του ΟΟΣΑ για τις ΜΜΕ και την επιχειρηματικότητα 2019⁽¹⁵⁾ παρέχουν μια πιο λεπτομερή εικόνα των εν λόγω οφελών. Ένα παράδειγμα είναι τα συστήματα ανάλυσης μαζικών δεδομένων, τα οποία, σε συνδυασμό με αισθητήρες, εφαρμογές, το υπολογιστικό νέφος και την τριδιάστατη εκτύπωση, καθιστούν δυνατή τη μεγαλύτερη προσαρμογή.

3.11. Μολονότι υπάρχουν πολυάριθμα οφέλη από την ψηφιοποίηση για τις ΜΜΕ, αυτές αντιμετωπίζουν ορισμένα εμπόδια, με ένα από τα σημαντικότερα να είναι η έλλειψη πρόσβασης στη χρηματοδότηση⁽¹⁶⁾. Το δεύτερο σοβαρό εμπόδιο είναι η έλλειψη πρόσβασης σε ψηφιακές δεξιότητες, εκπαίδευση και κατάρτιση, ενώ η υιοθέτηση ψηφιακών επιχειρηματικών μοντέλων και τεχνολογιών απαιτεί τόσο χρηματοοικονομικές επενδύσεις όσο και ενδοεπιχειρησιακές ψηφιακές δεξιότητες. Η Ευρωμεσογειακή Ένωση Οικονομολόγων (ΕΜΕΑ) έχει αναπτύξει δείκτη ψηφιακής ετοιμότητας για τις ΜΜΕ, με βάση έρευνα που απευθύνεται στις ΜΜΕ της Νότιας Μεσογείου. Όπως καταδεικνύεται, το επίπεδο ετοιμότητας για τον ψηφιακό μετασχηματισμό εξαρτάται από τη χωρητικότητα των υποδομών, τις τηλεπικοινωνίες και την τεχνολογική πρόοδο που έχουν επιτευχθεί σε επίπεδο χώρας, αλλά και από την ικανότητα των εταιρειών σε μικροοικονομικό επίπεδο· οι μεγαλύτερες εταιρείες είναι πιο προετοιμασμένες για την ψηφιοποίηση, ενώ οι νεότερες εταιρείες είναι πιθανότερο να την επιδιώξουν⁽¹⁷⁾.

3.12. Το μειονέκτημα της ψηφιοποίησης είναι η απώλεια θέσεων εργασίας λόγω του αυτοματισμού σε ορισμένους οικονομικούς κλάδους. Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη στήριξη των εργαζομένων κατά την αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους, με στόχο η ψηφιακή μετάβαση να είναι δίκαιη και να συνάδει με το σχέδιο δράσης της ΕΕ «να μη μείνει κανείς στο περιθώριο».

3.13. Προκειμένου να προωθηθεί η ψηφιοποίηση και να σχεδιαστούν οι πλέον αποτελεσματικές πολιτικές, είναι ύψιστης σημασίας η μέτρηση και η παρακολούθηση της ψηφιακής μετάβασης με τη χρήση αξιόπιστων και μετρήσιμων δεικτών. Από το 2014, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναπτύξει τον δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI)⁽¹⁸⁾, ο οποίος καταδεικνύει πρόοδο στους τομείς της ψηφιοποίησης στα κράτη μέλη, αλλά και ένα χρονίζον ψηφιακό χάσμα⁽¹⁹⁾. Ο δείκτης DESI μπορεί να αποτελέσει τη βάση ενός πλαισίου παρακολούθησης αναφοράς για τις μεσογειακές χώρες εκτός ΕΕ.

⁽¹²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Καλύτερες συνθήκες εργασίας για μια ισχυρότερη κοινωνική Ευρώπη: πλήρης αξιοποίηση των οφελών της ψηφιοποίησης για το μέλλον της εργασίας» [COM(2021) 761 final] και «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων σε πλατφόρμες» [COM(2021) 762 final] (ΕΕ C 290 της 29.7.2022, σ. 95).

⁽¹³⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα Ψηφιοποίηση και ΜΜΕ στην ευρωμεσογειακή περιοχή.

⁽¹⁴⁾ Kergroach, S., «Giving momentum to SME digitalization» (Δίνοντας ώθηση στην ψηφιοποίηση των ΜΜΕ), *Journal of the International Council for Small Business*, τόμος 1, αριθ. 1, 2020, σ. 28-3.

⁽¹⁵⁾ Προοπτικές του ΟΟΣΑ για τις ΜΜΕ και την επιχειρηματικότητα 2019.

⁽¹⁶⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα Η πρόσβαση των ΜΜΕ και των επιχειρήσεων μεσαίας κεφαλαιοποίησης στη χρηματοδότηση κατά την περίοδο 2014-2020: ευκαιρίες και προκλήσεις.

⁽¹⁷⁾ Ayadi, R. και Forouheshfar, Y., «MSMEs digitalization in the Mediterranean: A new digital preparedness index», (Η ψηφιοποίηση των πολύ μικρών επιχειρήσεων και των ΜΜΕ στη Μεσόγειο: Ένας νέος δείκτης ψηφιακής ετοιμότητας), έγγραφο εργασίας EMANES, 2022, θα δημοσιευθεί σύντομα.

⁽¹⁸⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

⁽¹⁹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_5481

4. Γενικές παρατηρήσεις

4.1. Ο τεράστιος αντίκτυπος της ψηφιακής μετάβασης γίνεται αισθητός σε ολόκληρη την κοινωνία και την οικονομία. Μολονότι η περιοχή της νότιας Μεσογείου αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την παροχή καθολικής προσβασιμότητας και την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των πολιτών, η περιοχή δεν αποτελεί εξαίρεση όσον αφορά την επιτάχυνση της ψηφιακής μετάβασης και την αξιοποίησή της σε πολλούς τομείς.

4.2. Το ηλεκτρονικό εμπόριο έχει αυξηθεί λόγω των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης. Οι διαδικτυακές αγορές υιοθετούνται ευρέως, ενώ σημειώνεται άνοδος τόσο στο ηλεκτρονικό εμπόριο επιχείρησης προς καταναλωτή (B2C) όσο και στο ηλεκτρονικό εμπόριο μεταξύ επιχειρήσεων (B2B). Ο διευθύνων σύμβουλος της μεγαλύτερης επιχείρησης ηλεκτρονικού εμπορίου της Αφρικής, της Jumia, ανακοίνωσε τετραπλασιασμό των πωλήσεων ειδών παντοπωλείου, ιδίως στην Τυνησία και το Μαρόκο, όπου τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας είχαν ως αποτέλεσμα αύξηση των πωλήσεων κατά 100 % ⁽²⁰⁾.

4.3. Η ηλεκτρονική εκπαίδευση εξαπλώθηκε με ταχείς ρυθμούς, καθώς η νόσος COVID-19 οδήγησε στο κλείσιμο των σχολείων. Οι κυβερνήσεις εισήγαγαν μάλιστα ορισμένες πλατφόρμες ηλεκτρονικής μάθησης, όπως η πλατφόρμα «Darsak» στην Ιορδανία. Ορισμένες χώρες εισήγαγαν ένα υβριδικό σύστημα, όπως η Αίγυπτος ⁽²¹⁾. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες εξελίσσονται σε τάση, προκειμένου να συνδέσουν συγκεκριμένα έργα με τοπικές επαγγελματικές ενώσεις, δήμους και βασικούς παράγοντες ⁽²²⁾. Ορισμένοι πόροι της ΕΕ θα πρέπει να διατεθούν ειδικά για την εκπαίδευση/κατάρτιση στην αναβάθμιση των ψηφιακών δεξιοτήτων, καθώς και προκειμένου οι νέοι να αναπτύξουν ηλεκτρονικές δεξιότητες και να επιδιώξουν την πραγματοποίηση σπουδών στην ΤΠ και την ΤΝ για μελλοντική ασφαλή εργασία.

4.4. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση θεωρείται ότι μειώνει τη γραφειοκρατία και την επιβάρυνση των διοικητικών διαδικασιών, με αποτέλεσμα την αποδοτική και εύκολη παροχή δημόσιων υπηρεσιών. Επιπλέον, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο εκδημοκρατισμού και αύξησης της ενεργού συμμετοχής των πολιτών. Η ενίσχυση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης αποτελεί προτεραιότητα των κρατών μελών της ΕΕ και συνιστά έναν από τους πυλώνες του δείκτη DESI. Η περιοχή της νότιας Μεσογείου κινείται επίσης προς αυτήν την κατεύθυνση. Το Μαρόκο έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά την εθνική του πρωτοβουλία για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση ⁽²³⁾. Το 2019, η Αίγυπτος δρομολόγησε ένα σύστημα ηλεκτρονικών πληρωμών για την είσπραξη φόρων και την εξόφληση λογαριασμών, μεταξύ άλλων. Τον Ιανουάριο του 2020, το υπουργείο Ψηφιακής Οικονομίας της Ιορδανίας μετέφερε τις υποδομές της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στο υπολογιστικό νέφος με σκοπό την επέκταση των υπηρεσιών που παρέχονται στους πολίτες ⁽²⁴⁾.

4.5. Η ηλεκτρονική υγεία είναι ένας οικονομικά αποδοτικός τρόπος για τη λήψη και την παροχή της αναγκαίας στήριξης. Οι λύσεις ηλεκτρονικής υγείας διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στην καταπολέμηση της νόσου COVID-19. Οι λύσεις αυτές χρησιμοποιούν την τηλεϊατρική και εφαρμογές κινητής υγείας. Τα τελευταία δύο χρόνια, τα συστήματα ανάλυσης μαζικών δεδομένων για την επιδημιολογική επιτήρηση αποδείχθηκαν χρήσιμα για την καταπολέμηση της πανδημίας. Για παράδειγμα, στην Τυνησία, ομάδα ιατρών εγκαίνιασε την *Tobba.tn*, μια ψηφιακή πλατφόρμα διαδικτυακής ιατρικής εξέτασης ⁽²⁵⁾.

4.6. Η ψηφιακή τραπεζική είναι ένα αποδοτικό εργαλείο για την υλοποίηση της χρηματοοικονομικής συμπερίληψης, με την κινητή τραπεζική να έχει ήδη αποδείξει τον ρόλο της στο παρελθόν. Οι λύσεις χρηματοοικονομικής τεχνολογίας μπορούν να δώσουν ώθηση στον ψηφιακό μετασχηματισμό και να ενισχύσουν τη χρηματοοικονομική συμπερίληψη. Οι υπηρεσίες αυτές κερδίζουν έδαφος, και ο στόχος τους είναι η πλήρης εξάλειψη της χρήσης επιταγών και μετρητών στις συναλλαγές, πράγμα που θα μπορούσε να οδηγήσει στον αποκλεισμό των ηλικιωμένων που ενδέχεται να μην διαθέτουν τις απαραίτητες ψηφιακές δεξιότητες.

4.7. Η ηλεκτρονική δικαιοσύνη διευκολύνει την πρόσβαση σε νομικές υπηρεσίες και μειώνει το κόστος των δικαστικών ακροάσεων, των αρχειοθετήσεων κ.λπ., καθώς και τον χρόνο που απαιτείται για τη σχετική πρόσβαση.

⁽²⁰⁾ Sidlo, K., «Digital Transformation in the Southern Neighbourhood» (Ο ψηφιακός μετασχηματισμός στη νότια Γεγονία), *EuroMeSCo Euromed Survey*, 2021.

⁽²¹⁾ El Kadi, T.H., «Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region» (Άνιση διατάραξη: η νόσος Covid-19 και το ψηφιακό χάσμα στην ευρωμεσογειακή περιοχή), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

⁽²²⁾ Για παράδειγμα, σε αυτό το έργο προτείνεται ιδιοκτητής της πλατφόρμας να είναι η ΕΕ, οι δήμοι, τα πανεπιστήμια, οι εταιρείες ή τα υπουργεία Παιδείας στην Τουρκία, το Μαρόκο, την Αίγυπτο και την Αλγερία: Akpınar P., van Heukelingen, N., Babüroğlu O.N. και Durukan, F.R., «A new formula for collaboration: Turkey, the EU & North Africa» (Μια νέα συνταγή συνεργασίας: Τουρκία, ΕΕ και Βόρεια Αφρική), 2022.

⁽²³⁾ Digital Government Review of Morocco (Αξιολόγηση ψηφιακής διακυβέρνησης του Μαρόκου), ΟΟΣΑ, 2018.

⁽²⁴⁾ El Kadi, T.H., «Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region» (Άνιση διατάραξη: η νόσος Covid-19 και το ψηφιακό χάσμα στην ευρωμεσογειακή περιοχή), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

⁽²⁵⁾ El Kadi, T.H., «Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region» (Άνιση διατάραξη: η νόσος Covid-19 και το ψηφιακό χάσμα στην ευρωμεσογειακή περιοχή), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

4.8. Λόγω των σημερινών επιπτώσεων της υπερθέρμανσης του πλανήτη, της φθίνουσας αλυσίδας εφοδιασμού με τρόφιμα και της αύξησης των τιμών των τροφίμων, ο γεωργικός κλάδος μπορεί να γίνει πιο ανταγωνιστικός και αποδοτικός εφαρμόζοντας τη γεωργία ακριβείας και χρησιμοποιώντας μαζικά δεδομένα και την τεχνολογία αλυσίδας συστοιχιών. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε υψηλή αποδοτικότητα στη διαχείριση των υδάτων και των θρεπτικών συστατικών του εδάφους και στον έλεγχο των νόσων, με προηγμένη παρακολούθηση της θερμοκρασίας και μικρότερη ανάγκη για εργατικό δυναμικό ⁽²⁶⁾, και άρα να καταστεί εργαλείο για το μετριασμό των κλιματικών ζητημάτων.

4.9. Τα πρότυπα χρήσης του διαδικτύου διαφέρουν μεταξύ των μεσογειακών χωρών. Στις χώρες της νότιας Μεσογείου, κυριαρχεί η χρήση του διαδικτύου μέσω των κινητών τηλεφώνων και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις χώρες της βόρειας Μεσογείου, οι διαδικτυακές αγορές δεν είναι πολύ συνηθισμένες. Αυτό θα μπορούσε να εξηγηθεί σε κάποιο βαθμό από τον χρηματοοικονομικό αποκλεισμό και το χαμηλό ποσοστό κατόχων τραπεζικών λογαριασμών στον Νότο ⁽²⁷⁾.

5. Εμπόδια στην ψηφιοποίηση

5.1. Ένα από τα κύρια εμπόδια στην ψηφιοποίηση είναι το ψηφιακό χάσμα, το οποίο δεν υφίσταται μόνο μεταξύ των χωρών, και δη μεταξύ των μεσογειακών χωρών [διαπιστώνονται σοβαρές διαφορές στην έκδοση του δείκτη ετοιμότητας δικτύου (NRI) ⁽²⁸⁾ για το 2021]. Σε εθνικό επίπεδο, οι διάφορες πληθυσμιακές ομάδες δεν έχουν το ίδιο επίπεδο πρόσβασης στα τεχνολογικά εργαλεία. Το χάσμα υφίσταται μεταξύ ανδρών και γυναικών, αγροτικών και αστικών περιοχών, νέων και ηλικιωμένων. Από τη σκοπιά των επιχειρήσεων, υφίσταται ένα ψηφιακό χάσμα ανάλογα με το μέγεθος και τον τομέα δραστηριότητας, με τις μικρότερες εταιρείες –σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες εταιρείες– να αντιμετωπίζουν εξωφρενικό κόστος, όχι μόνο από πλευράς υλικών αλλά και, πρωτίστως, λόγω της ανάγκης για αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εργαζομένων. Άλλοι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες, όπως το εισόδημα και τα επίπεδα εκπαίδευσης, μπορούν επίσης να αποτελέσουν πηγή ψηφιακού αποκλεισμού.

5.2. Οι περισσότερες χώρες της Νότιας Γειτονίας έχουν σοβαρά κενά στη διαδικτυακή κάλυψη μέσω κινητού τηλεφώνου. Το πρόβλημα αυτό προκύπτει ιδίως σε γεωγραφικά μεγάλες χώρες όπως η Αλγερία και η Λιβύη και, σε μικρότερο βαθμό, στην Αίγυπτο. Οι επενδύσεις σε ψηφιακές υποδομές και η δημιουργία σταθερών διαδικτυακών συνδέσεων υψηλής ταχύτητας είναι ζωτικής σημασίας για τις αγροτικές περιοχές, όπου η ψηφιοποίηση μπορεί να αποτελέσει δυνητικό μοχλό για ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς ⁽²⁹⁾.

5.3. Ο ψηφιακός αναλφαριθμητισμός, που είναι συχνότερος στα άτομα με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, επισημαίνεται συχνά ως ένα ακόμη εμπόδιο στην ψηφιοποίηση και απαιτεί μεταρρυθμίσεις στα προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, ώστε να συμπεριλάβουν ψηφιακές δεξιότητες ζωτικής σημασίας για τη μελλοντική αγορά εργασίας. Η ψηφιοποίηση θεωρείται επίσης μέρος των αναγκών αναβάθμισης των δεξιοτήτων των εργαζομένων.

5.4. Το φύλο είναι ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει τον ψηφιακό γραμματισμό, με τους άνδρες να έχουν γενικά καλύτερη πρόσβαση σε ψηφιακά εργαλεία και, κατά συνέπεια, καλύτερη γνώση των ψηφιακών δεξιοτήτων. Στην Τунησία, το 72,5 % των ανδρών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες είναι 61,1 %. Ορισμένες χώρες έχουν ήδη γεφυρώσει αυτό το χάσμα. Στη Σλοβενία, για παράδειγμα, το χάσμα αυτό είναι μικρότερο από 2 ποσοστιαίες μονάδες, με το 87,2 % των ανδρών και το 86 % των γυναικών να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Στην Τουρκία, από την άλλη πλευρά, υπάρχει βαθύτερο χάσμα των φύλων όσον αφορά την πρόσβαση στο διαδίκτυο, το οποίο ανέρχεται σε 11,2 ποσοστιαίες μονάδες (παγκόσμιος δείκτης τηλεπικοινωνιών/ΤΠΕ της ΔΕΤ). Τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν δεσμευθεί να γεφυρώσουν το χάσμα των φύλων όσον αφορά τις ψηφιακές δεξιότητες έως το 2030, αναπτύσσοντας πολιτικές για την ενθάρρυνση των κοριτσιών να πραγματοποιήσουν σπουδές ΤΠΕ και παρακολουθώντας την πρόοδο μέσω του πίνακα επιδόσεων για τις γυναίκες στην ψηφιακή εποχή (WiD).

6. Κίνδυνοι που συνδέονται με την ψηφιοποίηση

6.1. Οι αυξανόμενες ανησυχίες σχετικά με το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις και οι πολίτες χάνουν σταδιακά τον έλεγχο των δεδομένων τους φέρνουν στο προσκήνιο το ζήτημα της «ψηφιακής κυριαρχίας». Αυτό επηρεάζει επίσης την ικανότητα των χωρών για καινοτομία, καθώς και την ικανότητα διαμόρφωσης νομοθεσίας σε ένα ψηφιακό περιβάλλον ⁽³⁰⁾. Οι ανησυχίες αυτές είναι βάσιμες, καθώς η Ευρώπη και η Μεσόγειος υστερούν στις επενδύσεις στην ΤΝ, ενώ η παρουσία ξένων γιγάντων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποκτά όλο και μεγαλύτερη επιρροή.

⁽²⁶⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η ενεργειακή και η ψηφιακή μετάβαση των αγροτικών περιοχών» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 59).

⁽²⁷⁾ El Kadi, T.H., «Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region» (Άνιση διατάραξη: η νόσος Covid-19 και το ψηφιακό χάσμα στην ευρωμεσογειακή περιοχή), IEMed Mediterranean Yearbook, 2020

⁽²⁸⁾ <https://networkreadinessindex.org/nri-2021-edition-press-release/>

⁽²⁹⁾ Smart Cities and Inclusive Growth (Έξυπνες πόλεις και ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς), ΟΟΣΑ, 2020.

⁽³⁰⁾ Ενημέρωση της ΕPRS με θέμα *Digital sovereignty for Europe* (Ψηφιακή κυριαρχία για την Ευρώπη) (PE 651.992 — Ιούλιος 2020).

6.2. Ορισμένες από τις μεσογειακές χώρες διστάζουν να επιχειρήσουν την ταχεία ψηφιακή μετάβαση. Η πολιτική απροθυμία οφείλεται στον φόβο απώλειας του ελέγχου επί του πληθυσμού, με αποτέλεσμα το φιλτράρισμα και τη λογοκρισία. Εντωμεταξύ, τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να επιτρέψουν στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών να ακούγονται και να προωθούν τη δημοκρατία. Το Κουαρτέτο Εθνικού Διαλόγου της Τυνησίας, βραβευμένο με το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης 2015, αποτελεί παράδειγμα του σημαντικού ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην ειρηνική μετάβαση μιας κοινωνίας.

6.3. Καθώς η ψηφιοποίηση ανοίγει τον δρόμο για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, μια ανεξάρτητη αρχή θα πρέπει να θεσπίσει κατάλληλο ψηφιακό κανονιστικό πλαίσιο, προωθώντας τις αρχές των ψηφιακών δικαιωμάτων, όπως η ουδετερότητα του διαδικτύου.

6.4. Η ταχεία ψηφιοποίηση αυξάνει τον κίνδυνο κυβερνοαπειλών. Ο ρόλος των αρχών είναι καθοριστικός για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικά σχεδιασμένου νομοθετικού πλαισίου με σκοπό την προστασία των χρηστών. Επί του παρόντος, το Μαρόκο, η Τυνησία, η Αλγερία και η Αίγυπτος έχουν θεσπίσει νόμους για την κυβερνοασφάλεια. Ωστόσο, οι νόμοι αυτοί στερούνται διατάξεων για την προστασία των δεδομένων⁽³¹⁾. Είναι καίριας σημασίας η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ατόμων, όπως τα δεδομένα που αφορούν την υγεία κ.λπ.

6.5. Η προστασία των δεδομένων αναδεικνύεται σε έναν από τους πιο κρίσιμους τομείς της ψηφιακής μετάβασης. Το ζήτημα της ιδιοκτησίας και της διαφύλαξης του τεράστιου όγκου δεδομένων κατέχει υψηλή θέση στο πρόγραμμα των φορέων χάραξης πολιτικής. Αυτό αποτελεί απάντηση στη μεγάλη άνοδο της ανάλυσης μαζικών δεδομένων, και καθώς οι πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποκτούν πρωτοφανή ισχύ και επιρροή. Υποστηρίζεται ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο στη Νότια Γειτονία δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί επαρκώς και η νομοθεσία για τις αναδυόμενες τεχνολογίες δεν εγκρίνεται αρκετά γρήγορα⁽³²⁾. Υπάρχουν χώρες που εκφράζουν ακόμη και έλλειψη πολιτικής βούλησης να σημειώσουν πρόοδο σε αυτό το θέμα. Το ζήτημα είναι ακόμη πιο έντονο στην περίπτωση των ευαίσθητων δεδομένων, για παράδειγμα όσον αφορά τις εφαρμογές και τις πλατφόρμες υγείας. Ειδικότερα, υπάρχει σκεπτικισμός στις χώρες του Νότου όπου η νομοθεσία για τον γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων (ΓΚΠΔ) και τη συναφή προστασία της ιδιωτικότητας ενδέχεται να μην έχει ακόμη θεσπιστεί. Στην Ευρώπη, η Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) και η Πράξη για τις ψηφιακές αγορές (DMA) αποσκοπούν στη δημιουργία ενός ασφαλέστερου ψηφιακού χώρου για τους χρήστες, προωθώντας παράλληλα την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα.

6.6. Η ψηφιακή πειρατεία είναι μια ακόμη παγίδα της ψηφιοποίησης. Είναι εξαιρετικά εύκολη και φθηνή η μεγάλης κλίμακας αντιγραφή και διανομή ψηφιοποιημένων δημιουργιών που υπόκεινται σε δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας (ΔΔΙ). Οι επιχειρήσεις του τομέα της δημιουργίας υποφέρουν περισσότερο από αυτό το φαινόμενο, και, ελλείψει αποτελεσματικής νομοθεσίας, τα επιχειρηματικά μοντέλα των καλλιτεχνών και των εργαζομένων στον τομέα της δημιουργίας καθίστανται μη βιώσιμα.

6.7. Η ψηφιοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε καταστολή των πολιτών. Σε ορισμένες χώρες, τα ψηφιακά δικαιώματα δέχονται επίθεση από τις αρχές, καθώς η ψηφιοποίηση θεωρείται μέσο επιτήρησης. Για παράδειγμα, λόγω της πανδημίας, χρησιμοποιήθηκαν εφαρμογές εντοπισμού θέσης για την παρακολούθηση της διασποράς του ιού, εγείροντας ανησυχίες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα⁽³³⁾. Η δυνητική παρακολούθηση κάθε ψηφιακής δραστηριότητας συνιστά σοβαρή απειλή για τη δημοκρατία και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο καταπίεσης. Η έκθεση Ελευθερίας στο Διαδίκτυο του 2021 κατατάσσει τη Γαλλία στην υψηλότερη θέση με βαθμολογία 78 στα 100, την Ιταλία με 76, την Τυνησία με 63, το Μαρόκο με 53, τον Λίβανο με 51, την Ιορδανία με 47, την Τουρκία με 34 και την Αίγυπτο με 26⁽³⁴⁾.

6.8. Το χρονίζον ψηφιακό χάσμα ενδέχεται να οδηγήσει σε πιο σοβαρές ανισότητες και αποκλίσεις στην περιοχή της Μεσογείου. Ορισμένες χώρες δεν διαθέτουν τις αναγκαίες ψηφιακές υποδομές (κάλυψη ή πρόσβαση σε σταθερή ευρυζωνική σύνδεση), ή ορισμένες απομακρυσμένες και αγροτικές περιοχές ενδέχεται απλώς να μείνουν χωρίς κάλυψη ή δίκτυα 4G/5G. Μια ακόμη πηγή του χάσματος είναι η έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων στον πληθυσμό και ο ψηφιακός αναλφαριθμητισμός. Ειδικότερα, τα χαμηλά επίπεδα ψηφιακού γραμματισμού είναι συνηθέστερα στις χώρες του Νότου, ιδίως μεταξύ των γυναικών και των ηλικιωμένων⁽³⁵⁾.

⁽³¹⁾ Langendorf, M., «Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls» (Εφαρμογή του ευρωπαϊκού ψηφιακού θεματολογίου στις μεσογειακές χώρες εταίρους: ευκαιρίες και ελλείψεις), IEMed. Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽³²⁾ Sidlo, K., «Digital Transformation in the Southern Neighbourhood» (Ο ψηφιακός μετασχηματισμός στη νότια Γειτονία), EuroMeSCo Euromed Survey, 2021.

⁽³³⁾ Langendorf, M., «Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls» (Εφαρμογή του ευρωπαϊκού ψηφιακού θεματολογίου στις μεσογειακές χώρες εταίρους: ευκαιρίες και ελλείψεις), IEMed. Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽³⁴⁾ <https://freedomhouse.org/policy-recommendations/internet-freedom>

⁽³⁵⁾ Sidlo, K., «Digital Transformation in the Southern Neighbourhood» (Ο ψηφιακός μετασχηματισμός στη νότια Γειτονία), EuroMeSCo Euromed Survey, 2021.

6.9. Η ανάδυση γιγάντων της τεχνολογίας θέτει εμπόδια για τον θεμιτό ανταγωνισμό στις ψηφιακές αγορές. Η φοροδιαφυγή καθιστά τις αγορές άδικες για τις τοπικές αναδυόμενες ΜΜΕ, οι οποίες είναι σχεδόν απίθανο να επιβιώσουν. Συμβάλλει επίσης στη φυγή ταλέντων στον ψηφιακό τομέα. Ένας ακόμη κίνδυνος που συνδέεται με τους γίγαντες της τεχνολογίας είναι η ικανότητά τους να απορροφούν αναδυόμενους παράγοντες, γεγονός που δημιουργεί μονοπώλια και αποτρέπει τη δημιουργία ψηφιακών κόμβων στην Ευρώπη και την περιοχή της Μεσογείου. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη ρυθμιστικού πλαισίου, ακόμη και σε κενά της φορολογικής νομοθεσίας για τις πολυεθνικές εταιρείες, που επηρεάζουν δυσμενώς τον θεμιτό ανταγωνισμό.

6.10. Η έλλειψη σοβαρής εφαρμογής των συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και των συμβάσεων της ΔΟΕ σε ορισμένα κράτη της περιοχής της Μεσογείου λειτουργεί ως φραγμός στη δημιουργία ανεξάρτητων οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών –συμπεριλαμβανομένων ΜΚΟ, ανεξάρτητων συνδικαλιστικών οργανώσεων και ενώσεων εργοδοτών– και, ως εκ τούτου, θέτει σε κίνδυνο τη βιώσιμη ψηφιακή μετάβαση. Κατά συνέπεια, η ΕΟΚΕ τονίζει ρητά ότι οι συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι συμβάσεις της ΔΟΕ πρέπει να εφαρμόζονται με φιλόδοξο τρόπο σε όλα τα κράτη της περιοχής της Μεσογείου, ώστε η ψηφιακή μετάβαση να μπορεί να συμβάλει πραγματικά σε ευημερούσα οικολογική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

6.11. Επιπλέον, ο πόλεμος στην Ουκρανία συνιστά σοβαρή απειλή για τις χώρες σε ολόκληρη την περιοχή και θα μπορούσε να συνδέεται με υψηλότερους κινδύνους κυβερνοεπιθέσεων.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Έλεγχος της ανταγωνιστικότητας για την οικοδόμηση μιας ισχυρότερης και ανθεκτικότερης οικονομίας της ΕΕ»

(διερευνητική γνωμοδότηση)

(2023/C 100/11)

Εισηγητής: ο κ. **Christian ARDHE**

Συνεισηγητής: ο κ. **Giuseppe GUERINI**

Αίτηση γνωμοδότησης	Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 30.6.2022
Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	10.11.2022
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	54/1/2
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	150/4/11

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) θεωρεί ιδιαίτερα επίκαιρη την αίτηση της τσεχικής Προεδρίας για την κατάρτιση διερευνητικής γνωμοδότησης σχετικά με τον έλεγχο της ανταγωνιστικότητας. Δεδομένων των υφιστάμενων και των προβλεπόμενων μελλοντικών προκλήσεων, η ΕΟΚΕ θεωρεί υψίστης σημασίας να καταστεί η οικονομία της ΕΕ πιο ανταγωνιστική. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι η ενιαία αγορά και η κοινωνική οικονομία της αγοράς της ΕΕ αποτελούν τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματά της για την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας και ζητεί τη διενέργεια ελέγχου της ανταγωνιστικότητας με στόχο τη στήριξη των επιχειρήσεων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, καθώς και για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής.

1.2. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας αποτελεί μια προσέγγιση που διασφαλίζει ότι οι πτυχές της ανταγωνιστικότητας λαμβάνονται δεόντως υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων. Αυτό απαιτεί επαρκή γνώση των επιπτώσεων των πρωτοβουλιών στην ανταγωνιστικότητα, αλλά και μια νοοτροπία που να λαμβάνει υπόψη την ανταγωνιστικότητα κατά τη λήψη αποφάσεων.

1.3. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να αποτελεί βασικό στοιχείο μιας ισορροπημένης διαδικασίας λήψης αποφάσεων της ΕΕ και να εφαρμόζεται στο πλαίσιο κάθε διαδικασίας χάραξης πολιτικής και θέσπισης νομοθεσίας της ΕΕ. Θα πρέπει να καλύπτει τις νομοθετικές πρωτοβουλίες, το παράγωγο δίκαιο, τα δημοσιονομικά μέτρα, τις στρατηγικές και τα προγράμματα, καθώς και τις διεθνείς συμφωνίες. Θα πρέπει επίσης να ενσωματωθεί στη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, καθώς οι πολιτικές των κρατών μελών είναι καίριας σημασίας στο πλαίσιο αυτό.

1.4. Καθώς η αξιόπιστη εκτίμηση επιπτώσεων αποτελεί την πραγματική βάση για τον έλεγχο της ανταγωνιστικότητας, είναι κρίσιμης σημασίας να διασφαλιστεί ότι η εκτίμηση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα είναι υποχρεωτική και αποτελεσματική και επιβάλλεται πλήρως σε κάθε στάδιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Η ΕΟΚΕ εκτιμά τις τρέχουσες κατευθυντήριες γραμμές για τη βελτίωση της νομοθεσίας και τη σχετική εργαλειοθήκη, αλλά επισημαίνει ότι, όπως τονίζει η επιτροπή ρυθμιστικού ελέγχου, υπάρχει προφανής ανάγκη για βελτιώσεις, ιδίως όσον αφορά την εφαρμογή των εργαλείων.

1.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον αντίκτυπο στις επιχειρήσεις, στην απασχόληση, στις συνθήκες εργασίας σε διάφορα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων του κόστους συμμόρφωσης και άλλων άμεσων επιπτώσεων, των πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων στις αξιακές αλυσίδες και των επακόλουθων μακροοικονομικών επιπτώσεών τους. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στην ανταγωνιστικότητα πληθώρας επιχειρήσεων σε ό,τι αφορά τον τομέα, το μέγεθος και το επιχειρηματικό μοντέλο, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας.

1.6. Η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να καλυφθούν τόσο οι θετικές όσο και οι αρνητικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα, με στόχο όχι μόνο την αποφυγή απωλειών ανταγωνιστικότητας αλλά και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, με απόδοση ιδιαίτερης προσοχής στην ανταγωνιστικότητα όσον αφορά την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών της ΕΕ που είναι ανταγωνιστικά στην παγκόσμια αγορά. Ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη μεγάλη ποικιλομορφία των επιχειρήσεων, οι οποίες ενδέχεται να επηρεάζονται με διαφορετικούς τρόπους.

1.7. Ενώ ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας επικεντρώνεται κυρίως σε πρωτοβουλίες με πρωταρχικούς στόχους πέραν της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να καταρτίσει επίσης ένα ειδικό θεματολόγιο για την ανταγωνιστικότητα, με κύριο μακροπρόθεσμο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ.

1.8. Το θεματολόγιο για την ανταγωνιστικότητα θα πρέπει να αξιοποιεί την κοινωνική οικονομία της αγοράς της ΕΕ και να επικεντρώνεται σε βασικά ζητήματα όπως η ενιαία αγορά και το εξωτερικό εμπόριο, οι επενδύσεις και η πρόσβαση σε χρηματοδότηση, τα φορολογικά συστήματα, η έρευνα και η καινοτομία, οι δεξιότητες και οι αγορές εργασίας, όπως επίσης οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και η διττή μετάβαση, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο βιώσιμης χρηματοδότησης με την ανταγωνιστικότητα να συνάδει με τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους. Καθώς η ανταγωνιστικότητα συνδέεται επίσης με κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές και είναι ένα ζήτημα που αφορά όλους, οι εκπρόσωποι των κοινωνικών εταιρών και άλλοι παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην κατάρτιση του θεματολογίου, με τον κοινωνικό διάλογο να διαδραματίζει καίριο ρόλο, όπως περιγράφεται στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

2. Γενικό πλαίσιο

2.1. Η παρούσα γνωμοδότηση αποτελεί απάντηση στην αίτηση της τσεχικής Προεδρίας για την κατάρτιση διερευνητικής γνωμοδότησης της ΕΟΚΕ στον τομέα της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ και των ρυθμιστικών πτυχών της νομοθεσίας της ΕΕ για τις επιχειρήσεις της ΕΕ. Το θέμα της είναι «Έλεγχος της ανταγωνιστικότητας για την οικοδόμηση μιας ισχυρότερης και ανθεκτικότερης οικονομίας της ΕΕ». Η Προεδρία υπογραμμίζει την ανάγκη μείωσης της στρατηγικής εξάρτησης της ΕΕ και διασφάλισης μεγαλύτερης ανθεκτικότητας, του ανοίγματος προς τον έξω κόσμο και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της ΕΕ.

2.2. Η σουηδική κυβέρνηση επεσήμανε επίσης την ανταγωνιστικότητα ως ένα από τα στοιχεία της πολιτικής κατεύθυνσης της επικείμενης σουηδικής Προεδρίας της ΕΕ.

2.3. Η ΕΟΚΕ έχει ήδη ζητήσει έλεγχο της ανταγωνιστικότητας στη γνωμοδότησή της με θέμα «Προσαρμογή στον στόχο του 55 %»⁽¹⁾, στην οποία δηλώνει ότι «κατά τη μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη κοινωνία, πρέπει να εφαρμόσουμε ένα υπόδειγμα που θα οδηγήσει σε μια ακμάζουσα οικονομία. Εάν θέλουμε η ΕΕ να είναι πρωτοπόρος και να εμπνεύσει τον υπόλοιπο κόσμο, θα πρέπει να επιδιώξουμε να διαμορφώσουμε το πιο επιτυχημένο μοντέλο — ένα μοντέλο δίκαιο και βιώσιμο από οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής άποψης». Η ΕΟΚΕ δήλωσε επίσης ότι «όλες οι νομοθετικές προτάσεις που υποβάλλονται βάσει της Δέσμης μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 % θα πρέπει να υποβληθούν σε έλεγχο ανταγωνιστικότητας σύμφωνα με τις αρχές των ΣΒΑ, ώστε να γίνουν πλήρως κατανοητές οι επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις». Πρωτίτερα, η ΕΟΚΕ είχε ζητήσει να πραγματοποιηθεί δοκιμή ανταγωνιστικότητας στη γνωμοδότησή της με θέμα «Ένωση Κεφαλαιαγορών»⁽²⁾.

2.4. Η έκθεση της διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης (CoFoE) ζητεί επίσης οι νέες πρωτοβουλίες πολιτικής της ΕΕ να υποβληθούν σε «έλεγχο της ανταγωνιστικότητας» για την ανάλυση των επιπτώσεών τους στις επιχειρήσεις και στο επιχειρηματικό περιβάλλον τους (κόστος επιχειρηματικής δραστηριότητας, ικανότητα καινοτομίας, διεθνής ανταγωνιστικότητα, ισότιμοι όροι ανταγωνισμού κ.λπ.). Ο εν λόγω έλεγχος είναι σύμφωνος με τη συμφωνία του Παρισιού και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των φύλων, και δεν υπονομεύει την προστασία των ανθρωπίνων, κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων ούτε τα περιβαλλοντικά πρότυπα και τα πρότυπα προστασίας των καταναλωτών.

2.5. Προσφάτως, η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen δήλωσε στην ομιλία⁽³⁾ της ότι θα εισαχθεί ένας τυποποιημένος έλεγχος της ανταγωνιστικότητας στον κανονισμό.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: "Προσαρμογή στον στόχο του 55 %": υλοποίηση του στόχου της ΕΕ για το κλίμα με ορίζοντα το 2030 στην πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα» [COM(2021) 550 final] (ΕΕ C 275 της 18.7.2022, σ. 101).

⁽²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Ένωση Κεφαλαιαγορών για τα άτομα και τις επιχειρήσεις — Νέο σχέδιο δράσης» [COM(2020) 590 final] (ΕΕ C 155 της 30.4.2021, σ. 20).

⁽³⁾ Ομιλία της Προέδρου von der Leyen στην ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την προετοιμασία της συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 20-21 Οκτωβρίου 2022.

3. Κίνητρα και ανάγκη για έλεγχο της ανταγωνιστικότητας

3.1. Η ανταγωνιστικότητα ως σαφής στόχος περιλαμβάνεται στο θεματολόγιο της ΕΕ με διάφορες μορφές από τη στρατηγική της Λισαβόνας του 2000, ακολουθούμενη από τη στρατηγική «Ευρώπη 2020», τη βιομηχανική στρατηγική καθώς και σειρά εκδόσεων σχετικά με την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα και την ενιαία αγορά. Ωστόσο, με την πάροδο των ετών, ο διεθνής ανταγωνισμός καθίσταται όλο και πιο σφοδρός, και, δεδομένων των σημερινών και των προβλεπόμενων μελλοντικών προκλήσεων, είναι κρίσιμης σημασίας να δημιουργηθεί μια ανανεωμένη δυναμική ώστε η ΕΕ να καταστεί πιο ανταγωνιστική. Το NextGenerationEU αποτέλεσε την απάντηση της ΕΕ στην πανδημία COVID-19: ένα τεράστιο επενδυτικό πρόγραμμα που αποσκοπεί στην ενίσχυση της παγκόσμιας ανταγωνιστικής θέσης της οικονομίας της ΕΕ, με βάση πιο πράσινες και ψηφιακές επιχειρήσεις που υποστηρίζονται από αποδοτικότερες δημόσιες υπηρεσίες, ενισχυμένες υποδομές και μια δυναμική αγορά εργασίας.

3.2. Το μερίδιο της Ευρώπης στην παγκόσμια οικονομία μειώνεται εδώ και αρκετό χρονικό διάστημα. Εκτιμάται ότι, το 2050, η ΕΕ θα αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 10 % του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), και ότι, την επόμενη διετία, το 85 % της προβλεπόμενης αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ θα προέρχεται από χώρες εκτός της ΕΕ. Οι χαμηλές προοπτικές ανάπτυξης της Ευρώπης επιδεινώνουν τη σχετική οικονομική ύφεση. Αυτό σημαίνει ότι η φωνή της Ευρώπης στον κόσμο είναι λιγότερο υπολογίσιμη, ενώ αποδυναμώνονται ο ρόλος της ΕΕ παγκοσμίως και η επιρροή της στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας⁽⁴⁾.

3.3. Οι βραχυπρόθεσμες προοπτικές συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η οποία εξακολουθεί να επηρεάζει αρνητικά την οικονομία της ΕΕ, καθώς και με το γεγονός ότι η ΕΕ ανακάμπτει ακόμη από τις διάφορες επιπτώσεις της πανδημίας της νόσου COVID-19. Ο πόλεμος έχει ασκήσει πρόσθετες ανοδικές πιέσεις στις τιμές της ενέργειας και των ειδών διατροφής, οι οποίες τροφοδοτούν τις παγκόσμιες πληθωριστικές πιέσεις και διαβρώνουν την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών⁽⁵⁾. Ανταποκρινόμενη στα υψηλά ποσοστά πληθωρισμού, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αύξησε τα επιτόκια του ευρώ, ένα μέτρο παρόμοιο με εκείνα που έλαβε η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ. Επιπλέον, η αποδυνάμωση της παγκόσμιας ανάπτυξης μειώνει την εξωτερική ζήτηση. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της αντέδρασαν πολλαπλασιάζοντας τη στήριξη προς τις επιχειρήσεις με διάφορα προγράμματα για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητάς τους σε συνθήκες δυσμενών και εξαιρετικά ασταθών οικονομικών προοπτικών.

3.4. Εκτός από την πρωτοφανή κατάσταση που προκάλεσαν η πανδημία και ο πόλεμος, η Ευρώπη υπόκειται σε έναν ιστορικό διαρθρωτικό μετασχηματισμό, ο οποίος οφείλεται στις γεωπολιτικές εξελίξεις, τις δημογραφικές αλλαγές, την ψηφιοποίηση και τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη και κυκλική οικονομία. Αυτό αναδιαμορφώνει τις αγορές και επιταχύνει τον ανταγωνισμό όσον αφορά τους συντελεστές παραγωγής. Η επιτυχία του μετασχηματισμού εξαρτάται τελικά από το πόσο καλά λειτουργεί η συνολική οικονομία. Μόνο εάν η Ευρώπη αναδειχθεί σε παγκόσμιο ηγέτη στην καινοτομία και τη βιωσιμότητα, θα είναι σε θέση να ανταγωνιστεί με επιτυχία σε παγκόσμιο επίπεδο, προσφέροντας την αναγκαία ευημερία.

3.5. Πρέπει να ληφθεί υπόψη η διάκριση μεταξύ ανταγωνιστικότητας στην εσωτερική και στην παγκόσμια αγορά. Η πρώτη περιλαμβάνει τον ανταγωνισμό επί ίσους όρους, την εναρμόνιση των κανόνων και την άρση των εμποδίων⁽⁶⁾. Η δεύτερη συνεπάγεται ευνοϊκούς όρους και καλύτερα και πιο προσβάσιμα προϊόντα και υπηρεσίες σε ανταγωνισμό με ανταγωνιστές εκτός της ΕΕ. Μια εύρυθμη λειτουργούσα εσωτερική αγορά συμβάλλει επίσης στη βελτίωση των συνθηκών για την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα.

3.6. Είναι σημαντικό να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ των διαφόρων στόχων πολιτικής. Ωστόσο, θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη δημιουργία αμοιβαία επωφελών καταστάσεων, δεδομένου ότι οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις παρέχουν οφέλη για την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό τους, και ότι μια υγιής οικονομία και μια σταθερή κοινωνία αυξάνουν την ανθεκτικότητα και συμβάλλουν σε ένα ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον.

3.7. Είναι επίσης προφανές ότι η ΕΕ πρέπει να ενισχύσει τη διεθνή θέση και επιρροή της στο πλαίσιο της ψηφιακής και της πράσινης μετάβασης. Μια ισχυρότερη θέση στην ανάπτυξη και την υιοθέτηση των ψηφιακών τεχνολογιών δεν αφορά μόνο την οικονομική ανταγωνιστικότητα αλλά και την ασφάλεια και τον γεωπολιτικό ρόλο της ΕΕ. Αποτελεί επίσης προϋπόθεση ώστε η ΕΕ να αναδειχθεί σε παγκόσμιο φορέα καθορισμού προτύπων, για παράδειγμα όσον αφορά την αξιόπιστη τεχνητή νοημοσύνη (TN).

⁽⁴⁾ Achtung Europa, Ευρωπαϊκό Κέντρο Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (ECIPE) 2021.

⁽⁵⁾ Θερινές οικονομικές προβλέψεις του 2022.

⁽⁶⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Το κόστος της μη Ευρώπης — Τα οφέλη της ενιαίας αγοράς» (διερευνητική γνωμοδότηση) (ΕΕ C 443 της 22.11.2022, σ. 51).

3.8. Η ανάγκη για μεγαλύτερη παγκόσμια επιρροή ισχύει επίσης για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Αυτό απαιτεί τόσο σημαντική διπλωματική επιρροή όσο και ισχυρή ανταγωνιστικότητα όσον αφορά την οικονομική αποδοτικότητα, την καινοτομία, τις δεξιότητες και την προσφορά προϊόντων, τεχνολογιών και λύσεων χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών στις παγκόσμιες αγορές. Μια θετική εξέλιξη συνιστά το γεγονός ότι ορισμένες εταιρείες της ΕΕ ευθυγραμμίζουν ήδη τις επενδύσεις με περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς στόχους, όπως αποδεικνύεται από την ταχέως αυξανόμενη χρήση προϊόντων ΠΚΔ στις παγκόσμιες και ευρωπαϊκές χρηματοπιστωτικές αγορές. Η ΕΕ καταρτίζει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη βιώσιμη χρηματοδότηση, το οποίο πρέπει να παρέχει μεγαλύτερη διαφάνεια και χώρο σε προϊόντα ΠΚΔ και να συνάδει με τη συνολική βιωσιμότητα.

3.9. Δεδομένης της σημασίας που έχει μια ακμάζουσα οικονομία με ανταγωνιστικές επιχειρήσεις για τη δημιουργία ευημερίας και ευζωίας στην Ευρώπη, καθώς και για την εξεύρεση βιώσιμων λύσεων στα κλιματικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, είναι ζωτικής σημασίας να παρασχεθεί στις επιχειρήσεις της ΕΕ ένα ευνοϊκό περιβάλλον ώστε να καινοτομούν, να επενδύουν και να συναλλάσσονται. Καθώς πολλά στοιχεία του επιχειρηματικού περιβάλλοντος καθορίζονται από το πολιτικό, ρυθμιστικό και δημοσιονομικό πλαίσιο, οι φορείς χάραξης πολιτικής πρέπει να διασφαλίσουν ότι το πλαίσιο αυτό στηρίζει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και, κατά συνέπεια, την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό τους.

4. Στοιχεία του ελέγχου της ανταγωνιστικότητας

4.1. Καθώς δεν υπάρχει ενιαίος ή καθολικός ορισμός της ανταγωνιστικότητας, το περιεχόμενο του ελέγχου της ανταγωνιστικότητας εξαρτάται από το πεδίο εφαρμογής και την οπτική που θα υιοθετηθεί. Η αίτηση της τσεχικής Προεδρίας αναφέρεται ρητά στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων της ΕΕ, με στόχο την οικοδόμηση μιας ισχυρότερης και ανθεκτικότερης οικονομίας της ΕΕ.

4.2. Η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων μπορεί να περιγραφεί ως η ικανότητά τους να επιτυγχάνουν στην αγορά με επικερδή τρόπο, δημιουργώντας αξία για τις ίδιες και για την κοινωνία γενικότερα. Αυτό, με τη σειρά του, εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα συντελεστών παραγωγής (ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ενέργεια και πρώτες ύλες, κεφάλαιο, δεδομένα), το συνολικό κόστος παραγωγής, τη ζήτηση και τις αγορές των προϊόντων, καθώς και την ικανότητα των επιχειρήσεων να καινοτομούν και να δράττονται των ευκαιριών, ενισχύοντας παράλληλα το μοντέλο της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς της ΕΕ.

4.3. Η μοναδική κοινωνική οικονομία της αγοράς της ΕΕ, σε συνδυασμό με τη χρηστή μακροοικονομική διακυβέρνηση, την έρευνα και καινοτομία, τον κοινωνικό διάλογο, τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και τα ολοκληρωμένα συστήματα εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής προστασίας, ένα ενθουσιώδες εργατικό δυναμικό με σταθερές θέσεις εργασίας, μια ακμάζουσα κοινωνική οικονομία και βιώσιμους επενδυτές, αποτελούν ουσιαστικά πλεονεκτήματα που πρέπει να αξιοποιούνται, όταν καταβάλλονται προσπάθειες για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Δεδομένων των υφιστάμενων και των προβλεπόμενων μελλοντικών προκλήσεων, η ΕΟΚΕ ζητεί έλεγχο της ανταγωνιστικότητας για τη στήριξη των επιχειρήσεων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, καθώς και για την ενίσχυση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής.

4.4. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας αποτελεί μια προσέγγιση που διασφαλίζει ότι οι πτυχές της ανταγωνιστικότητας λαμβάνονται δεόντως υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων. Αυτό απαιτεί κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι πρωτοβουλίες θα επηρεάσουν την ανταγωνιστικότητα, αλλά και μια νοοτροπία που να λαμβάνει υπόψη την ανταγωνιστικότητα κατά τη λήψη αποφάσεων. Συνεπώς, ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας αποτελείται από δύο επίπεδα:

- το επίπεδο της εκτίμησης επιπτώσεων («τεχνικό» επίπεδο), το οποίο αφορά την αξιολόγηση των διαφόρων τρόπων με τους οποίους οι πρωτοβουλίες πολιτικής και οι ρυθμιστικές πρωτοβουλίες επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα·
- το επίπεδο της λήψης αποφάσεων (πολιτικό επίπεδο), που σημαίνει το να δίνεται η δέουσα προσοχή στην ανταγωνιστικότητα και να της αποδίδεται η κατάλληλη βαρύτητα κατά τη διαμόρφωση νέων πρωτοβουλιών, με βάση το μοντέλο της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς της ΕΕ.

4.5. Η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας να είναι όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένος, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις στις επιχειρήσεις και τις αλυσίδες εφοδιασμού, στην απασχόληση και στις συνθήκες εργασίας καθώς και τις επακόλουθες μακροοικονομικές επιπτώσεις τους. Ένας ισχυρός έλεγχος της ανταγωνιστικότητας για όλες τις νέες πρωτοβουλίες θα πρέπει να χρησιμεύσει ως μέτρο ελέγχου προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι προτάσεις στηρίζουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

5. Η εκτίμηση επιπτώσεων ως βάση για τον έλεγχο της ανταγωνιστικότητας

5.1. Ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να βασίζεται σε αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με τις επιπτώσεις των πρωτοβουλιών πολιτικής και των ρυθμιστικών πρωτοβουλιών σε διάφορα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων του κόστους συμμόρφωσης, της ευκολίας πρόσβασης στις αγορές και άλλων άμεσων επιπτώσεων για τις επιχειρήσεις. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στις αλυσίδες, όπως οι επιπτώσεις στη διαθεσιμότητα ενέργειας και πρώτων υλών. Ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει επίσης να καλύπτει τις επακόλουθες επιπτώσεις στην απασχόληση, τις επενδύσεις, την καινοτομία, την παραγωγικότητα, τις πιυχές ένδικων διαφορών, τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς, το εξωτερικό εμπόριο, το γενικότερο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο και τη βιώσιμη ανάπτυξη στο σύνολό της.

5.2. Οι τρέχουσες κατευθυντήριες γραμμές για τη βελτίωση της νομοθεσίας και η σχετική εργαλειοθήκη που έχουν καταρτιστεί στο πλαίσιο του θεματολογίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βελτίωση της νομοθεσίας απαιτούν ήδη οι πρωτοβουλίες που αναμένεται να έχουν σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές ή περιβαλλοντικές επιπτώσεις να συνοδεύονται από εκτιμήσεις επιπτώσεων. Η έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων πρέπει να περιλαμβάνει περιγραφή των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και την ανταγωνιστικότητα. Η ΕΟΚΕ ζητεί ολοκληρωμένη υποβολή εκθέσεων σχετικά με τις επιπτώσεις της ανταγωνιστικότητας στη μεγάλη ποικιλομορφία των επιχειρήσεων σε ό,τι αφορά τον τομέα, το μέγεθος και το επιχειρηματικό μοντέλο, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας.

5.3. Η ΕΟΚΕ εκτιμά το περιεχόμενο της τρέχουσας εργαλειοθήκης και επισημαίνει ότι, σε ένα έγγραφο εργασίας του ΟΟΣΑ, το εργαλείο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανταγωνιστικότητα αναφέρεται ως το πιο ολοκληρωμένο έγγραφο που υπάρχει για την εκτίμηση των κανονιστικών επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα⁽⁷⁾. Ωστόσο, υπάρχει επίσης προφανής ανάγκη για βελτιώσεις, ιδίως όσον αφορά την εφαρμογή και την επιβολή των εργαλείων.

5.4. Σύμφωνα με την επιτροπή ρυθμιστικού ελέγχου, η εκτίμηση επιπτώσεων συχνά δεν αναπτύσσεται σε ικανοποιητικό βαθμό, με ορισμένες σημαντικές επιπτώσεις να μην εκτιμώνται επαρκώς. Όπως περιγράφεται στην ετήσια έκθεση της για το 2021⁽⁸⁾, η επιτροπή ρυθμιστικού ελέγχου έχει επανειλημμένα ζητήσει περαιτέρω εκτίμηση των επιπτώσεων στους καταναλωτές, την ανταγωνιστικότητα, την καινοτομία, τα κράτη μέλη και τις ΜΜΕ. Επίσης, έχει ζητήσει συχνά περαιτέρω ποσοτικό προσδιορισμό, ιδίως των διοικητικών δαπανών και εξοικονομήσεων. Στην ετήσια έκθεσή της για το 2020⁽⁹⁾, η επιτροπή ρυθμιστικού ελέγχου αναφέρεται πολύ συχνά στην έλλειψη ανάλυσης της ανταγωνιστικότητας (συχνά συνδέεται με την ανεπαρκή ανάλυση του κόστους) και εκτίμησης των επιπτώσεων στις ΜΜΕ και των κοινωνικών επιπτώσεων.

5.5. Συνεπώς, η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη οι εκτιμήσεις επιπτώσεων να επικεντρωθούν περισσότερο στην ανταγωνιστικότητα, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι είναι ισορροπημένες. Η ΕΟΚΕ θεωρεί επίσης σημαντικό τα διάφορα μέρη της εργαλειοθήκης που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν την τομεακή ανταγωνιστικότητα, τις ΜΜΕ, την καινοτομία, τον ανταγωνισμό, την εσωτερική αγορά, το εμπόριο και τις επενδύσεις, να εξετάζονται με ολοκληρωμένο τρόπο.

5.6. Ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη μεγάλη ποικιλομορφία των επιχειρήσεων, οι οποίες ενδέχεται να επηρεάζονται με εντελώς διαφορετικούς τρόπους. Συνεπώς, η ΕΟΚΕ ζητεί κατάλληλη εκτίμηση των επιπτώσεων σε διάφορους επιχειρηματικούς τομείς και οικοσυστήματα, σε επιχειρήσεις διαφόρων μεγεθών (συμπεριλαμβανομένων των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων), σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διάφορα τμήματα των αλυσίδων αξιολογίας και σε διάφορες αγορές και γεωγραφικές περιοχές, καθώς και σε επιχειρήσεις με διάφορα επιχειρηματικά μοντέλα, συμπεριλαμβανομένων των κεφαλαιουχικών εταιρειών, των συνεταιρισμών και των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας.

5.7. Η ΕΟΚΕ ζητεί να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη διεθνή ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων της ΕΕ, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική από την άποψη της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ και των εξαγωγικών ευκαιριών.

5.8. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η εκτίμηση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα δεν θα πρέπει να περιορίζεται στις επιπτώσεις μιας επιμέρους, μεμονωμένης πρωτοβουλίας, αλλά θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη τη σωρευτική επιβάρυνση, ιδίως το κόστος συμμόρφωσης της νομοθεσίας ή άλλων μέτρων που επηρεάζουν τους ίδιους παράγοντες. Επιπλέον, η εκτίμηση θα πρέπει να καλύπτει τόσο τις βραχυπρόθεσμες όσο και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, μεταξύ άλλων σε διάφορα σενάρια ανάλυσης προοπτικών. Για την εξεύρεση της βέλτιστης επιλογής πολιτικής, είναι επίσης αναγκαίο να εκτιμώνται οι επιπτώσεις εναλλακτικών επιλογών στην ανταγωνιστικότητα και να εξηγούνται με κάθε λεπτομέρεια. Είναι επίσης σημαντικό η εκτίμηση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα να επικεντρώνεται περισσότερο σε ποσοτικά δεδομένα και να τα αναλύει διεξοδικά.

⁽⁷⁾ How do laws and regulations affect competitiveness [Πώς οι νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα], ΟΟΣΑ 2021.

⁽⁸⁾ Επιτροπή ρυθμιστικού ελέγχου, ετήσια έκθεση, 2021.

⁽⁹⁾ Επιτροπή ρυθμιστικού ελέγχου, ετήσια έκθεση, 2020.

5.9. Η ΕΟΚΕ ζητεί ισχυρή εκτίμηση και στοιχεία τόσο για τις θετικές όσο και για τις αρνητικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα. Ο σκοπός δεν θα πρέπει να είναι μόνο η αποφυγή απωλειών ανταγωνιστικότητας, αλλά και η επιδίωξη ενός πιο φιλόδοξου στόχου βελτίωσης της συνολικής ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής κοινωνικής οικονομίας της αγοράς, προκειμένου να ευνοηθεί η ισχυρή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

5.10. Η ΕΟΚΕ πιστεύει επίσης ότι είναι σημαντικό να υπάρχει μια συνολική θεώρηση της ανταγωνιστικότητας από την άποψη της βιωσιμότητας. Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα συνδέεται με την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, όχι μόνο ως παράγοντας κόστους, αλλά και επειδή οι καλές περιβαλλοντικές επιδόσεις είναι αναμενόμενες από πολλούς παράγοντες της αγοράς, συμπεριλαμβανομένων των πελατών, των επενδυτών και των χρηματοδοτών. Το ίδιο ισχύει και για την κοινωνική βιωσιμότητα, συμπεριλαμβανομένων του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας των φύλων και των εργασιακών δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να συμβιβαστούν διάφορες πτυχές, όπως η τεχνολογική πρόοδος, το κόστος και η κοινωνική αποδοχή, μεταξύ άλλων.

5.11. Καθώς η εκτίμηση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα αποτελεί την πραγματική βάση για τον έλεγχο της ανταγωνιστικότητας, η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να διασφαλιστεί ότι η εκτίμηση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα είναι υποχρεωτική και αποτελεσματική και ότι εφαρμόζεται και επιβάλλεται πλήρως. Θα πρέπει επίσης να επικαιροποιείται κατά τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας, εάν επέλθουν ουσιαστικές αλλαγές. Ταυτόχρονα, η ΕΟΚΕ τονίζει ότι απαιτούνται επαρκείς πόροι και οι κατάλληλες δεξιότητες για την ολοκλήρωση των εκτιμήσεων. Η ΕΟΚΕ συνιστά επίσης την τακτική συγκριτική αξιολόγηση των πρακτικών των ανταγωνιστικών χωρών.

5.12. Ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει επίσης να αξιοποιεί πλήρως άλλα υφιστάμενα εργαλεία, όπως οι έλεγχοι καταλληλότητας, το πρόγραμμα για τη βελτίωση της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του κανονιστικού πλαισίου (REFIT) και η πλατφόρμα «Fit for Future». Αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την εκτίμηση των σωρευτικών επιπτώσεων διαφόρων πρωτοβουλιών.

6. Ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας στο πλαίσιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων

6.1. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να αποτελεί βασικό στοιχείο μιας ισορροπημένης διαδικασίας λήψης αποφάσεων της ΕΕ και να εφαρμόζεται στο πλαίσιο κάθε διαδικασίας χάραξης πολιτικής και θέσπισης νομοθεσίας της ΕΕ, καλύπτοντας επίσης τις στρατηγικές και τα προγράμματα της ΕΕ, τις δημοσιονομικές και φορολογικές διατάξεις, το παράγωγο δίκαιο και τις διεθνείς συμφωνίες. Επιπλέον, θα πρέπει να εφαρμόζεται στη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, καθώς οι πολιτικές των κρατών μελών είναι κρίσιμες στο πλαίσιο αυτό.

6.2. Ενώ ο έλεγχος της ανταγωνιστικότητας επικεντρώνεται κυρίως σε πρωτοβουλίες με πρωταρχικούς στόχους διαφορετικούς από τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να καταρτίσει επίσης ένα ειδικό θεματολόγιο για την ανταγωνιστικότητα, με μακροπρόθεσμο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ.

6.3. Το θεματολόγιο για την ανταγωνιστικότητα θα πρέπει να επικεντρώνεται στις μακροπρόθεσμες προοπτικές και να δίνει προσοχή σε βασικά ζητήματα όπως η ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς, η μείωση των φραγμών στην αγορά, η ενίσχυση των επενδύσεων και της πρόσβασης σε χρηματοδότηση και χρηματοδοτικούς πόρους, συμπεριλαμβανομένων των επενδύσεων που προάγουν την ισότητα των φύλων, η διευκόλυνση του εξωτερικού εμπορίου και της εξωτερικής συνεργασίας, η προώθηση της καινοτομίας, των ταλέντων υψηλού επιπέδου και της ερευνητικής αριστείας, η ενίσχυση των δεξιοτήτων μέσω της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης και της διά βίου μάθησης, η ενίσχυση της συμπεριληπτικότητας των αγορών εργασίας και η βελτίωση των συνθηκών εργασίας, η επιτάχυνση των διαδικασιών αδειοδότησης, η μείωση του γραφειοκρατικού φόρτου και του κόστους συμμόρφωσης, καθώς και το να καταστούν τα φορολογικά συστήματα πιο ενθαρρυντικά. Θα πρέπει επίσης να ενδυναμώσει τα επιχειρηματικά μοντέλα που ευθυγραμμίζουν την ανταγωνιστικότητα με τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που υιοθετούν κριτήρια ΠΚΔ για τις επενδύσεις τους.

6.4. Η ενίσχυση των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και η προώθηση της ψηφιακής και της πράσινης μετάβασης θα πρέπει επίσης να αποτελούν ουσιώδη στοιχεία του θεματολογίου. Επιπλέον, θα πρέπει να δοθεί η δέουσα προσοχή στις ικανότητες των κρατών μελών, στις διαφορές και στην αναγκαία συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και στην εκτελεστικότητα των πρωτοβουλιών και στην τακτική παρακολούθηση της εφαρμογής και των αποτελεσμάτων του θεματολογίου. Η ΕΟΚΕ τονίζει επίσης τον καίριο ρόλο του κοινωνικού διαλόγου, όπως περιγράφεται στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

6.5. Όσον αφορά τα βραχυπρόθεσμα μέτρα, η ΕΟΚΕ εκτιμά την ταχεία προσαρμογή της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ στην πανδημία της νόσου COVID-19 και στον πόλεμο στην Ουκρανία, καθώς και στις οικονομικές επιπτώσεις τους ⁽¹⁰⁾. Η ευελιξία στην εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, μολονότι έχει έκτακτο και προσωρινό χαρακτήρα, έχει διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο για την επιβίωση των εταιρειών της ΕΕ σε πολύ δύσκολους καιρούς, διατηρώντας έτσι την ανταγωνιστικότητα που έχουν επιτύχει οι ευρωπαϊκές εταιρείες μέσω της καινοτομίας και της παραγωγικότητας.

6.6. Ο υγιής και θεμιτός ανταγωνισμός τόσο στο εσωτερικό όσο και έναντι των ξένων ανταγωνιστών είναι επίσης ύψιστης σημασίας. Η ΕΟΚΕ εκτιμά το εν εξελίξει έργο που επιδιώκει να καταστήσει αποδοτικότερους τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις στις υπηρεσίες υγείας και τις κοινωνικές υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος (ΥΓΟΣ), προκειμένου να βελτιωθούν η ποιότητα και η προσβασιμότητα των εν λόγω υπηρεσιών για τους πολίτες σε τοπικό επίπεδο ⁽¹¹⁾.

6.7. Επίσης, η ΕΟΚΕ επικροτεί γενικά την πρωτοβουλία της Επιτροπής σχετικά με έναν κανονισμό για τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την εσωτερική αγορά, καθώς αποσκοπεί στην αποφυγή στρεβλωτικών επιπτώσεων στη λειτουργία της ενιαίας αγοράς, διασφαλίζοντας έτσι ισότιμους όρους ανταγωνισμού έναντι των ξένων ανταγωνιστών ⁽¹²⁾.

6.8. Το θεματολόγιο για την ανταγωνιστικότητα θα είναι το επόμενο βήμα για την επίτευξη του βασικού στόχου της αίτησης της τσεχικής Προεδρίας, που είναι η οικοδόμηση μιας ισχυρότερης και ανθεκτικότερης οικονομίας της ΕΕ. Συνεπώς, θα συμβάλει στην ευημερία των πολιτών της ΕΕ, καθώς και στην επίτευξη μιας κλιματικά ουδέτερης και κυκλικής οικονομίας. Καθώς η ανταγωνιστικότητα είναι ένα ζήτημα που αφορά όλους, οι εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων και άλλοι παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να συμμετάσχουν ενεργά στην κατάρτιση του θεματολογίου.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽¹⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών — Μια πολιτική ανταγωνισμού κατάλληλη για νέες προκλήσεις» [COM(2021) 713 final] (ΕΕ C 323 της 26.8.2022, σ. 34).

⁽¹¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις που εφαρμόζονται στις υπηρεσίες υγείας και τις κοινωνικές υπηρεσίες — Οι ΥΓΟΣ σε ένα σενάριο μετά την πανδημία. Σκέψεις και προτάσεις σχετικά με την αξιολόγηση της Επιτροπής για την τροποποίηση της δέσμης νομοθετικών μέτρων του 2012» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 323 της 26.8.2022, σ. 8).

⁽¹²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την εσωτερική αγορά» [COM(2021) 223 final — 2021/0114 (COD)] (ΕΕ C 105 της 4.3.2022, σ. 87).

III

(Προπαρασκευαστικές πράξεις)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

574Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ,
14.12.2022 - 15.12.2022

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού 2021»

[COM(2022) 337 final]

(2023/C 100/12)

Εισηγητής: **Philip VON BROCKDORFF**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 27.10.2022
Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	10.11.2022
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	51/0/3
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	206/0/2

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

- 1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) ζητεί να συνεχιστεί ο διάλογος με την Επιτροπή σχετικά με τα περαιτέρω μέτρα που απαιτούνται για την ενίσχυση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς.
- 1.2. Η ΕΟΚΕ παροτρύνει τη ΓΔ Ανταγωνισμού να παρακολουθεί συνεχώς τα καθεστώτα που εγκρίνει η ίδια η Επιτροπή και δρομολογούν τα κράτη μέλη ως απάντηση στη νόσο COVID-19 και στον πόλεμο στην Ουκρανία, προκειμένου να αποφευχθεί η εκτροπή κονδυλίων προς εταιρείες που δεν είναι οικονομικά βιώσιμες.
- 1.3. Τούτου λεχθέντος, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να αξιοποιήσει τη μέγιστη δυνατή ευελιξία που προβλέπεται στο πλαίσιο των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, προκειμένου να δώσει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να θεσπίσουν καθεστώτα που παρέχουν αποτελεσματική ενίσχυση σε εταιρείες που επηρεάζονται από τον πόλεμο στην Ουκρανία.
- 1.4. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τις νέες κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής σχετικά με τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του κλίματος, της προστασίας του περιβάλλοντος και της ενέργειας και θεωρεί ότι αποτελούν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.
- 1.5. Η ΕΟΚΕ στηρίζει τις έρευνες σχετικά με αντιανταγωνιστικές πρακτικές τεχνολογικών κολοσσών· αυτό συνάδει με τη θέση που ενέκρινε η ΕΟΚΕ σχετικά με την πράξη για τις ψηφιακές αγορές.

1.6. Η ΕΟΚΕ ζητεί στενότερη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού (ΕΔΑ), με σκοπό την περαιτέρω επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού της ΕΕ κατά εταιρειών που εφαρμόζουν διασυννοριακές επιχειρηματικές πρακτικές που περιορίζουν τον ανταγωνισμό και είναι επιζήμιες για τους πελάτες.

1.7. Η ΕΟΚΕ ζητεί να διασφαλιστεί ο ανταγωνισμός επί ίσοις όροις σε ολόκληρο τον τομέα των αερομεταφορών. Ωστόσο, προειδοποιεί για τον κίνδυνο ανάπτυξης μιας αγοράς αερομεταφορών όπου θα μπορούσε εν καιρώ να κατέχει δεσπόζουσα θέση μικρός αριθμός αεροπορικών εταιρειών.

1.8. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει την πρόταση κανονισμού της Επιτροπής για τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την εσωτερική αγορά και χορηγούνται σε επιχειρήσεις εκτός ΕΕ που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ. Ωστόσο, καλεί την Επιτροπή να εστιάσει επίσης την προσοχή της στις επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την αγορά και σε άλλες αντιανταγωνιστικές πρακτικές που εφαρμόζουν τόσο οι κρατικές όσο και οι ιδιωτικές εταιρείες εκτός ΕΕ.

1.9. Η ΕΟΚΕ προειδοποιεί για τον κίνδυνο πιθανών αντιανταγωνιστικών συμφωνιών ή καταχρήσεων δεσπόζουσας θέσης στον κλάδο των αλυσίδων υπεραγορών και καταστημάτων τροφίμων, με αντίκτυπο στους καταναλωτές μέσω υψηλότερων τιμών και στους παραγωγούς μέσω χαμηλότερων τιμών προμήθειας.

1.10. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρόταση της Επιτροπής σχετικά με το νέο μέσο έκτακτης ανάγκης για την ενιαία αγορά, το οποίο συμπληρώνει άλλα νομοθετικά μέτρα της ΕΕ για τη διαχείριση κρίσεων.

1.11. Η ΕΟΚΕ ζητεί να ληφθούν περαιτέρω μέτρα για την ενίσχυση του ανταγωνισμού και της ενιαίας αγοράς σε μια περίοδο κατά την οποία οι οικονομίες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις που οφείλονται στις υψηλές τιμές της ενέργειας, στους περιορισμούς από την πλευρά της προσφοράς και στην οικονομική αβεβαιότητα.

1.12. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ακράδαντα ότι το θεματολόγιο της ΕΕ για μια πράσινη και ψηφιακή οικονομία με βάση μια κοινωνική οικονομία της αγοράς δεν θα πρέπει να αλλάξει εξαιτίας του πολέμου στην Ουκρανία.

1.13. Τέλος, η ΕΟΚΕ συνιστά τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων, όπως επιτρέπεται βάσει της νομοθεσίας της ΕΕ, για την αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων του πολέμου στην Ουκρανία, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ισότητα των φύλων και στην ευρύτερη διάσταση του φύλου, ιδίως στην περίπτωση των προσφύγων στα κράτη μέλη που συνορεύουν με την Ουκρανία.

2. Ιστορικό

2.1. Η έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού 2021 παρουσιάζει τις βασικές εξελίξεις πολιτικής και νομοθετικές πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν πέρυσι, καθώς και μια επιλογή μέτρων επιβολής. Το 2021, η Επιτροπή προέβη σε επανεξέταση των βασικών κανονισμών, κατευθυντήριων γραμμών και ανακοινώσεων για τον ανταγωνισμό, όπως ορίζεται στην ανακοίνωσή της με θέμα «Μια πολιτική ανταγωνισμού κατάλληλη για νέες προκλήσεις»⁽¹⁾, η οποία ορίζει τον ρόλο της πολιτικής ανταγωνισμού για την πορεία της Ευρώπης προς την ανάκαμψη, για την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση και για μια ανθεκτική ενιαία αγορά.

2.2. Η Επιτροπή εξέδωσε επίσης πρόταση νέου κανονισμού για την αντιμετώπιση των στρεβλώσεων στην αγορά που οφείλονται στις ξένες επιδοτήσεις που χορηγούνται από τρίτες χώρες σε εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ενιαία αγορά⁽²⁾, μετά τις προτάσεις του 2020 σχετικά με την πράξη για τις ψηφιακές αγορές και την πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, οι οποίες αποσκοπούν αμφότερες στην αντιμετώπιση ευρέος φάσματος ψηφιακών προκλήσεων⁽³⁾. Ειδικότερα, με την πράξη για τις ψηφιακές αγορές τέθηκαν σε εφαρμογή υποχρεώσεις που λειτουργούν ως ρυθμιστές της πρόσβασης για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές στην ενιαία αγορά.

2.3. Οι αντιμονοπωλιακοί κανόνες και οι κανόνες για τις συγκεντρώσεις, καθώς και η σχετική καθοδήγηση, επικαιροποιήθηκαν για την αντιμετώπιση των προκλήσεων. Αυτό περιλάμβανε την επανεξέταση των κανόνων για τις κάθετες συμφωνίες προμήθειας και τις συμφωνίες ορίζοντιας συνεργασίας· ειδικότερα, οι τελευταίες αποσκοπούν στο να διευκολύνουν τις εταιρείες να συνεργάζονται με τρόπους που ενισχύουν την οικονομική αποδοτικότητα. Επιπλέον, η Επιτροπή δημοσίευσε τα αποτελέσματα της αξιολόγησης της ανακοίνωσης για τον ορισμό της αγοράς, η οποία παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τον τρόπο επιβολής των κανόνων ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντος και τις γεωγραφικές αγορές.

⁽¹⁾ Μια πολιτική ανταγωνισμού κατάλληλη για νέες προκλήσεις, COM(2021) 713 final.

⁽²⁾ COM(2021) 223 final.

⁽³⁾ COM(2020) 842 final.

2.4. Η Επιτροπή επικαιροποίησε επίσης τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις και τη σχετική καθοδήγηση, προκειμένου να συμβάλει στην αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων συνθηκών και να στηρίξει την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάγκη ενίσχυσης της ανθεκτικότητας της ενιαίας αγοράς ενόψει της οικονομικής αβεβαιότητας. Αυτό το πράττει η Επιτροπή παρακολουθώντας τις εξελίξεις στην αγορά. Το προσωρινό πλαίσιο για τη λήψη μέτρων κρατικής ενίσχυσης θεσπίστηκε την κατάλληλη στιγμή και ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για την παροχή στήριξης σε εταιρείες σε ολόκληρη την ΕΕ. Οι εξελίξεις που οφείλονται στην επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας απαιτούν την περαιτέρω προσαρμογή της πολιτικής από πλευράς της Επιτροπής. Στο μεταξύ, η Επιτροπή θέσπισε επενδυτική στήριξη έως τα τέλη του 2022 και στήριξη της φερεγγυότητας έως τις 31 Δεκεμβρίου 2023, δίνοντας στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να μοχλεύσουν ιδιωτικά κεφάλαια και να τα διαθέσουν στις ΜΜΕ.

2.5. Εξίσου σημαντική ήταν η επανεξέταση των κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του κλίματος, της προστασίας του περιβάλλοντος και της απανθρακοποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Κατέστη αναγκαίο να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής αυτών των κατευθυντήριων γραμμών, ώστε να καλυφθούν νέες οικονομικές δραστηριότητες, όπως η καθαρή κινητικότητα και η απανθρακοποίηση της βιομηχανίας. Συνεπώς, οι αναθεωρημένες κατευθυντήριες γραμμές στηρίζουν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

2.6. Επιπλέον, η Επιτροπή αναθεώρησε τον κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορίες για τις κάθετες συμφωνίες και τις κατευθυντήριες γραμμές για τους κάθετους περιορισμούς. Ο στόχος ήταν η επικαιροποίηση προηγούμενων κανόνων που δεν θεωρήθηκαν κατάλληλοι για τον επιδιωκόμενο σκοπό, δεδομένων των εξελίξεων στην αγορά, όπως η αύξηση των διαδικτυακών πωλήσεων.

2.7. Το πεδίο εφαρμογής του γενικού κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορία διευρύνθηκε επίσης για τη διευκόλυνση των χρηματοδοτούμενων από την ΕΕ προγραμμάτων. Στην ουσία, αυτό συμβάλλει στον εξορθολογισμό των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις που ισχύουν για την εθνική χρηματοδότηση και σε σχέση με συγκεκριμένα προγράμματα της ΕΕ.

2.8. Επιπλέον, εκδόθηκαν αναθεωρημένες κατευθυντήριες γραμμές για τις ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα, ώστε να δοθεί στα κράτη μέλη η δυνατότητα να στηρίζουν τις μειονεκτούσες περιφέρειες, καθώς και τις περιφέρειες που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές προκλήσεις.

2.9. Μια σημαντική εξέλιξη ήταν η προσαρμογή της Επιτροπής στις τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες επιβολής της νομοθεσίας σε σχέση με τις προκλήσεις που οφείλονται στον ψηφιακό μετασχηματισμό. Η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα με τις οποίες η Επιτροπή μπορεί να αντιδράσει σε αντιανταγωνιστικές πρακτικές εταιρειών όπως οι Apple, Amazon και Facebook θεωρήθηκαν κρίσιμης σημασίας.

2.10. Στο ίδιο πνεύμα, η Επιτροπή προέβη σε αναδιοργάνωση προκειμένου να ασχοληθεί με τα σημαντικά έργα κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος (ΣΕΚΕΕ). Εξίσου σημαντική ήταν η σύσταση ειδικής ομάδας για τη στήριξη της εφαρμογής της πράξης για τις ψηφιακές αγορές.

2.11. Για την ενίσχυση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς, προβλέφθηκε προϋπολογισμός ύψους 4,2 δισεκατ. EUR για αυτό που είναι γνωστό ως «Πρόγραμμα για την ενιαία αγορά», το οποίο αποσκοπεί στην επιβολή της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ.

2.12. Η αποτελεσματική επιβολή των κανόνων ανταγωνισμού της ΕΕ και οι κανονιστικές μεταρρυθμίσεις είναι κρίσιμης σημασίας για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας της ΕΕ και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της ενιαίας αγοράς σε πολύ δύσκολους καιρούς.

2.13. Στο πλαίσιο αυτό, οι έρευνες σχετικά με παραβιάσεις της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας και καταχρηστικές πρακτικές μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών είναι ύψιστης σημασίας. Ο έλεγχος των συγκεντρώσεων από την Επιτροπή διασφαλίζει επίσης ότι η ενοποίηση πραγματοποιείται κατά τρόπο ο οποίος επιτρέπει τον ανταγωνισμό στις αγορές και αντιμετωπίζει τη δεσπόζουσα θέση στην αγορά. Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι οι αποφάσεις σχετικά με συγκεντρώσεις ανήλθαν σε 396 σε διάφορους τομείς.

2.14. Μια ακόμη σημαντική εξέλιξη ήταν η κατεύθυνση που δόθηκε σχετικά με τις ευρυζωνικές υποδομές που καλύπτουν τις ανάγκες για πολύ υψηλές ψηφιακές ταχύτητες, όπως ορίζεται στην ανακοίνωση για την κοινωνία των Gigabit της ΕΕ για το 2025 και στην ψηφιακή στρατηγική, καθώς και στους στόχους που αναφέρονται στην Ψηφιακή Πυξίδα 2030. Οι κρατικές ενισχύσεις στηρίζουν τις ευρυζωνικές υποδομές σε ολόκληρη την ΕΕ για την αντιμετώπιση καταστάσεων όπου οι ιδιωτικοί φορείς εκμετάλλευσης δεν έχουν κίνητρα ώστε να παρέχουν επαρκή ευρυζωνική κάλυψη.

2.15. Οι δραστηριότητες της Επιτροπής συνέβαλαν επίσης στην επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων, ιδίως όσον αφορά την απανθρακοποίηση των οικονομιών και τη σταδιακή αλλά σταθερή μετάβαση του τομέα των μεταφορών από τα ορυκτά σε εναλλακτικά καύσιμα. Η αποφυγή στρεβλώσεων του ανταγωνισμού είναι κρίσιμης σημασίας για τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και, επίσης στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή ενέκρινε ορισμένα μέτρα κρατικής ενίσχυσης που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της πράσινης μετάβασης της ΕΕ.

2.16. Εξίσου σημαντική ήταν η επιβολή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας και ο έλεγχος των συγκεντρώσεων στην αυτοκινητοβιομηχανία, που συμβάλλουν στην πράσινη μετάβαση. Αυτή η δράση της Επιτροπής περιλάμβανε την επιβολή προστίμων ύψους εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ.

2.17. Τεράστια σημασία έχει το γεγονός ότι ο ρόλος της Επιτροπής στην προώθηση της πολιτικής ανταγωνισμού σχετίζεται με τον τρόπο λειτουργίας του ανταγωνισμού για τους καταναλωτές σε ολόκληρη την ΕΕ. Όπως ορθά επισημαίνεται στην έκθεση, η κοινωνική οικονομία της αγοράς είναι ένας από τους πυλώνες της ΕΕ και η επιβολή των κανόνων ανταγωνισμού και η προστασία του ανταγωνισμού ανά πάσα στιγμή στηρίζουν την περαιτέρω ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς.

2.18. Το ίδιο σκεπτικό ισχύει και για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, όπου η Επιτροπή αντιμετώπισε πιθανές συμπράξεις στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών με την επιβολή υψηλών προστίμων σε ορισμένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

2.19. Εξίσου σημαντική ήταν η αντίδραση της Επιτροπής στις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της νόσου COVID-19, με την εφαρμογή της ευελιξίας που προβλέπεται στο πλαίσιο των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις μέσω του προσωρινού πλαισίου για τη λήψη μέτρων κρατικής ενίσχυσης. Αυτό έδωσε στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να θεσπίσουν καθεστώτα για επιχειρήσεις όπως οι εγγυήσεις δανείων. Η Επιτροπή ενέκρινε σειρά καθεστώτων ύψους δισεκατομμυρίων ευρώ βάσει του προσωρινού πλαισίου σε ορισμένους τομείς που επλήγησαν από τους περιορισμούς λόγω της νόσου COVID-19, συμπεριλαμβανομένου του τομέα των αερομεταφορών, για την κάλυψη των αναγκών σε ρευστότητα και κεφάλαια.

2.20. Ένας σημαντικός ρόλος που διαδραμάτισε η Επιτροπή ήταν η καθοδήγηση και η στήριξη που παρείχε για τη διευκόλυνση των σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που υπέβαλαν τα κράτη μέλη. Αυτό κατέστη αναγκαίο, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα σχέδια ήταν συμβατά με τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις.

2.20.1. Το 2021, η Επιτροπή συνέχισε να διασφαλίζει τη συνεπή εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, η Επιτροπή παρακολούθησε και συνέδραμε τα κράτη μέλη στις προσπάθειές τους να μεταφέρουν την οδηγία ΕΔΑ+ (*) στο εθνικό δίκαιο. Η εν λόγω οδηγία εξουσιοδοτεί τις αρχές ανταγωνισμού σε ολόκληρη την ΕΕ να επιβάλλουν αποτελεσματικότερα τους κανόνες ανταγωνισμού και να διασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς.

2.21. Τέλος, η Επιτροπή παρέμεινε ενεργή στην Επιτροπή Ανταγωνισμού του ΟΟΣΑ, στο Διεθνές Δίκτυο Ανταγωνισμού και στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ σημειώνει το εποικοδομητικό έργο που επιτέλεσε η Επιτροπή για τη συνέχιση της ενίσχυσης της ενιαίας αγοράς με την επιβολή των κανόνων ανταγωνισμού και την προστασία του ανταγωνισμού σε ολόκληρη την ΕΕ.

3.2. Η ΕΟΚΕ σημειώνει επίσης την αποτελεσματικότητα με την οποία αντέδρασε η Επιτροπή προκειμένου να μετριάσει τον αντίκτυπο των περιορισμών λόγω της νόσου COVID-19, θεσπίζοντας ένα προσωρινό πλαίσιο για τις κρατικές ενισχύσεις, ώστε να καταστήσει δυνατή την αναγκαία στήριξη των επιχειρήσεων από τα κράτη μέλη, με ταυτόχρονη διατήρηση της ακεραιότητας της ενιαίας αγοράς.

3.3. Ο ίδιος βαθμός αποτελεσματικότητας επιτεύχθηκε για την αντιμετώπιση της κρίσης που εκδηλώθηκε μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η ΕΟΚΕ είναι της άποψης ότι η ταχεία έγκριση του προσωρινού πλαισίου για τις κρατικές ενισχύσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης ήταν εξίσου κρίσιμη με τη δράση που αναλήφθηκε σε σχέση με τους περιορισμούς λόγω της νόσου COVID-19. Η ΕΟΚΕ παροτρύνει, ως εκ τούτου, την Επιτροπή να εφαρμόσει όλη την ευελιξία που προβλέπεται στο πλαίσιο των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, όταν τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν οικονομικούς κλυδωνισμούς.

3.4. Η ΕΟΚΕ σημειώνει επίσης το έργο που επιτέλεσε η Επιτροπή κατά την επανεξέταση βασικών κανονισμών, κατευθυντήριων γραμμών και ανακοινώσεων, προκειμένου να διασφαλίσει ότι παραμένουν κατάλληλα για τον επιδιωκόμενο σκοπό, ιδίως κατά την αναθεώρηση του κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορίες για τις κάθετες συμφωνίες, καθώς και των κατευθυντήριων γραμμών για τους κάθετους περιορισμούς.

3.5. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η έκδοση κανονισμού για τη διευκρίνιση του πεδίου εφαρμογής του γενικού κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορία και η δημοσίευση κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του κλίματος, της προστασίας του περιβάλλοντος και της ενέργειας αποτελούν σημαντικά βήματα για τη στήριξη των κύριων στόχων πολιτικής της ΕΕ. Η έκδοση αναθεωρημένης ανακοίνωσης για τα σημαντικά έργα κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος (ΣΕΚΕΕ) θεωρείται επίσης σημαντική.

(*) Οδηγία (ΕΕ) 2019/1 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για την παροχή αρμοδιοτήτων στις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ώστε να επιβάλλουν αποτελεσματικότερα τους κανόνες και για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 11 της 14.1.2019, σ. 3).

3.6. Η ΕΟΚΕ σημειώνει τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για τη θέσπιση της πράξης για τις ψηφιακές αγορές. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η εν λόγω νομοθετική πράξη αποτελεί τεράστιο βήμα προς την κατεύθυνση της επιβολής των κανόνων ανταγωνισμού και της προστασίας των πελατών κατά τη χρήση ψηφιακών υπηρεσιών.

3.7. Η ΕΟΚΕ σημειώνει επίσης ότι η πρόταση κανονισμού για τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την εσωτερική αγορά βρίσκεται στο στάδιο της έγκρισης. Σε διάφορες γνωμοδοτήσεις της, η ΕΟΚΕ έχει ταχθεί κατά της χορήγησης ξένων επιδοτήσεων που στρεβλώνουν την αγορά σε εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ· ο προτεινόμενος κανονισμός απονέμει στην Επιτροπή νέες εξουσίες ώστε να διερευνά τις εν λόγω ξένες επιδοτήσεις και να λαμβάνει επανορθωτικά μέτρα, όποτε αυτό κρίνεται αναγκαίο. Αυτό, κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, συνάδει με την αρχή του θεμιτού ανταγωνισμού υπό ισότιμους όρους.

3.8. Η ΕΟΚΕ σημειώνει τη δράση για την επιβολή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, καθώς και τη δράση που αναλήφθηκε για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων. Η εν λόγω δράση είναι αναγκαία για τη διατήρηση της ακεραιότητας της ενιαίας αγοράς και την προστασία των πολιτών της ΕΕ, ιδίως έναντι αποφάσεων που λαμβάνονται από τους κολοσούς της τεχνολογίας.

3.9. Η έγκριση από την Επιτροπή διαφόρων μέτρων κρατικής ενίσχυσης για τη στήριξη της πράσινης μετάβασης της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για τη στήριξη της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και της καθαρής κινητικότητας, προετοιμάζει το έδαφος για περαιτέρω θετική δράση στο μέλλον.

4. Ειδικές συστάσεις

4.1. Η ΕΟΚΕ ζητεί να συνεχιστεί ο διάλογος με την Επιτροπή σχετικά με τα περαιτέρω μέτρα που απαιτούνται για την ενίσχυση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ επισημαίνει την πρόσφατη γνωμοδότησή της στην οποία εντοπίζονται οι ελλείψεις στην ενιαία αγορά της ΕΕ.

4.2. Ενώ η ΕΟΚΕ έχει επιδοκιμάσει την ταχύτητα με την οποία η Επιτροπή αντέδρασε στους περιορισμούς λόγω της νόσου COVID-19 και, πιο πρόσφατα, στις οικονομικές επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία, ζητεί τη συνεχή παρακολούθηση των καθεστώτων που εγκρίνει η ίδια η Επιτροπή και δρομολογούν τα κράτη μέλη ως απάντηση στη νόσο COVID-19 και στον πόλεμο στην Ουκρανία, προκειμένου να αποφευχθεί η εκτροπή κονδυλίων προς εταιρείες που δεν είναι οικονομικά βιώσιμες. Ο βαθμός στήριξης που απαιτείται, καθώς και οι πιέσεις που δέχονται οι κυβερνήσεις σε ολόκληρη την ΕΕ για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων, είναι άνευ προηγουμένου και ενδέχεται να οδηγήσουν σε τέτοιες καταστάσεις.

4.3. Τούτου λεχθέντος, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να αξιοποιήσει τη μέγιστη δυνατή ευελιξία που προβλέπεται στο πλαίσιο των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις, προκειμένου να δώσει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να θεσπίσουν καθεστώτα που παρέχουν αποτελεσματική ενίσχυση σε εταιρείες και κοινότητες που πλήττονται από τον πόλεμο στην Ουκρανία. Ταυτόχρονα, η ΕΟΚΕ τονίζει ότι οι εν λόγω ενισχύσεις θα πρέπει να επιτρέπονται με ελάχιστες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.

4.4. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για τη στήριξη του πράσινου θεματολογίου της ΕΕ μέσω της πολιτικής ανταγωνισμού. Αυτό είναι ζωτικής σημασίας, και οι νέες κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής σχετικά με τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του κλίματος, της προστασίας του περιβάλλοντος και της ενέργειας αποτελούν ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Καθώς αυτοί οι τρεις τομείς είναι αλληλένδετοι, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι νέες κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν μια στέρεη βάση για την αποτελεσματική στήριξη της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.

4.5. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τις έρευνες που διενήργησε η Επιτροπή σχετικά με αντιανταγωνιστικές πρακτικές ορισμένων τεχνολογικών κολοσών και στηρίζει πλήρως τις εν λόγω έρευνες, καθώς είναι σύμφωνες με τη θέση που ενέκρινε η ΕΟΚΕ σχετικά με την πράξη για τις ψηφιακές αγορές, δεδομένης της σημασίας της για τη διασφάλιση του ανταγωνισμού στον τομέα των ψηφιακών υπηρεσιών και για την προστασία των πολιτών της ΕΕ από καταχρηστικές πρακτικές τεχνολογικών κολοσών. Αυτό αποδεικνύει ότι η Επιτροπή διαθέτει πλέον μεγαλύτερες δυνατότητες μόχλευσης όσον αφορά την επίτευξη του στόχου της για μετάβαση σε μια περισσότερο ρυθμισμένη ψηφιακή αγορά.

4.6. Η ΕΟΚΕ ζητεί στενότερη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού, με σκοπό την περαιτέρω επιβολή του δικαίου του ανταγωνισμού της ΕΕ κατά εταιρειών που εφαρμόζουν διασυννοριακές επιχειρηματικές πρακτικές που περιορίζουν τον ανταγωνισμό και είναι επιζήμιες για τους πελάτες. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι ο συντονισμός των ερευνών είναι ζωτικής σημασίας.

4.7. Η ΕΟΚΕ έχει επισημαίνει τη σημασία των αποφάσεων της Επιτροπής σχετικά με τον τομέα των αερομεταφορών, ιδίως κατά τη διάρκεια της πανδημίας, και ζητεί ισότιμους όρους ανταγωνισμού σε ολόκληρο τον τομέα. Ωστόσο, προειδοποιεί για τον κίνδυνο ανάπτυξης ενός τομέα και μιας αγοράς αερομεταφορών όπου θα μπορούσε εν καιρώ να κατέχει δεσπόζουσα θέση μικρός αριθμός αεροπορικών εταιρειών.

4.8. Η ΕΟΚΕ στηρίζει πλήρως τον προτεινόμενο κανονισμό της Επιτροπής σχετικά με τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την αγορά και χορηγούνται σε μη ενωσιακές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ. Αυτό έχει προφανείς στρεβλωτικές επιπτώσεις στον ανταγωνισμό και οι ξένες εταιρείες ενδέχεται επίσης να ωφελούνται από φορολογικά πλεονεκτήματα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία περαιτέρω στρεβλώσεων του ανταγωνισμού. Η ΕΟΚΕ καλεί επίσης την Επιτροπή να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για τις επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την αγορά και άλλες αντιαγωνιστικές πρακτικές εταιρειών (κρατικές ή ιδιωτικές) εκτός της ΕΕ. Αυτό θα συμβάλει επίσης στην επίτευξη των στόχων της ευρωπαϊκής βιομηχανικής στρατηγικής.

4.9. Η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι η Επιτροπή και οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού παρακολουθούν την κατάσταση των αλυσίδων εφοδιασμού με τρόφιμα στην Ευρώπη. Η ΕΟΚΕ προειδοποιεί για τον κίνδυνο πιθανών αντιαγωνιστικών συμφωνιών ή καταχρήσεων δεσπόζουσας θέσης, με αντίκτυπο στους καταναλωτές μέσω υψηλότερων τιμών. Η ΕΟΚΕ προειδοποιεί επίσης για τον κίνδυνο ο κλάδος των αλυσίδων υπεραγορών και καταστημάτων τροφίμων να αποκτήσουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά τροφίμων εις βάρος των καταναλωτών από την άποψη των υψηλότερων τιμών και εις βάρος των παραγωγών λόγω χαμηλότερων τιμών προμήθειας. Η ΕΟΚΕ γνωρίζει ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την εφαρμογή της οδηγίας για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, προκειμένου να αντιμετωπίσουν καταστάσεις όπου υπάρχουν ανισορροπίες στις επιμέρους επιχειρηματικές σχέσεις ⁽⁵⁾. Συνεπώς, η ΕΟΚΕ παροτρύνει την Επιτροπή να παρακολουθεί συνεχώς την αποτελεσματικότητα της ανάλυσης αγοράς και της δράσης που αναλαμβάνουν οι εθνικές αρχές.

4.10. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρόταση της Επιτροπής σχετικά με το νέο μέσο έκτακτης ανάγκης για την ενιαία αγορά, το οποίο συμπληρώνει άλλα νομοθετικά μέτρα της ΕΕ για τη διαχείριση κρίσεων, όπως ο μηχανισμός πολιτικής προστασίας της Ένωσης, καθώς και τους κανόνες της ΕΕ για συγκεκριμένους τομείς, αλυσίδες εφοδιασμού και προϊόντα όπως η υγεία, οι ημιαγωγοί και η επισιτιστική ασφάλεια, οι οποίοι προβλέπουν ήδη στοχευμένα μέτρα αντιμετώπισης κρίσεων. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, αυτό παρέχει ένα ισορροπημένο πλαίσιο διαχείρισης κρίσεων για τον εντοπισμό διαφόρων απειλών για την ενιαία αγορά και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της, με τη δημιουργία μιας αρχιτεκτονικής διαχείρισης κρίσεων, την πρόταση νέων μέτρων για την αντιμετώπιση αρνητικών επιπτώσεων στην ενιαία αγορά, καθώς και τη δυνατότητα λήψης έγκαιρων μέτρων σε μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

4.11. Η ΕΟΚΕ ζητεί να ληφθούν περαιτέρω μέτρα για την ενίσχυση του ανταγωνισμού και της ενιαίας αγοράς σε μια περίοδο κατά την οποία οι οικονομίες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις που οφείλονται στις υψηλές τιμές της ενέργειας, στους περιορισμούς από την πλευρά της προσφοράς και στην οικονομική αβεβαιότητα.

4.12. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ακράδαντα ότι το θεματολόγιο της ΕΕ για μια πράσινη και ψηφιακή οικονομία με βάση μια κοινωνική οικονομία της αγοράς δεν θα πρέπει να αλλάξει εξαιτίας της κρίσης που εκτυλίσσεται στην Ουκρανία. Οι αγορές που προσφέρουν ανταγωνιστικές και δίκαιες τιμές στους πολίτες της ΕΕ θα πρέπει να παραμείνουν ο στόχος της ΕΕ, μέσω της δράσης της Επιτροπής και των εθνικών αρχών σε ολόκληρη την ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σκόπιμο να γίνει αναφορά στην πρόσφατη πρόταση της Επιτροπής σχετικά με την από κοινού προμήθεια φυσικού αερίου ως προσωρινή αλλά αποτελεσματική λύση για τη σταθεροποίηση των τιμών της ενέργειας.

4.13. Το τελευταίο σημείο αφορά τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων, όπως επιτρέπεται βάσει των κανόνων της ΕΕ, για τη στήριξη μέτρων για την αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων του πολέμου στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης της προσφυγικής κρίσης που πλήττει τα κράτη μέλη που συννορεύουν με την Ουκρανία, καθώς και την ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην ισοτιμία των φύλων και στην ευρύτερη διάσταση του φύλου.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽⁵⁾ Η οδηγία τροποποιήθηκε από την οδηγία (ΕΕ) 2019/2161 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2019, για την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, και των οδηγιών 98/6/ΕΚ, 2005/29/ΕΚ και 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την καλύτερη επιβολή και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών (ΕΕ L 328 της 18.12.2019, σ. 7).

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Νέο ευρωπαϊκό θεματολόγιο καινοτομίας»

[COM(2022) 332 final]

(2023/C 100/13)

Εισηγητής: ο κ. **Maurizio MENSİ**

Συνεισηγητής: ο κ. **Christophe LEFÈVRE**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 27.10.2022
Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	10.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	177/0/0

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) χαιρετίζει το ευρωπαϊκό θεματολόγιο καινοτομίας που προτείνει η Επιτροπή, συμπεριζόμενη ιδίως τον διττό στόχο για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης σε συνδυασμό με την υγεία και την ευημερία των πολιτών της.

1.2. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την έμφαση της Επιτροπής στην απαιτούμενη κάλυψη των υφιστάμενων κενών όσον αφορά τις επεκτεινόμενες επιχειρήσεις (scale-up) και τις επιχειρήσεις υπερπρωηγμένης τεχνολογίας (deep tech) που είναι επί του παρόντος καταγεγραμμένες στην ΕΕ, σε σύγκριση με τρίτες χώρες στις οποίες οι αναπτυσσόμενες εταιρείες τεχνολογίας είναι πιο διαδεδομένες. Η ΕΟΚΕ προτείνει στην Επιτροπή να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στον ρόλο, ειδικότερα, των επιχειρήσεων, των ΜΜΕ και των νεοφυών επιχειρήσεων, καθώς και των δικτύων καινοτομίας που καθοδηγεί με δική της πρωτοβουλία για την επίτευξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης.

1.3. Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει τη δομή της πρότασης, η οποία διαρθρώνεται γύρω από πέντε εμβληματικές πρωτοβουλίες. Κρίνει επίσης αναγκαίο να προβλεφθούν εργαλεία για την επαλήθευση και την παρακολούθηση των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων.

1.4. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την πρόταση όσον αφορά τη σύσταση συμβουλευτικής ομάδας για την εκπόνηση κανονισμών φιλικών προς την καινοτομία στο πλαίσιο των δημόσιων υπηρεσιών, στον τομέα των δημόσιων υπηρεσιών και προτείνει να συμμετέχει σε αυτήν την ομάδα ένας εκπρόσωπος της ΕΟΚΕ ως πλήρες μέλος της.

1.5. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της χρηματοδότησης υποδομών πειραματισμού και δοκιμών προκειμένου να βοηθηθούν οι νεοφυείς επιχειρήσεις και να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ εργαστηρίων και εμπορικών εφαρμογών. Εν προκειμένω, εκφράζει την ικανοποίησή της για την καθιέρωση της νέας έννοιας των «υποδομών δοκιμών και πειραματισμού» στο σχέδιο αναθεώρησης του γενικού κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορία για τις κρατικές ενισχύσεις (ΓΚΑΚ).

1.6. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την πρωτοβουλία σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνει να προβλεφθεί η συμμετοχή τουλάχιστον μίας νεοφυούς επιχείρησης μεταξύ των προσφορών για καινοτόμες δημόσιες συμβάσεις.

1.7. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της ύπαρξης ενός υγιούς καθεστώτος διανοητικής ιδιοκτησίας που θα εφαρμόζεται στις εφευρέσεις των νεοφυών επιχειρήσεων, με στόχο να προαχθεί η συνεχής ανάπτυξη της έρευνας.

1.8. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να ενθαρρύνει τη διαπεριφερειακή διάσταση των επενδύσεων, με την από κοινού συμμετοχή λιγότερο και περισσότερων καινοτόμων περιφερειών.

1.9. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η δημόσια στήριξη θα πρέπει επίσης να ωφελεί τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα εργαστήρια καινοτομίας. Επ' αυτού, προτείνει στην Επιτροπή να χρησιμοποιήσει δοκιμαστικά ορισμένα ερευνητικά κέντρα και πανεπιστημιακά ιδρύματα με σκοπό την επιδίωξη καινοτόμων στόχων.

1.10. Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει επίσης τη στήριξη της Επιτροπής προς τα κράτη μέλη για την ανάπτυξη διασυνοριακών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Ως εκ τούτου, προτείνει, αφενός, να χρηματοδοτηθούν τόσο οι ερευνητικές δραστηριότητες όσο και η επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητών και, αφετέρου, να προβλεφθεί η δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης εκ μέρους των φορέων καινοτομίας των αποτελεσμάτων ερευνών που επωφελούνται από δημόσια στήριξη, ενδεχομένως μέσω της πλατφόρμας «Innospace».

1.11. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την έκδοση εγγράφου καθοδήγησης που έχει ως στόχο να βοηθηθούν οι ενδιαφερόμενες αρχές για την επιλογή του καταλληλότερου ευρωπαϊκού στρατηγικού προγράμματος και τονίζει τη σημασία της οριζόντιας εφαρμογής των στρατηγικών προγραμμάτων.

1.12. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την ιδέα να εξεταστεί η δυνατότητα ευνοϊκότερης φορολογικής μεταχείρισης όσον αφορά τα δικαιώματα προαίρεσης μετοχών και φορολογικού καθεστώτος για τα ταλαντούχα άτομα που μετακινούνται διασυνοριακά. Καλεί την Επιτροπή να συντονίσει τις εθνικές πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην καλλιέργεια ταλάντων.

1.13. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρόθεση της Επιτροπής, αφενός, να αναπτύξει πιο αξιόπιστα και συγκρίσιμα σύνολα βάσεων δεδομένων και κοινή ταξινόμια δεδομένων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαμόρφωση πολιτικών σε όλα τα επίπεδα και, αφετέρου, να διαδώσει τις βέλτιστες πρακτικές με διαρθρωμένο τρόπο μέσω του φόρουμ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Καινοτομίας.

1.14. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την πρόθεση της Επιτροπής να προωθήσει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και να δημοσιεύσει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο χρήσης τους από τις κυβερνήσεις, με στόχο την αντιμετώπιση του ρυθμιστικού κατακερματισμού μεταξύ των κρατών μελών.

2. Γενικό πλαίσιο

2.1. Το νέο ευρωπαϊκό θεματολόγιο καινοτομίας έχει ως στόχο να θέσει την Ευρώπη στην πρώτη γραμμή του νέου κύματος καινοτομίας στον τομέα της υπερπροηγμένης τεχνολογίας και των νεοφυών επιχειρήσεων, μέσω των ακόλουθων πρωτοβουλιών:

- βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση για τις ευρωπαϊκές νεοφυείς και επεκτεινόμενες επιχειρήσεις,
- βελτίωση των συνθηκών προκειμένου να δοθεί στους φορείς καινοτομίας η δυνατότητα να δοκιμάζουν νέες ιδέες μέσω ρυθμιστικών δοκιμαστηρίων,
- συμβολή στη δημιουργία «περιφερειακών κέντρων καινοτομίας», ακόμη και στις υστερούσες περιφέρειες,
- προσέλκυση και διατήρηση ταλαντούχων ατόμων στην Ευρώπη,
- βελτίωση του πλαισίου πολιτικής μέσω αποσαφήνισης της ορολογίας, των δεικτών και των συνόλων δεδομένων, καθώς και μέσω στήριξης της πολιτικής των κρατών μελών.

2.2. Το νέο ευρωπαϊκό θεματολόγιο καινοτομίας περιλαμβάνει 25 ειδικές δράσεις που ομαδοποιούνται σε πέντε εμβληματικές πρωτοβουλίες:

- η χρηματοδότηση των επεκτεινόμενων επιχειρήσεων θα τονώσει τις επενδύσεις από θεσμικούς και άλλους ιδιώτες επενδυτές,
- η προώθηση της καινοτομίας μέσω χώρων πειραματισμού και δημόσιων συμβάσεων θα διευκολύνει την καινοτομία,
- η επιτάχυνση και η ενίσχυση της καινοτομίας στα ευρωπαϊκά οικοσυστήματα σε ολόκληρη την ΕΕ μέσω της αντιμετώπισης του χάσματος μεταξύ χωρών και περιφερειών θα στηρίξει τη δημιουργία και τη διασύνδεση περιφερειακών κέντρων καινοτομίας και θα βοηθήσει τα κράτη μέλη να διαθέσουν τουλάχιστον 10 δισεκατ. ευρώ στην περιφερειακή καινοτομία που συνδέεται με τις προτεραιότητες της ΕΕ,
- η προώθηση, η προσέλκυση και η διατήρηση ταλάντων στον τομέα της υπερπροηγμένης τεχνολογίας θα διασφαλίσει την ανάπτυξη και τη ροή απαραίτητων ταλάντων στον τομέα της υπερπροηγμένης τεχνολογίας εντός της ΕΕ,
- η βελτίωση των εργαλείων χάραξης πολιτικής θα είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη και τη χρήση αξιόπιστων και συγκρίσιμων συνόλων δεδομένων και κοινών ορισμών (νεοφυείς επιχειρήσεις, επεκτεινόμενες επιχειρήσεις) που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαμόρφωση πολιτικών σε όλα τα επίπεδα ανά την ΕΕ.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) χαιρετίζει το ευρωπαϊκό θεματολόγιο καινοτομίας που εκπόνησε η Επιτροπή και, ειδικότερα, τον διττό στόχο της προώθησης, αφενός, της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης και, αφετέρου, της ευημερίας των Ευρωπαίων πολιτών.

3.2. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι το σχέδιο της Επιτροπής βασίζεται στον γενικό στόχο γεφύρωσης του επίμονου χάσματος καινοτομίας μεταξύ των κρατών μελών και εντός των ευρωπαϊκών περιφερειών, το οποίο θα μπορούσε να παρεμποδίσει την κοινωνική και οικονομική συνοχή.

3.3. Η ΕΟΚΕ είναι της γνώμης ότι το ψηφιακό μέρισμα θα πρέπει να είναι διαθέσιμο σε όλους τους Ευρωπαίους πολίτες ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας τους. Η ψηφιακή επανάσταση αναμένεται να καλύψει τα επίμονα κενά, τα οποία ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης και επιτάχθηκαν σε ορισμένα κράτη μέλη που προσχώρησαν στην ΕΕ μετά την πτώση του Σιδηρού Παραπετάσματος.

3.4. Το στοιχείο αυτό αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία επί του παρόντος, δεδομένου ότι το σύνολο των κρατών μελών και των περιφερειών της ΕΕ πρέπει να διαθέτουν ανεξαρτησία έναντι τρίτων χωρών οι οποίες, όπως καταδεικνύει ο πόλεμος στην Ουκρανία, η συνεχιζόμενη ενεργειακή κρίση και η έλλειψη μικροκυκλωμάτων, δεν είναι πάντοτε αξιόπιστες και, εν πάση περιπτώσει, δεν ευθυγραμμίζονται με τις θεμελιώδεις ευρωπαϊκές αξίες.

3.5. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την έμφαση της Επιτροπής στην απαιτούμενη κάλυψη των υφιστάμενων κενών όσον αφορά τις επεκτεινόμενες επιχειρήσεις (scale-up) και τις επιχειρήσεις υπερπροηγμένης τεχνολογίας (deep tech), σε σύγκριση με τρίτες χώρες στις οποίες οι αναπτυσσόμενες εταιρείες τεχνολογίας είναι πιο διαδεδομένες. Προτείνει επίσης να δώσει η Επιτροπή μεγαλύτερη έμφαση στον ρόλο των επιχειρήσεων, των ΜΜΕ, των νεοφυών επιχειρήσεων και των δικτύων καινοτομίας που καθοδηγεί με δική της πρωτοβουλία για την επίτευξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης, προωθώντας την ανταγωνιστικότητά τους⁽¹⁾. Είναι επιπλέον σημαντικό να προαχθούν πρωτοβουλίες που ευνοούν τη μετατροπή των παραδοσιακών επιχειρήσεων σε καινοτόμες.

3.6. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, μια βαθύτερη και πιο ομοιόμορφη ψηφιοποίηση θα μπορούσε να ενεργοποιήσει έναν ενάρετο κύκλο με τη βελτίωση της ευημερίας των πολιτών, την επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας, την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Ένωση και τη μείωση της βιομηχανικής και οικονομικής εξάρτησης από τρίτες χώρες που δεν συμμερίζονται τις ίδιες αξίες.

3.7. Για όλους τους λόγους που προαναφέρθηκαν, η ΕΟΚΕ επικροτεί και υποστηρίζει πλήρως την πρωτοβουλία της Επιτροπής όσον αφορά το περιεχόμενο.

3.8. Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει επίσης τη δομή της πρωτοβουλίας, η οποία διαρθρώνεται γύρω από πέντε εμβληματικές πρωτοβουλίες. Επισημαίνεται ότι είναι σκόπιμο να προβλεφθούν εργαλεία για τη συνεχή επαλήθευση και παρακολούθηση των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων, ενόψει του σχεδιασμού των αναγκαίων διορθωτικών παρεμβάσεων και βελτιώσεων, κατά περίπτωση.

3.9. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την πρόταση όσον αφορά τη σύσταση συμβουλευτικής ομάδας για την εκπόνηση κανονισμών φιλικών προς την καινοτομία στο πλαίσιο των δημόσιων υπηρεσιών, στον τομέα των δημόσιων υπηρεσιών και συνιστά να συμμετέχει σε αυτήν την ομάδα ένας εκπρόσωπος της ΕΟΚΕ ως πλήρες μέλος της.

4. Εμβληματική πρωτοβουλία για τη χρηματοδότηση επεκτεινόμενων επιχειρήσεων υπερπροηγμένης τεχνολογίας

4.1. Η ΕΟΚΕ επικροτεί ανεπιφύλακτα όλα τα μέτρα που προτείνονται για τη μείωση του κόστους του νέου μετοχικού κεφαλαίου σε ολόκληρη την ΕΕ. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η δυνατότητα χρήσης των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας ως πρόσθετης ασφάλειας και η πρόταση νέας Πράξης για την εισαγωγή στο χρηματιστήριο που θα απλουστεύσει και θα διευκολύνει τόσο τις αρχικές όσο και τις διαρκείς απαιτήσεις που αφορούν την εισαγωγή στο χρηματιστήριο για ορισμένους τύπους εταιρειών, προκειμένου να μειωθεί το κόστος και να αυξηθεί η ασφάλεια δικαίου για τους εκδότες, με παράλληλη διασφάλιση της προστασίας των επενδυτών και της ακεραιότητα της αγοράς.

4.2. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η Ευρώπη χρειάζεται ένα καθεστώς διανοητικής ιδιοκτησίας που να εξισορροπεί δεόντως την ανοικτή επιστήμη και τη διανοητική ιδιοκτησία. Εν προκειμένω, πολλές νεοφυείς επιχειρήσεις κατέχουν (ή χρησιμοποιούν) βασικά πρότυπα, δηλαδή τυποποιημένα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ουσιώδους σημασίας (SEP). Θα ήταν σκόπιμο να αποφευχθεί η επιβολή υποχρεώσεων εκ του νόμου, τουλάχιστον στις ΜΜΕ, όσον αφορά τη διενέργεια ελέγχων ουσιώδους σημασίας επί συνόλων βασικών προτύπων (δηλαδή SEP) για τα οποία προτίθενται να αποκτήσουν άδεια εκμετάλλευσης. Μια τέτοια υποχρέωση ενδέχεται να αποβεί επιζήμια για την καινοτομία διότι μπορεί να παρατείνει τις διαπραγματεύσεις προκαλώντας διαφορές σε ένα στάδιο κατά το οποίο οι προοπτικές εσόδων από δραστηριότητες αδειοδότησης είναι ακόμη αβέβαιες.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Κόμβοι ψηφιακής καινοτομίας και μικρομεσαίες επιχειρήσεις» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 75 της 28.2.2023, σ. 82).

4.3. Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει την έμφαση στις γυναίκες και στη συλλογή δεδομένων σχετικά με τις γυναίκες και τις υποεκπροσωπούμενες ομάδες, με στόχο τη χάραξη στοχευμένων πολιτικών για τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων και άλλων διαφορών που επηρεάζουν επίσης τις νεοφυείς επιχειρήσεις. Η προώθηση της απασχόλησης των γυναικών στον τομέα της καινοτομίας είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας, ενώ η καθιέρωση ενός δείκτη για τη διάσταση του φύλου και τις υποεκπροσωπούμενες ομάδες αποτελεί χρήσιμο γνωστικό εργαλείο για την αντιμετώπιση του εν λόγω ζητήματος.

4.4. Η ΕΟΚΕ εφιστά την προσοχή στη σημασία που έχει η ανάληψη καινοτομιών επίσης εκ μέρους των ΜΜΕ και των επιχειρήσεων μεσαίας κεφαλαιοποίησης («MidCaps») για την επίτευξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης· ως εκ τούτου, θα ήταν σκόπιμο να συμπεριληφθούν στο θεματολόγιο μέτρα που μπορούν να τις βοηθήσουν προς τον σκοπό αυτόν και να προωθήσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Γενικότερα, είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα οικοσύστημα που θα παρέχει και στις παραδοσιακές επιχειρήσεις τη δυνατότητα να εξελιχθούν επίσης σε καινοτόμες.

4.5. Δεδομένου ότι, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, τα τραπεζικά προϊόντα αποτελούν την κύρια πηγή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία των εγγυήσεων που χρηματοδοτούνται από δημόσια κεφάλαια και καλεί την Επιτροπή να εξετάσει το ενδεχόμενο να επαναλάβει σε αυτόν τον τομέα όσα προβλέπονται ήδη στα προσωρινά πλαίσια για την πανδημία COVID-19 και τον πόλεμο στην Ουκρανία. Σε αυτό το πλαίσιο, οι κρατικές εγγυήσεις ενδέχεται να προσελκύσουν μακροπρόθεσμους και λιγότερο πρόθυμους να αναλάβουν κινδύνους επενδυτές (όπως συνταξιοδοτικά ταμεία και κρατικά επενδυτικά ταμεία), η χρηματοδότηση των οποίων υποχρησιμοποιείται στην Ευρώπη.

4.6. Κατά την υλοποίηση αυτής της εμβληματικής πρωτοβουλίας, η ΕΟΚΕ παροτρύνει την Επιτροπή να δώσει προτεραιότητα στα διασυννοριακά ερευνητικά εργαστήρια και στις νεοφυείς επιχειρήσεις-τεχνολογικούς διαφόρων πανεπιστημίων. Η ευρεία συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων μπορεί πράγματι να προωθήσει την καινοτομία με πρακτικές εφαρμογές, στο πλαίσιο μιας προσέγγισης από τη βάση προς την κορυφή η οποία φαίνεται καταλληλότερη για την τόνωση της δημιουργικότητας.

4.7. Η ΕΟΚΕ προτρέπει επίσης την Επιτροπή να επικεντρώσει τη στήριξη της ΕΕ σε μεμονωμένους τομείς (π.χ. στον τομέα των μικροκυκλωμάτων, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.λπ.), με στόχο να προαχθεί η εφαρμοσμένη έρευνα εκεί όπου είναι πραγματικά αναγκαία για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της ΕΕ.

4.8. Εκτός από τη μείωση του κόστους του μετοχικού κεφαλαίου και την εναρμόνιση των φορολογικών συστημάτων, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να εξετάσει το ενδεχόμενο θέσπισης ειδικής χρηματοδότησης της ΕΕ για τις επεκτεινόμενες επιχειρήσεις, με στόχο να υποστηριχθεί η ανάπτυξη ορισμένων στρατηγικών νεοφυών επιχειρήσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο υπάρχει επίσης περίπτωση να καταστούν λιγότερο ελκυστικές οι λεγόμενες «φονικές εξαγορές» ή η μεταφορά τους στο εξωτερικό, δεδομένου ότι οι ιδρυτές επιχειρήσεων θα μπορούσαν να στηρίξουν την ανάπτυξη των επιχειρήσεών τους αποφεύγοντας την πώληση ή τη μετεγκατάστασή τους.

4.9. Η ΕΟΚΕ παρακινεί την Επιτροπή να διερευνήσει τη δυνατότητα δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής ψηφιακής αγοράς για τις νεοφυείς επιχειρήσεις, προκειμένου να είναι σε θέση να αλληλεπιδρούν με δυνητικούς επενδυτές από ολόκληρη την ΕΕ. Μια τέτοια είδους αγορά θα μπορούσε να υπερνικήσει τις δυσκολίες με τις οποίες ενδέχεται να βρεθούν αντιμέτωπες οι νεοφυείς επιχειρήσεις, ιδίως σε μικρότερα κράτη μέλη, όσον αφορά την εξεύρεση τοπικών επενδυτών και την απόκτηση έγκαιρης πρόσβασης σε σημαντικά ταμειακά διαθέσιμα.

4.10. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία των τεχνολογικών υποδομών για την επέκταση των τεχνολογιών των νεοφυών επιχειρήσεων υπερπροηγμένης τεχνολογίας. Κατά συνέπεια, η πρόσβαση αυτή θα πρέπει να προαχθεί και να διευκολυνθεί περισσότερο. Υποχρεώσεις ανοικτής και χωρίς διακρίσεις πρόσβασης θα μπορούσαν να επιβάλλονται σε υποδομές και δεδομένα που χρηματοδοτούνται από δημόσιους πόρους.

5. Εμβληματική πρωτοβουλία για την προώθηση της καινοτομίας στον τομέα της υπερπροηγμένης τεχνολογίας μέσω χώρων πειραματισμού και δημόσιων συμβάσεων

5.1. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την έκδοση εγγράφου καθοδήγησης σχετικά με τα δοκιμαστήρια κανονιστικών ρυθμίσεων, τις κλίνες δοκιμών και τα ζωντανά εργαστήρια ως εργαλείο για την ενθάρρυνση του πειραματισμού στην ΕΕ, καθώς και για τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών στα κράτη μέλη με στόχο την προαγωγή της εναρμόνισης.

5.2. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης τη θέσπιση, στο πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων για την έρευνα, την ανάπτυξη και την καινοτομία, ενός νέου κανόνα που θα επιτρέπει στα κράτη μέλη να χρηματοδοτούν περισσότερες υποδομές δοκιμών και πειραματισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ προτείνει τον καθορισμό ανώτατου ορίου για την επιλέξιμη εθνική δημόσια χρηματοδότηση, προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να διγούν μικρότερα ή φτωχότερα κράτη μέλη ή, εναλλακτικά, να εξασφαλιστεί στοχευμένη και συμπληρωματική ευρωπαϊκή χρηματοδότηση για τα κράτη μέλη που δεν είναι σε θέση να ανταγωνιστούν στον αγώνα για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων. Προτείνει επίσης την έκδοση ευρωπαϊκών κατευθυντήριων γραμμών για την εναρμόνιση των εθνικών ερμηνειών σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ενδέχεται να αποκλίνουν.

5.3. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της χρηματοδότησης υποδομών πειραματισμού και δοκιμών προκειμένου να βοηθηθούν οι νεοφυείς επιχειρήσεις για την ενίσχυση των τεχνολογιών τους και να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ εργαστηρίων και εμπορικών εφαρμογών. Εν προκειμένω, εκφράζει την ικανοποίησή της για την καθιέρωση της νέας έννοιας των «υποδομών δοκιμών και πειραματισμού» στο σχέδιο αναθέωσης του γενικού κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορία για τις κρατικές ενισχύσεις (ΓΚΑΚ). Ειδικότερα, η έννοια των «υποδομών δοκιμών και πειραματισμού» (TEIS) θα πρέπει να διαφέρει από τις υποδομές που αποκαλούνται κοινώς «τεχνολογικές υποδομές» (ΤΙ). Σε αυτήν την περίπτωση, το στοιχείο διαφοροποίησης μπορεί να είναι η επικρατούσα οικονομική χρήση. Επιπλέον, θα πρέπει να εξισωθούν τα κατώτατα όρια κοινοποίησης σε 20 εκατ. ευρώ τόσο για το υποδομών δοκιμών και πειραματισμού TEIS όσο και για τις τεχνολογικές υποδομές και να προβλεφθεί ευνοϊκό καθεστώς για τις επιχειρήσεις που καλύπτουν τουλάχιστον 5 % του επενδυτικού κόστους σε υποδομές δοκιμών και πειραματισμού.

5.4. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την πρωτοβουλία σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνει να εξεταστεί η δυνατότητα θέσπισης μηχανισμού για τη διασφάλιση της συμμετοχής τουλάχιστον μίας νεοφυούς επιχείρησης στις πλέον καινοτόμες δημόσιες συμβάσεις.

5.5. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της ύπαρξης ενός ισχυρού καθεστώτος διανοητικής ιδιοκτησίας που θα εφαρμόζεται στις εφευρέσεις των νεοφυών επιχειρήσεων, με στόχο να προαχθεί η συνεχής ανάπτυξη της έρευνας. Σε περίπτωση που οι εμπορικοί εταίροι διεκδικούν την αποκλειστικότητα των επιστημονικών αποτελεσμάτων κατά τα πρώιμα στάδια (πράγμα το οποίο απαιτεί αποκλειστικότητα για τη στήριξη και τη συνεργασία με επιστημονικά εργαστήρια), υπάρχει κίνδυνος τα εν λόγω αποτελέσματα να μην αναπτυχθούν περαιτέρω από τα επιστημονικά εργαστήρια, εφόσον δεν παρουσιάζουν πλέον οικονομικό ενδιαφέρον.

6. Εμβληματική πρωτοβουλία για την επιτάχυνση και την ενίσχυση της καινοτομίας στα ευρωπαϊκά οικοσυστήματα καινοτομίας σε ολόκληρη την ΕΕ και την αντιμετώπιση του χάσματος καινοτομίας

6.1. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να ενθαρρύνει τη διαπεριφερειακή διάσταση των επενδύσεων και χαιρετίζει ιδιαίτερα την προτεραιότητα που παρέχεται σε ορισμένα διαπεριφερειακά έργα καινοτομίας, τα οποία συνδέονται με τις βασικές προτεραιότητες της ΕΕ (όπως η βιωσιμότητα), με την από κοινού συμμετοχή λιγότερο και περισσότερο καινοτόμων περιφερειών.

6.2. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η καινοτομία βασίζεται σε ολόκληρη την αλυσίδα της έρευνας και της ανάπτυξης, από την έρευνα με κινητήριο μοχλό την περιέργεια έως την εφαρμοσμένη έρευνα και ανάπτυξη, καθώς και στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, και εξαρτάται από τις ικανότητες και τους πόρους που απαιτούνται για την υιοθέτηση καινοτομιών που διαμορφώνονται από τα πολιτικά, πολιτισμικά και κοινωνικοοικονομικά συστήματα. Επ' αυτού, η ΕΟΚΕ τονίζει ότι, προκειμένου να εφαρμοστούν διαρθρωτικές καινοτομίες και να αναπτυχθούν νέες ιδέες, η δημόσια στήριξη θα πρέπει επίσης να ωφελεί τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εκπαίδευσης (η οποία είναι καίριας σημασίας για την επιτάχυνση της καινοτομίας) και τα εργαστήρια καινοτομίας και όχι μόνο τα έργα που έχουν ήδη φτάσει στο στάδιο της εμπορίας. Σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή μπορεί να χρησιμοποιήσει δοκιμαστικά ορισμένα πανεπιστημιακά ιδρύματα για την επίτευξη αυτού του στόχου.

6.3. Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει επίσης τη στήριξη της Επιτροπής προς τα κράτη μέλη για την ανάπτυξη σημαντικών διασυνοριακών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος και τονίζει τη σημασία που έχει η ταυτόχρονη υποστήριξη και του σταδίου της έρευνας, δεδομένου ότι η καινοτομία αποτελεί τοπική διεργασία που θα πρέπει να υποστηριχθεί εξ αρχής με μια προσέγγιση από τη βάση προς την κορυφή, σύμφωνα με την τελική έκθεση με τίτλο «Το μέλλον της Ευρώπης» (προτάσεις αριθ. 12 και 35). Ως εκ τούτου, προτείνει να χρηματοδοτηθούν τόσο οι ερευνητικές δραστηριότητες όσο και η επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητών. Θα πρέπει δε να υπάρχει δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης εκ μέρους των φορέων καινοτομίας των αποτελεσμάτων ερευνών που επωφελούνται από δημόσια στήριξη, ενδεχομένως μέσω της πλατφόρμας «Innospace».

6.4. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την έκδοση εγγράφου καθοδήγησης που έχει ως στόχο να βοηθηθούν οι ενδιαφερόμενες αρχές για την επιλογή του καταλληλότερου ευρωπαϊκού στρατηγικού προγράμματος. Τονίζει εξάλλου ότι είναι σημαντικό τα στρατηγικά προγράμματα να μην σχεδιάζονται με τη μορφή «στεγανών», αλλά να συνεκτιμάται η συμπληρωματικότητά τους και να επιδιώκεται, στο μέτρο του δυνατού, η οριζόντια εφαρμογή τους.

7. Εμβληματική πρωτοβουλία για την προώθηση, την προσέλκυση και τη διατήρηση ταλέντων στον τομέα της υπερπροηγμένης τεχνολογίας

7.1. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την εν λόγω πρωτοβουλία που αποσκοπεί στην αύξηση των ευκαιριών και στην αντιστοίχιση μεταξύ εργοδοτών και ταλαντούχων ατόμων σε ολόκληρη την Ευρώπη.

7.2. Η ΕΟΚΕ επικροτεί ιδιαίτερα την ιδέα να διερευνηθεί η δυνατότητα ευνοϊκότερης φορολογικής μεταχείρισης όσον αφορά τα δικαιώματα προαίρεσης μετοχών στην ΕΕ.

7.3. Η ΕΟΚΕ παροτρύνει την Επιτροπή να συνεκτιμήσει τη φορολογική κατάσταση των ταλαντούχων ατόμων που μετακινούνται διασυνοριακά, προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία τους.

7.4. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να συντονίσει τις εθνικές πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην καλλιέργεια ταλέντων.

8. Εμβληματική πρωτοβουλία για τη βελτίωση των εργαλείων χάραξης πολιτικής

8.1. Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει την πρόθεση της Επιτροπής, αφενός, να αναπτύξει πιο αξιόπιστα και συγκρίσιμα σύνολα βάσεων δεδομένων και κοινή ταξινόμια δεδομένων και, αφετέρου, να διαδώσει τις βέλτιστες πρακτικές με διαρθρωμένο τρόπο μέσω του φόρουμ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Καινοτομίας.

8.2. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την πρόθεση της Επιτροπής να προωθήσει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών με στόχο να συλλέξει αξιόλογα παραδείγματα ρυθμιστικών δοκιμαστηρίων και ευέλικτων νομικών πλαισίων από ολόκληρη την ΕΕ και να δημοσιεύσει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο χρήσης τους από τις κυβερνήσεις. Η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει την Επιτροπή να χρησιμοποιήσει αυτά τα εργαλεία για την αντιμετώπιση του ρυθμιστικού κατακερματισμού και των διαφορών μεταξύ των κρατών μελών.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα:

α) Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μέσου αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών στην ενιαία αγορά και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2679/98 του Συμβουλίου

[COM(2022) 459 final — 2022/0278 (COD)]

β) Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) 2016/424, (ΕΕ) 2016/425, (ΕΕ) 2016/426, (ΕΕ) 2019/1009 και (ΕΕ) αριθ. 305/2011 όσον αφορά διαδικασίες έκτακτης ανάγκης για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης, την έκδοση κοινών προδιαγραφών και την εποπτεία της αγοράς λόγω έκτακτης ανάγκης στην ενιαία αγορά

[COM(2022) 461 final — 2022/0279 (COD)]

γ) Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση των οδηγιών 2000/14/ΕΚ, 2006/42/ΕΚ, 2010/35/ΕΕ, 2013/29/ΕΕ, 2014/28/ΕΕ, 2014/29/ΕΕ, 2014/30/ΕΕ, 2014/31/ΕΕ, 2014/32/ΕΕ, 2014/33/ΕΕ, 2014/34/ΕΕ, 2014/35/ΕΕ, 2014/53/ΕΕ και 2014/68/ΕΕ όσον αφορά τις διαδικασίες έκτακτης ανάγκης για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης, την έκδοση κοινών προδιαγραφών και την εποπτεία της αγοράς λόγω έκτακτης ανάγκης στην ενιαία αγορά

[COM(2022) 462 final — 2022/0280 (COD)]

(2023/C 100/14)

Εισηγητής: ο κ. **Andrej ZORKO**

Συνεισηγήτρια: η κ. **Janica YLIKARJULA**

Αίτηση γνωμοδότησης	α) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 9.11.2022
	β) Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 11.11.2022
	β) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 21.11.2022
	β) Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 24.11.2022
	γ) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 21.11.2022
	γ) Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 30.11.2022
Νομική βάση	α) Άρθρα 114, 21, 45 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
	β) Άρθρα 114 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
	γ) Άρθρα 91, 114 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	10.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνολος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	208/0/1

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) υποστηρίζει τον στόχο της Επιτροπής να δημιουργηθεί ένα μέσο αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών στην ενιαία αγορά (στο εξής: SMEI), με σκοπό την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων που ενδέχεται να επηρεάσουν τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς και των επιχειρήσεών της, καθώς και την ευημερία των πολιτών της ΕΕ. Η ΕΟΚΕ στηρίζει τα μέτρα που διασφαλίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών, των υπηρεσιών και των προσώπων και εμποδίζουν τη δημιουργία περιορισμών στο εσωτερικό της ΕΕ, μεταξύ άλλων και κατά τη διάρκεια μιας κρίσης. Το SMEI θα πρέπει να δώσει προτεραιότητα στην ανταλλαγή πληροφοριών, τη συνεργασία, την επικοινωνία και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών. Η ενίσχυση της διοικητικής συνεργασίας και των μέτρων διαφάνειας για τα κράτη μέλη είναι ουσιαστικής σημασίας, αλλά η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι δεν υφίστανται συνέπειες για τα κράτη μέλη που δεν πληρούν τις απαιτήσεις.

1.2. Η αντιμετώπιση κρίσεων πρέπει να είναι ταχεία, προσωρινή, δεόντως στοχευμένη και συντονισμένη σε επίπεδο ΕΕ ώστε να διασφαλίζεται μια κοινή προσέγγιση. Θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις μιας κρίσης στις επιχειρήσεις και στην ευημερία των πολιτών της ΕΕ και να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια πιο ανθεκτική κοινωνία και οικονομία στο μέλλον. Θα πρέπει να δοθεί σαφώς έμφαση στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών, των υπηρεσιών και των προσώπων σε περιόδους κρίσης καθώς και στον μετριασμό των επιπτώσεων της κρίσης στην ευημερία των ανθρώπων, και όχι σε παρεμβάσεις στην παραγωγή και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών και στις αλυσίδες εφοδιασμού τους.

1.3. Ο μετριασμός των κρίσεων απαιτεί ένα σαφές νομικό πλαίσιο για την αποφυγή αποκλινουσών ερμηνειών, κατακερματισμένων μέτρων και περιττών διαφορών. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι οι ορισμοί των όρων «κρίση», «τομείς στρατηγικής σημασίας», «αγαθά και υπηρεσίες στρατηγικής σημασίας» και «αγαθά και υπηρεσίες που σχετίζονται με την κρίση» είναι υπερβολικά ασαφείς για να αντιμετωπιστούν οι ανωτέρω ανησυχίες και συνιστά στην Επιτροπή να προσδιορίσει ακριβέστερα τους εν λόγω όρους.

1.4. Τα μέτρα έκτακτης ανάγκης δεν θα πρέπει να παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών, ούτε θα πρέπει η άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος απεργίας, σε οποιονδήποτε τομέα, να συνιστά περίπτωση που δικαιολογεί την αντιμετώπιση κρίσεων. Η Επιτροπή θα πρέπει να καταστήσει σαφές ότι, εάν μια απεργία ή άλλη συλλογική δράση αναληφθεί σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, δεν μπορεί να συνιστά κρίση βάσει του SMEI. Ομοίως, όλα τα μέτρα μετριασμού μιας κρίσης πρέπει να πληρούν τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας όσον αφορά τις επιχειρήσεις, πράγμα το οποίο δεν προβλέπεται στην πρόταση. Επιπλέον, πρέπει να γίνεται σεβαστή η αυτονομία των κοινωνικών εταίρων. Τα μέτρα κινδυνεύουν να δημιουργήσουν περαιτέρω περιττούς φραγμούς, περιορισμούς και επιβαρύνσεις, τα οποία πρέπει να αποφεύγονται, ιδίως σε περιόδους κρίσης. Η ενιαία αγορά θα πρέπει να παραμένει προσβάσιμη, με διασφαλίσεις κατά του κοινωνικού και φορολογικού ντάμπινγκ.

1.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης απαιτεί ταχεία και αποτελεσματική αντιμετώπιση. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ συνιστά στην Επιτροπή να επανεξετάσει την πρόταση βάσει μιας επαρκώς ταχείας και αποτελεσματικής προσέγγισης ως προς την αντιμετώπιση μιας κρίσης. Η ΕΟΚΕ ανησυχεί ότι η προτεινόμενη σταδιακή προσέγγιση μπορεί να επιβαρύνεται υπερβολικά από διαδικασίες διοικητικού χαρακτήρα ώστε να είναι αποτελεσματική.

1.6. Η ΕΟΚΕ συνιστά την καθιέρωση στενής συνεργασίας μεταξύ της συμβουλευτικής ομάδας για το SMEI και των υφιστάμενων μέσων στρατηγικών προβλέψεων της ΕΕ, με σκοπό την πρόβλεψη συμβάντων κρίσης, με βάση τη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των κινδύνων παγκόσμιων και περιφερειακών συμβάντων. Οι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία αυτή, ώστε να διοχετεύουν τις γνώσεις τους και τα αποτελέσματα των εργασιών τους στις δραστηριότητες προβλέψεων της ΕΕ.

1.7. Η ΕΟΚΕ προτείνει να συμπεριληφθούν εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων και μια σχετική οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών ως παρατηρητές της συμβουλευτικής ομάδας για το SMEI. Η ΕΟΚΕ ζητεί επίσης να αποσαφηνιστεί ο ρόλος της προτεινόμενης συμβουλευτικής ομάδας, ιδίως σε σχέση με άλλους παρεμφερείς φορείς.

1.8. Η ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Επιτροπή βάσει της πρότασης θα πρέπει να επανεξεταστεί, προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της αποτελεσματικής αντιμετώπισης κρίσεων και της συμπερίληψης των κρατών μελών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

1.9. Υπάρχει κίνδυνος οι παρεμβατικές εξουσίες που ανατίθενται στην Επιτροπή βάσει της πρότασης, όπως η ιεράρχηση των παραγγελιών και η ρήτρα υπέρβασης των συμβάσεων, οι οποίες μπορεί να στοχεύουν συγκεκριμένες επιχειρήσεις, να αποβούν επιζήμιες για τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς. Με την ίδια την ύπαρξή τους, δημιουργούν συνθήκες μη προβλεψιμότητας. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ συνιστά στην Επιτροπή να επανεξετάσει προσεκτικά την πρόταση, λαμβάνοντας επίσης υπόψη το ερώτημα σχετικά με το ποιες εταιρείες θα στοχεύουν και ποιος θα ερωμιστεί το κόστος μιας ενδεχόμενης αναδιοργάνωσης των γραμμών παραγωγής.

1.10. Η Επιτροπή και τα κράτη μέλη πρέπει οπωσδήποτε να περιορίσουν τη συλλογή δεδομένων από τις εταιρείες σύμφωνα με τις αρχές της ακραίας αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Ορισμένες από τις προτάσεις θέτουν σε κίνδυνο τους ισότιμους όρους ανταγωνισμού, όπως η κατάρτιση καταλόγων των «πιο σχετικών οικονομικών φορέων» πριν από την ανακοίνωση έκτακτης ανάγκης. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για τα μηνύματα που αυτό μπορεί να στείλει στην αγορά και για τον συνολικό αντίκτυπο στον ανταγωνισμό.

1.11. Η ταχεία, εύκολα κατανοητή και ανοικτή επικοινωνία για το κοινό, τις επιχειρήσεις και άλλους παράγοντες είναι καίριας σημασίας για τη διαχείριση κρίσεων της ενιαίας αγοράς. Μια ειδική επιγραμμική διεπαφή πληροφοριών θα πρέπει να καθίσταται άμεσα λειτουργική σε περίπτωση κρίσης.

2. Βάση της γνωμοδότησης

2.1. Η εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της ΕΕ και είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομία της και για τη «βελτίωση της ευημερίας μέσω της κοινωνικής και οικονομικής σύγκλισης και κατ' επέκταση τη μείωση των ανισοτήτων και τη μέριμνα ότι η επιδείνωση των κοινωνικών ανισορροπιών δεν θα εγείρει σοβαρούς φραγμούς στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση»⁽¹⁾.

2.2. Οι πρόσφατες κρίσεις, όπως η πανδημία COVID-19 και η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, κατέδειξαν την τρωτότητα της ενιαίας αγοράς και των αλυσίδων εφοδιασμού της σε περίπτωση απρόβλεπτων διαταραχών. Ως αποτέλεσμα των μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας σταμάτησε η λειτουργία πολλών επιχειρήσεων, έκλεισαν τα σύνορα, διακόπηκαν οι αλυσίδες εφοδιασμού, κλονίστηκε η ζήτηση και οι εργαζόμενοι και οι πάροχοι υπηρεσιών δεν ήταν σε θέση να μετακινηθούν στις διάφορες χώρες της Ευρώπης. Οι διαταραχές αυτές υπενθύμισαν στους πολίτες ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων είναι σε μεγάλο βαθμό αλληλένδετη με την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών και των υπηρεσιών. Συχνά, οι κρίσεις επηρεάζουν ιδίως τις πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος.

2.3. Η έλλειψη διαφάνειας στα μέτρα που έλαβαν τα διάφορα κράτη μέλη για την καταπολέμηση των κρίσεων προκάλεσε αβεβαιότητα ως προς την αιτιολόγηση και την αναλογικότητά τους. Το γεγονός αυτό αποδυνάμωσε την αμοιβαία εμπιστοσύνη και αλληλεγγύη και δημιούργησε εμπόδια στη λειτουργία της ενιαίας αγοράς. Από την άλλη πλευρά, καταδείχθηκε σαφώς η σημασία της συνεργασίας, του ανοικτού χαρακτήρα και του διαλόγου μεταξύ των κρατών μελών και η σημασία των διαφοροποιημένων αλυσίδων αξίας. Μια συντονισμένη αντίδραση που θα διασφαλίζει ότι τα εσωτερικά σύνορα της ΕΕ παραμένουν ανοικτά μέσω των «πράσινων λωρίδων» διέλευσης των συνόρων έχει αποδειχθεί καίριας σημασίας για την αποφυγή διαταραχών στα αναγκαία ταξίδια και στις αλυσίδες εφοδιασμού.

2.4. Το SMEI συμπληρώνει άλλα νομοθετικά μέτρα ή προτάσεις της ΕΕ για τη διαχείριση κρίσεων που αφορούν, για παράδειγμα, την υγεία, τους ημιαγωγούς, την επισιτιστική ασφάλεια και τον μηχανισμό πολιτικής προστασίας της ΕΕ.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την προσπάθεια της Επιτροπής να δημιουργήσει το SMEI για την καταπολέμηση των αρνητικών επιπτώσεων των υφιστάμενων και δυνητικών κρίσεων στην ενιαία αγορά, στους πολίτες και στις επιχειρήσεις της, και εκφράζει την ικανοποίησή της για την επιβεβαίωση ότι το SMEI θα εφαρμοστεί με την επιφύλαξη των υφιστάμενων μέσων διαχείρισης κρίσεων, τα οποία θα αντιμετωπίζονται ως *lex specialis*.

3.2. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει ότι το SMEI θα πρέπει να διασφαλίζει καλύτερο συντονισμό των μέτρων μεταξύ των κρατών μελών, να ενισχύει την αλληλεγγύη, να διαφυλάσσει την αποτελεσματικότητα των τεσσάρων ελευθεριών και να αξιοποιεί την ενιαία αγορά για την αντιμετώπιση επείγουσών και απρόβλεπτων κρίσεων. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς συνιστά αποτελεσματικό εργαλείο και πλεονέκτημα για την ετοιμότητα και την αντιμετώπιση κρίσεων.

3.3. Μια κρίση που μπορεί να επηρεάσει τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς μπορεί να εμποδίσει τη λειτουργία των επιχειρήσεων αλλά και να επηρεάσει σημαντικά τη ζωή των ανθρώπων σε ολόκληρη την ΕΕ. Τα προτεινόμενα μέτρα για την καταπολέμηση οποιασδήποτε κρίσης θα πρέπει, συνεπώς, να λαμβάνουν υπόψη και τις δύο προοπτικές καθώς και την πορεία προς την ψηφιακή, πράσινη και δίκαιη μετάβαση με σκοπό την καλύτερη προετοιμασία της ενιαίας αγοράς απέναντι σε μελλοντικούς κλυδωνισμούς και κρίσεις. Η ενιαία αγορά του μέλλοντος μπορεί να βασιστεί μόνο στον συνδυασμό μιας υγιούς οικονομικής βάσης με μια ισχυρή κοινωνική διάσταση⁽²⁾.

3.4. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η αντιμετώπιση κρίσεων πρέπει να είναι ταχεία, αναλογική, προσωρινή και δεόντως στοχευμένη και να θέτει τις βάσεις για μια πιο ανθεκτική κοινωνία και οικονομία στο μέλλον. Πρέπει επίσης να συντονίζεται σε επίπεδο ΕΕ ώστε να αποτρέπονται τα διαφορετικά εθνικά μέτρα, τα οποία θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς.

3.5. Η ΕΕ θα αντιμετωπίσει νέες προκλήσεις σε μελλοντικές κρίσεις. Τα μέτρα μετριασμού της κρίσης θα πρέπει να είναι διαφανή και άμεσα διαθέσιμα —εντός περιορισμένου πεδίου εφαρμογής και βάσει αυστηρών κριτηρίων— και να εφαρμόζονται ταχέως, γεγονός που απαιτεί ένα σαφές νομικό πλαίσιο σε επίπεδο ΕΕ. Το μέσο θα πρέπει να προστατεύει τις επιχειρήσεις και τους κατοίκους της ΕΕ καθώς και τις ελευθερίες της ενιαίας αγοράς σε περίπτωση εκτεταμένης και σοβαρής κρίσης, θα πρέπει να ελέγχει τα εθνικά και ενωσιακά μέτρα κατά της κρίσης, ώστε να συμμορφώνονται με τις βασικές αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων, και θα πρέπει να διασφαλίζει τη διοικητική συνεργασία σε πραγματικό χρόνο καθώς και την πρόσβαση των επιχειρήσεων και των ατόμων σε πληροφορίες.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Μια νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη» [COM(2020) 102 final] (ΕΕ C 364 της 28.10.2020, σ. 108).

⁽²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Μια ενιαία αγορά για όλους» (διερευνητική γνωμοδότηση) (ΕΕ C 311 της 18.9.2020, σ. 19).

3.6. Η ΕΟΚΕ ανησυχεί ότι μια σταδιακή διαδικασία αντιμετώπισης κρίσεων, όπως ορίζεται στο πλαίσιο του SMEI, θα απαιτήσει πάρα πολύ χρόνο και θα επιβραδύνει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αντί να ανταποκρίνεται γρήγορα στην κρίση.

3.7. Είναι αδύνατο να προβλεφθεί το εύρος και το είδος μιας συγκεκριμένης μελλοντικής κρίσης. Παράλληλα, η αντιμετώπιση κρίσεων είναι πιο αποτελεσματική και λιγότερο επεμβατική εάν ενεργοποιηθεί στα πρώτα στάδια μιας κρίσης. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία των στρατηγικών προβλέψεων στην ΕΕ και εξακολουθεί να επικροτεί θερμά τη συμπερίληψη της μεθοδολογίας προβλέψεων στη διαδικασία χάραξης πολιτικής της ΕΕ. Τα μέσα που προτείνονται στο πλαίσιο του SMEI θα πρέπει να συμπληρωθούν με τη στενή συνεργασία μεταξύ της συμβουλευτικής ομάδας και των υφιστάμενων μηχανισμών στρατηγικών προβλέψεων με στόχο την πρόβλεψη μελλοντικών κρίσεων βάσει των συνεχιζόμενων παγκόσμιων και περιφερειακών συμβάντων που έχουν την ικανότητα να διαταράσσουν σε τέτοιο βαθμό τη λειτουργία μιας ενιαίας αγοράς ώστε να μην μπορεί πλέον να θεωρηθεί φυσιολογική. Η συμβουλευτική ομάδα θα πρέπει όχι μόνο να είναι επιφορτισμένη με την αξιολόγηση συμβάντων για τα οποία τα κράτη μέλη προειδοποιούν την Επιτροπή, αλλά θα πρέπει να συνεργάζεται σε διαρκή βάση με τους αρμόδιους φορείς υλοποίησης των στρατηγικών προβλέψεων της ΕΕ για τη διενέργεια της παρακολούθησης και της αξιολόγησης των κινδύνων παγκόσμιων και περιφερειακών συμβάντων. Δεδομένου ότι οι στρατηγικές προβλέψεις αποτελούν μια συμμετοχική διαδικασία, η ΕΟΚΕ αναμένει ότι οι συνέργειες, καθώς και η διαρθρωτική συμμετοχή όλων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της ΕΟΚΕ, θα ευδοκιμήσουν σε αυτήν τη βάση ⁽³⁾.

3.8. Στόχος της πρότασης είναι να καλύψει όλες τις σημαντικές κρίσεις που επηρεάζουν την ενιαία αγορά και τις αλυσίδες εφοδιασμού της, με ελάχιστες εξαιρέσεις, για τις οποίες η ΕΕ έχει ήδη λάβει ή εκπονεί τα δικά της μέτρα. Το ευρύ πεδίο εφαρμογής δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι το SMEI απαιτεί σαφέστερο ορισμό της κρίσης, ο οποίος δεν πρέπει να υπόκειται σε αποκλίνουσες ερμηνείες. Επίσης, οι ορισμοί των όρων «τομείς στρατηγικής σημασίας», «αγαθά και υπηρεσίες στρατηγικής σημασίας» και «αγαθά και υπηρεσίες που σχετίζονται με την κρίση» είναι πολύ ευρείς. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι οι ορισμοί αυτοί θα πρέπει να είναι διατυπωμένοι με τρόπο μη διφορούμενο, ώστε να διασφαλίζεται η αναλογικότητα και η ορθή στόχευση των μέτρων έκτακτης ανάγκης. Η έλλειψη σαφών και ακριβών ορισμών ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας ανασφάλειας δικαίου και διαφορών στο εσωτερικό της ενιαίας αγοράς.

3.9. Οι ορισμοί και η αντιμετώπιση κρίσεων στο πλαίσιο του SMEI πρέπει να είναι αναλογικοί και δεν πρέπει να οδηγούν σε περιττό διοικητικό φόρτο. Ειδικότερα, το μέσο θα πρέπει να ενεργοποιείται μόνο όταν υπάρχει επείγουσα και προσωρινή κρίση στην ενιαία αγορά, συμπεριλαμβανομένων περιφερειακών κρίσεων που επηρεάζουν τις τέσσερις ελευθερίες. Αντίστοιχα, η χρήση του μέσου θα πρέπει να είναι χρονικά περιορισμένη και να μην μπορεί να αποκτήσει μόνιμο χαρακτήρα. Σύμφωνα με την πρόταση, ανατίθενται στην Επιτροπή κατ' εξουσιοδότηση αρμοδιότητες όσον αφορά τα πρωτόκολλα κρίσης, τα οποία θα πρέπει να επανεξεταστούν προσεκτικά και να επιδιωχθεί ισορροπία μεταξύ της αποτελεσματικής αντιμετώπισης κρίσεων και της πλήρους δέσμευσης για κοινά μέτρα από τα κράτη μέλη.

3.10. Η ικανότητα αναγνώρισης μιας κατάστασης που απαιτεί αντιμετώπιση κρίσεων και η δέουσα έμφαση στα ζητήματα που προκύπτουν από καταστάσεις έκτακτης ανάγκης είναι ζωτικής σημασίας. Κανένα μέτρο έκτακτης ανάγκης δεν θα πρέπει να παρεμποδίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών, ιδίως εκείνα που αναγνωρίζονται σε διεθνείς συμφωνίες και συμβάσεις. Ακόμη και σε περιόδους κρίσης, η ΕΕ πρέπει να παραμείνει προσηλωμένη στην προάσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ομοίως, όλα τα μέτρα μετριασμού μιας κρίσης πρέπει να πληρούν τις βασικές αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας όσον αφορά τις επιχειρήσεις, πράγμα το οποίο δεν προβλέπεται στην πρόταση.

3.11. Η αναγνώριση και η ρύθμιση των αγαθών που σχετίζονται με την κρίση μπορούν να δημιουργήσουν αβεβαιότητες στην ενιαία αγορά που περιορίζουν τη λειτουργία της, καθώς είναι αδύνατο να γνωρίζουμε ποια θα είναι τα σχετικά με την κρίση αγαθά σε τυχόν μελλοντικές κρίσεις. Η ΕΟΚΕ κατανοεί την πρόθεση ανάθεσης ορισμένων εξουσιών στην Επιτροπή στο πλαίσιο της πρότασης, αλλά ταυτόχρονα οφείλει να εκφράσει την ανησυχία της για τη χορήγηση παρεμβατικών εξουσιών στην Επιτροπή όπως προβλέπεται στην πρόταση, όπως μεταξύ άλλων η δημοσιοποίηση εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών και η ιεράρχηση των παραγγελιών, συμπεριλαμβανομένης της ρήτρας υπέρβασης των συμβάσεων. Η παραγωγή και η παροχή αγαθών και υπηρεσιών και οι αλυσίδες εφοδιασμού τους αφορούν κυρίως τους παράγοντες της αγοράς και αποτελούν μέρος του τακτικού σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης και της ετοιμότητας των επιχειρήσεων και των κυβερνήσεων.

3.12. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι, σε περιόδους κρίσης, πρέπει να αποφεύγεται η δημιουργία φραγμών και περιορισμών στο εσωτερικό της ΕΕ. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, το μέσο θα πρέπει να διασφαλίζει μεγαλύτερη ανταλλαγή πληροφοριών, συντονισμό και αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών κατά τη θέσπιση μέτρων που σχετίζονται με την κρίση, με σεβασμό των εθνικών αρμοδιοτήτων. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει πλήρως την κατάρτιση ενός καταλόγου απαγορευμένων περιορισμών στις ελευθερίες της ενιαίας αγοράς. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι δεν υπάρχουν σαφείς συνέπειες σε περίπτωση μη τήρησης των απαιτήσεων από τα κράτη μέλη.

⁽³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο — Έκθεση στρατηγικών προβλέψεων 2021 — Ικανότητα και ελευθερία δράσης της ΕΕ» [COM(2021) 750 final] (ΕΕ C 290 της 29.7.2022, σ. 35).

3.13. Η παραγωγή και η προμήθεια συγκεκριμένων αγαθών που μπορεί να είναι απαραίτητα για την καταπολέμηση μιας ενδεχόμενης κρίσης παρουσιάζουν άνιση κατανομή στην ενιαία αγορά. Ανάλογα με την κρίση, οι επιχειρήσεις και οι πολίτες σε όλη την ΕΕ ενδέχεται επίσης να επηρεαστούν με διαφορετικό βαθμό σοβαρότητας, ακόμη και σε περίπτωση κρίσης σε επίπεδο ΕΕ. Κατά την αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων, η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών είναι ζωτικής σημασίας. Ως εκ τούτου, η εργαλειοθήκη της ΕΕ για την αντιμετώπιση των κρίσεων θα πρέπει να αποσκοπεί στην αποθάρρυνση του προστατευτισμού, ο οποίος θα κατακερμάτιζε την ενιαία αγορά και θα παρεμπόδιζε τη ροή κρίσιμων αγαθών και υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και τους κατοίκους της ΕΕ.

3.14. Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Επιτροπή να αξιολογήσει τα διδάγματα που αντλήθηκαν από τις πρόσφατες κρίσεις προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει ως πρότυπο για το μέλλον. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η εισαγωγή «πράσινων λωρίδων» μείωσε πολλά δαπανηρά σημεία συμφόρησης που σχετίζονται ιδίως με τη ροή αγαθών εντός της ΕΕ, αλλά και με τη ροή υπηρεσιών. Επιπλέον, η σχετικά ταχεία έγκριση του κοινού ψηφιακού πιστοποιητικού COVID-19 της ΕΕ συνέβαλε στην αποκατάσταση της κινητικότητας εντός της ενιαίας αγοράς για τους παρόχους διασυνοριακών υπηρεσιών, τους διακινούμενους εργαζομένους και τα άτομα που ταξιδεύουν για επαγγελματικούς σκοπούς. Η τεχνική βοήθεια της ΕΕ συνέβαλε επίσης στη διασφάλιση μιας περισσότερο ομοιόμορφης εφαρμογής των μέτρων.

3.15. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί με την Επιτροπή ότι τα μέτρα σε επίπεδο ΕΕ θα πρέπει να λαμβάνονται σε συντονισμό με τα κράτη μέλη. Στο μέτρο του δυνατού, πρέπει να εφαρμόζεται κοινή προσέγγιση σε όλα τα κράτη μέλη. Μια κατακερματισμένη προσέγγιση θα δημιουργούσε πρόσθετα εμπόδια στην ενιαία αγορά, παρεμποδίζοντας την καινοτομία, τις επενδύσεις και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, καθώς και την κοινωνική συνοχή και την ποιότητα ζωής. Ακόμη και σε περιόδους κρίσης, είναι σημαντικό η ενιαία αγορά να είναι προσβάσιμη σε όλους, με αποτελεσματικές διασφαλίσεις έναντι του κοινωνικού και του φορολογικού ντάμπινγκ⁽⁴⁾.

3.16. Θα πρέπει επίσης να δοθούν κίνητρα στις επιχειρήσεις και στους πολίτες ώστε να προσαρμόσουν, όσο το δυνατόν περισσότερο, τον τρόπο που λειτουργούν και δραστηριοποιούνται στην πραγματικότητα που διαμορφώνεται μετά την κρίση, με το υψηλότερο ενεργειακό κόστος και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Κάθε μέτρο έκτακτης ανάγκης θα πρέπει να ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της ΕΕ για το κλίμα και την πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα και, όταν εφαρμόζεται, θα πρέπει να χαράσσει έναν δρόμο προς την επίτευξή τους, καθώς και να καθιστά την ενιαία αγορά πιο ανθεκτική. Στην αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη ότι υπάρχει πάντα η πιθανότητα μιας κρίσης που οδηγεί σε αποκλίσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη, τις κοινωνικές εγγυήσεις και τα επίπεδα ευημερίας⁽⁵⁾, και πρέπει να σχεδιάζεται με γνώμονα την αποφυγή τέτοιων επιπτώσεων.

3.17. Η ταχεία, εύκολα κατανοητή και ανοικτή επικοινωνία για το κοινό, τις επιχειρήσεις και άλλους παράγοντες αποτελεί βασικό μέρος της διαχείρισης κρίσεων της ενιαίας αγοράς. Προκειμένου να βοηθηθούν οι άμεσοι παράγοντες, η ΕΟΚΕ συνιστά να τεθεί αμέσως σε λειτουργία μια κοινή ειδική επιγραμμική διεπαφή πληροφοριών την επόμενη φορά που θα εκδηλωθεί μια κρίση, η οποία διεπαφή θα επικαιροποιείται τακτικά και θα περιλαμβάνει αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με την κρίση και τα μέτρα που λαμβάνονται. Το μέσο θα πρέπει να διασφαλίζει διαφάνεια για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις όσον αφορά τα μέτρα που λαμβάνονται σε όλα τα κράτη μέλη για τη στήριξη της συνεχιζόμενης ελεύθερης κυκλοφορίας τους. Τυχόν μέτρα έκτακτης ανάγκης θα πρέπει να κοινοποιούνται με σαφήνεια, ώστε να μην προκαλείται σύγχυση ή πρόσθετα εμπόδια στη λειτουργία της ενιαίας αγοράς. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι κοινωνικοί εταίροι και η κοινωνία των πολιτών θα μπορούσαν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε αυτό.

3.18. Η στενή συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη είναι επίσης απαραίτητη για την εφαρμογή του μέσου, δεδομένου ότι, στην πράξη, οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών είναι εκείνοι που εφαρμόζουν τα μέτρα. Γνωρίζουν επίσης καλύτερα τα μέτρα και τις διαδικασίες που αποδίδουν αποτελέσματα. Οι υποδομές διοίκησης της ενιαίας αγοράς πρέπει να ενισχυθούν με την προορατική συμπερίληψη των οργανώσεων που εκπροσωπούν τους πολίτες, τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις⁽⁶⁾. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να συμπεριλάβει τους κοινωνικούς εταίρους, τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών καθώς και εμπειρογνώμονες στις διαδικασίες αξιολόγησης και παρακολούθησης των κινδύνων, καθώς και στην ανάπτυξη και τον συντονισμό των μέτρων αντιμετώπισης κρίσεων.

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Τα μέτρα θα πρέπει να βασίζονται όσο το δυνατόν περισσότερο στα υφιστάμενα μέσα όσον αφορά τις κοινοποιήσεις, τα πρότυπα κ.λπ. Θα πρέπει να επικεντρώνονται στην αποσαφήνιση και τη διευκόλυνση της ταχείας και αποτελεσματικής χρήσης τους για τη διατήρηση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς κάθε φορά που ξεσπά μια κρίση.

⁽⁴⁾ Βλέπε υποσημείωση 2.

⁽⁵⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα α) «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Μακροπρόθεσμο σχέδιο δράσης για τη βελτίωση της εφαρμογής και της επιβολής των κανόνων της ενιαίας αγοράς» [COM(2020) 94 final], β) «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Εντοπισμός και αντιμετώπιση των φραγμών στην ενιαία αγορά» [COM(2020) 93 final] (ΕΕ C 364 της 28.10.2020, σ. 116).

⁽⁶⁾ Βλέπε υποσημείωση 2.

4.2. Το μέσο θα πρέπει να λάβει υπόψη την ταχεία αξιολόγηση της συμμόρφωσης, τον συντονισμό των δημόσιων συμβάσεων και την εποπτεία της αγοράς για αγαθά και υπηρεσίες που είναι ζωτικής σημασίας για την εκάστοτε κρίση. Ωστόσο, θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη ότι, σε υφιστάμενες οδηγίες της ΕΕ, προσφέρονται ήδη διάφορες επιλογές που επιτρέπουν την πολύ ταχεία σύναψη συμβάσεων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

4.3. Τα μέτρα έκτακτης ανάγκης δεν θα πρέπει να παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ, ούτε θα πρέπει η άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος απεργίας, σε οποιονδήποτε τομέα, να συνιστά περίπτωση που δικαιολογεί την αντιμετώπιση κρίσεων βάσει του SMEI. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η νομική ρύθμιση των απεργιών εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών και ότι, εάν μια απεργία ή άλλη συλλογική δράση αναληφθεί σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, δεν μπορεί να συνιστά κρίση βάσει του SMEI.

4.4. Η Επιτροπή και τα κράτη μέλη πρέπει οπωσδήποτε να περιορίσουν τη συλλογή δεδομένων από τις εταιρείες σύμφωνα με τις αρχές της ακραίας αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Δεν πρέπει να θεσπίζονται δεσμευτικές υποχρεώσεις για τη δημοσιοποίηση εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών από τις επιχειρήσεις, την ιεράρχηση των παραγγελιών και τη ρήτρα υπέρβασης των συμβάσεων, δεδομένου ότι είναι αντιπαραγωγικές για την ανάληψη προορατικής δράσης με σκοπό την εξεύρεση λύσεων στον τομέα της αντιμετώπισης κρίσεων. Ορισμένες από τις προτάσεις θέτουν σε κίνδυνο τους ισότιμους όρους ανταγωνισμού, όπως η κατάρτιση καταλόγων των «σημαντικότερων οικονομικών φορέων» πριν από την ανακοίνωση έκτακτης ανάγκης. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για τα μηνύματα που αυτό μπορεί να στείλει στην αγορά και για τον συνολικό αντίκτυπο στον ανταγωνισμό.

4.5. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η συμβουλευτική ομάδα, όπως ορίζεται στο άρθρο 3 της πρότασης, θα πρέπει να αξιοποιήσει πλήρως τις γνώσεις και την εμπειρία των κοινωνικών εταίρων και μιας σχετικής οργάνωσης της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίοι γνωρίζουν καλύτερα τις καθημερινές «πραγματικές» συνθήκες στην ενιαία αγορά. Μολονότι είναι σημαντικό η συμβουλευτική ομάδα να απαρτίζεται από όλους τους σχετικούς σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών φορείς χάραξης πολιτικής, τις αρμόδιες αρχές και τους συναφείς οργανισμούς, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι κοινωνικοί εταίροι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με την ενιαία αγορά και θα πρέπει να συμπεριληφθούν αυτομάτως ως παρατηρητές στη συμβουλευτική ομάδα, μαζί με μια σχετική οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, όπως λόγου χάρη μια οργάνωση καταναλωτών, για την παροχή συμβουλών, την εφαρμογή και την παρακολούθηση των πρακτικών μέτρων που λαμβάνονται στο πλαίσιο του SMEI.

4.6. Σύμφωνα με το άρθρο 13, η ΕΟΚΕ θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών, για παράδειγμα κατά τη διασφάλιση στρατηγικών αποθεμάτων. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ υποστηρίζει τη σύσταση της Επιτροπής σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη πρέπει να κατανέμουν τα στρατηγικά αποθέματα με στοχευμένο τρόπο, όπου είναι δυνατόν.

4.7. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να επανεξετάσει το ενδεχόμενο περιορισμού της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων που προτείνεται στο άρθρο 17 όσον αφορά τους μεθοριακούς εργαζομένους, δεδομένου ότι ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας τους μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ενιαία αγορά, όπως έχει ήδη επισημανθεί.

4.8. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ της συμβουλευτικής ομάδας που προβλέπει η πρόταση και των υφιστάμενων ομάδων διαχείρισης κρίσεων, όπως η ειδική ομάδα για την επιβολή των κανόνων της ενιαίας αγοράς, το εργαλείο πληροφόρησης για την ενιαία αγορά και οι πλατφόρμες επισιτιστικής κρίσης, δεν καθορίζεται σαφώς στην πρόταση. Η Επιτροπή θα πρέπει να αποφύγει τυχόν επικαλύψεις στις δικαιοδοσίες των διαφόρων οργάνων για τη διαχείριση κρίσεων, οι οποίες θα δημιουργούσαν περιττή διοικητική επιβάρυνση και θα καθυστέρουσαν την αντιμετώπιση κρίσεων.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με οριζόντιες απαιτήσεις κυβερνοασφάλειας για προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/1020»

[COM(2022) 454 final — 2022/0272 (COD)]

(2023/C 100/15)

Εισηγητής: ο κ. **Maurizio MENSI**

Συνεισηγητής: ο κ. **Marinel Dănuț MURESAN**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 9.11.2022
	Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 28.10.2022
Νομική βάση	Άρθρο 114 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	10.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	177/0/0

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) επικροτεί την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με θέμα την Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα (στα αγγλικά: *Cyber Resilience Act*) με σκοπό τον καθορισμό υψηλότερων προτύπων κυβερνοασφάλειας που θα επιτρέψουν τη δημιουργία ενός αξιόπιστου συστήματος για τους οικονομικούς φορείς και την ασφαλή χρήση των προϊόντων στην αγορά για τους πολίτες της ΕΕ. Στην ουσία αποτελεί μέρος της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τα δεδομένα, η οποία ενισχύει την ασφάλεια των δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και τα θεμελιώδη δικαιώματα, που αποτελούν βασικές απαιτήσεις για την ψηφιακή μας κοινωνία.

1.2. Η ΕΟΚΕ θεωρεί απαραίτητο να ενισχυθεί η συλλογική αντίδραση στις κυβερνοεπιθέσεις και να παγιωθεί η διαδικασία εναρμόνισης της κυβερνοασφάλειας σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά τους κανόνες και μέσα λειτουργίας, προς αποφυγή του ενδεχομένου οι διαφορετικές εθνικές προσεγγίσεις να προκαλέσουν νομικές αβεβαιότητες και εμπόδια.

1.3. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία όχι μόνο θα συμβάλει στη μείωση του σημαντικού κόστους που συνεπάγονται για τις επιχειρήσεις οι κυβερνοεπιθέσεις, αλλά θα επιτρέπει επίσης στους πολίτες/καταναλωτές να απολαύουν της καλύτερης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, όπως αυτή της ιδιωτικής τους ζωής. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δείχνει να λαμβάνει υπόψη της τις ειδικές ανάγκες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων όσον αφορά τις υπηρεσίες που παρέχουν οι αρχές πιστοποίησης. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει την ανάγκη αποσαφήνισης των κριτηρίων εφαρμογής.

1.4. Η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι, αφενός, αν και είναι ευπρόσδεκτο το γεγονός ότι η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα καλύπτει σχεδόν όλα τα ψηφιακά προϊόντα, αφετέρου, ενδέχεται να ανακύψουν προβλήματα όσον αφορά την πρακτική εφαρμογή της εν λόγω Πράξης, λόγω των εκτενών και πολύπλοκων δραστηριοτήτων επαλήθευσης και ελέγχου που συνεπάγεται. Εξ ου και η ανάγκη ενίσχυσης των μέσων εποπτείας και επαλήθευσης.

1.5. Η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη επακριβούς αποσαφήνισης του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα, με ιδιαίτερη αναφορά στα προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία και στα λογισμικά.

1.6. Η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι οι κατασκευαστές θα υποχρεούνται να υποδεικνύουν, αφενός, τα τρωτά σημεία των προϊόντων και, αφετέρου, οποιοδήποτε συμβάν σχετικό με την ασφάλεια, ενημερώνοντας σχετικά τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA). Εν προκειμένω, κρίνεται σημαντικό να παρασχεθούν στον ENISA τα αναγκαία μέσα για την αποτελεσματική εκτέλεση των συναφών και ευαίσθητων καθηκόντων που θα του ανατεθούν.

1.7. Για να αποφευχθεί κάθε ερμηνευτική αβεβαιότητα, η ΕΟΚΕ προτείνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να χαράξει ενδεδειγμένες κατευθυντήριες γραμμές για την καθοδήγηση κατασκευαστών και καταναλωτών ως προς τους κανόνες και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται συγκεκριμένα, καθότι προκύπτει ότι ορισμένα προϊόντα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της πρότασης υπόκεινται και σε άλλες νομοθετικές διατάξεις για την κυβερνοασφάλεια. Εν προκειμένω, θα ήταν επίσης σημαντικό ιδίως οι μικρομεσαίες και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις να μπορούν να υποστηρίζονται από ειδήμονες ικανούς να παρέχουν ειδικές επαγγελματικές υπηρεσίες.

1.8. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η σχέση μεταξύ των αρχών πιστοποίησης κατά την έννοια της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα και άλλων φορέων που είναι εξουσιοδοτημένοι να πιστοποιούν την κυβερνοασφάλεια βάσει άλλων νομοθετικών διατάξεων δεν είναι απολύτως σαφής. Το ίδιο πρόβλημα λειτουργικού συντονισμού μπορεί επίσης να ανακύψει μεταξύ των εποπτικών αρχών που προβλέπονται στην παρούσα πρόταση και των αρχών που δραστηριοποιούνται ήδη δυνάμει άλλης νομοθεσίας, η οποία εφαρμόζεται στα ίδια προϊόντα.

1.9. Η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι η πρόταση προβλέπει σημαντικό αριθμό δραστηριοτήτων και αρμοδιοτήτων για τις αρχές πιστοποίησης, η έμπρακτη λειτουργία των οποίων πρέπει να διασφαλιστεί με σκοπό, μεταξύ άλλων, να αποτραπεί το ενδεχόμενο η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα να επιφέρει αύξηση του γραφειοκρατικού φόρτου εις βάρος των κατασκευαστών που θα πρέπει να πληρούν ορισμένες πρόσθετες προϋποθέσεις πιστοποίησης για να είναι σε θέση να συνεχίσουν να δραστηριοποιούνται στην αγορά.

2. Ανάλυση της πρότασης

2.1. Με την προτεινόμενη Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτίθεται να εξορθολογίσει και να αναδιαμορφώσει με ολοκληρωμένο και οριζόντιο τρόπο την ισχύουσα νομοθεσία για την κυβερνοασφάλεια, επικαιροποιώντας την παράλληλα υπό το πρίσμα των νέων τεχνολογικών καινοτομιών.

2.2. Με την Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα επιδιώκονται κυρίως τέσσερις στόχοι: η μέριμνα ώστε οι κατασκευαστές να βελτιώνουν την ασφάλεια των προϊόντων που διαθέτουν ψηφιακά στοιχεία τόσο κατά τη φάση του σχεδιασμού και της ανάπτυξης τους όσο και καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους· την εξασφάλιση συνεκτικού πλαισίου κανόνων για την κυβερνοασφάλεια και τη διευκόλυνση της συμμόρφωσης με αυτούς των κατασκευαστών υλισμικού και λογισμικού· την ενίσχυση της διαφάνειας των χαρακτηριστικών ασφάλειας των προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία· την παροχή στις επιχειρήσεις και στους καταναλωτές της δυνατότητας να χρησιμοποιούν τα εν λόγω προϊόντα με ασφάλεια. Στην ουσία, η πρόταση εισάγει μια σήμανση CE για την κυβερνοασφάλεια, επιβάλλοντας την αναγραφή της σε όλα τα προϊόντα που υπάγονται στην Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα.

2.3. Πρόκειται για οριζόντια παρέμβαση, με την οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτίθεται να ρυθμίσει το συνολικό ζήτημα με ολοκληρωμένο τρόπο, δεδομένου ότι καλύπτει σχεδόν όλα τα προϊόντα με ψηφιακά συστατικά στοιχεία. Εξαιρούνται μόνο εκείνα που είναι ιατρικής φύσεως και εκείνα που αφορούν την πολιτική αεροπορία, τα οχήματα και τα προϊόντα για στρατιωτικούς σκοπούς. Η πρόταση δεν καλύπτει επίσης ό,τι σχετίζεται με το λογισμικό ως υπηρεσία (Software-as-a-Service/υπολογιστικό νέφος), εκτός εάν χρησιμοποιείται για την κατασκευή προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία.

2.4. Ο ορισμός των «προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία» είναι πολύ ευρύς και περιλαμβάνει κάθε προϊόν λογισμικού ή υλισμικού, καθώς και οποιοδήποτε λογισμικό ή υλισμικό που δεν είναι ενσωματωμένο σε κάποιο προϊόν αλλά διατίθεται ξεχωριστά στην αγορά.

2.5. Η νομοθεσία θεσπίζει υποχρεωτικές απαιτήσεις κυβερνοασφάλειας για τα προϊόντα που έχουν ψηφιακά συστατικά μέρη καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους, χωρίς όμως να αντικαθιστά τις ήδη ισχύουσες. Αντιθέτως, τα προϊόντα που έχουν ήδη πιστοποιηθεί ως συμμορφούμενα με προϋπάρχοντα πρότυπα της ΕΕ θα θεωρούνται επίσης «έγκυρα» βάσει του νέου κανονισμού.

2.6. Γενική βασική αρχή είναι ότι μόνον «ασφαλή» προϊόντα διατίθενται στην αγορά της Ευρώπης, των οποίων οι κατασκευαστές συμπεριφέρονται κατά τρόπο ώστε τα προϊόντα αυτά να παραμένουν ασφαλή καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους.

2.7. Ένα προϊόν θεωρείται «ασφαλές» εάν, μεταξύ άλλων, είναι σχεδιασμένο και κατασκευασμένο κατά τρόπο ώστε να διαθέτει επίπεδο ασφάλειας προσαρμοσμένο στους κινδύνους που συνεπάγεται η χρήση του στον κυβερνοχώρο, εάν δεν παρουσιάζει εμφανή τρωτά σημεία κατά τη στιγμή της πώλησής του, εάν διαθέτει ασφαλή προεπιλεγμένη διάταξη, εάν προστατεύεται από παράνομες συνδέσεις, εάν προστατεύεται τα δεδομένα που συλλέγει και εάν η συλλογή δεδομένων περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο σε εκείνα που εξυπηρετούν τη λειτουργία του.

2.8. Ένας κατασκευαστής θεωρείται επιλέξιμος για την εμπορία των προϊόντων του εάν, μεταξύ άλλων, παρέχει δυνατότητα πρόσβασης στον κατάλογο των διαφόρων συστατικών στοιχείων λογισμικού των προϊόντων του, εάν λαμβάνει γρήγορα δωρεάν διορθωτικά μέτρα σε περίπτωση εμφάνισης νέων τρωτών σημείων, εάν δημοσιοποιεί και περιγράφει λεπτομερώς τα τρωτά σημεία που εντοπίζει και διορθώνει, εάν ελέγχει τακτικά την αντοχή των προϊόντων που εμπορεύεται. Τόσο αυτές όσο και άλλες δραστηριότητες που επιβάλλει η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα πρέπει να αναλαμβάνονται καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής ενός προϊόντος ή τουλάχιστον για πέντε έτη μετά τη διάθεση του προϊόντος στην αγορά. Ο κατασκευαστής οφείλει να διασφαλίζει ότι τα τρωτά σημεία εξαλείφονται μέσω τακτικών επικαιροποιήσεων λογισμικού.

2.9. Σύμφωνα με μια γενική αρχή που εφαρμόζεται σε διάφορους τομείς, οι προβλεπόμενες υποχρεώσεις επιβάλλονται επίσης στους εισαγωγείς και στους διανομείς.

2.10. Η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα προβλέπει μια μακροκατηγορία των αποκαλούμενων «κανονικών» προϊόντων και λογισμικών για τα οποία μπορεί κανείς να βασιστεί σε αυτοαξιολόγηση του κατασκευαστή, όπως ισχύει ήδη για άλλους τύπους πιστοποίησης με σήμανση CE. Σύμφωνα με την Επιτροπή, το 90 % των προϊόντων που διατίθενται στην αγορά εμπίπτουν σε αυτήν την κατηγορία.

2.11. Τα εν λόγω προϊόντα μπορούν να διατεθούν στην αγορά κατόπιν αυτοαξιολόγησης της κυβερνοασφάλειάς τους από τον κατασκευαστή τους, ο οποίος παρέχει κατάλληλη τεκμηρίωση, όπως ορίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές της νομοθεσίας. Ο ίδιος κατασκευαστής υποχρεούται να επαναλάβει την αξιολόγηση σε περίπτωση τροποποίησης του προϊόντος.

2.12. Το υπόλοιπο 10 % των προϊόντων υποδιαιρείται σε άλλες δύο κατηγορίες (στην κατηγορία I για τα λιγότερο επικίνδυνα προϊόντα και στην κατηγορία II για τα πιο επικίνδυνα) και η διάθεσή τους στην αγορά απαιτεί μεγαλύτερη προσοχή. Πρόκειται για τα λεγόμενα «προϊόντα κρίσιμης σημασίας με ψηφιακά στοιχεία», μια ατέλεια των οποίων μπορεί να επιφέρει άλλες επικίνδυνες και πιο εκτεταμένες παραβιάσεις της ασφάλειας.

2.13. Για τα προϊόντα αυτών των δύο κατηγοριών, οι βασικές αυτοπιστοποιήσεις είναι αποδεκτές μόνο εάν ο κατασκευαστής αποδείξει ότι έχει τηρήσει συγκεκριμένα πρότυπα της αγοράς και ειδικές προδιαγραφές ασφάλειας ή πιστοποιήσεις κυβερνοασφάλειας που προβλέπονται ήδη από την ΕΕ. Σε αντίθετη περίπτωση, ο κατασκευαστής μπορεί να λάβει πιστοποίηση του προϊόντος από διαπιστευμένο οργανισμό πιστοποίησης, η βεβαίωση του οποίου είναι υποχρεωτική για τα προϊόντα της κατηγορίας II.

2.14. Το σύστημα ταξινόμησης των προϊόντων σε κατηγορίες κινδύνου περιλαμβάνεται επίσης στην πρόταση κανονισμού για την τεχνητή νοημοσύνη. Προς αποφυγή αμφιβολιών ως προς την εφαρμοστέα διάταξη, η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα εξετάζει προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία που ταξινομούνται ταυτόχρονα ως «συστήματα τεχνητής νοημοσύνης υψηλού κινδύνου» σύμφωνα με την πρόταση για την τεχνητή νοημοσύνη. Τα εν λόγω προϊόντα θα πρέπει γενικά να είναι σύμφωνα με τη διαδικασία αξιολόγησης της συμμόρφωσης που ορίζεται στον κανονισμό για την τεχνητή νοημοσύνη, με εξαίρεση τα «κρίσιμα ψηφιακά προϊόντα», για τα οποία θα εφαρμόζονται οι κανόνες αξιολόγησης της συμμόρφωσης της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα επιπλέον των βασικών απαιτήσεων που θέτει η εν λόγω πράξη.

2.15. Για να διασφαλιστεί η τήρηση της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα, προβλέπεται δραστηριότητα εποπτείας την οποία κάθε κράτος μέλος θα πρέπει να αναθέτει σε αρμόδια εθνική αρχή. Σύμφωνα με τη νομοθεσία που διέπει την ασφάλεια άλλων προϊόντων, εάν μια εθνική αρχή διαπιστώσει ότι τα χαρακτηριστικά κυβερνοασφάλειας ενός προϊόντος έπαψαν να υφίστανται, η εμπορία του συγκεκριμένου προϊόντος μπορεί να ανασταλεί στο εν λόγω κράτος. Ο ENISA είναι αρμόδιος να αξιολογεί ενδελεχώς ένα υποδεικνυόμενο προϊόν και οι αξιολογήσεις του, σε περίπτωση διαπίστωσης της ανεπαρκούς ασφάλειας του προϊόντος, μπορούν να επιφέρουν την αναστολή της εμπορίας του εν λόγω προϊόντος στην ΕΕ.

2.16. Το σύστημα κυρώσεων της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα διασφαλίζεται με μια σειρά κυρώσεων — συσχετιζόμενων με τη σοβαρότητα της εκάστοτε παράβασης— οι οποίες, σε περίπτωση παραβίασης των βασικών απαιτήσεων κυβερνοασφάλειας των προϊόντων, μπορούν να ανέλθουν σε 15 εκατ. ευρώ ή στο 2,5 % του κύκλου εργασιών του προηγούμενου φορολογικού έτους.

3. Παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποσκοπεί στη συμπερίληψη ενός βασικού στοιχείου στο ευρύτερο σύνολο κανόνων κυβερνοασφάλειας, συνδυαστικά και συμπληρωματικά προς την οδηγία για την ασφάλεια των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών (NIS) ⁽¹⁾ και επιπροσθέτως της Πράξης για την κυβερνοασφάλεια ⁽²⁾. Τα υψηλά πρότυπα κυβερνοασφάλειας έχουν πράγματι θεμελιώδη σημασία για τη δημιουργία ενός ισχυρού ενωσιακού συστήματος κυβερνοασφάλειας για όλους τους οικονομικούς φορείς, το οποίο θα εγγυάται στους κατοίκους της ΕΕ την ασφαλή χρήση όλων των προϊόντων της αγοράς και θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη τους στον ψηφιακό κόσμο.

3.2. Ως εκ τούτου, ο κανονισμός εστιάζει σε δύο ζητήματα: στο χαμηλό επίπεδο κυβερνοασφάλειας πολλών προϊόντων και, κυρίως, στο γεγονός ότι πολλοί κατασκευαστές δεν παρέχουν επικαιροποιήσεις για τη διόρθωση των τρωτών σημείων. Ενώ οι κατασκευαστές προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία υφίστανται ορισμένες φορές αμαύρωση της φήμης τους όταν τα προϊόντα τους στερούνται ασφάλειας, το κόστος των τρωτών σημείων βαρύνει κυρίως τους επαγγελματίες χρήστες και τους καταναλωτές. Το γεγονός αυτό περιορίζει τα κίνητρα των κατασκευαστών για επενδύσεις στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη ασφαλών προϊόντων, καθώς και για την παροχή επικαιροποιήσεων σχετικά με την ασφάλεια. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές συχνά δεν

⁽¹⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2016/1148 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Ιουλίου 2016, σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο ασφάλειας συστημάτων δικτύου και πληροφοριών σε ολόκληρη την Ένωση (ΕΕ L 194 της 19.7.2016, σ. 1).

⁽²⁾ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/881 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, σχετικά με τον ENISA («Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια») και με την πιστοποίηση της κυβερνοασφάλειας στον τομέα της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 526/2013 (πράξη για την κυβερνοασφάλεια) (ΕΕ L 151 της 7.6.2019, σ. 15).

διαθέτουν επαρκείς και αξιόπιστες πληροφορίες όταν πρόκειται για την επιλογή ασφαλών προϊόντων και πολλές φορές δεν γνωρίζουν πώς να διασφαλίσουν την ασφαλή διαμόρφωση των προϊόντων που αγοράζουν. Οι νέοι κανόνες εστιάζουν σε αυτές τις δύο πτυχές αντιμετωπίζοντας το ζήτημα των επικαιροποιήσεων και της παροχής επικαιροποιημένων πληροφοριών στους πελάτες. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι, υπό αυτήν την έννοια και εφόσον εφαρμόζεται ορθώς, ο προτεινόμενος κανονισμός μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς και υπόδειγμα διεθνώς για την κυβερνοασφάλεια.

3.3. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρόταση που αποσκοπεί στη θέσπιση απαιτήσεων κυβερνοασφάλειας για τα προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία. Ωστόσο, θεωρείται σημαντικό να αποφευχθούν οι αλληλεπικαλύψεις με άλλες ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις επί του θέματος, όπως η οδηγία για την ασφάλεια των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών (NIS) 2⁽³⁾.

3.4. Η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι, αφενός, αν και είναι ευπρόσδεκτο το γεγονός ότι η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα καλύπτει σχεδόν όλα τα ψηφιακά προϊόντα, αφετέρου, ενδέχεται να ανακύψουν προβλήματα όσον αφορά την πρακτική εφαρμογή της εν λόγω Πράξης, λόγω των εκτενών δραστηριοτήτων επαλήθευσης και ελέγχου που συνεπάγεται.

3.5. Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα είναι ευρύ και καλύπτει όλα τα προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία. Σύμφωνα με τον προτεινόμενο ορισμό, καλύπτονται όλα τα προϊόντα λογισμικού και υλισμικού και οι σχετικές πράξεις επεξεργασίας δεδομένων. Η ΕΟΚΕ προτείνει στην Επιτροπή να διευκρινίσει εάν και κατά πόσον όλα τα λογισμικά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του προτεινόμενου κανονισμού.

3.6. Οι κατασκευαστές θα έχουν την υποχρέωση να υποδεικνύουν τόσο τα τρωτά σημεία που αποτελούν αντικείμενο ενεργού εκμετάλλευσης όσο και τα συμβάντα που αφορούν την ασφάλεια. Θα είναι υποχρεωμένοι να ενημερώνουν τον ENISA ως προς τυχόν τρωτά σημεία που αποτελούν αντικείμενο ενεργού εκμετάλλευσης και περιέχονται στο εκάστοτε προϊόν και (εξχωριστά) σχετικά με κάθε συμβάν που έχει αντίκτυπο στην ασφάλεια του προϊόντος, σε κάθε περίπτωση εντός 24 ωρών από τη στιγμή που τα αντιλαμβάνονται. Εν προκειμένω, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι ο ENISA θα πρέπει να διαθέτει επαρκή —ψηφιακά καθώς και σχετικά με την επαγγελματική ετοιμότητα— μέσα για να μπορεί να εκτελεί αποτελεσματικά τα συναφή και ευαίσθητα καθήκοντα που του ανατίθενται δυνάμει του κανονισμού.

3.7. Το γεγονός ότι ορισμένα προϊόντα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της πρότασης υπόκεινται επίσης σε άλλες κανονιστικές διατάξεις περί κυβερνοασφάλειας θα μπορούσε να οδηγήσει σε αβεβαιότητα σχετικά με την εφαρμοστέα νομοθεσία. Μολονότι η Πράξη για την κυβερνοανθεκτικότητα προβλέπεται να είναι συνεπής με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ για τα προϊόντα, καθώς και με άλλες προτάσεις που βρίσκονται επί του παρόντος σε εξέλιξη στο πλαίσιο της ψηφιακής στρατηγικής της ΕΕ, κανόνες όπως εκείνοι που διέπουν τα προϊόντα τεχνητής νοημοσύνης υψηλού κινδύνου, για παράδειγμα, αλληλεπικαλύπτονται με τους κανόνες του κανονισμού για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επ' αυτού, η ΕΟΚΕ προτείνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να χαράξει ενδεδειγμένες κατευθυντήριες γραμμές για την καθοδήγηση των κατασκευαστών και των καταναλωτών ως προς την ορθή εφαρμογή της τους.

3.8. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η σχέση μεταξύ των αρχών πιστοποίησης και τυχόν άλλων φορέων εξουσιοδοτημένων, κατά την έννοια της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα, να πιστοποιούν την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο βάσει άλλων —επίσης ισχυουσών— κανονιστικών ρυθμίσεων δεν είναι απολύτως σαφής.

3.9. Συν τοις άλλοις, οι αρχές πιστοποίησης είναι επίσης επιφορτισμένες με μεγάλο μέρος των σχετικών καθηκόντων και ευθυνών, των οποίων η πρακτική λειτουργία πρέπει να επαληθεύεται και να διασφαλίζεται, προς αποφυγή της αύξησης, εξαιτίας της Πράξης για την κυβερνοανθεκτικότητα, των γραφειοκρατικών διατυπώσεων που πρέπει ήδη να φέρνουν εις πέρας οι παραγωγοί, για να μπορούν να δραστηριοποιούνται στην αγορά. Εν προκειμένω, θα ήταν επίσης σημαντικό ιδίως οι μικρομεσαίες και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις να μπορούν να υποστηρίζονται από ειδήμονες ικανούς να παρέχουν ειδικές επαγγελματικές υπηρεσίες.

3.10. Βάσει της Πράξης, οι αρχές πιστοποίησης οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων όσον αφορά τις υπηρεσίες που παρέχουν οι εν λόγω αρχές. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι είναι σκόπιμο να αποσαφηνιστούν τα εφαρμοστέα κριτήρια.

3.11. Εξάλλου, πρόβλημα συντονισμού ενδέχεται να ανακύψει μεταξύ των εποπτικών αρχών που προβλέπονται από τον υπό εξέταση κανονισμό και των αρχών που δραστηριοποιούνται ήδη δυνάμει άλλης νομοθεσίας η οποία εφαρμόζεται στα ίδια προϊόντα. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ προτείνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτρέψει τα κράτη μέλη να εποπτεύουν και, εάν χρειάζεται, να λαμβάνουν μέτρα για την επίλυση αυτού του προβλήματος.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

(³) Οδηγία (ΕΕ) 2022/2555 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 2022 σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο κυβερνοασφάλειας σε ολόκληρη την Ένωση, την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 910/2014 και της οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972, και για την κατάργηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1148 (οδηγία NIS 2) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) (ΕΕ L 333 της 27.12.2022, σ. 80).

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάκτηση και τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων»

[COM(2022) 245 — final]

(2023/C 100/16)

Εισηγητής: ο κ. **Ionuț SIBIAN**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 27.10.2022
Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	23.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	208/0/2

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η προτεινόμενη οδηγία ανταποκρίνεται ορθά στην ανάγκη διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής των μηχανισμών δήμευσης, ενισχύει τις αρμοδιότητες των εθνικών αρχών και θεσπίζει μηχανισμούς διασυννοριακής συνεργασίας για την αύξηση του ποσοστού ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

1.2. Κατά την επέκταση του πεδίου εφαρμογής των μηχανισμών δήμευσης σε μια νέα σειρά εγκλημάτων, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) ενθαρρύνει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αποφανθεί και να διασφαλίσει ότι η παράνομη διακίνηση μεταναστών και το παράνομο εμπόριο καπνού εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της προτεινόμενης οδηγίας.

1.3. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εξετάσει τον τρόπο εφαρμογής της προτεινόμενης οδηγίας στις παραβιάσεις των περιοριστικών μέτρων της ΕΕ και πιστεύει ότι απαιτείται χωριστή νομοθεσία στον τομέα αυτό. Η προτεινόμενη οδηγία θα πρέπει να επιτρέπει στις υπηρεσίες ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων να ενισχύσουν την ικανότητά τους να λειτουργούν χωρίς την προσθήκη πρόσθετων αρμοδιοτήτων.

1.4. Θα πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες με την επιφύλαξη των εν εξελίξει διαδικασιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων. Η ΕΟΚΕ εισηγείται η προτεινόμενη οδηγία να αναφέρει ρητά ότι οι εθνικές αρχές και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποχρεούνται να δημοσιεύουν τακτικά πλήρη στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο της οδηγίας και να διασφαλίζουν την πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες.

1.5. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να διασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη θα υιοθετήσουν εθνικές στρατηγικές για την ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τη διαφάνεια και την προσβασιμότητα.

1.6. Η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει σθεναρά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να λάβει όλες τις αναγκαίες προφυλάξεις κατά τη διαδικασία μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο για την πρόληψη των καταχρήσεων σε περίπτωση μη βασιζόμενων σε καταδικαστική απόφαση μέτρων δήμευσης στο πλαίσιο διαδικασιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

1.7. Ο νεοεισαχθείς μηχανισμός που διασφαλίζει τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων που δεν συνδέονται άμεσα με έγκλημα που απαριθμείται στην οδηγία, αλλά με βάση υπόνοιες παράνομης περιουσίας/αποτελέσματος εγκληματικής δραστηριότητας, απαιτεί αυστηρότερα πρότυπα για τα δικονομικά δικαιώματα και τις εγγυήσεις προστασίας των κατηγορουμένων.

1.8. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επανεξετάσει τη σχετική με την κοινωνική επαναχρησιμοποίηση διάταξη της προτεινόμενης οδηγίας και να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν κατά προτεραιότητα μηχανισμούς που θα περιλαμβάνουν τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στη διαχείριση και τη διάθεση των δημευθέντων περιουσιακών στοιχείων. Η Επιτροπή θα πρέπει να θέσει στόχους συμπεριλαμβάνοντας ένα ελάχιστο ποσοστό για την κοινωνική επαναχρησιμοποίηση των δημευθέντων περιουσιακών στοιχείων. Το δημόσιο συμφέρον δεν πρέπει να νοείται μόνο ως δραστηριότητα που εμπίπτει στην αρμοδιότητα δημόσιων φορέων.

1.9. Η ΕΟΚΕ θεωρεί πολύ σημαντικό να είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ακριβέστερη όσον αφορά τον καθορισμό του δικαιώματος αποζημίωσης των θυμάτων και την απόδοση προτεραιότητας στα θύματα όσον αφορά την κατάταξη των πιστωτών.

1.10. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει την πρόταση της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία η προτεινόμενη οδηγία προβλέπει την ίδρυση τουλάχιστον μίας υπηρεσίας ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων σε κάθε κράτος μέλος, η οποία πρέπει να διαθέτει τους αναγκαίους πόρους για την αποτελεσματική και αποδοτική εκπλήρωση του ρόλου της. Για να εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο πρότυπο για τη λειτουργία των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων σε ολόκληρη την ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να απαιτεί την τακτική υποβολή εκθέσεων σχετικά με τους πόρους που διατίθενται σε κάθε κράτος μέλος.

1.11. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τον στόχο της αύξησης της χρήσης του μηχανισμού προδικαστικών πωλήσεων με την εισαγωγή ορισμού αναφοράς και τον καθορισμό των προϋποθέσεων υπό τις οποίες αυτός θα πρέπει να χρησιμοποιείται. Ταυτόχρονα, η «μη άμεσα διαθέσιμη εμπειρογνωσία» είναι ένα πρότυπο που θα μπορούσε να βελτιωθεί και να μετατραπεί σε «εμπειρογνωσία που είναι υπερβολικά δύσκολο να αποκτηθεί». Η πώληση θα πρέπει να παραμείνει η έσχατη λύση όσον αφορά την κοινωνική επαναχρησιμοποίηση, δεδομένου ότι τα κατασχθέντα κεφάλαια μπορούν να διατεθούν για την αποζημίωση των θυμάτων.

1.12. Η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να συμπληρώσει τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών ανάκτησης και διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων με τη θέσπιση διατάξεων σχετικά με τις συμφωνίες καταμερισμού περιουσιακών στοιχείων στην προτεινόμενη οδηγία.

1.13. Η ΕΟΚΕ θεωρεί απαραίτητο να συμπεριληφθούν πιο συγκεκριμένα εργαλεία για την παροχή βοήθειας στους υπαλλήλους τρίτων χωρών και να ενθαρρυνθούν ενεργά τα κράτη μέλη να αναπτύξουν συνεργασία με τις χώρες αυτές προκειμένου να μεγιστοποιηθούν οι μηχανισμοί ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων που προβλέπονται στην προτεινόμενη οδηγία. Το ίδιο ισχύει και για την εφαρμογή των νομικών μέσων και εργαλείων που απαιτούνται για να διασφαλιστεί ότι τα θύματα ποινικών αδικημάτων έχουν πλήρες δικαίωμα αποζημίωσης σε τρίτες χώρες.

1.14. Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές για τη σύγκριση της νομοθεσίας που πρόκειται να αντικατασταθεί με τη νέα οδηγία που πρόκειται να θεσπιστεί, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η θέσπιση μέτρων που θα διευκολύνουν την επικείμενη μεταφορά της προτεινόμενης οδηγίας στις εθνικές δικαιοδοσίες και να δοθεί η δυνατότητα στις εθνικές αρχές να την ευθυγραμμίσουν ταχέως με τη δική τους νομοθεσία.

1.15. Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αξιοποιήσει τα μέσα συλλογής συγκριτικών δεδομένων που εισάγονται στην προτεινόμενη οδηγία με στόχο τη θέσπιση διαφανών μηχανισμών παρακολούθησης με τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και τη διεξαγωγή διαδικασίας αξιολόγησης του αντικτύπου της προτεινόμενης οδηγίας το αργότερο τρία έτη μετά την έγκρισή της.

2. Πλαίσιο της γνωμοδότησης

2.1. Η ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων είναι ζήτημα καίριας σημασίας για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, δηλαδή δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα. Το οργανωμένο έγκλημα βασίζεται στην απόκομιση κερδών που θα μπορούσαν να νομιμοποιηθούν και να εισαχθούν στη νόμιμη οικονομία, προκαλώντας έτσι περισσότερα θύματα, στρεβλώνοντας τους κανόνες της αγοράς και διαιωνίζοντας την ικανότητα υπονόμησης των χρηματοπιστωτικών αγορών και πρόκλησης ζημιών στους ιδιώτες και στις επιχειρήσεις. Οι διατάξεις των νομικών πλαισίων που διέπουν την ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων και τα μέσα διασυνοριακής συνεργασίας χρήζουν περαιτέρω αναθεώρησης και επιβολής, καθότι μόνο 2 % περίπου των περιουσιακών στοιχείων παράνομης προέλευσης δεσμεύονται και 1 % δημεύονται ⁽¹⁾ στην ΕΕ.

⁽¹⁾ Ευρωπόλ, Does crime still pay? Criminal Asset Recovery in the EU –[Το έγκλημα εξακολουθεί να αποδίδει; Η ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων παράνομης προέλευσης στην ΕΕ] — Επισκόπηση των στατιστικών δεδομένων της περιόδου 2010-2014, 2016.

2.2. Η πρώτη ειδική στρατηγική της ΕΕ για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος ⁽²⁾ εγκρίθηκε τον Απρίλιο του 2021 και πραγματεύεται την απειλή που συνιστά το οργανωμένο έγκλημα για τους Ευρωπαίους πολίτες, τους κρατικούς θεσμούς και την οικονομία στο σύνολό της. Ένας από τους πυλώνες της στρατηγικής είναι η εξάλειψη των κερδών που προκύπτουν από το οργανωμένο έγκλημα και η πρόληψη της διείσδυσης τους στη νόμιμη οικονομία και τις νόμιμες επιχειρήσεις (η αρχής της «παρακολούθησης της διαδρομής του χρήματος»), και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κλήθηκε να αναλάβει δράση μετά την αναθεώρηση της οδηγίας περί δήμευσης ⁽³⁾ και της απόφασης του Συμβουλίου σχετικά με τις υπηρεσίες ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων ⁽⁴⁾.

2.3. Η ΕΟΚΕ έχει πλήρη επίγνωση και ανησυχία ως προς την αύξηση του οργανωμένου εγκλήματος και το σημαντικό οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό κόστος του εδώ και αρκετό καιρό. Το έργο της ΕΟΚΕ συνάδει με την αποστολή της και οι γνωμοδοτήσεις ⁽⁵⁾ που εκδόθηκαν για θέματα σχετικά με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος βοήθησαν τους Ευρωπαίους νομοθέτες να δώσουν στους πολίτες την ισχύ και την ασφάλεια μέσω της οργανωμένης κοινότητας των πολιτών. Η ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων αποτελεί μέρος του ευρύτερου νομοθετικού οικοσυστήματος της ΕΕ που προορίζεται να συμβάλει στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης που χρειάζονται οι κοινότητες προκειμένου να μειωθεί η ζημία που προκαλείται από ποινικά αδικήματα.

2.4. Σύμφωνα με την αξιολόγηση ⁽⁶⁾ του ισχύοντος νομικού πλαισίου για την ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων, παρά τη γενική βελτίωση στα κράτη μέλη, τα συνολικά αποτελέσματα όσον αφορά τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων δεν είναι ικανοποιητικά και τα ποσοστά δήμευσης στην ΕΕ παραμένουν πολύ χαμηλά. Η ικανότητα ανίχνευσης και εντοπισμού περιουσιακών στοιχείων αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση του ποσοστού επιτυχίας και τη δέσμευση και δήμευση περισσότερων παρανόμως κτηθέντων περιουσιακών στοιχείων. Η αναθεώρηση της νομοθεσίας θα πρέπει να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της ανάκτησης παρανόμως κτηθέντων περιουσιακών στοιχείων και να αυξήσει τον αριθμό των αντίστοιχων μέσων, και παράλληλα να ενισχύσει τις δυνατότητες των εθνικών υπηρεσιών ανάκτησης ⁽⁷⁾.

2.5. Οι επιλογές πολιτικής για την αναθεώρηση του πλαισίου ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων αποτέλεσαν αντικείμενο δημόσιας διαβούλευσης το 2021. Τον Μάρτιο του 2021 δημοσιεύτηκε αρχική εκτίμηση επιπτώσεων ⁽⁸⁾ με σκοπό την υποβολή παρατηρήσεων, ακολουθούμενη από δημόσια διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ της 21ης Ιουνίου και της 27ης Σεπτεμβρίου 2021, με σκοπό τη συγκέντρωση των απόψεων του ευρέος κοινού και των ενδιαφερόμενων μερών. Στην έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων ⁽⁹⁾ αναλύθηκαν και παρουσιάστηκαν τέσσερις επιλογές πολιτικής:

- **1η επιλογή:** συνίσταται σε **μη νομοθετικά μέτρα** για την υποστήριξη της ανταλλαγής εμπειριών, γνώσεων και ορθών πρακτικών μεταξύ των αρμόδιων αρχών.
- **2η επιλογή:** τα εν λόγω μέτρα θα συνίστανται κυρίως σε **στοχευμένες τροποποιήσεις** της απόφασης του Συμβουλίου σχετικά με τις υπηρεσίες ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων και της οδηγίας για τη δήμευση, με μέλημα να οριοθετηθεί το πεδίο εφαρμογής των υφιστάμενων γενικών απαιτήσεων και να καταστούν αποτελεσματικότερες. Τα μέτρα αυτά θα περιλαμβάνουν την υποχρέωση των κρατών μελών να εγκρίνουν την εθνική στρατηγική τους για την ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων και να μεριμνούν έτσι ώστε οι αρμόδιες αρχές να διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες και μέσα. Επιπλέον, θα περιλαμβάνονται μέτρα που αποσκοπούν στη βελτίωση της διασυννοριακής συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων και διευρυμένων εξουσιών δέσμευσης.

⁽²⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη στρατηγική της ΕΕ για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος 2021-2025 [COM(2021) 170 της 14.4.2021].

⁽³⁾ Οδηγία 2014/42/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Απριλίου 2014, σχετικά με τη δέσμευση και τη δήμευση οργάνων και προϊόντων εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ L 127 της 29.4.2014, σ. 39).

⁽⁴⁾ Απόφαση του 2007/845/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 6ης Δεκεμβρίου 2007, σχετικά με τη συνεργασία των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων στα κράτη μέλη προς ανίχνευση και εντοπισμό προϊόντων εγκλήματος ή άλλων συναφών περιουσιακών στοιχείων (ΕΕ L 332 της 18.12.2007, σ. 103).

⁽⁵⁾ Κάποιες από τις σχετικές γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ: γνωμοδότηση με θέμα «Δέσμη μέτρων για την Ένωση Ασφάλειας» (ΕΕ C 323 της 26.8.2022, σ. 69), σειρά γνωμοδοτήσεων για τη νομοθεσία για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, με πιο πρόσφατη τη γνωμοδότηση σχετικά με τη Δέσμη νομοθετικών μέτρων για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες του 2021 (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 89), η γνωμοδότηση με θέμα «Στρατηγική της ΕΕ για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος 2021-2025» (ΕΕ C 517 της 22.12.2021, σ. 91), η γνωμοδότηση με θέμα «Ενίσχυση της εντολής της Ευρώπης» (ΕΕ C 341 της 24.8.2021, σ. 66), η γνωμοδότηση με θέμα τους ελέγχους ρευστών διαθεσίμων που εισέρχονται ή εξέρχονται από την Ένωση (ΕΕ C 246 της 28.7.2017, σ. 22), η γνωμοδότηση με θέμα το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ασφάλεια (ΕΕ C 177 της 18.5.2016, σ. 51) και η γνωμοδότηση με θέμα «Μία ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη» (ΕΕ C 451 της 16.12.2014, σ. 96).

⁽⁶⁾ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, «Ανάκτηση και δήμευση περιουσιακών στοιχείων: Μέτρα που διασφαλίζουν ότι το έγκλημα δεν είναι προσοδοφόρο» [COM(2020) 217 final].

⁽⁷⁾ Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την ενίσχυση των χρηματοοικονομικών ερευνών για την καταπολέμηση του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος (Έγγραφο 8927/20 του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 2020).

⁽⁸⁾ Have your say: Fighting organised crime — strengthening the mandate of EU Asset Recovery Offices [Εκφράστε τη γνώμη σας: Καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος — Ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων της ΕΕ].

⁽⁹⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων που συνοδεύει το έγγραφο Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ανάκτηση και τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων (2022).

- **3η επιλογή:** θα περιλαμβάνει, εκτός από τα μέτρα που προβλέπονται στην 2η επιλογή, λεπτομερέστερες απαιτήσεις για τα κράτη μέλη για όλα τα στάδια της διαδικασίας ανάκτησης, το δε πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί δήμευσης θα επεκταθεί ώστε να συμπεριλάβει ευρύτερο φάσμα εγκλημάτων.
- **4η επιλογή:** τα μέτρα θα βασίζονται σε εκείνα της 3ης επιλογής, αλλά το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων θα επεκταθεί σε όλα τα αδικήματα και θα συνεπάγεται εκτενέστερες απαιτήσεις όσον αφορά τη διεξαγωγή ερευνών. Επιπλέον, θα καθοριστούν πιο συγκεκριμένοι όροι σχετικοί με τις επείγουσες εντολές δέσμευσης και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

2.5.1. Στην εκτίμηση επιπτώσεων διαπιστώθηκε ότι η 3η επιλογή ήταν η καταλληλότερη, καθότι παρέχει την καλύτερη ισορροπία μεταξύ, αφενός, της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της αναλογικότητας και, αφετέρου, των διαφορών αναμενόμενων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιδράσεων.

2.6. Στις 25 Μαΐου 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε νέα οδηγία για την ανάκτηση και τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων, η οποία θα αντικαταστήσει την ισχύουσα οδηγία δήμευσης, την απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με τις υπηρεσίες ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων και την απόφαση-πλαίσιο 2005/212/ΔΕΥ του Συμβουλίου⁽¹⁰⁾. Ο στόχος που έχει τεθεί είναι η θέσπιση κοινών προτύπων για την ανίχνευση, τον εντοπισμό, τη δέσμευση, τη διαχείριση και τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων σε ένα ενιαίο μέσο που θα ακολουθεί περαιτέρω μια πιο άρτια και στρατηγική προσέγγιση όλων των παραγόντων του συστήματος ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

3. Γενικές και ειδικές παρατηρήσεις

3.1. Η γενική προσέγγιση της προτεινόμενης οδηγίας συνάδει με τους στόχους της να ενισχύσει τις δυνατότητες των αρμόδιων αρχών, πρώτον, να εντοπίζουν, να δεσμεύουν και να διαχειρίζονται παράνομα περιουσιακά στοιχεία· δεύτερον, να ενισχύουν και να επεκτείνουν τις δυνατότητες δήμευσης παρανόμων περιουσιακών στοιχείων· και, τέλος, να βελτιώνουν τη συνεργασία μεταξύ όλων των αρχών που συμμετέχουν στην ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων.

3.2. Η προτεινόμενη οδηγία αναμένεται να καταστήσει τους μηχανισμούς ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων αποδοτικότερους και αποτελεσματικότερους με την επιβολή ενός βασικού συνόλου ελάχιστων κανόνων για την ανίχνευση και τον εντοπισμό, τη δέσμευση, τη δήμευση και τη διαχείριση περιουσιακών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις, και να διευκολύνει την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων της ΕΕ, όπου είναι αναγκαίο. Ωστόσο, η προτεινόμενη οδηγία θα πρέπει να συνοδεύεται από πρόσθετη νομοθεσία και μέτρα σχετικά με τις παραβάσεις των περιοριστικών μέτρων της ΕΕ, η δε Επιτροπή θα πρέπει να αξιολογήσει προσεκτικά τη δυνατότητα πρόληψης της αποδυνάμωσης της ικανότητας των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων να εκπληρώσουν τη βασική αποστολή τους.

3.3. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η προτεινόμενη διάταξη σύμφωνα με την οποία κάθε κράτος μέλος θα προκρίνει εθνική στρατηγική για την ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων θα καθιερώσει μια πιο στρατηγική προσέγγιση στον τομέα αυτό, θα προωθήσει τη μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών και θα παράσχει σαφή επισκόπηση των αποτελεσμάτων της ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

3.4. Το διευρυμένο πεδίο δράσης των μηχανισμών δήμευσης θα επιτρέψει στις εθνικές δικαστικές αρχές να εφαρμόζουν εκτεταμένη δήμευση σε μεγαλύτερο αριθμό αδικημάτων απ' ό,τι η ισχύουσα οδηγία για τη δήμευση. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το ευρύτερο πεδίο εφαρμογής της προτεινόμενης οδηγίας, δεδομένου ότι καλύπτει ένα κενό στην οδηγία δήμευσης όσον αφορά σημαντικό κατάλογο εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών αδικημάτων, της εμπορίας οργάνων, της εμπορίας πολιτιστικών αγαθών, της απαγωγής, της παράνομης κατακράτησης ή ομηρίας και της εμπορίας κλεμμένων οχημάτων στον βαθμό που το αδίκημα διαπράττεται από εγκληματική οργάνωση. Από την άλλη όμως, η προτεινόμενη οδηγία δεν περιλαμβάνει ρητά την παράνομη διακίνηση μεταναστών και το παράνομο εμπόριο καπνού παρά τα σημαντικά ετήσια έσοδα αυτών των παράνομων αγορών (εκτιμώμενα σε 289,4 εκατ. ευρώ και 8 309,3 εκατ. ευρώ αντίστοιχα⁽¹¹⁾).

3.5. Η παροχή στις αρμόδιες αρχές άμεσης και απευθείας πρόσβασης στις πληροφορίες άλλων εθνικών αρχών, όπως οι φορολογικές υπηρεσίες ή τα εθνικά μητρώα ακινήτων, θα ενισχύσει την ικανότητα των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων να ενεργούν και να αντιδρούν αποτελεσματικά και εγκαίρως. Ταυτόχρονα, η πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες θα πρέπει επίσης να διασφαλίζεται με την επιφύλαξη των εν εξελίξει διαδικασιών τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο.

⁽¹⁰⁾ Απόφαση-πλαίσιο 2005/212/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 24ης Φεβρουαρίου 2005 για τη δήμευση των προϊόντων, οργάνων και περιουσιακών στοιχείων του εγκλήματος (ΕΕ L 68 της 15.3.2005, σ. 49).

⁽¹¹⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων, *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses: final report* [Χαρτογράφηση του κινδύνου διείσδυσης του σοβαρού και οργανωμένου εγκλήματος στις νόμιμες επιχειρήσεις: τελική έκθεση], Disley, E. (συντάκτης), Blondes, E. (συντάκτης), Hulme, S. (συντάκτης), Υπηρεσία Εκδόσεων, 2021.

3.6. Η προτεινόμενη οδηγία επεκτείνει τον κατάλογο των περιπτώσεων για τα μη βασιζόμενα σε καταδικαστική απόφαση μέτρα δήμευσης που βασίζονται σε ποινικές διαδικασίες σε άλλες περιπτώσεις στις οποίες η ποινική καταδίκη δεν είναι δυνατή λόγω αντικειμενικών περιστάσεων με ασυλία, αμνηστία και λήξη της προθεσμίας παραγραφής. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τις προσπάθειες που καταβάλλει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την επιβολή ορίων σε αυτές τις περιπτώσεις, δεδομένου ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο κατάχρησης ή να χρησιμοποιούνται για λόγους παρενόχλησης ή δίωξης.

3.7. Η προτεινόμενη οδηγία περιλαμβάνει έναν νέο μηχανισμό δήμευσης που διασφαλίζει τη δήμευση περιουσιακών στοιχείων που δεν συνδέονται άμεσα με έγκλημα που απαριθμείται στην οδηγία, αλλά βασίζονται στην υπόνοια παράνομης περιουσίας/αποτελέσματος από εγκληματικές δραστηριότητες. Παρά την υποχρεωτική δικαστική διαδικασία που προηγείται της απόφασης δήμευσης και το βάρος της απόδειξης που φέρει η εισαγγελική αρχή για τη σύνδεση του εν λόγω περιουσιακού στοιχείου με εγκληματική δραστηριότητα, απαιτούνται περισσότερες εγγυήσεις για τον αποκλεισμό πιθανών καταχρήσεων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Οι εθνικές δικαιοδοσίες ακολουθούν διαφορετικές οδούς, από τη δήμευση βάσει του αστικού δικαίου έως το ποινικό δίκαιο. Η προτεινόμενη οδηγία θα πρέπει να περιλαμβάνει πρότυπα για τα δικονομικά δικαιώματα και τις εγγυήσεις προστασίας των κατηγορουμένων και να διασφαλίζει ότι παρέχεται κατάλληλη κατάρτιση στους δικαστές και τους εισαγγελείς.

3.8. Ο περιορισμένος αντίκτυπος της διάταξης περί κοινωνικής επαναχρησιμοποίησης στην οδηγία δήμευσης θα απαιτούσε μεγαλύτερη ενθάρρυνση των κρατών μελών να λάβουν κατάλληλα μέτρα για τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της διάταξης. Η ΕΟΚΕ ζητεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επιδείξει μεγαλύτερη φιλοδοξία στις προσπάθειές της να καταστήσει αποτελεσματική την επαναχρησιμοποίηση των δημευμένων περιουσιακών στοιχείων για κοινωνικούς σκοπούς και να ορίσει ένα ελάχιστο ποσοστό κοινωνικής επαναχρησιμοποίησης για τα κράτη μέλη. Είναι υψίστης σημασίας για την κοινωνική συνοχή οι πληγείσες κοινότητες να λαμβάνουν απευθείας αποζημίωση αποκατάστασης των ζημιών και να επωφελούνται από τις αποδόσεις που αποφέρουν αυτές οι αποζημιώσεις. Επιπλέον, οι κοινότητες χρειάζονται καλύτερη συνδρομή για την ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους στο οργανωμένο έγκλημα, ενώ η κοινωνία των πολιτών πρέπει να συμμετέχει στη διαχείριση και τη διάθεση των δημευμένων περιουσιακών στοιχείων.

3.9. Όπως αναφέρεται επίσης στην οδηγία για τη δήμευση, το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων δεν θα επηρεαστεί από τα μέτρα δήμευσης. Ωστόσο, η προτεινόμενη οδηγία εξακολουθεί να μην διασφαλίζει την προτεραιότητα στην αποζημίωση των θυμάτων κατά την ιεράρχηση των πιστωτών. Ταυτόχρονα, οι πολίτες τρίτων χωρών δεν προστατεύονται επαρκώς από την προτεινόμενη οδηγία και άλλες νομοθετικές πράξεις της ΕΕ, καθώς αυτές εστιάζουν στους πολίτες της ΕΕ.

3.10. Στην έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων επισημαίνονται οι ακόλουθες ελλείψεις: έλλειψη λεπτομερειών σχετικά με τους ρόλους των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων, καθώς και ανεπαρκείς ανθρωπinoι, οικονομικοί και τεχνικοί πόροι που διατίθενται για την ανίχνευση των περιουσιακών στοιχείων. Η προτεινόμενη οδηγία ανταποκρίνεται στις διαπιστώσεις αυτές και απαιτεί την ίδρυση τουλάχιστον μιας υπηρεσίας ανάκτησης σε κάθε κράτος μέλος. Η ρητή υποχρέωση παροχής επαρκών πόρων για τη διασφάλιση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων είναι ευπρόσδεκτη. Ωστόσο, η υποχρέωση αυτή θα πρέπει να συνοδεύεται από τακτική υποβολή εκθέσεων από το εθνικό επίπεδο στην Επιτροπή σχετικά με τους διατιθέμενους πόρους, ώστε η Επιτροπή να είναι σε θέση να αξιολογεί κατά πόσον υπάρχει κατακερματισμός ή έλλειψη ισορροπίας μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

3.11. Οι δαπάνες που συνδέονται με τη διαχείριση δεσμευμένων ή/και δημευθέντων περιουσιακών στοιχείων μπορεί να είναι σημαντικές ή ακόμη και να υπερβαίνουν την αξία των σχετικών περιουσιακών στοιχείων. Η προτεινόμενη οδηγία περιλαμβάνει την υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να αξιολογούν το κόστος πριν από την έκδοση απόφασης δέσμευσης. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το μέτρο αυτό ως αποτελεσματικό και χρήσιμο μέσο που αποσκοπεί στη μείωση του αναγκαίου κόστους και στη μεγιστοποίηση της επακόλουθης αξίας του περιουσιακού στοιχείου.

3.12. Ο μηχανισμός προδικαστικών πωλήσεων μπορεί να εφαρμοστεί σε περιορισμένες περιπτώσεις, οι οποίες απαριθμούνται πλέον στην προτεινόμενη οδηγία, και είναι πιθανό να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των δεσμευμένων περιουσιακών στοιχείων. Παρά το γεγονός ότι ο μηχανισμός είναι διαθέσιμος στα περισσότερα κράτη μέλη, χρησιμοποιείται σε μικρή κλίμακα και με μεγάλες διαφορές. Η προτεινόμενη οδηγία αναμένεται να ενισχύσει τη χρήση αυτού του μηχανισμού με την εισαγωγή ενιαίου ορισμού και των προϋποθέσεων υπό τις οποίες αυτός θα πρέπει να χρησιμοποιείται.

3.13. Η απουσία ολοκληρωμένων και συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων διαπιστώθηκε ότι αποτελεί σημαντική αδυναμία όσον αφορά τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων. Στο πλαίσιο αυτό, η προτεινόμενη οδηγία απαιτεί από κάθε κράτος μέλος να δημιουργήσει μητρώο ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων στο οποίο θα συλλέγονται κωδικοποιημένες πληροφορίες από τις αρμόδιες αρχές καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

3.14. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η ενοποίηση όλων των σχετικών νομικών διατάξεων για την ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων σε μια ενιαία οδηγία συνάδει με το πρόγραμμα βελτίωσης της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του κανονιστικού πλαισίου (REFIT) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και θα βοηθήσει τις αρμόδιες αρχές και τα ενδιαφερόμενα μέρη να κατανοήσουν καλύτερα τους κανόνες και να συμβάλουν στη βελτίωση της εφαρμογής και της αποτελεσματικότητας των μέτρων που αποσκοπούν στην αύξηση του ποσοστού ανάκτησης παράνομων περιουσιακών στοιχείων στις εθνικές δικαιοδοσίες.

3.15. Οι υπηρεσίες διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων θα είναι ειδικευμένα όργανα που συστήνονται ή ορίζονται σε κάθε κράτος μέλος για να μεριμνούν για την αποτελεσματική διαχείριση των δεσμευμένων και δημευθέντων περιουσιακών στοιχείων και να συνεργάζονται με άλλες αρμόδιες αρχές που είναι υπεύθυνες για την ανίχνευση, τον εντοπισμό, τη δέσμευση, τη δήμευση και τη διαχείριση είτε σε εθνικό επίπεδο είτε σε διακρατικές υποθέσεις. Η προτεινόμενη οδηγία είναι πιο ακριβής όσον αφορά τον καθορισμό των ρόλων και των καθηκόντων των υπηρεσιών και παρέχει μεγαλύτερη σαφήνεια στα κράτη μέλη όσον αφορά τον καθορισμό των υποδομών ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων.

3.16. Η διάθεση ή η επιστροφή περιουσιακών στοιχείων σε διασυνοριακές διαδικασίες θα πρέπει να υπόκειται σε συμφωνίες καταμερισμού περιουσιακών στοιχείων που υπογράφονται από τα οικεία κράτη μέλη. Τα εθνικά συστήματα μπορεί να διαφέρουν σημαντικά ως προς το είδος των αρχών και των διαδικασιών που απαιτούνται για τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών. Η προτεινόμενη οδηγία δεν περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για το θέμα αυτό. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να παρέχει ρητά τις σχετικές αρμοδιότητες στις υπηρεσίες ανάκτησης και διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων.

3.17. Η συνεργασία με τρίτες χώρες είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς το οργανωμένο έγκλημα υφίσταται και εκτός της ΕΕ και ενέχει σημαντικούς κινδύνους για την εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ. Καθώς το οργανωμένο έγκλημα έχει καταστεί πιο διασυνδεδεμένο, διεθνές και ψηφιακό, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι οι αρχές τρίτων χωρών είναι σε θέση να συνεργάζονται με τους ομολόγους τους στα κράτη μέλη. Θα πρέπει να εξεταστούν διάφορα μέσα συνδρομής και στήριξης για την περαιτέρω επιβολή της προτεινόμενης οδηγίας.

3.18. Τα μέσα διαβούλευσης που χρησιμοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πριν από την προτεινόμενη οδηγία ήταν συμπεριληπτικά και αντιστοιχούσαν στους διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς —ιδίως τις αρμόδιες αρχές, τους επαγγελματίες, τις επιχειρηματικές οργανώσεις, τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και το ευρύ κοινό— όσον αφορά τη διάρκεια και τις μεθόδους. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να καταστήσει διαθέσιμα αξιόπιστα δεδομένα και πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση και την πρόοδο των κρατών μελών και της ΕΕ στο σύνολό της στα της παράνομης ανάκτησης περιουσιακών στοιχείων, και προσδοκά πως παρόμοιες προσπάθειες θα γίνουν κατά τη μεταφορά της οδηγίας στην εθνική νομοθεσία και κατά την αξιολόγηση της εφαρμογής της.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση κοινού πλαισίου για τις υπηρεσίες μέσω ενημέρωσης στην εσωτερική αγορά (ευρωπαϊκή πράξη για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης) και την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ»

[COM(2022) 457 final — 2022/0277 (COD)]

(2023/C 100/17)

Εισηγητής: ο κ. **Christian MOOS**

Συνεισηγητής: ο κ. **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 17.10.2022 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 28.10.2022
Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	23.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύννοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	155/0/3

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η ελευθερία και η πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης έχουν θεμελιώδη σημασία για το κράτος δικαίου και τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για τις ανησυχητικές εξελίξεις εντός της ΕΕ και, ως εκ τούτου, χαιρετίζει τις πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης.

1.2. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) εκφράζει την ανησυχία της για το κατά πόσον η προσέγγιση της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς των μέσων ενημέρωσης είναι επαρκής για την προστασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας τους. Ο κύριος στόχος θα πρέπει να είναι η διατήρηση ή η αποκατάσταση της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης, χωρίς να λησμονείται ότι η οικονομική ευημερία συνδέεται με την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης.

1.3. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η συγκέντρωση της αγοράς μέσω ενημέρωσης, όταν οδηγεί στη δημιουργία μονοπωλίων, μπορεί να αποτελέσει τεράστια απειλή για την ελευθερία και την πολυφωνία τους. Ωστόσο, η συγκέντρωση της αγοράς μπορεί να έχει κάποιο νόημα και δεν χρειάζεται να έχει τέτοιες αρνητικές επιπτώσεις.

1.4. Οι απλές συστάσεις και μια προσέγγιση μη δεσμευτικού χαρακτήρα δεν αρκούν. Τα ελεύθερα και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης πρέπει να αποτελούν δεσμευτικό κριτήριο για την έκθεση και τον μηχανισμό για το κράτος δικαίου.

1.5. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τις προτάσεις για την ενίσχυση και την υπεράσπιση της συντακτικής ανεξαρτησίας. Τονίζει την ανάγκη να διατηρηθεί η ανεξαρτησία των δημοσιογράφων και των εκδοτών.

1.6. Τα δημόσια μέσα ενημέρωσης έχουν νόημα μόνο εάν είναι αμερόληπτα και εντελώς ανεξάρτητα από πολιτικές επιρροές. Οι επαρκείς και σταθεροί χρηματοδοτικοί πόροι αποτελούν σημαντική εγγύηση από την άποψη αυτή, εφόσον η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος ελέγχων διασφαλίζει ότι οι πόροι δαπανώνται αποτελεσματικά.

1.7. Η ΕΟΚΕ θεωρεί σημαντικές τις δεσμευτικές απαιτήσεις για τη διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης. Οι καθιερωμένες απαιτήσεις δεν πρέπει να οδηγούν σε υπερβολικό διοικητικό φόρτο για τα μικρού μεγέθους μέσα ενημέρωσης.

1.8. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη ανεξαρτησίας ορισμένων εθνικών ρυθμιστικών φορέων και ζητεί τη θέσπιση πλαισίου για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας τους.

1.9. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού συμβουλίου υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης, αλλά επιμένει στην πλήρη ανεξαρτησία του, καθώς η ΕΕ θα πρέπει να αποτελεί παράδειγμα βέλτιστης πρακτικής σε ό,τι αφορά την επίτευξη πλήρους ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών φορέων. Η συμμετοχή εθνικών ρυθμιστικών φορέων που δεν είναι ανεξάρτητοι δεν ενδείκνυται.

1.10. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία της διαφάνειας σε όλες τις διαδικασίες που σχετίζονται με τον έλεγχο του περιεχομένου σε πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες.

1.11. Η ΕΟΚΕ συνιστά τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σε επίπεδο ΕΕ σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις της νομοθεσίας της ΕΕ για την καταπολέμηση των συγκεντρώσεων. Καλεί τους νομοθέτες να εγκρίνουν δεσμευτικούς κανονισμούς με σεβασμό της επιχειρηματικής ελευθερίας για την αποφυγή της δημιουργίας περιττής γραφειοκρατίας και περιττού κόστους.

1.12. Όταν οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές δεν αξιολογούν επαρκώς τη συγκέντρωση της αγοράς των μέσων ενημέρωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να αντιδρά σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις της νομοθεσίας της ΕΕ για την καταπολέμηση των συγκεντρώσεων.

1.13. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τις δεσμευτικές απαιτήσεις διαφάνειας όσον αφορά την κατανομή της κρατικής διαφήμισης.

1.14. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την ετήσια παρακολούθηση και ζητεί τη διαβούλευση με τους σχετικούς ενδιαφερόμενους φορείς και την κοινωνία των πολιτών. Η ΕΟΚΕ προτείνει τη διεύρυνση του πεδίου παρακολούθησης και τη συμπερίληψη κάθε άλλης πτυχής που σχετίζεται με την προστασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης.

2. Γενικές παρατηρήσεις

2.1. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την πρόσφατη θέση της σχετικά με τη σημασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης για τη φιλελεύθερη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, για την οποία έχουν δεσμευτεί όλα τα κράτη μέλη με την κύρωση των Συνθηκών της ΕΕ, όπως ορίζεται στη συνολική γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα *Εξασφάλιση της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης στην Ευρώπη* ⁽¹⁾, στη γνωμοδότησή της με θέμα *Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία* ⁽²⁾ και στη γνωμοδότηση με θέμα *Πρωτοβουλία κατά καταχρηστικών πρακτικών προσφυγής στη δικαιοσύνη σε βάρος δημοσιογράφων και υπερασπιστών των δικαιωμάτων* ⁽³⁾.

2.2. Η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κ. Ursula von der Leyen, δήλωσε ορθά στην ομιλία της για την κατάσταση της Ένωσης το 2021 ⁽⁴⁾ ότι η ενημέρωση είναι δημόσιο αγαθό. Οι πολίτες της ΕΕ δεν μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμά τους να συμμετέχουν στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης, όπως εγγυάται το άρθρο 10 ΣΕΕ, χωρίς ελεύθερη πρόσβαση σε ανεξάρτητη και αξιόπιστη ενημέρωση.

2.3. Γενικά, η Ευρώπη παραμένει μια ήπειρος με ελεύθερα και ποικίλα μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο, οι πρόσφατες εξελίξεις εντός της ΕΕ είναι ανησυχητικές. Η προστασία των δημοσιογράφων, κυρίως λόγω της έλλειψης μέσων κατά των στρατηγικών αγωγών προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού (SLAPP), παραμένει μείζον μέλημα όσον αφορά τις αποτελεσματικές κανονιστικές εγγυήσεις που προστατεύουν την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης. Το παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα ενημέρωσης του 2022 ⁽⁵⁾ διαπίστωσε επίσης ότι το επίπεδο κινδύνων όσον αφορά την πολυφωνία της αγοράς είναι το υψηλότερο από όλους

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εξασφάλιση ελευθερίας και πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ευρώπη» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 517 της 22.12.2021, σ. 9).

⁽²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία» [COM(2020) 790 final] (ΕΕ C 341 της 24.8.2021, σ. 56).

⁽³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των προσώπων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες ("στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού")» [COM(2022) 177 final — 2022/0117 COD]] (ΕΕ C 75 της 28.2.2023, σ. 143).

⁽⁴⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, ομιλία της προέδρου, κ. von der Leyen για την κατάσταση της Ένωσης, Στρασβούργο, 15 Σεπτεμβρίου 2021.

⁽⁵⁾ Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο, Κέντρο για τον Πλουραλισμό και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης, Εφαρμογή του παρατηρητηρίου για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Αλβανία, στο Μαυροβούνιο, στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, στη Σερβία και στη Τουρκία κατά το έτος 2021, San Domenico di Fiesole 2022.

τους τομείς που καλύπτει η μελέτη. Καθώς η πολιτική ανεξαρτησία δεν έχει σημειώσει καμία πρόοδο τα τελευταία έτη, το παρατηρητήριο υπογραμμίζει την έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών για την προστασία της συντακτικής αυτονομίας στις περισσότερες χώρες ως σημαντικό εμπόδιο για βελτιώσεις στον εν λόγω τομέα.

2.4. Πέραν των εσωτερικών απειλών για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης, η ΕΕ βρίσκεται αντιμέτωπη με εξωτερικές παρεμβάσεις που προσπαθούν να χειραγωγήσουν τις δημόσιες συζητήσεις στην Ευρώπη. Στο πλαίσιο των αυξανόμενων γεωπολιτικών εντάσεων, η προστασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης αποτελεί σημαντική συμβολή στην ανθεκτικότητα της ΕΕ έναντι των εξωτερικών απειλών.

2.5. Ωστόσο, ορισμένες θετικές εξελίξεις δείχνουν επίσης ότι η νομοθεσία της ΕΕ μπορεί να κάνει τη διαφορά. Το παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα ενημέρωσης του 2022 διαπίστωσε θετικές εξελίξεις όσον αφορά τον δείκτη «Προστασία του δικαιώματος στην ενημέρωση» σε τέσσερις χώρες, αποδίδοντας αυτήν τη βελτίωση στη μεταφορά της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937⁽⁶⁾ για την προστασία των πληροφοριοδοτών δημοσίου συμφέροντος.

2.6. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ χαιρετίζει καταρχήν την πρωτοβουλία της Επιτροπής για μια ευρωπαϊκή πράξη για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης⁽⁷⁾ και τη σύσταση της Επιτροπής σχετικά με τις εσωτερικές διασφαλίσεις για τη συντακτική ανεξαρτησία και τη διαφάνεια όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς στον τομέα των μέσων ενημέρωσης⁽⁸⁾ ως το επόμενο επακόλουθο βήμα με στόχο την προστασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης και, συνεπώς, της φιλελεύθερης δημοκρατίας στην ΕΕ.

2.7. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει ότι είναι σημαντικό η ευρωπαϊκή πράξη για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης να έχει άμεση εφαρμογή, ενώ αμφισβητεί το κατά πόσον η προσέγγιση μη δεσμευτικού χαρακτήρα της σύστασης είναι αποτελεσματικός τρόπος για την επίτευξη των στόχων της. Οι απλές συστάσεις δεν αρκούν προκειμένου να διασφαλιστούν η ελευθερία και η πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης στα κράτη μέλη. Τα ελεύθερα και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης πρέπει να αποτελούν δεσμευτικό κριτήριο για την έκθεση για το κράτος δικαίου, καθώς και για την ενεργοποίηση του μηχανισμού στα κράτη μέλη όπου οι κυβερνήσεις παραβιάζουν τις ελευθερίες και την ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης.

2.8. Η νομική βάση για τον κανονισμό είναι το άρθρο 114 της ΣΛΕΕ, το οποίο επιτρέπει την προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών με στόχο την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Δεδομένου ότι τα υποκείμενα προβλήματα και οι ελλείψεις έχουν εξαιρετικά πολιτικό χαρακτήρα και σχετίζονται με τη λειτουργία δημοκρατικών συστημάτων που βασίζονται στο κράτος δικαίου, η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για το κατά πόσον η προσέγγιση της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς των μέσων ενημέρωσης είναι επαρκής για την προστασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας τους.

2.9. Η πρόταση κανονισμού έχει πέντε διακριτούς στόχους: α) την εναρμόνιση των εθνικών κανόνων και των διαδικασιών προκειμένου να ξεπεραστούν τα εμπόδια που παρακωλύουν τη λειτουργία και τις επενδύσεις των εταιριών μέσων ενημέρωσης στην εσωτερική αγορά· β) την απομάκρυνση των γυάλινων οροφών που περιορίζουν τους ξένους εκδότες όσον αφορά τις επενδύσεις σε τοπικές εθνικές αγορές· γ) την ενίσχυση της συντακτικής ελευθερίας όλων των μέσων ενημέρωσης, χωρίς παράλληλα να περιορίζονται τα δικαιώματα των ανεξάρτητων εκδοτών· δ) τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας των δημόσιων μέσων ενημέρωσης με την κατασκευή μόνιμων μηχανισμών, απαλλαγμένων από την επιρροή των πολιτικών· και ε) τη ρύθμιση της διάθεσης των οικονομικών πόρων, δηλαδή της κρατικής διαφήμισης. Η ΕΟΚΕ αμφισβητεί την ιεράρχηση των στόχων που απαριθμούνται ανωτέρω. Πιστεύει ότι κύριος στόχος πρέπει να είναι η διατήρηση ή η αποκατάσταση της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης, αντί της εστίασης σε οικονομικά ζητήματα, εκτός εάν αυτά σχετίζονται σαφώς με την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης.

2.10. Είναι σαφές από τον κανονισμό ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέλει να επικεντρωθεί στις «στρεβλώσεις» της εσωτερικής αγοράς και να ανοίξει την αγορά των μέσων ενημέρωσης σε μεγαλύτερο διασυνοριακό ανταγωνισμό, ιδίως για υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων και ανταλλαγής βίντεο. Επομένως, το πραγματικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού είναι πολύ στενότερο από ό,τι υποδηλώνει ο τίτλος του. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η προσέγγιση αυτή δεν επαρκεί για την αποτελεσματική προάσπιση και, όπου είναι αναγκαίο, την αποκατάσταση της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης, η οποία απειλείται σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη και ουσιαστικά έχει καταργηθεί σε ορισμένες σοβαρές περιπτώσεις με όλες τις καταστροφικές συνέπειες που αυτό συνεπάγεται για το έργο και την ασφάλεια των δημοσιογράφων, καθώς και για την ακεραιότητα του δημόσιου διαλόγου και της πληροφόρησης. Με το άνοιγμα της αγοράς, είναι αναγκαίο να διασφαλιστούν τα ίδια πρότυπα προστασίας της ελευθερίας του λόγου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η ευρύτερη πρόσβαση στην αγορά δεν θα συνεπάγεται μονοπώληση της αγοράς από ξένους παράγοντες, ιδίως στην περίπτωση των φτωχότερων χωρών.

⁽⁶⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2019, σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης (ΕΕ L 305 της 26.11.2019, σ. 17).

⁽⁷⁾ COM(2022) 457.

⁽⁸⁾ Σύσταση (ΕΕ) 2022/1634 της Επιτροπής της 16ης Σεπτεμβρίου 2022 σχετικά με εσωτερικές διασφαλίσεις για τη συντακτική ανεξαρτησία και τη διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος στον τομέα των μέσων ενημέρωσης (ΕΕ L 245 της 22.9.2022, σ. 56).

2.11. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τις προτάσεις για την ενίσχυση και την υπεράσπιση της συντακτικής ανεξαρτησίας. Τονίζει επίσης την ανάγκη να διατηρηθεί η ανεξαρτησία των δημοσιογράφων και των εκδοτών, δηλαδή το δικαίωμα των εκδοτών να διαμορφώνουν μια συντακτική γραμμή για τις δημοσιεύσεις. Η ΕΟΚΕ έχει παρατηρήσει ότι ασκείται ολοένα και μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική επιρροή σε πολλές χώρες της ΕΕ, τόσο στα δημόσια όσο και στα ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης που διατηρούν στενούς δεσμούς με την εξουσία. Αυτό δεν είναι συμβατό με τον ρόλο των μέσων ενημέρωσης ως τέταρτη εξουσία. Ο κανονισμός δεν διευκρινίζει πώς η συντακτική ανεξαρτησία μπορεί να συνδυαστεί με τα νόμιμα δικαιώματα και τα συμφέροντα των εκδοτών/ιδιοκτητών ιδιωτικών μέσων ενημέρωσης.

2.12. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει τη λήψη μέτρων με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας έναντι της χειραγώγησης της πληροφόρησης και των παρεμβάσεων από ξένους παράγοντες, εφόσον αυτό δεν επηρεάζει την ελευθερία της έκφρασης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.13. Η ευρωπαϊκή πράξη για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης επισημαίνει την ανάγκη χρηματοδότησης στον τομέα των μέσων ενημέρωσης, όπως προτείνει η ΕΟΚΕ στη γνωμοδότησή της για την εξασφάλιση της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ευρώπη⁽⁹⁾. Ωστόσο, τα εργαλεία που διατίθενται είναι ακόμη ανεπαρκή για τη διασφάλιση της ποιοτικής δημοσιογραφίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης στα κράτη μέλη. Ταυτόχρονα, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η καλύτερη προϋπόθεση για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης είναι ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που θα επιτρέπει στα μέσα ενημέρωσης να αυτοχρηματοδοτούνται μέσω της προσφοράς τους στην αγορά. Τα δημόσια μέσα ενημέρωσης έχουν νόημα μόνο εάν είναι αμερόληπτα και εντελώς ανεξάρτητα από πολιτικές επιρροές, διαφορετικά η δημόσια χρηματοδότηση μπορεί να οδηγήσει σε κάθε είδους καταχρήσεις και κυβερνητικές χειραγωγήσεις. Κάθε σχέδιο χρηματοδότησης για τα μέσα ενημέρωσης θα πρέπει να βασίζεται σε ιδιαίτερα διαφανείς κανόνες και εγγυήσεις πολιτικής ανεξαρτησίας για τους δημοσιογράφους.

2.14. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει την τελική έκθεση της διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης⁽¹⁰⁾, καθώς και την ισχυρή της έκκληση με στόχο την προώθηση της ανεξαρτησίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης (προτάσεις 27 παράγραφος 1 και 37 παράγραφος 4), κάτι στο οποίο η Επιτροπή αναφέρεται, χωρίς όμως να ακολουθεί την ιεράρχηση που συνεπάγονται οι προτάσεις αυτές.

3. Ειδικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει το δικαίωμα των αποδεκτών και των παρόχων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης «να λαμβάνουν πλήθος ειδησεογραφικού περιεχομένου και περιεχομένου επικαιρότητας, το οποίο παράγεται με σεβασμό στη συντακτική ελευθερία των παρόχων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης, προς όφελος του δημόσιου λόγου», όπως ορίζεται στο άρθρο 3.

3.2. Η ΕΟΚΕ αμφισβητεί το στενό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 παράγραφος 2 στοιχείο γ) που αφορά μόνο την ανάπτυξη κατασκοπευτικού λογισμικού (μόνο «προϊόν(τα) με ψηφιακά στοιχεία») και προτείνει να απαγορευτεί η ανάπτυξη οποιασδήποτε συσκευής ή τεχνολογίας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για σκοπούς παρακολούθησης.

3.3. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία που έχουν οι διασφαλίσεις για την ανεξαρτησία των παρόχων δημοσίων μέσων ενημέρωσης, καθώς και οι επαρκείς και σταθεροί οικονομικοί πόροι για αυτούς (άρθρο 5), προβλέποντας, ωστόσο, την ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος ελέγχων που να διασφαλίζει ότι οι πόροι δαπανώνται αποτελεσματικά. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι ένα ανεξάρτητο όργανο είναι η καλύτερη επιλογή για τον καθορισμό του επαρκούς ποσού χρηματοδότησης που είναι απαραίτητο ούτως ώστε να επιτραπεί στους παρόχους δημοσίων μέσων ενημέρωσης να εκπληρώνουν την αποστολή τους, υπό τον όρο ότι το όργανο αυτό θα μπορεί να μην διορίζεται με πολιτικά κριτήρια. Οι τρέχουσες τάσεις πολιτικοποίησης όσον αφορά τη χρηματοδότηση των παρόχων δημοσίων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης αποτελούν σημαντική απειλή για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης.

3.4. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι τα καθήκοντα των παρόχων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης, όπως ορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1, δεν καταφέρνουν να παρέχουν διαφάνεια ως προς την ιδιοκτησία των μέσων ενημέρωσης. Η αδιαφάνεια στην ιδιοκτησία των μέσων ενημέρωσης είναι ένας σημαντικός λόγος για την έλλειψη συντακτικής ελευθερίας και ποιοτικής δημοσιογραφίας (σύμφωνα με τα δημοσιογραφικά πρότυπα). Οι πάροχοι υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης, καθώς και οι επιγραμμικές πλατφόρμες, πρέπει να καταστήσουν την ιδιοκτησία τους διαφανή για τους χρήστες των μέσων. Η προστασία των δεδομένων και του απορρήτου δεν πρέπει να εμποδίζει τη διαφάνεια ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης. Οι καθιερωμένες απαιτήσεις δεν πρέπει να οδηγούν σε υπερβολικό διοικητικό φόρτο για τα μικρού μεγέθους μέσα ενημέρωσης.

⁽⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εξασφάλιση ελευθερίας και πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ευρώπη» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 517 της 22.12.2021, σ. 9).

⁽¹⁰⁾ Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης, Έκθεση για το τελικό αποτέλεσμα, Μάιος 2022.

3.5. Η ΕΟΚΕ συνιστά την πλήρωση των δεσμευτικών απαιτήσεων διαφάνειας που αναφέρονται στο σημείο 20 της σύστασης της Επιτροπής, με πρόσθετες απαιτήσεις που αναφέρονται στα σημεία 4.1 έως 4.6 του παραρτήματος της σύστασης της Επιτροπής υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη σχετικά με τον πλουραλισμό και τη διαφάνεια της ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης ⁽¹¹⁾.

3.6. Η ΕΟΚΕ διαβλέπει κάποιον κίνδυνο από την προσέγγιση μη δεσμευτικού χαρακτήρα της σύστασης της Επιτροπής, κάτι που οδηγεί σε ένα συνονθύλευμα κανονιστικών ρυθμίσεων που υπονομεύει την ακεραιότητα της κοινής αγοράς και τους στόχους της οδηγίας.

3.7. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η αναφορά του άρθρου 7 στις απαιτήσεις που ορίζονται στο άρθρο 30 της οδηγίας 2010/13/ΕΕ ⁽¹²⁾ δεν είναι αρκετά σαφής ώστε να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών ή φορέων. Ως εκ τούτου, συνιστά τον καθορισμό ενός πλαισίου που θα διασφαλίζει την ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών φορέων και μέσων για την αντιμετώπιση τυχόν ελλείψεων όσον αφορά την ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών φορέων.

3.8. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η συμμετοχή εκπροσώπων εθνικών αρχών ή φορέων, που δεν είναι πλήρως ανεξάρτητοι, στη λήψη αποφάσεων του προτεινόμενου ευρωπαϊκού συμβουλίου για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης είναι απαράδεκτη. Προκειμένου να αξιολογηθεί η ανεξαρτησία των εθνικών αρχών ή φορέων, πρέπει να καθοριστούν σαφή κριτήρια στον κανονισμό.

3.9. Η ΕΟΚΕ δεν θεωρεί ότι το προτεινόμενο ευρωπαϊκό συμβούλιο για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης είναι ανεξάρτητο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και καλεί τον νομοθέτη της Ένωσης να διασφαλίσει την πλήρη ανεξαρτησία του συμβουλίου. Εάν το συμβούλιο δεν είναι πλήρως ανεξάρτητο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δεν μπορεί να ασκεί εποπτικά ή ρυθμιστικά καθήκοντα.

3.10. Η ΕΟΚΕ συνιστά την αναδιτύπωση του άρθρου 10 παράγραφος 5 ως εξής: «Η Επιτροπή ορίζει τον εκπρόσωπό της στο διοικητικό συμβούλιο. Ο εκπρόσωπος της Επιτροπής μπορεί να συμμετέχει στις συνεδριάσεις του συμβουλίου, χωρίς δικαίωμα ψήφου».

3.11. Η ΕΟΚΕ συνιστά την αναδιτύπωση του άρθρου 10 παράγραφος 6 ως εξής: «Το συμβούλιο μπορεί να καλεί εμπειρογνώμονες και παρατηρητές να παραστούν στις συνεδριάσεις του».

3.12. Όσον αφορά το άρθρο 11, η ΕΟΚΕ απορρίπτει την απόφαση της Επιτροπής για την επιμέρους επιλογή Α για τη σύσταση του ευρωπαϊκού συμβουλίου για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης που υποστηρίζει η γραμματεία της Επιτροπής. Μόνο η επιμέρους επιλογή Β για τη σύσταση του ευρωπαϊκού συμβουλίου για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης, με τη βοήθεια μιας ανεξάρτητης υπηρεσίας της ΕΕ, μπορεί να διασφαλίσει την ανεξαρτησία του συμβουλίου.

3.13. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τον διαρθρωμένο διάλογο με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και, ρητώς, την κοινωνία των πολιτών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 12 στοιχείο ιβ). Η ΕΟΚΕ, που εκπροσωπεί τους σημαντικότερους τομείς της κοινωνίας των πολιτών (μεταξύ άλλων τους κοινωνικούς εταίρους), μπορεί να συμβάλει με την πείρα της στον εν λόγω διαρθρωμένο διάλογο.

3.14. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τη διαρθρωμένη συνεργασία μεταξύ των εθνικών ρυθμιστικών αρχών και των φορέων, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβαίας βοήθειας. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ συνιστά να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13 παράγραφος 2 πέρα από κινδύνους που απειλούν τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς των υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης και τη δημόσια ασφάλεια και άμυνα, καθώς και να συμπεριληφθούν και άλλοι κίνδυνοι που απειλούν την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, καθώς και κίνδυνοι που απειλούν την πολιτική ανεξαρτησία των ρυθμιστικών αρχών και φορέων.

3.15. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τις προσπάθειες για καλύτερη προστασία του περιεχομένου των παρόχων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης σε πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες, όπως ορίζεται στο άρθρο 17, και υπογραμμίζει τη σημασία της διαφάνειας σε όλες τις διαδικασίες που σχετίζονται με την εποπτεία περιεχομένου σε πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες, υπό την προϋπόθεση ότι οι υποχρεώσεις που αναφέρονται στην παρούσα παράγραφο δεν διαταράσσουν τη λειτουργία των μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την πρόβλεψη για διαρθρωμένο διάλογο κατά το άρθρο 18 και υπογραμμίζει τη σημασία της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στην επανεξέταση της εφαρμογής του άρθρου 17.

3.16. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει το δικαίωμα των χρηστών να προσαρμόζουν τις προεπιλεγμένες ρυθμίσεις οπτικοακουστικών μέσων, όπως ορίζεται στο άρθρο 19. Προκειμένου να εφαρμοστούν τα ανωτέρω, η φιλικότητα προς τον χρήστη όσον αφορά τις συσκευές και/ή τις διεπαφές χρήστη είναι ζωτικής σημασίας. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραβιάζεται η επιχειρησιακή ικανότητα των κατασκευαστών και των προγραμματιστών ή να περιορίζεται η μελλοντική ανάπτυξη των εν λόγω συσκευών και διεπαφών. Πρέπει να σχεδιάζονται με τρόπο φιλικό προς τον χρήστη, σε απλή γλώσσα.

⁽¹¹⁾ Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση CM/Rec(2018)1[1] της επιτροπής υπουργών, της 7ης Μαρτίου 2018, προς τα κράτη μέλη σχετικά με την πολυφωνία των μέσων μαζικής επικοινωνίας και τη διαφάνεια της ιδιοκτησίας τους, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13.

⁽¹²⁾ Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Μαρτίου 2010, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) (ΕΕ L 95 της 15.4.2010, σ. 1).

3.17. Η ΕΟΚΕ προτείνει επίσης να παραχωρηθεί στο ευρωπαϊκό συμβούλιο για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης (βάσει του άρθρου 20 παράγραφος 4) το δικαίωμα να συντάσσει γνωμοδότηση πρωτοβουλίας όταν ένα εθνικό νομοθετικό, κανονιστικό ή διοικητικό μέτρο ενδέχεται να επηρεάσει τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης.

3.18. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την ανησυχία της, που είχε εκφράσει προηγουμένως, ότι μια προσέγγιση καθαρά βασισμένη στην αγορά δεν αρκεί για τη διασφάλιση της πολυφωνίας και της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης στην Ευρώπη. Αν και αναγνωρίζει ότι το μέγεθος των εταιρειών στην αγορά των υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης μπορεί να συμβάλει στην οικονομική βιωσιμότητα των παρόχων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης, η ΕΟΚΕ χαιρετίζει το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η συγκέντρωση μέσων ενημέρωσης στην αγορά μπορεί να αποτελέσει σημαντική απειλή για την ελευθερία και την πολυφωνία τους.

3.19. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τα μέτρα που προτείνονται στο άρθρο 21 για την αύξηση της διαφάνειας όσον αφορά τη συγκέντρωση στην αγορά ως πρώτο βήμα για τον περιορισμό των απειλών για την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, απειλές που προκύπτουν από τη συγκέντρωση της αγοράς μέσων ενημέρωσης. Η συγκέντρωση της αγοράς δεν έχει απαραίτητα αρνητική επίδραση στην ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης σε περιπτώσεις που, για παράδειγμα, βοηθά τα μέσα ενημέρωσης μικρότερου μεγέθους να επιβιώσουν. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστεί η συγκέντρωση όταν οδηγεί σε μονοπώλια ενημέρωσης. Η ΕΕ πρέπει να αναλάβει δράση ιδιαίτερα κατά της άσκησης πίεσης στα μέσα ενημέρωσης από μεγιστάνες και ολιγάρχες του κλάδου, που έχουν συχνά στενές σχέσεις με κορυφαίους πολιτικούς της εκάστοτε χώρας ή ακόμη και με κυβερνήσεις τρίτων χωρών.

3.20. Η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει το γεγονός ότι οι αγορές των μέσων ενημέρωσης παραμένουν σε μεγάλο βαθμό κατακερματισμένες και ζητεί να μετρηθεί η συγκέντρωση της αγοράς όχι μόνο σε σχέση με την εθνική αγορά υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης, αλλά και για κατακερματισμένες αγορές σε υποεθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Η συγκέντρωση στην αγορά των μέσων ενημέρωσης σε περιοχές με ένα μόνο τοπικό μέσο ενημέρωσης αποτελεί ουσιαστική απειλή για την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης.

3.21. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής σχετικά με τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εφαρμογή των κριτηρίων για την αξιολόγηση του αντίκτυπου των συγκεντρώσεων στην αγορά των μέσων ενημέρωσης» είναι ανεπαρκείς για τη διασφάλιση της συγκρισιμότητας των αξιολογήσεων σε ολόκληρη την ΕΕ. Η ΕΟΚΕ συνιστά τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σε επίπεδο ΕΕ για τις αξιολογήσεις, τα οποία πρέπει να τηρούνται σε όλα τα κράτη μέλη. Τα κράτη μέλη καλούνται να υποβάλλουν λεπτομερέστερες και εμπειριστωμένες αξιολογήσεις πέραν των ελάχιστων απαιτήσεων της ΕΕ.

3.22. Ωστόσο, οι μη δεσμευτικές απαιτήσεις διαφάνειας είναι ανεπαρκείς όσον αφορά την τρέχουσα απειλή που συνιστά η συγκέντρωση της αγοράς για την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ καλεί τους νομοθέτες της Ένωσης να θεσπίσουν δεσμευτικούς κανονισμούς σχετικά με τη συγκέντρωση των μέσων ενημέρωσης, με σεβασμό στην ελευθερία των επιχειρηματικών αποφάσεων. Αυτό, ωστόσο, δεν μπορεί να επιβαρύνει τα μέσα ενημέρωσης ή τα ιδρύματα στον τομέα των μέσων ενημέρωσης με πρόσθετη γραφειοκρατία και δαπανηρές διαδικασίες.

3.23. Η ΕΟΚΕ συνιστά επίσης την παραχώρηση του δικαιώματος εκπόνησης γνωμοδότησης πρωτοβουλίας στο ευρωπαϊκό συμβούλιο για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης (βάσει του άρθρου 22), ελλείψει αξιολόγησης ή διαβούλευσης σύμφωνα με το άρθρο 21. Δεν αρκεί να ανατεθεί το έργο της αξιολόγησης της συγκέντρωσης της αγοράς στα κράτη μέλη, καθώς ορισμένες κυβερνήσεις υποστηρίζουν ενεργά τη συγκέντρωση της αγοράς με στόχο να φимώσουν τις επικριτικές φωνές και τα αντιπολιτευόμενα μέσα ενημέρωσης.

3.24. Η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει το γεγονός ότι οι στρεβλώσεις στην εσωτερική αγορά υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης επηρεάζουν επίσης την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, εάν οι εν λόγω στρεβλώσεις περιορίζονται σε συγκεκριμένα τμήματα της κοινής αγοράς, σε εθνικό, περιφερειακό ή ακόμη και σε συνοικιακό επίπεδο. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το συμβούλιο πρέπει να έχει το δικαίωμα να δρομολογεί αξιολόγηση της συγκέντρωσης των μέσων ενημέρωσης εάν οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές ή φορείς δεν το πράττουν.

3.25. Η ΕΟΚΕ συνιστά να ανατεθεί στο ευρωπαϊκό συμβούλιο για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης το καθήκον να διενεργεί αξιολογήσεις για την αντιμετώπιση άλλων απειλών για την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, εάν οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές ή φορείς δεν το πράττουν.

3.26. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει τις δεσμευτικές απαιτήσεις διαφάνειας του άρθρου 24 όσον αφορά την κατανομή της κρατικής διαφήμισης. Ωστόσο, θεωρεί ότι η εξαίρεση από τις απαιτήσεις αυτές, για τις εδαφικές οντότητες άνω του 1 εκατομμυρίου κατοίκων, αποτελεί παραθυράκι για την αποφυγή της διαφάνειας. Αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι ο διοικητικός φόρτος που σχετίζεται με τις απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων πρέπει να είναι αναλογικός, η ΕΟΚΕ προτείνει να καθοριστεί ένα ελάχιστο όριο για το ποσό των δαπανών μιας εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής κυβέρνησης. Εάν η συνολική ετήσια δαπάνη για κρατική διαφήμιση από μία οντότητα παραμένει κάτω από το όριο, δεν ισχύουν οι απαιτήσεις διαφάνειας.

3.27. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την ετήσια παρακολούθηση που προβλέπεται στο άρθρο 25 και ζητεί τη διαβούλευση με τους σχετικούς φορείς και την κοινωνία των πολιτών κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης. Ωστόσο, ο περιορισμός του πεδίου της παρακολούθησης στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών μέσω επικοινωνίας είναι ανεπαρκής. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ προτείνει τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της παρακολούθησης, ούτως ώστε να καλύψει και οποιαδήποτε άλλη πτυχή σχετίζεται με την προστασία της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης. Η ΕΟΚΕ συνιστά να ανατεθεί στο ευρωπαϊκό συμβούλιο για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης το καθήκον να αναπτύξει ένα σύνολο δεικτών για την παρακολούθηση.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με την προσπάθεια για ένα μέλλον χωρίς αμιάντο: μια ευρωπαϊκή προσέγγιση για την αντιμετώπιση των κινδύνων που ενέχει για την υγεία ο αμιάντος»

[COM(2022) 488 final]

και «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/148/ΕΚ σχετικά με την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που συνδέονται με την έκθεση στον αμιάντο κατά τη διάρκεια της εργασίας»

[COM(2022) 489 final — 2022/0298 (COD)]

(2023/C 100/18)

Εισηγήτρια: η κ. **Ellen NYGREN**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 6.10.2022 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 7.10.2022
Νομική βάση	Άρθρο 153 παράγραφος 2 στοιχείο β) της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	23.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνολος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	155/9/49

1. Σύνοψη και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) επικροτεί τη φιλοδοξία της Επιτροπής να μειώσει τη συχνότητα εμφάνισης καρκίνου. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ συνιστά, όπως και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η οριακή τιμή έκθεσης στον αμιάντο που προβλέπεται στην οδηγία για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που συνδέονται με την έκθεσή τους στον αμιάντο κατά τη διάρκεια της εργασίας να καθοριστεί τελικά σε επίπεδο χαμηλότερο από αυτό που προτείνει επί του παρόντος η Επιτροπή και, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, να καταρτιστεί χάρτης πορείας ο οποίος θα περιλαμβάνει μέτρα συμπληρωματικά προς τις τρέχουσες προτάσεις και θα παρέχει χρηματοδοτική στήριξη στις επιχειρήσεις και τις περιφέρειες που τη χρειάζονται για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.

1.2. Είναι επιστημονικά αποδεδειγμένο ότι δεν υπάρχει επίπεδο έκθεσης που να μπορεί να θεωρηθεί ότι αποκλείει με ασφάλεια τον κίνδυνο εμφάνισης καρκίνου. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ συνιστά, όπως και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η οριακή τιμή έκθεσης στον αμιάντο που προβλέπεται στην οδηγία για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που συνδέονται με την έκθεσή τους στον αμιάντο κατά τη διάρκεια της εργασίας να καθοριστεί τελικά σε επίπεδο χαμηλότερο από αυτό που προτείνει επί του παρόντος η Επιτροπή και, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, να καταρτιστεί χάρτης πορείας ο οποίος θα περιλαμβάνει μέτρα συμπληρωματικά προς τις τρέχουσες προτάσεις και θα παρέχει χρηματοδοτική στήριξη στις επιχειρήσεις και τις περιφέρειες που τη χρειάζονται για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.

1.3. Η ΕΟΚΕ συνιστά τη δρομολόγηση μιας ολοκληρωμένης ενημερωτικής εκστρατείας για το ευρύ κοινό σχετικά με τον αμιάντο και τους ολέθριους κινδύνους που αυτός ενέχει. Επιπλέον, πρέπει να εξασφαλιστεί για όλους τους εργαζομένους που ενδέχεται να εκτεθούν στον αμιάντο σχετική κατάρτιση είτε στη μητρική τους γλώσσα είτε σε άλλη γλώσσα την οποία κατέχουν.

1.4. Η ΕΟΚΕ συνιστά να υποβάλλονται σε έλεγχο οι εργαζόμενοι για τους οποίους υπάρχουν υπόνοιες ότι διατρέχουν κίνδυνο έκθεσης στον αμιάντο και να συνοδεύονται από μητρώο ή διαβατήριο που θα παρέχει πληροφορίες σχετικά με την έκθεση αυτή όταν αλλάζουν θέση εργασίας, προκειμένου να παρακολουθείται η υγεία τους.

1.5. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι κίνδυνοι που ενέχει ο αμιάντος, απαιτείται διεθνής συνεργασία στο κανονιστικό πεδίο. Η ΕΟΚΕ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σύμβαση αριθ. 162 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και στη σύμβαση του Ρότερνταμ. Στο πλαίσιο όπου αυτές οι συμβάσεις συζητούνται και εφαρμόζονται, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της θα πρέπει να διαδραματίσουν ενεργό και ηγετικό ρόλο στην ενθάρρυνση ευνοϊκότερων εξελίξεων σε όλες τις χώρες του κόσμου και

στις διεθνείς αλυσίδες εμπορίου. Οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών που συνάπτει η Ευρωπαϊκή Ένωση με τρίτες χώρες ή με άλλες περιοχές του κόσμου θα πρέπει να περιλαμβάνουν διάταξη που θα απαιτεί αυξημένες προσπάθειες για την απαγόρευση της χρήσης αμιάντου και τη μείωση των επιβλαβών επιπτώσεών του σε όλες τις χώρες του κόσμου. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της να εργαστούν σκληρά για να διασφαλίσουν ότι η χρήση αμιάντου θα απαγορευτεί διεθνώς και ότι θα προστατεύονται οι εργαζόμενοι που πρέπει να χειρίζονται τον αμιάντο που ήδη υφίσταται, για παράδειγμα, στα εργοτάξια ανακαίνσεων και κατεδαφίσεων ή στο πλαίσιο της διαχείρισης αποβλήτων.

2. Πλαίσιο και γενικές παρατηρήσεις

2.1. Η απαγόρευση του αμιάντου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1.1. Ο αμιάντος είναι μια επικίνδυνη ουσία, που προκαλεί καρκίνο. Αυτό είναι γνωστό εδώ και δεκαετίες, και μάλιστα, τα τελευταία 40 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει λάβει μέτρα για τον περιορισμό και, στη συνέχεια, την πλήρη απαγόρευση της χρήσης του αμιάντου. Το 1999, η ΕΕ απαγόρευσε όλους τους τύπους ινών αμιάντου. Η απαγόρευση άρχισε να ισχύει πλήρως το 2005 και ισχύει τόσο για τα εμπορεύματα που παράγονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και για τα εμπορεύματα που εισάγονται στην ΕΕ. Η οδηγία 2009/148/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ⁽¹⁾ κωδικοποίησε τους κανόνες που ίσχυαν μέχρι τότε για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που συνδέονται με την έκθεση στον αμιάντο κατά τη διάρκεια της εργασίας.

2.1.2. Δεδομένου ότι ο κατασκευαστικός τομέας χρησιμοποιούσε αμιάντο για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα, εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλος αριθμός κτιρίων που περιέχουν αμιάντο. Ανάλογα με το είδος εργασιών που εκτελούνται, οι επικίνδυνες ουσίες μπορεί να ενεργοποιούνται κατά την ανακαίνιση ή την κατεδάφιση κτιρίων. Ο αμιάντος εντοπίζεται και σε άλλους τομείς, όπως τα ορυχεία, οι εξορυκτικές βιομηχανίες, η διαχείριση αποβλήτων ή η συντήρηση οχημάτων. Παρά την ισχύουσα απαγόρευση της χρήσης νέου αμιάντου, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές εργασίες όπου οι εργαζόμενοι συνεχίζουν να εκτίθενται στον αμιάντο. Εκτός από τους εργαζομένους που περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές, υπάρχει επίσης ένας μη καταγεγραμμένος αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι δεν περιλαμβάνονται πάντοτε στις επίσημες στατιστικές της ΕΕ και των κρατών μελών. Κατά την άποψη της Επιτροπής, η οδηγία του 2009 για την προστασία των εργαζομένων από την έκθεση στον αμιάντο παραμένει σε μεγάλο βαθμό επίκαιρη, αλλά προτείνει την επικαιροποίησή της σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις στο πεδίο των επιστημονικών γνώσεων.

2.1.3. Η ΕΟΚΕ ενέκρινε δύο γνωμοδοτήσεις σχετικά με θέματα που συνδέονται με τον αμιάντο: τη γνωμοδότηση CCMI/130 με θέμα «Η απαλλαγή της ΕΕ από τον αμιάντο» ⁽²⁾ και τη γνωμοδότηση CCMI/166 με θέμα «Κατεργασία του αμιάντου στα έργα ενεργειακής ανακαίνισης» ⁽³⁾. Θεωρεί ότι ο στόχος της πλήρους απομάκρυνσης του χρησιμοποιούμενου αμιάντου και όλων των προϊόντων που περιέχουν αμιάντο πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ενθαρρύνει την ΕΕ να συνεργαστεί με τους κοινωνικούς εταίρους και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς σε ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο για την ανάπτυξη και ανταλλαγή σχεδίων δράσης με θέμα την απομάκρυνση και τη διαχείριση του αμιάντου. Ωστόσο, υπό τις παρούσες συνθήκες, εξακολουθεί να είναι δύσκολο να επιτευχθεί γρήγορα ένας στόχος «μηδενικού αμιάντου». Ως εκ τούτου, σε ορισμένες χώρες ή περιφέρειες της ΕΕ, οι πολιτικοί ιθύνοντες επέλεξαν μια στρατηγική «ασφαλούς αμιάντου».

2.1.4. Στην παρούσα πρότασή της, η Επιτροπή ζητεί τη μείωση της τεχνικής οριακής τιμής για τον αμιάντο στον ατμοσφαιρικό αέρα από 0,1 ίνες ανά cm³ σε 0,01 ίνες ανά cm³ κατ' ανώτατο όριο, ως χρονικός σταθμισμένο μέσο όρο για 8 ώρες (TWA).

2.2. Οι φιλοδοξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά την καταπολέμηση του καρκίνου

2.2.1. Το ευρωπαϊκό σχέδιο για την καταπολέμηση του καρκίνου που παρουσιάστηκε το 2021 είναι μια πρωτοβουλία με στόχο την καταπολέμηση αυτής της νόσου μέσω πολλαπλών προσεγγίσεων. Η πρόληψη της εμφάνισής της αποτελεί σημαντικό μέρος αυτού του σχεδίου, για το οποίο η ΕΟΚΕ εξέφρασε την ικανοποίησή της στη γνωμοδότησή της SOC/677 ⁽⁴⁾. Σύμφωνα με τη λογική αυτή, πρέπει να θεωρηθεί ότι θα ήταν αποτελεσματικό να ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση της έκθεσης στον αμιάντο, που είναι ήδη γνωστό ζήτημα, δεδομένου ότι η προσπάθεια αυτή μειώνει τον κίνδυνο επιπρόσθετων κρουσμάτων καρκίνου και οι υφιστάμενες έρευνες έχουν πλέον καταδείξει ότι η εν λόγω έκθεση αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες της νόσου αυτής σε σχέση με το εργασιακό περιβάλλον. Δεδομένου ότι οι παράγοντες κινδύνου του μεσοθηλώματος είναι πολλαπλοί (π.χ. ναοίνες εκτός του αμιάντου), η ΕΟΚΕ προτείνει τα άτομα που εργάζονται σε συνθήκες έκθεσης στον αμιάντο να λαμβάνουν έγγραφο σχετικά με το γεγονός της έκθεσης.

⁽¹⁾ Οδηγία 2009/148/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που οφείλονται στην έκθεσή τους στον αμιάντο κατά τη διάρκεια της εργασίας (ΕΕ L 330 της 16.12.2009, σ. 28).

⁽²⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η απαλλαγή της ΕΕ από τον αμιάντο» (ΕΕ C 251 της 31.7.2015, σ. 13).

⁽³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Κατεργασία του αμιάντου στα έργα ενεργειακής ανακαίνισης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 240 της 16.7.2019, σ. 15).

⁽⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Ευρωπαϊκό σχέδιο για την καταπολέμηση του καρκίνου» (ΕΕ C 97 της 28.2.2022, σ. 17).

2.2.2. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να τονιστεί ότι, ακόμη και χωρίς κάποιος να είναι εργαζόμενος, μπορεί να εκτεθεί όπως και όλοι στον αμίαντο, για παράδειγμα εάν βρίσκεται κοντά σε εργοτάξιο ανακαίνισης ή κατεδάφισης ενός κτιρίου. Η έκθεση αυτή μπορεί να ισχύει και για άτομα τα οποία, κατά την ανακαίνιση της κατοικίας τους, δεν έχουν γνώση ή συνείδηση των κινδύνων που διατρέχουν κατά την ανακαίνιση. Επιπλέον, υπάρχει και η περίπτωση ο αμίαντος να εκλυθεί στις εγκαταστάσεις εξαερισμού και τα άτομα να εκτεθούν σε αυτόν χωρίς να το αντιληφθούν. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ συνιστά να ενημερώνεται το κοινό μέσω όλων των δυνατών διαύλων, συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης, τα οποία φέρουν μεγάλη ευθύνη εν προκειμένω.

2.3. Γενικές παρατηρήσεις

2.3.1. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει τη φιλοδοξία της Επιτροπής να καταπολεμήσει τον καρκίνο μέσω διαφοροποιημένων προσεγγίσεων. Ο περιορισμός του κινδύνου έκθεσης στον αμίαντο αποτελεί απτό βήμα προόδου για τη μείωση του αριθμού των κρουσμάτων καρκίνου. Διαθέτουμε ευρύτατες επιστημονικές γνώσεις σχετικά με τους κινδύνους του αμιάντου και την άμεση σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην έκθεση στον αμίαντο και στον καρκίνο. Με βάση τα πλέον πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα που έχει συγκεντρώσει η Επιτροπή στον συγκεκριμένο τομέα, προτείνεται τώρα να επικαιροποιηθεί αναλόγως το σχετικό νομικό πλαίσιο.

2.3.2. Κάθε κρούσμα καρκίνου σημαίνει κόστος για την κοινότητα και οδύνη και απώλειες για τους ανθρώπους. Σημαντικός αριθμός κρουσμάτων αυτής της νόσου μπορεί να αποφευχθεί με τον περιορισμό της έκθεσης στον αμίαντο κατά τη διάρκεια της εργασίας. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ καλεί όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την καταπολέμηση της έκθεσης στον αμίαντο. Αυτό ισχύει ιδίως για τις δράσεις που αποσκοπούν στην προστασία των εργαζομένων που εκτίθενται στον αμίαντο κατά τη διάρκεια της εργασίας τους, αλλά και για τις πρωτοβουλίες με στόχο τη διάδοση των γνώσεων επί του θέματος στο ευρύ κοινό, προκειμένου να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση του ευρέως κοινού σχετικά με τους κινδύνους που ενέχει ο αμίαντος.

3. Ειδικές παρατηρήσεις

3.1. Το πιο φιλόδοξο μέτρο που μπορεί να λάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την αναθεώρηση της οδηγίας είναι η μείωση της οριακής τιμής για την ανεκτή ποσότητα ινών αμιάντου στον ατμοσφαιρικό αέρα. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρωτοβουλία της Επιτροπής και θεωρεί ότι συνιστά μια καλή βάση για την επίτευξη, με την πάροδο του χρόνου, μηδενικής ανοχής όσον αφορά την έκθεση στον αμίαντο κατά τη διάρκεια της εργασίας.

3.1.1. Η Επιτροπή προτείνει την τροποποίηση του άρθρου 8, ώστε να μειωθεί η οριακή τιμή η οποία έχει οριστεί επί του παρόντος στις 0,1 ίνες ανά κυβικό εκατοστό (f/cm^3), ως χρονικά σταθμισμένο μέσο όρο για 8 ώρες (TWA). Η οδηγία προβλέπει επίσης ότι η έκθεση των εργαζομένων στον χώρο εργασίας σε σκόνη αμιάντου ή προερχόμενη από υλικά που περιέχουν αμίαντο θα μειωθεί στο ελάχιστο και σε κάθε περίπτωση στο χαμηλότερο δυνατό τεχνικά επίπεδο κάτω από την οριακή τιμή που ορίζεται στο άρθρο 8. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει ότι οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να υπερβούν τη νέα οριακή τιμή που θα ισχύει βάσει της οδηγίας και να λάβουν κατάλληλα μέτρα για την περαιτέρω μείωση της παρουσίας ινών αμιάντου στους χώρους εργασίας.

3.1.2. Σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή για την Υγεία στην Εργασία (ICOH), δεν υπάρχει επίπεδο έκθεσης που να μπορεί να θεωρηθεί ότι αποκλείει τον κίνδυνο καρκίνου. Κατά την ακρόαση που πραγματοποιήθηκε στην ΕΟΚΕ στις 31 Οκτωβρίου 2022, ο καθηγητής Jukka Takala επισήμανε ότι, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, περίπου 90 370 άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο λόγω καρκίνου που σχετίζεται με τον αμίαντο, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη μείωσης της οριακής τιμής έκθεσης. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να προχωρήσει πέρα από το όριο που προτείνει η Επιτροπή και τελικά να ορίσει αυτήν την τεχνική οριακή τιμή στις 0,001 ίνες ανά cm^3 , ύστερα από μια εύλογη μεταβατική περίοδο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, θα πρέπει να καταρτιστεί χάρτης πορείας, συνοδευόμενος από προτάσεις μέτρων, συμπεριλαμβανομένων χρηματοδοτικών μέτρων, για τη στήριξη των επιχειρήσεων και των περιφερειών που χρειάζονται τέτοιου είδους μέτρα για να εκπληρώσουν τους στόχους που έχουν τεθεί.

3.2. Πριν από την έναρξη λειτουργίας ενός εργοταξίου ανακαίνισης ή κατεδάφισης, ο εργολάβος πρέπει να εντοπίσει τα υλικά που ενδέχεται να περιέχουν αμίαντο. Για τον σκοπό αυτόν, θα πρέπει να διαθέτει πρόσβαση σε πηγές πληροφοριών που συνδέονται με τον ιδιοκτήτη του εν λόγω ακινήτου ή από άλλους διαύλους ή, ακόμα, και από κάποια επιθεώρηση που έχει πραγματοποιηθεί στο κτίριο. Η ΕΟΚΕ συνιστά να δημιουργηθούν μητρώα για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τα κτίρια, αρχής γενομένης από εκείνα που ανακαινίζονται, με στόχο τη σταδιακή επέκταση σε όλα τα άλλα κτίρια. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν τις πληροφορίες αυτές στο πλαίσιο μιας από κοινού συμφωνηθείσας δομής εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να είναι δυνατή η συλλογή συγκρίσιμων δεδομένων για τον προσδιορισμό των χώρων που θεωρούνται ότι περιέχουν αμίαντο (χώρα/τοποθεσία/λειτουργία ενός κτιρίου/μέρος του κτιρίου) και των σχετικών ποσοτήτων (μορφές αμιάντου κατά προσέγγιση και ποσότητα ανά τετραγωνικό μέτρο) κ.λπ. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA) θα μπορούσε να κληθεί να συμβάλει στην ανάπτυξη ενός εναρμονισμένου κανονιστικού πλαισίου για το εν λόγω μητρώο κτιρίων.

3.3. Η κατάρτιση των εργαζομένων που διατρέχουν κίνδυνο έκθεσης στον αμίαντο αποτελεί σημαντικό ζήτημα. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι είναι εξαιρετικά σημαντικό αυτή η κατάρτιση να παρέχεται στους εργαζομένους στη μητρική τους γλώσσα ή σε άλλη γλώσσα που κατέχουν, ακόμη και όταν κατάγονται από χώρα διαφορετική από εκείνη στην οποία εργάζονται και, ενδεχομένως να μην διαθέτουν επαρκείς γνώσεις στη γλώσσα της χώρας εργασίας τους. Αυτό ισχύει τόσο για τους πολίτες της ΕΕ όσο και για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες.

3.4. Η ΕΟΚΕ συνιστά επίσης την ευρύτερη διάδοση των πληροφοριών όσον αφορά τον αμίαντο και τους κινδύνους του στο ευρύ κοινό, προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν επί του θέματος τόσο οι εργαζόμενοι όσο και οι εργολάβοι που ενδέχεται να οδηγήσουν σε επαφή με τον αμίαντο, καθώς και τα άτομα και οι δημόσιες αρχές που δεν διαθέτουν βαθύτερες γνώσεις του θέματος. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να οργανώσει ενημερωτική εκστρατεία για τον αμίαντο και τους θανάσιμους κινδύνους που ενέχει, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, τους κοινωνικούς εταίρους και τις σχετικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Η ΕΟΚΕ θα μπορούσε να λειτουργήσει ως πλατφόρμα για τη διοργάνωση διεθνούς διάσκεψης με σκοπό την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον αμίαντο, τις επίζημιες επιπτώσεις του και τους τρόπους προστασίας από αυτόν.

3.5. Οι υγειονομικές υπηρεσίες εργασίας έχουν την υποχρέωση να διενεργούν εξετάσεις ικανότητας προς εργασία (προκαταρκτικές, περιοδικές και τελικές) των εργαζομένων που εκτίθενται στον αμίαντο, και τα πιστοποιητικά αυτά πρέπει να υποβάλλονται στον εργοδότη. Όταν τερματιστεί η έκθεση στον αμίαντο, υποβάλλεται το αποτέλεσμα της τελικής εξέτασης τόσο στον εργοδότη όσο και στον εργαζόμενο μαζί με ειδική τεκμηρίωση, μητρώο ή διαβατήριο που θα παρέχει πληροφορίες σχετικά με την έκθεση στον αμίαντο και θα συνοδεύει τον εργαζόμενο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, ώστε να είναι σε θέση να παρακολουθεί την κατάσταση της υγείας του και να αποδεικνύει, κατά περίπτωση, ότι πάσχει από επαγγελματική ασθένεια, καθώς και πιθανές καθυστερημένες επιπτώσεις της έκθεσης στον αμίαντο. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να κοινοποιούνται τόσο στον εργοδότη όσο και στον εργαζόμενο. Οι διατάξεις αυτές θα πρέπει επίσης να καλύπτουν τους εργαζομένους χωρίς επίσημα έγγραφα και τους διακινούμενους εργαζομένους, ενώ θα παρέχονται στον εργαζόμενο, προκειμένου να παρουσιάζονται σε κάθε περαιτέρω ιατρική εξέταση, ώστε να διασφαλίζεται η παρακολούθηση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής των πιθανών καθυστερημένων επιδράσεων της έκθεσης στον αμίαντο. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη να διευκολύνουν την πρόσβαση σε τέτοιες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, οι οποίες διαθέτουν εμπειρογνομosύνη στον τομέα.

3.6. Η ασφάλιση κατά των επαγγελματικών ασθενειών πρέπει να καλύπτει και τις ασθένειες που προξενούνται από την έκθεση στον αμίαντο. Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στα κράτη μέλη να μεριμνήσουν ώστε, στις περιπτώσεις καρκίνου που εμφανίζεται κατόπιν υπόνοιας έκθεσης στον αμίαντο, να τεκμαίρεται, κατά τη λήψη απόφασης για τη χορήγηση του δικαιώματος αποζημίωσης με βάση την ασφάλιση για επαγγελματικές ασθένειες, ότι υπάρχει πραγματική συσχέτιση μεταξύ της εν λόγω έκθεσης και της ασθένειας, δεδομένου ότι υπάρχουν και παρέχονται ισχυρές επιστημονικές αποδείξεις για τη συσχέτιση αυτή. Θα πρέπει να συσταθεί ένα διεθνές ταμείο αλληλεγγύης για τη διασφάλιση του δικαιώματος αποζημίωσης.

3.7. Συνιστάται τα κράτη μέλη να συνεργάζονται, μέσω των επιθεωρητών εργασίας τους, για να εξακριβώνουν ότι παρέχεται κατάλληλη κατάρτιση στους εργαζομένους που διατρέχουν κίνδυνο έκθεσης στον αμίαντο στους τομείς των κατασκευών, των ορυχείων και των εξορυκτικών βιομηχανιών, των μεταφορών, των οδικών κατασκευών και της διάνοιξης σηράγγων, καθώς και της διαχείρισης αποβλήτων. Η συνεργασία αυτή μπορεί να διασφαλίσει ότι τα ρυθμιστικά μητρώα για τα κτίρια που περιέχουν αμίαντο τηρούνται δρόντως και καθίστανται προσβάσιμα, τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι, για την εκτέλεση των καθηκόντων αυτών, πρέπει να απαιτείται επαρκής αριθμός επιθεωρητών εργασίας (δηλαδή επιθεωρητών υγείας και ασφάλειας).

3.8. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι κίνδυνοι που ενέχει ο αμίαντος, απαιτείται διεθνής συνεργασία στο κανονιστικό πεδίο. Επ' αυτού, η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι η σύμβαση αριθ. 162 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και η σύμβαση του Ρότερνταμ περί διαδικασίας συναίνεσης μετά από ενημέρωση για ορισμένα επικίνδυνα χημικά προϊόντα και προϊόντα φυτοπροστασίας στο διεθνές εμπόριο παρέχουν παραδείγματα υφιστάμενων κανονιστικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο των οποίων η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της μπορούν και οφείλουν να διαδραματίσουν ενεργό και ηγετικό ρόλο, προκειμένου να ενθαρρύνουν εξελίξεις επί τα βελτίω σε θέματα σχετικά με τον αμίαντο, τόσο σε όλες τις χώρες του κόσμου όσο και στις διεθνείς αλυσίδες εμπορίου. Οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών που συνάπτει η Ευρωπαϊκή Ένωση με τρίτες χώρες ή με άλλες περιοχές του κόσμου θα πρέπει να περιλαμβάνουν διάταξη που θα απαιτεί αυξημένες προσπάθειες για την απαγόρευση της χρήσης αμιάντου και τη μείωση των επιβλαβών επιπτώσεών του σε όλες τις χώρες του κόσμου. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της να εργαστούν σκληρά για να διασφαλίσουν ότι η χρήση αμιάντου θα απαγορευτεί διεθνώς και ότι θα προστατεύονται οι εργαζόμενοι που πρέπει να χειρίζονται τον αμίαντο που ήδη υφίσταται, για παράδειγμα, στα εργοτάξια ανακαίνσεων και κατεδαφίσεων ή στο πλαίσιο της διαχείρισης αποβλήτων.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι ακόλουθες τροπολογίες, οι οποίες υπερψηφίστηκαν από το ένα τέταρτο τουλάχιστον των ψηφισάντων, απορρίφθηκαν στην πορεία των συζητήσεων (άρθρο 43 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού):

Τροπολογία 1

Σημείο 3.1.2

Να τροποποιηθεί ως εξής:

Γνωμοδότηση του τμήματος	Τροπολογία
Σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή για την Υγεία στην Εργασία (ICOH), δεν υπάρχει επίπεδο έκθεσης που να μπορεί να θεωρηθεί ότι αποκλείει με ασφάλεια τον κίνδυνο καρκίνου. Κατά την ακρόαση που πραγματοποιήθηκε στην ΕΟΚΕ στις 31 Οκτωβρίου 2022, ο καθηγητής Jukka Takala επισήμανε ότι, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, περίπου 90 370 άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο λόγω καρκίνου που σχετίζεται με τον αμιάντο, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη μείωσης της οριακής τιμής έκθεσης. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να προχωρήσει πέρα από το ανώτατο όριο που προτείνει η Επιτροπή και τελικά να ορίσει αυτήν την οριακή τιμή στις 0,001 ίνες ανά cm³ , ύστερα από μια εύλογη μεταβατική περίοδο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, θα πρέπει να καταρτιστεί χάρτης πορείας, συνοδευόμενος από προτάσεις μέτρων, συμπεριλαμβανομένων χρηματοδοτικών μέτρων, για τη στήριξη των επιχειρήσεων και των περιφερειών που χρειάζονται τέτοιου είδους μέτρα για να εκπληρώσουν τους στόχους που έχουν τεθεί.	Σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή για την Υγεία στην Εργασία (ICOH), δεν υπάρχει επίπεδο έκθεσης που να μπορεί να θεωρηθεί ότι αποκλείει με ασφάλεια τον κίνδυνο καρκίνου. Κατά την ακρόαση που πραγματοποιήθηκε στην ΕΟΚΕ στις 31 Οκτωβρίου 2022, ο καθηγητής Jukka Takala επισήμανε ότι, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, περίπου 90 370 άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο λόγω καρκίνου που σχετίζεται με τον αμιάντο, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη μείωσης της οριακής τιμής έκθεσης. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρόταση της Επιτροπής και πιστεύει ότι το τεχνικό όριο θα πρέπει να μειωθεί περαιτέρω , ύστερα από μια εύλογη μεταβατική περίοδο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, θα πρέπει να καταρτιστεί χάρτης πορείας, συνοδευόμενος από προτάσεις μέτρων, συμπεριλαμβανομένων χρηματοδοτικών μέτρων, για τη στήριξη των επιχειρήσεων και των περιφερειών που χρειάζονται τέτοιου είδους μέτρα για να εκπληρώσουν τους στόχους που έχουν τεθεί.

Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας:

Ψήφοι υπέρ: 68

Ψήφοι κατά: 106

Αποχές: 16

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων 2023»

[COM(2022) 526 final — (2022)0326 (COD)]

(2023/C 100/19)

Εισηγήτρια: η κ. Tatjana BABRAUSKIENĖ

Αίτηση γνωμοδότησης	Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 21.10.2022 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 20.10.2022
Νομική βάση	Άρθρα 149 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	15.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	547
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	155/0/1

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) χαιρετίζει την ανακήρυξη του 2023 ως ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων. Το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων πρέπει να παρέχει οδούς προς αποτελεσματικές λύσεις και εκπαιδευτικά οφέλη για νέους και ενήλικες, ανέργους και εργαζομένους, ανεξάρτητα από το συμβατικό καθεστώς, το επίπεδο των προσόντων ή το φύλο τους, σύμφωνα με τον στόχο να αποκτήσει το εργατικό δυναμικό τις κατάλληλες δεξιότητες, όπως δήλωσε η πρόεδρος von der Leyen, για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, ιδίως των ΜΜΕ. Η ΕΟΚΕ προσβλέπει στη θετική της συμμετοχή στο ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων 2023, προκειμένου να παραχθούν συγκεκριμένα αποτελέσματα και, ως εκ τούτου, είναι έτοιμη να συμβάλει ως διαμεσολαβήτρια για δικτύωση και συζητήσεις.

1.2. Δεδομένου ότι σε μερικά τμήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι άνιση η πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες και ενώ το μορφωτικό επίπεδο πολύ συχνά εξακολουθεί να μεταβιβάζεται αμετάβλητο από τη μία γενιά στην άλλη, το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων 2023 θα πρέπει να δρομολογήσει περαιτέρω συζητήσεις και δραστηριότητες, προκειμένου να αποφευχθούν οι διακρίσεις σε όλους τους εκπαιδευτικούς τομείς και να βοηθηθούν οι άνθρωποι να αποκτήσουν δεξιότητες που θα τους εγγυώνται ανοδική επαγγελματική σταδιοδρομία και ποιότητα ζωής. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει, ως εκ τούτου, να δίνεται στις οικονομικά και κοινωνικά μειονεκτούσες ομάδες ατόμων αναφορικά με την πρόσβαση σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση με στόχο την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση. Η **σύσταση του Συμβουλίου για τις διαδρομές αναβάθμισης των δεξιοτήτων**, η οποία αποσκοπεί στη στήριξη ενηλίκων με χαμηλή εξειδίκευση και περιορισμένα προσόντα για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους και την ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας, πρέπει να ενισχυθεί και να εφαρμοστεί ως σημαντικός στόχος του ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων.

1.3. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι υπάρχει ανάγκη αποτελεσματικών χρηματοδοτικών μηχανισμών που να κινητοποιούν ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους και να προβλέπουν τον ενδεδειγμένο επιμερισμό των δαπανών τόσο μεταξύ δημόσιων αρχών και ιδιωτικών φορέων όσο και μεταξύ μεμονωμένων ατόμων και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων (κοινωνικών εταίρων, παρόχων κατάρτισης, ΜΚΟ). Η στήριξη των εργαζομένων αναφορικά με τη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης είναι επίσης καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία μιας νοοτροπίας διά βίου μάθησης.

1.4. Η ΕΟΚΕ αναμένει ότι το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων θα εγείρει το θέμα της ευθύνης, προκειμένου να διαφυλαχθούν οι πόροι που απαιτούνται για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση, κάτι που είναι σημαντικό για τον μετριασμό του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένης της διοχέτευσης της χρηματοδότησης με ιδιαίτερη προσοχή. Αυτό περιλαμβάνει το ζήτημα της κοινής ευθύνης των κοινωνικών εταίρων σε τομεακό και σε εταιρικό επίπεδο όσον αφορά την επένδυση στη μελλοντοστρεφή εκπαίδευση και κατάρτιση του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού. Η πτυχή αυτή περιλαμβάνει επίσης τη δέσμευση των εργοδοτών να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για τη στήριξη των εργαζομένων που έχουν απολύσει, προκειμένου να επωφεληθούν από τα καθεστώτα στήριξης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ καλεί και ενθαρρύνει τους κοινωνικούς εταίρους να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα ώστε να συμμετέχουν στον κοινωνικό διάλογο, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα στην ίση πρόσβαση σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, θα πρέπει να ενισχυθούν οι μηχανισμοί διαβούλευσης μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, αρχών και εταιρειών και εργατικών σωματείων, καθώς αυτό μπορεί να συμβάλει στη χάραξη ρεαλιστικών και αποτελεσματικών στρατηγικών μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία.

1.5. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ προτείνει να εφαρμοστεί εντέλει η ιδέα μιας εγγύησης δεξιοτήτων που θα προσφέρει το δικαίωμα πρόσβασης σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση για όλους, και να προωθηθεί η συμμετοχή στις συλλογικές διαπραγματεύσεις και στην ανάπτυξη ικανοτήτων για τον καθορισμό των διατάξεων και των προϋποθέσεων για την εκπαιδευτική άδεια μετ' αποδοχών, επιτρέποντας στους ανθρώπους να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία και να διαχειρίζονται με επιτυχία τις μεταβάσεις που συντελούνται στην κοινωνία και στις αγορές εργασίας. Η κατάρτιση, στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να περιλαμβάνει βασικές ικανότητες, βασικές δεξιότητες και ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων για άτομα όλων των επιπέδων δεξιοτήτων.

1.6. Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να διορίσουν έναν εθνικό συντονιστή για το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων προκειμένου να διασφαλιστεί ο συντονισμός των σχετικών δραστηριοτήτων σε εθνικό επίπεδο. Η ΕΟΚΕ προτείνει το εθνικό σημείο συντονισμού να λειτουργεί με διαφάνεια και χωρίς αποκλεισμούς και να διαθέτει σχετικές αρμοδιότητες καθώς και επαρκείς οικονομικούς πόρους από ενωσιακές και εθνικές πηγές. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ιδίως πάροχοι εκπαίδευσης και κατάρτισης, δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης, κοινωνικοί εταίροι και άλλες σχετικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών) θα πρέπει να εκφράζουν τη γνώμη τους στην επιλογή αυτού του εθνικού σημείου συντονισμού, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι φορείς συμμετέχουν σε αυτό και διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο τόσο στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δραστηριοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους όσο και στην αξιολόγησή του. Η ίδια αρχή για τον συντονισμό θα πρέπει να ισχύει και σε επίπεδο ΕΕ.

1.7. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει τις συστάσεις της από παλαιότερες γνωμοδοτήσεις προηγούμενων ανακηρύξεων Ευρωπαϊκών Ετών Δεξιοτήτων ότι αυτά δεν θα πρέπει να αφορούν απλές δραστηριότητες προώθησης, αλλά να συμβάλλουν στην εφαρμογή σαφών σχεδίων και ουσιαστικής δέσμευσης.

1.8. Υπενθυμίζοντας προηγούμενες γνωμοδοτήσεις αναφορικά με τα εν λόγω θεματικά έτη, στο πλαίσιο των οποίων ζητεί την κατάλληλη χρηματοδότηση από την ΕΕ και τη διεξαγωγή ουσιαστικού διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών κατά την υλοποίηση των εν λόγω ετών και τη λήψη ειδικών μέτρων για τη διασφάλιση της σύνδεσης μεταξύ των διαφόρων θεματικών ετών και της διάρκειας των αποτελεσμάτων τους, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι είναι ζωτικής σημασίας, για την επιτυχημένη πορεία της έννοιας των «ευρωπαϊκών ετών», αυτά να ανακοινώνονται εγκαίρως ώστε να είναι δυνατή η κατάλληλη προετοιμασία και η δημιουργία ισχυρής οικειοποίησης⁽¹⁾.

2. Η νομοθετική πρόταση

2.1. Ύστερα από την ανακοίνωση της προέδρου, κ. Ursula von der Leyen, στην ομιλία της για την κατάσταση της Ένωσης το 2022, η Επιτροπή ενέκρινε την πρότασή της να ανακηρυχθεί το 2023 ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων.

2.2. Με το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τα κράτη μέλη, τους κοινωνικούς εταίρους, τις δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης, τα εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια, τους παρόχους εκπαίδευσης και κατάρτισης και τους εργαζομένους και τις εταιρείες συνολικά, η Επιτροπή προτείνει να δοθεί νέα ώθηση στη διά βίου μάθηση με:

- Προώθηση αυξημένων, αποτελεσματικότερων και χωρίς αποκλεισμούς επενδύσεων στην κατάρτιση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, ώστε να αξιοποιηθούν πλήρως οι δυνατότητες του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού και να στηριχθούν τα άτομα στη διαχείριση της μετάβασης από μία θέση εργασίας σε άλλη.
- Τη διασφάλιση ότι οι δεξιότητες είναι συναφείς με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, επίσης μέσω της συνεργασίας με κοινωνικούς εταίρους και εταιρείες.
- Αντιστοίχιση των προσδοκιών και δεξιοτήτων των ατόμων με τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας, ιδίως για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση και την οικονομική ανάκαμψη.
- Ιδιαίτερη έμφαση προκειμένου να ενεργοποιηθούν περισσότερα άτομα για την αγορά εργασίας, ιδίως γυναίκες και νέοι, ειδικά εκείνοι που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης.
- Προσέλκυση ατόμων από τρίτες χώρες που διαθέτουν τις δεξιότητες που χρειάζεται η Ένωση, μεταξύ άλλων μέσω της ενίσχυσης των ευκαιριών μάθησης και της κινητικότητας, και μέσω της διευκόλυνσης της αναγνώρισης των επαγγελματικών τους προσόντων.

2.3. Για την επίτευξη των εν λόγω στόχων, η Επιτροπή:

- Θα προωθήσει ευκαιρίες αναβάθμισης δεξιοτήτων και επανειδίκευσης, για παράδειγμα επισημαίνοντας σχετικές πρωτοβουλίες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των δυνατοτήτων χρηματοδότησης, με σκοπό να υποστηρίξει την ανάληψη, την εφαρμογή και την παροχή τους σε τοπικό επίπεδο.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας 2022» [COM(2021) 634 final — 2021/0328(COD)] (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 122).

- Θα διοργανώσει επίσης εκδηλώσεις και εκστρατείες ευαισθητοποίησης σε ολόκληρη την ΕΕ με σκοπό την υποστήριξη της αμοιβαίας μάθησης των εταιρών στην αναβάθμιση δεξιοτήτων και την επανειδίκευση.
- Προτείνει το έτος αυτό να συμβάλει επίσης στην περαιτέρω ανάπτυξη εργαλείων πληροφοριών για τις δεξιότητες και στην προώθηση εργαλείων και υποδομών για αυξημένη διαφάνεια και ευκολότερη αναγνώριση προσόντων, συμπεριλαμβανομένων των προσόντων που αποκτήθηκαν εκτός ΕΕ.

2.4. Για τη διασφάλιση συντονισμού των σχετικών δραστηριοτήτων σε εθνικό επίπεδο, η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να διορίσουν έναν εθνικό συντονιστή για το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί ότι η ύπαρξη ενεργών πολιτών με εργατικό δυναμικό υψηλών δεξιοτήτων και προσόντων είναι ένα από τα κύρια πλεονεκτήματα του ευρωπαϊκού κοινωνικού και οικονομικού μοντέλου και ότι η στήριξη της κατάρτισης των ατόμων κάθε ηλικίας πρέπει να χρησιμοποιείται ως μοχλός για την τόνωση της συμμετοχής στην κοινωνία καθώς και της μακροπρόθεσμης και βιώσιμης ανάπτυξης, δεδομένου ότι συμβάλλει στην αύξηση της καινοτομίας, της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Είναι επίσης βασικό να στηρίζονται τα άτομα στο πλαίσιο της επίτευξης μιας δίκαιης μετάβασης, διότι η μετάβαση προς έναν πιο βιώσιμο τρόπο ζωής, παραγωγής και κατανάλωσης έχει καταστεί αναγκαιότητα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των αρνητικών συνεπειών της σε παγκόσμιο επίπεδο, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι κανείς δεν μένει στο περιθώριο. Ταυτόχρονα, συμφωνεί ότι η ολιστική προσωπική ανάπτυξη κάθε εκπαιδευμένου είναι ζωτικής σημασίας για την προσαρμογή στις μελλοντικές μεταβάσεις και προκλήσεις, λαμβανομένων υπόψη των ταχύτατων ρυθμών ζωής των σημερινών κοινωνιών.

3.2. Η έλλειψη ειδικευμένων εργαζομένων, λόγω των δημογραφικών προκλήσεων και των διαρθρωτικών αλλαγών, καθώς και λόγω της ψηφιοποίησης και της απαλλαγής από τις ανθρακούχες εκπομπές, αποτελεί έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την ευρωπαϊκή οικονομία. Πέραν της απόκτησης νέων δεξιοτήτων, στόχος πρέπει επίσης να είναι η διασφάλιση ότι οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι μπορούν να εκτελούν ορισμένα εξειδικευμένα καθήκοντα και επαγγέλματα υπό μεταβαλλόμενες συνθήκες⁽²⁾, ενώ η κατάρτισή τους θα οδηγήσει σε ευκαιρίες αξιοπρεπούς απασχόλησης και θα διασφαλίζει την αποφυγή επισφαλούς απασχόλησης.

3.3. Επιπλέον, οι προκλήσεις και η πρόβλεψη των αναγκών αναφορικά με τις δεξιότητες είναι ύψιστης σημασίας για την επίτευξη των πρωταρχικών στόχων της ΕΕ οι οποίοι ορίζονται από το σχέδιο δράσης για τον ΕΠΚΔ και ανέρχονται σε τουλάχιστον 60 % των ενηλίκων που συμμετέχουν στην κατάρτιση κάθε χρόνο και σε ένα ποσοστό απασχόλησης τουλάχιστον 78 % έως το 2030.

3.4. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εστιάζει στις δεξιότητες, με την ανακήρυξη του ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων 2023, μετά το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας 2022.

3.5. Αυτό επιβεβαιώνει την άποψη της ΕΟΚΕ —την οποία έχει εκφράσει σε πολυάριθμες γνωμοδοτήσεις— ότι η ποιοτική βασική εκπαίδευση, καθώς και η υψηλού επιπέδου και αποτελεσματική κατάρτιση, η διά βίου μάθηση, η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και η επανειδίκευση θα αποτελέσουν τα απαραίτητα εργαλεία για την επιτυχή προσαρμογή στις κοινωνικές αλλαγές, την προώθηση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, καθώς και την αξιοποίηση των ευκαιριών απασχόλησης του μέλλοντος και την ενίσχυση της επιχειρηματικής μάθησης⁽³⁾.

⁽²⁾ Μελέτη του Παρατηρητηρίου της Αγοράς Εργασίας με θέμα: «The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees» (Εργασίες του μέλλοντος: διασφάλιση της διά βίου μάθησης και της επιμόρφωσης των εργαζομένων) | Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (europa.eu)

⁽³⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εκπαίδευση ενηλίκων» (διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της Σλοβενικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ) (ΕΕ C 374 της 16.9.2021, σ. 16)· γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πώς μπορούν, με βάση την εκπαίδευση και την κατάρτιση και υπό το πρίσμα της διά βίου μάθησης, να προαχθούν οι δεξιότητες που χρειάζονται στην Ευρώπη ώστε να εδραιωθεί μια κοινωνία πιο δίκαιη, πιο βιώσιμη, πιο ψηφιακή, πιο ανθεκτική και με μεγαλύτερη συνοχή» (Διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της πορτογαλικής Προεδρίας), (ΕΕ C 286 της 16.7.2021, σ. 27)· γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων για βιώσιμη ανταγωνιστικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ανθεκτικότητα» [COM (2020) 274 final] και «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ΕΕΚ) για βιώσιμη ανταγωνιστικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ανθεκτικότητα» [COM (2020) 275 final] (ΕΕ C 10 της 11.1.2021, σ. 40)· γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου για μια ευρωπαϊκή προσέγγιση όσον αφορά τα μικροδιαπιστευτήρια για τη διά βίου μάθηση και την απασχολησιμότητα» [COM(2021) 770 final] και «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου για τους ατομικούς λογαριασμούς μάθησης» [COM(2021) 773 final] (ΕΕ C 323 της 26.8.2022, σ. 62)· γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για μια ευρωπαϊκή στρατηγική για τα πανεπιστήμια» [COM(2022) 16 final] και «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με τη δημιουργία γεφυρών για αποτελεσματική ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης» [COM(2022) 17 final] (ΕΕ C 290 της 29.7.2022, σ. 109).

3.6. Η διά βίου μάθηση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι καίριας σημασίας για την κοινωνική και οικονομική πρόοδο στις κοινωνίες μας. Ωστόσο, κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, δεν πρόκειται μόνο για τη μετάδοση γνώσεων που μπορούν να «διατεθούν στην αγορά», αλλά και για ικανότητες και δεξιότητες που επιτρέπουν την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Μελέτες δείχνουν ότι η κριτική σκέψη, η επικοινωνία, η ομαδική εργασία, η δημιουργικότητα, η πρωτοβουλία και πολλές άλλες εγκάρσιες δεξιότητες είναι ολοένα και πιο απαραίτητες για την αγορά εργασίας και για την κοινωνία. Εκτός από τα παραπάνω, η ελευθερία, η ανεκτικότητα, το κριτικό πνεύμα, οι ευρωπαϊκές αξίες και η δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη αποτελούν ουσιαστικά πλεονεκτήματα για το μέλλον της Ευρώπης, προκειμένου να καταπολεμηθεί η αυξανόμενη μισαλλοδοξία και τα αναδυόμενα ριζοσπαστικά κινήματα. Ως εκ τούτου, ζητούμε, κατά τη διάρκεια των δράσεων στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων 2023, να συμπεριληφθούν οι κοινωνικές δεξιότητες και οι εγκάρσιες δεξιότητες μεταξύ των «κατάλληλων δεξιοτήτων» που πρέπει να αποκτήσουν οι πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων και των μελλοντικών εργαζομένων⁽⁴⁾. Αυτό συνάδει άμεσα με την εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές ικανότητες της διά βίου μάθησης, ενώ παράλληλα συνάδει με το ευρωπαϊκό πλαίσιο για την προσωπική, κοινωνική και μαθησιακή ικανότητα (LifeComp) και με το ευρωπαϊκό πλαίσιο ικανοτήτων βιωσιμότητας (GreenComp).

3.7. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, η εκπαίδευση ξεκινάει από τη νηπιακή ηλικία και μας συνοδεύει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Σύμφωνα με το ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με το νέο θεματολόγιο για την εκπαίδευση ενηλίκων 2021-2030, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η εκπαίδευση ενηλίκων δεν πρέπει να αποτελεί απλώς ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με την απασχόληση. Είναι εξίσου σημαντικό να ενισχυθεί η ευαισθητοποίηση του κοινού αναφορικά με τη σημασία και τα οφέλη της συμμετοχής στη διά βίου μάθηση με ολιστικό τρόπο⁽⁵⁾.

3.8. Για την ΕΟΚΕ, είναι επομένως σαφές ότι όλες οι δραστηριότητες στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έτους Δεξιοτήτων 2023 πρέπει να στοχεύουν στη μεγαλύτερη δυνατή πρόοδο σε όλους τους τομείς εκπαίδευσης και κατάρτισης (στοιχειώδης εκπαίδευση, αρχική και ανώτερη επαγγελματική εκπαίδευση, διά βίου μάθηση: τυπική, μη τυπική και άτυπη). Ως εκ τούτου, η παροχή ίσων ευκαιριών για όλους, χωρίς διακρίσεις, διαδραματίζει τον σημαντικότερο ρόλο σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Το εισόδημα ή το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων δεν πρέπει πλέον να επηρεάζουν σημαντικά την εκπαιδευτική πορεία ενός ατόμου.

3.9. Δεδομένου ότι σε μερικά τμήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι άνιση η πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες, ενώ το μορφωτικό επίπεδο πολύ συχνά εξακολουθεί να μεταβιβάζεται αμετάβλητο από τη μία γενιά στην άλλη, θα πρέπει να είναι παντού επιτακτική η ανάγκη να προσφέρουμε ευκαιρίες και δυνατότητες καθώς και να προωθήσουμε ικανότητες και δυνατότητες στον μέγιστο βαθμό.

3.10. Η διά βίου μάθηση για όλους πρέπει να καταστεί πραγματικότητα στην Ευρώπη και όλοι οι Ευρωπαίοι θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε μάθηση και κατάρτιση υψηλής ποιότητας χωρίς αποκλεισμούς. Η ισότιμη πρόσβαση στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση ορίζει ότι ευκαιρίες αναβάθμισης δεξιοτήτων πρέπει να παρέχονται σε όλους, ανεξαρτήτως φύλου, καταγωγής και ηλικίας⁽⁶⁾. Η εν λόγω έμφαση στο θεματολόγιο δεξιοτήτων χωρίς αποκλεισμούς πρέπει επιπλέον να περιλαμβάνει ειδικά όλους τους εργαζομένους ανεξάρτητα από την εργασιακή κατάσταση, το μέγεθος των εταιρειών και το είδος της σύμβασης εργασίας τους, συμπεριλαμβανομένων ενηλίκων με μειωμένα προσόντα/μειωμένη εξειδίκευση και ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο, ενώ στις ευάλωτες ομάδες πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή και να προβλέπονται πολιτικές δεδομένου ότι αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες.

3.11. Παρά την υποστήριξή της στο ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων 2023 και την έμφαση στην ενίσχυση της επαγγελματικής κατάρτισης και διά βίου μάθησης, η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της ότι είναι υπερβολικά φορτωμένο το θεματολόγιο όπως και οι προτεραιότητες του έτους. Περιλαμβάνουν πολύ μεγάλο αριθμό δεσμεύσεων, αναφορές σε πρωτοβουλίες, γραμμές του προϋπολογισμού και τομείς πολιτικής που αναφέρονται στο ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων. Κατά συνέπεια, υπάρχει κίνδυνος το έτος να λάβει περισσότερο τη μορφή πολιτικών εξαγγελιών υψηλού επιπέδου και λιγότερο τη μορφή μακροπρόθεσμης συστηματικής ανάπτυξης.

⁽⁴⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων για βιώσιμη ανταγωνιστικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ανθεκτικότητα» [COM (2020) 274 final] και «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (EEK) για βιώσιμη ανταγωνιστικότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και ανθεκτικότητα» [COM (2020) 275 final] (EE C 10 της 11.1.2021, σ. 40).

⁽⁵⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εκπαίδευση ενηλίκων» (διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της Σλοβενικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ) (EE C 374 της 16.9.2021, σ. 16).

⁽⁶⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εκπαίδευση ενηλίκων» (διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της Σλοβενικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ) (EE C 374 της 16.9.2021, σ. 16).

3.12. Προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος ότι ένας μακροσκελής κατάλογος υφιστάμενων τομέων πολιτικής και κοινών ευθυνών θα επισκιάσει τη σαφή έμφαση στα αποτελέσματα, θα ήταν ζωτικής σημασίας να υπάρχει σαφήνεια και έμφαση στην πρόταση, εστιάζοντας σε ορισμένες στρατηγικές προτεραιότητες. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την απαίτησή της από υφιστάμενες γνωμοδοτήσεις προηγούμενων ανακηρύξεων Ευρωπαϊκών Ετών Δεξιοτήτων ότι αυτά δεν θα πρέπει να αφορούν απλές δραστηριότητες προώθησης, αλλά θα πρέπει να συμβάλλουν στην εφαρμογή σαφών σχεδίων και δέσμευσης (*).

3.13. Οι κοινωνικοί εταίροι και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών μπορούν επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διακυβέρνηση του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης της πρόβλεψης και της παροχής δεξιοτήτων. Η αποτελεσματική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων και των σχετικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και οι αποτελεσματικές ενέργειες για την εδραίωση αποδοτικής διακυβέρνησης σε όλους τους τομείς της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και της πολιτικής εκπαίδευσης ενηλίκων, συμπεριλαμβανομένων των ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας και της διαχείρισης ενωσιακών και εθνικών κονδυλίων για τις δεξιότητες, θα ήταν καίριας σημασίας για την παροχή αποτελεσματικών λύσεων για όλους.

3.14. Είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη η ενίσχυση του διαλόγου στις υφιστάμενες ομάδες και τα δίκτυα ενδιαφερόμενων μερών, μέσω και των καθιερωμένων διαδικτυακών πλατφορμών, ιδίως με την ενίσχυση της διαδικασίας στρατηγικού διαλόγου κατά το 2023, με την ανάπτυξη φόρουμ ενδιαφερόμενων μερών που συνδέονται με τις εμβληματικές εκδηλώσεις του 2023, αλλά και μέσω νέων διαδικασιών αντίστοιχων με τον διάλογο με τους πολίτες, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα ενδιαφερόμενα μέρη στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης μπορούν να συμμετέχουν ουσιαστικά στη χάραξη πολιτικής και στη λήψη αποφάσεων, λαμβανομένης υπόψη της εμπειρογνομosύνης τους, της ικανότητάς τους να εκφράζουν τις ανάγκες των εκπαιδευομένων και της στενής τους σχέσης με τις διάφορες εθνικές και περιφερειακές αρχές που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή των συστάσεων για την εκπαίδευση και την κατάρτιση.

3.15. Η ΕΟΚΕ αναμένει ότι το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων θα πρέπει, στο πλαίσιο αυτό, να θέσει το ζήτημα της κοινής ευθύνης των κοινωνικών εταίρων σε τομεακό και εταιρικό επίπεδο όσον αφορά την επένδυση στη μακρόπνοη εκπαίδευση και κατάρτιση του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού. Αυτό περιλαμβάνει επίσης τη δέσμευση των εργοδοτών να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για τη στήριξη των εργαζομένων που έχουν απολύσει προκειμένου να επωφεληθούν από τα καθεστώτα στήριξης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ καλεί τους κοινωνικούς εταίρους να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα ώστε να συμμετέχουν στον κοινωνικό διάλογο, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα στην ίση πρόσβαση σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

3.16. Οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, παρέχοντας διδασκαλία και κατάρτιση όσον αφορά όχι μόνο επαγγελματικές αλλά και εγκάρσιες δεξιότητες, όπως βασικές και κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες. Στηρίζουν τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία για μαθητές που προέρχονται από διαφορετικά περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των ενηλίκων που χρειάζονται νέες, ανανεωμένες ή βελτιωμένες δεξιότητες. Εν μέσω των άνευ προηγούμενου προκλήσεων που δημιουργήθηκαν από την πανδημία και τον πόλεμο στην Ουκρανία, η δέσμευση και η δημιουργικότητά τους ήταν καθοριστικές για τη συνέχιση της διδασκαλίας και της μάθησης σε σχολεία και χώρους εργασίας.

3.17. Οι ελλείψεις εκπαιδευτικών ΕΕΚ είναι σημαντικές σε πολλές χώρες της ΕΕ, λόγω παραγόντων που σχετίζονται επίσης με την περιορισμένη ελκυστικότητα του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού ΕΕΚ, συμπεριλαμβανομένων των συνθηκών απασχόλησης, των μισθών και της έλλειψης οικονομικών κινήτρων και υποστήριξης σταδιοδρομίας. Η προσέλκυση επαγγελματιών του κλάδου στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού θα πρέπει να είναι μία από τις βασικές στρατηγικές για την εξασφάλιση επαρκούς προσφοράς εκπαιδευτικών ΕΕΚ με σχετικές δεξιότητες και γνώσεις, και αυτό απαιτεί την παροχή αξιοπρεπών και ελκυστικών συνθηκών εργασίας, αξιοπρεπών μισθών και ευέλικτων διόδων πρόσβασης στο επάγγελμα και μηχανισμών που να διασφαλίζουν ότι οι εν λόγω επαγγελματίες διαθέτουν τον κατάλληλο συνδυασμό δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των παιδαγωγικών δεξιοτήτων.

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την προσέγγιση όσον αφορά τη συζήτηση των αναγκών κατάρτισης από την οπτική της κοινωνικά δίκαιης και ιούτιμης πράσινης και ψηφιακής μετάβασης στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, διατυπώνει το σαφές μήνυμα ότι η ευθύνη της αναβάθμισης δεξιοτήτων και της επανειδίκευσης θα πρέπει πάντα να αποδίδεται με δίκαιο τρόπο ως κοινή ευθύνη.

(*) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος Νεολαίας 2022» [COM(2021) 634 final — 2021/0328(COD)] (ΕΕ C 152 της 6.4.2022, σ. 122).

4.2. Κοινή ευθύνη

4.2.1. Για να ολοκληρωθούν επιτυχώς οι μεταβάσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη, τα άτομα πρέπει να λαμβάνουν στήριξη ώστε να προετοιμαστούν για τις αλλαγές προκειμένου να επιτύχουν. Απαιτούνται χρηματοδοτικοί μηχανισμοί που θα κινητοποιούν ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους και θα προβλέπουν τον ενδεδειγμένο επιμερισμό των δαπανών και των μη οικονομικών συνεισφορών (για παράδειγμα, χρόνος που αφιερώνεται στην κατάρτιση) μεταξύ δημόσιων αρχών, εργοδοτών, μεμονωμένων ατόμων και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων (π.χ. κοινωνικοί εταίροι, πάροχοι κατάρτισης, ΜΚΟ). Η ΕΟΚΕ, σε πολλές προηγούμενες γνωμοδοτήσεις⁽⁸⁾, έχει τονίσει τη ζωτικής σημασίας ανάγκη για ισχυρή ανάλυση υποχρεώσεων από τις εταιρείες καθώς και από τις δημόσιες αρχές, κυρίως για τη διασφάλιση επαρκών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της επαρκούς χρηματοδότησης για εκπαίδευση και κατάρτιση.

4.2.2. Η ΕΟΚΕ προτείνει ότι το ευρωπαϊκό έτος Δεξιότητων θα πρέπει να προβάλλει την κοινωνική ευθύνη στον τομέα της συνολικής αναβάθμισης δεξιοτήτων και της επανειδίκευσης και, στο πλαίσιο αυτό, την ιδέα μιας εγγύησης δεξιοτήτων που θα προσφέρει το δικαίωμα πρόσβασης σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση για όλους, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής στις συλλογικές διαπραγματεύσεις και στην ανάπτυξη ικανοτήτων για τον καθορισμό των διατάξεων και των προϋποθέσεων σχετικά με την εκπαιδευτική άδεια μετ' αποδοχών, με σκοπό την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία και την επιτυχή διαχείριση των μεταβάσεων στην κοινωνία και την αγορά εργασίας.

4.2.3. Αυτό περιλαμβάνει επίσης το ζήτημα της κοινής ευθύνης των κοινωνικών εταίρων σε τομεακό και εταιρικό επίπεδο όσον αφορά την επένδυση στη μακρόπνοη εκπαίδευση και κατάρτιση του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού τους. Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις σε όλα τα επίπεδα —σύμφωνα με τις εθνικές νομοθετικές διατάξεις και πρακτικές— και οι μηχανισμοί συμμετοχής των εργαζομένων σε επίπεδο επιχειρήσεων αποτελούν σημαντικά εργαλεία, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι αλλαγές όσον αφορά τις ανάγκες για δεξιότητες και κατάρτιση και προκειμένου να διευκολυνθούν η πρόβλεψη αυτών των αλλαγών και η αύξηση της καινοτομίας. Θα ήταν χρήσιμο να ξεκινήσει κατά τη διάρκεια του ευρωπαϊκού έτους Δεξιότητων η ανάπτυξη ενός πλαισίου ποιότητας για την κατάρτιση εργαζομένων ως δράση των κοινωνικών εταίρων.

4.3. Ενίσχυση της επένδυσης στην εκπαίδευση και την κατάρτιση

4.3.1. Η ΕΟΚΕ έχει ήδη τονίσει την ανάγκη για μια «επιθετική» πολιτική στον τομέα των προσόντων με στόχο να υποστηριχθεί η αυξανόμενη ψηφιοποίηση των ευρωπαϊκών αγορών εργασίας, να δοθούν κίνητρα για επενδύσεις τόσο σε επίπεδο εταιρειών όσο και στον δημόσιο τομέα, να προωθηθούν οι δημόσιες και οι ιδιωτικές επενδύσεις στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Οι δημόσιες επενδύσεις για την κάλυψη των αναγκών διά βίου μάθησης, ιδίως των ενηλίκων, πρέπει να αυξηθούν σε όλα τα κράτη μέλη⁽⁹⁾.

4.3.2. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη να αναλάβουν αποτελεσματική δράση με μέλημα την εφαρμογή της πρώτης και της τέταρτης αρχής του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, προκειμένου να διασφαλιστεί η ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς διά βίου μάθηση ως δικαίωμα όλων των πολιτών στην Ευρώπη, εντός και εκτός των χώρων εργασίας, και να υποστηριχθεί η εφαρμογή των αρχών αυτών μέσω βιώσιμης δημόσιας χρηματοδότησης, κατόπιν συμφωνίας με τους κοινωνικούς εταίρους και την κοινωνία των πολιτών.

4.3.3. Δεδομένου ότι τα κράτη μέλη φέρουν την κύρια ευθύνη για βιώσιμες επενδύσεις για την εξασφάλιση της κατάρτισης, όχι μόνο για ανέργους και άτομα χαμηλής ειδίκευσης, αλλά και για την απόκτηση πιστοποιημένων βασικών δεξιοτήτων, επαγγελματικών δεξιοτήτων και βασικών ικανοτήτων που οδηγούν στην απόκτηση προσόντων, το ευρωπαϊκό έτος Δεξιότητων θα πρέπει να τονίσει την ανάγκη για ενδεδειγμένες και επαρκείς δημόσιες επενδύσεις σε όλους τους τομείς εκπαίδευσης και κατάρτισης.

4.3.4. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ ζητεί να πραγματοποιηθούν δημόσιες επενδύσεις για τη συμμετοχή ενηλίκων στη διά βίου μάθηση και την κατάρτιση εργαζομένων, οι οποίες θα πρέπει να επισημαίνονται ως προτεραιότητα στο πλαίσιο της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και να λαμβάνουν μεγαλύτερη στήριξη από κονδύλια της ΕΕ, ιδίως από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία, για αναβάθμιση δεξιοτήτων και επανειδίκευση.

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου για μια ευρωπαϊκή προσέγγιση όσον αφορά τα μικροδιαπιστευτήρια για τη διά βίου μάθηση και την απασχολησιμότητα» [COM(2021) 770 final] και «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου για τους ατομικούς λογαριασμούς μάθησης» [COM(2021) 773 final] (ΕΕ C 323 της 26.8.2022, σ. 62)· γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Εκπαίδευση ενηλίκων» (διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της Σλοβενικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ) (ΕΕ C 374 της 16.9.2021, σ. 16)· γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πώς μπορούν, με βάση την εκπαίδευση και την κατάρτιση και υπό το πρίσμα της διά βίου μάθησης, να προαχθούν οι δεξιότητες που χρειάζονται στην Ευρώπη ώστε να εδραιωθεί μια κοινωνία πιο δίκαιη, πιο βιώσιμη, πιο ψηφιακή, πιο ανθεκτική και με μεγαλύτερη συνοχή» (Διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της πορτογαλικής Προεδρίας), (ΕΕ C 286 της 16.7.2021, σ. 27).

⁽⁹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Βιώσιμη χρηματοδότηση για τη διά βίου μάθηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων στο πλαίσιο της έλλειψης ειδικευμένου εργατικού δυναμικού» (διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της Κροατικής Προεδρίας) (ΕΕ C 232 της 14.7.2020, σ. 8).

4.4. Δικαίωμα πρόσβασης σε ευκαιρίες διά βίου μάθησης ανεξάρτητα από το επίπεδο και το είδος τους (τυπική, άτυπη και μη τυπική)

4.4.1. Η ΕΟΚΕ ζητεί την πλήρη εφαρμογή της πρώτης αρχής του ΕΠΚΔ προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η πρόσβαση σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση και διά βίου μάθηση αποτελεί δικαίωμα όλων των εκπαιδευομένων, των εργαζομένων και υπαλλήλων ΕΕΚ, ώστε να τους δοθεί η δυνατότητα να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία και να διαχειρίζονται επιτυχώς τις μεταβάσεις στην αγορά εργασίας. Το εν λόγω δικαίωμα θα πρέπει επίσης να στηρίζει τους ανέργους και τους ενήλικες με μειωμένη εξειδίκευση, ώστε να λαμβάνουν τις απαραίτητες δεξιότητες για την αγορά εργασίας. Καλούμε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να πραγματοποιήσει έρευνα σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής του εν λόγω δικαιώματος και να θεσπίσει έναν ισχυρότερο μηχανισμό παρακολούθησης που θα ζητεί από τις χώρες της ΕΕ να συγκροτούν εθνικά προγράμματα δράσης και να υποβάλλουν τακτικές εθνικές εκθέσεις σχετικά με τον τρόπο διασφάλισης του εν λόγω δικαιώματος.

4.4.2. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή, τα κράτη μέλη και τους κοινωνικούς εταίρους να χρησιμοποιήσουν το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων προκειμένου να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για τη συμμετοχή σε κοινές δράσεις προώθησης της μάθησης με βάση την εργασία, να ενισχύσουν τις επενδύσεις σε ποιοτικές παροχές μαθητείας, στη συμμετοχή ενηλίκων στη διά βίου μάθηση και στην κατάρτιση εργαζομένων, διασφαλίζοντας το δικαίωμα της ίσης πρόσβασης όλων των εργαζομένων σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς κατάρτιση. Το ευρωπαϊκό πλαίσιο για ποιοτικά και αποτελεσματικά προγράμματα μαθητείας θα γιορτάσει την 5η επέτειό του το 2023 και πρέπει να αξιολογηθεί και να ενισχυθεί. Είναι η κατάλληλη στιγμή να ερωτηθούν οι νέοι και ενήλικες μαθητευόμενοι σε ποιον βαθμό οι προϋποθέσεις ποιότητας του πλαισίου πληρούνταν στην πράξη στον χώρο εργασίας.

4.5. Συμμετοχή ενδιαφερόμενων μερών

4.5.1. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τη ρητή ανάληψη δέσμευσης να ενισχυθούν οι σχετικές δεξιότητες μέσω της στενής συνεργασίας με κοινωνικούς εταίρους, δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης, εταιρείες, παρόχους εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ θεωρεί επίσης καίριας σημασίας:

- την τόνωση της ενεργού συμμετοχής των εργαζομένων σε προγράμματα διά βίου μάθησης και ενδοεργασιακής κατάρτισης, καθώς αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα των εταιρειών, την απασχολησιμότητα των εργαζομένων και τη διασφάλιση ποιοτικών θέσεων απασχόλησης⁽¹⁰⁾.
- τη βελτίωση της συμμετοχής όλων στη διά βίου μάθηση και τον καθορισμό, από κοινού με τους παρόχους εκπαίδευσης και κατάρτισης και τους φορείς λήψης αποφάσεων του περιεχομένου της μάθησης, κατά τρόπο που να αποφέρει οφέλη σε κάθε εκπαιδευόμενο και στην κοινότητα και την κοινωνία συνολικά.
- τη στήριξη των συλλογικών διαπραγματεύσεων και του κοινωνικού διαλόγου, σύμφωνα με τα εκάστοτε εθνικά συστήματα εργασιακών σχέσεων, προκειμένου να μπορούν να προβλεφθούν και να προσαρμοστούν οι δεξιότητες στις τεχνολογικές και τις ψηφιακές εξελίξεις και να αναπτυχθεί η κατάρτιση στον χώρο εργασίας, αλλά και να στηριχθεί ο διάλογος με τους πολίτες για μια ολοκληρωμένη εικόνα των αναγκών κάθε εκπαιδευομένου.

4.6. Ενίσχυση αποτελεσματικών υπηρεσιών απασχόλησης

4.6.1. Για μια δίκαιη μετάβαση και για την προώθηση ενεργητικών πολιτικών στην αγορά εργασίας, απαιτούνται εξίσου αποτελεσματικές υπηρεσίες απασχόλησης, ικανές όχι μόνο να διαχειριστούν τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας, αλλά και να προσφέρουν καθοδήγηση και παροχή συμβουλών σε όσους αναζητούν εργασία. Η ΕΟΚΕ καλεί τα κράτη μέλη να επενδύσουν περισσότερους πόρους τόσο στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας, αλλά και της ικανότητας των υπηρεσιών απασχόλησης και του προσωπικού τους, όσο και στον σχεδιασμό των εργαλείων που θα στηρίξουν εκείνους που βρίσκονται ακόμη εκτός αγοράς εργασίας.

4.7. Ατομικοί λογαριασμοί μάθησης και μικροδιαπιστευτήρια

4.7.1. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρωτοβουλία της Επιτροπής για τους ατομικούς λογαριασμούς μάθησης, καθώς οι πάροχοι μάθησης χρειάζονται οικονομική στήριξη για να παρέχουν υπηρεσίες στους εκπαιδευόμενους. Η πίεση στον τομέα των προσόντων συνεχώς αυξάνεται, ωστόσο οι ατομικοί λογαριασμοί μάθησης δεν θα πρέπει να αποσκοπούν στην αντικατάσταση των υφιστάμενων δομών χρηματοδότησης αλλά στη συμπλήρωσή τους, ειδικά σε περιπτώσεις όπου δεν υφίστανται ακόμη ατομικοί λογαριασμοί μάθησης.

⁽¹⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Το μέλλον της εργασίας — Απόκτηση των κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων για την κάλυψη των αναγκών των μελλοντικών θέσεων εργασίας» (Διερευνητική γνωμοδότηση κατόπιν αιτήματος της Βουλγαρικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ) (ΕΕ C 237 της 6.7.2018, σ. 8).

4.7.2. Οι ατομικοί λογαριασμοί μάθησης αποτελούν βασικό δομικό στοιχείο για τη χρηματοδότηση της συμπληρωματικής εκπαίδευσης. Οι ατομικοί λογαριασμοί μάθησης θα πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με την ομάδα στόχο και, σε κάθε περίπτωση, να αξιολογούνται συνεχώς και, εάν είναι αναγκαίο, να προσαρμόζονται. Πρωτίστως, τα άτομα σε ηλικία εργασίας θα πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση στους ατομικούς τους λογαριασμούς μάθησης και να έχουν τη δυνατότητα να αποφασίζουν μόνοι τους για ποια επιπλέον κατάρτιση θα τους χρησιμοποιήσουν.

4.7.3. Στο πλαίσιο της πρότασης για την «ευρωπαϊκή προσέγγιση για τη διά βίου μάθηση και απασχόληση», τα μικροδιαπιστευτήρια θα πρέπει να διαχειρίζονται καλύτερα τα προβλήματα κατάρτισης και επανακατάρτισης. Το γεγονός αυτό θα διευκόλυνε και θα βελτίωνε την απόκτηση όλων των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των τρεχουσών βαθιών κοινωνικών αλλαγών και μεταβάσεων που συντελούνται στην αγορά εργασίας. Ταυτόχρονα, η προσέγγιση στοχεύει επίσης στους παρόχους, προκειμένου να καταστήσουν τις προσφορές τους περισσότερο διαφανείς και ευέλικτες μέσω μικροδιαπιστευτηρίων.

4.7.4. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, τα μικροδιαπιστευτήρια για την αναγνώριση των άτυπων μαθητευόμενων μπορεί να είναι αρκετά πρακτικά και λογικά, παράλληλα όμως είναι σημαντικό τα μικροδιαπιστευτήρια να μην αποσκοπούν στην αποδυνάμωση ή την αντικατάσταση της επίσημης τυπικής εκπαίδευσης, της ανώτατης εκπαίδευσης, της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή των παραδοσιακών δεξιοτήτων.

4.8. Προσέλκυση υπηκόων τρίτων χωρών

4.8.1. Η έμφαση στην προσέλκυση υπηκόων τρίτων χωρών που διαθέτουν τις δεξιότητες που χρειάζονται στην ΕΕ θα πρέπει να εξισορροπηθεί με τον μετριασμό της διαρροής εγκεφάλων. Η ΕΟΚΕ τάσσεται υπέρ των συχνότερων διαύλων μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού, ωστόσο ύψιστη προτεραιότητα των πολιτικών δεξιοτήτων θα πρέπει να είναι η διασφάλιση της ανάπτυξης δεξιοτήτων για τους Ευρωπαίους εργαζομένους καθώς και για τους ανέργους και τους μετανάστες χωρίς επίσημα έγγραφα που ήδη βρίσκονται και εργάζονται στην ΕΕ.

4.8.2. Η ανάπτυξη δεξαμενής ταλέντων (διαθέσιμη μόνο για τους Ουκρανούς πρόσφυγες) θα πρέπει επίσης να υποβάλλεται σε προσεκτική διαχείριση. Η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει την Επιτροπή να καταρτίσει δράσεις που θα διασφαλίζουν ότι θα δίνεται σε όλους τους πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο η ίδια δυνατότητα να επικυρώνουν ως πολίτες τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους και ότι θα τους προσφέρονται θέσεις μαθητείας και δυνατότητα αναβάθμισης των υφιστάμενων δεξιοτήτων και απόκτησης νέων, καθώς και ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας, σύμφωνα με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

4.8.3. Επιπλέον, μια απλούστερη, ταχύτερη και ευκολότερη αναγνώριση των προσόντων των υπηκόων τρίτων χωρών θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να συζητηθεί ή να προωθηθεί ανεξάρτητα από την πρόκλησή τους. Ωστόσο, είναι σαφές ότι, στην περίπτωση των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων, μόνον η εφαρμογή των κανόνων της οδηγίας της ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών μπορεί να επιταχύνει ή να διευκολύνει την αναγνώριση των προσόντων τους.

4.9. Συντονισμός του ευρωπαϊκού έτους

4.9.1. Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να διορίσουν έναν εθνικό συντονιστή για το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων προκειμένου να διασφαλιστεί ο συντονισμός των σχετικών δραστηριοτήτων σε εθνικό επίπεδο. Δεδομένου ότι ο εν λόγω διορισμός εθνικών συντονιστών και οι αντίστοιχες συνεδριάσεις είναι καίριας σημασίας για τα άρθρα αναφορικά με τον συντονισμό σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο, το σημείο αυτό φαίνεται πολύ μινιμαλιστικό.

4.9.2. Η ΕΟΚΕ ζητεί τα εν λόγω εθνικά σημεία συντονισμού να διαθέτουν σχετικές αρμοδιότητες καθώς και επαρκείς οικονομικούς πόρους από ενωσιακές και εθνικές πηγές και εγκαταστάσεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική συμμετοχή εκπροσώπων που συγκροτούν ένα δίκτυο ενδιαφερόμενων μερών στον τομέα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και των δεξιοτήτων σε εθνικό και σε ενωσιακό επίπεδο. Τα εν λόγω ενδιαφερόμενα μέρη (ιδίως οι κοινωνικοί εταίροι, οι δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης, οι πάροχοι εκπαίδευσης και κατάρτισης και άλλες σχετικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών) θα πρέπει να συμμετέχουν στον συντονισμό και να διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο τόσο στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δραστηριοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους όσο και στην αξιολόγησή του. Θα πρέπει να δοθεί έμφαση στα βιώσιμα αποτελέσματα που μπορούν να επιτευχθούν κατά τη διάρκεια του έτους. Για τα ποσά χρηματοδότησης, το ευρωπαϊκό έτος Ανάπτυξης μπορεί να θεωρηθεί ορδή πρακτική.

4.10. Αναντιστοιχία δεξιοτήτων

4.10.1. Δεδομένου ότι σε ορισμένους κλάδους παρατηρείται έλλειψη ειδικευμένων εργαζομένων, η λεγόμενη αναντιστοιχία συχνά συνδέεται με κακές συνθήκες εργασίας (χαμηλοί μισθοί, επισφαλείς συμβάσεις, έλλειψη σεβασμού, ωράριο εργασίας που δεν συνάδει με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, έλλειψη κατάρτισης και εξέλιξης της σταδιοδρομίας των εργαζομένων) και έλλειψη εργαλείων πρόβλεψης ως συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης για την πρόβλεψη των αλλαγών στην αγορά εργασίας. Εάν το ευρωπαϊκό έτος Δεξιοτήτων δεν εξετάσει αυτή την πλευρά του νομίσματος, θα καταστεί σαφές ότι οι εργαζόμενοι και η ίδια η κοινωνία επιβαρύνονται άμεσα, χωρίς να τονίζεται η κοινή ευθύνη των εταιρειών.

4.10.2. Στο πλαίσιο αυτό, οι στρατηγικές δεξιότητων δεν μπορούν να διαχωριστούν από τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων απασχόλησης και τις στρατηγικές. Πράγματι, τα προγράμματα κατάρτισης, επανειδίκευσης και αναβάθμισης δεξιότητων δεν θα χρησιμεύσουν εάν τα άτομα ζουν σε οικονομικά ερημωμένες περιοχές που δεν προσφέρουν εναλλακτικές ευκαιρίες απασχόλησης. Οι ποιοτικές θέσεις απασχόλησης, οι δίκαιοι μισθοί και οι αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας αποτελούν προϋποθέσεις για μακροχρόνια και βιώσιμη ανάπτυξη, παραγωγικότητα και καινοτομία, ενώ η ανάπτυξη δεξιότητων και η διά βίου μάθηση αποτελούν τα εργαλεία επίτευξης των εν λόγω στόχων. Στο πλαίσιο αυτό, ο αποτελεσματικός κοινωνικός διάλογος με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, ο σεβασμός και η επιβολή των εργασιακών δικαιωμάτων καθώς και η ενημέρωση των εργαζομένων και η διαβούλευση με αυτούς σε θέματα κατάρτισης και μαθητείας σε εταιρικό επίπεδο είναι θεμελιώδους σημασίας.

Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανάλυση των επενδυτικών κενών στον τομέα της άμυνας και η μελλοντική πορεία»

[JOIN(2022) 24 final]

(2023/C 100/20)

Εισηγητής: ο κ. **Παναγιώτης ΓΚΟΦΑΣ**

Συνεισηγητής: ο κ. **Jan PIE**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 28.6.2022
Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Συμβουλευτική Επιτροπή Βιομηχανικών Μεταλλαγών
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	11.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	202/6/4

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η ΕΟΚΕ στηρίζει τις πρωτοβουλίες που προτείνονται στην κοινή ανακοίνωση σχετικά με την ανάλυση των επενδυτικών κενών στον τομέα της άμυνας και τη μελλοντική πορεία. Η κοινή ανακοίνωση αποτελεί σημαντικό βήμα για την προώθηση της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, η οποία είναι αναγκαία για τη μείωση των δαπανηρών επικαλύψεων των στρατιωτικών δυνατοτήτων και την αποφυγή του κατακερματισμού της ευρωπαϊκής αγοράς στον τομέα της άμυνας. Η ΕΟΚΕ τονίζει τα ακόλουθα κύρια σημεία της γνωμοδότησης.

1.1.1. Η στρατηγική της ΕΕ για την αμυντική βιομηχανία θα πρέπει να απορρέει από μια ισχυρή ευρωπαϊκή πολιτική άμυνας και ασφάλειας.

1.1.2. Οι χαμηλοί όγκοι επενδύσεων και η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την Ε & Α, την παραγωγή και τις προμήθειες δημιουργούν κενά δυνατοτήτων και κατακερματίζουν την ευρωπαϊκή βιομηχανική και τεχνολογική βάση στον τομέα της άμυνας (EBTBA).

1.1.3. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει τα συγκεκριμένα μέτρα που προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή —την EDIRPA (πράξη για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας μέσω κοινών προμηθειών) και το EDIP (ευρωπαϊκό επενδυτικό πρόγραμμα στον τομέα της άμυνας)— και ζητεί μεγαλύτερο συντονισμό μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τις αμυντικές πολιτικές και δημόσιες συμβάσεις σε επίπεδο ΕΕ.

1.1.4. Οι εθνικοί αμυντικοί προϋπολογισμοί θα πρέπει να επανεξεταστούν, προκειμένου να προβλέπονται ετησίως οι ποσοστάσεις που διατίθενται για την ενοποίηση των κοινών ευρωπαϊκών αμυντικών επενδύσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα συμβάλουν στην αξιολόγηση της δημοσιονομικής βάσης για συγκεκριμένες συντονισμένες ενωσιακές δράσεις με στόχο την τόνωση των ευρωπαϊκών αμυντικών ικανοτήτων.

1.1.5. Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις σύγχρονες μορφές πολέμου (όπως οι κυβερνοεπιθέσεις, οι ψηφιακοί πόλεμοι και η προπαγάνδα ψευδών ειδήσεων).

1.1.6. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρέπει να αναπτύξει έναν μηχανισμό παρακολούθησης για την εφαρμογή της ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής (συμβάσεις, προμήθειες, επενδύσεις) και να αποκτήσει τα κατάλληλα τεχνικά και θεσμικά εργαλεία για τον σκοπό αυτό.

1.1.7. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθαρρύνεται να υποβάλει φιλόδοξη πρόταση που θα υπερβαίνει την πιθανή απαλλαγή από τον ΦΠΑ και θα περιλαμβάνει ισχυρά μέτρα για να βοηθήσει τη βιομηχανία να προσαρμοστεί σε νέες στρατηγικές προκλήσεις.

1.2. Η ΕΟΚΕ συμμερίζεται την αξιολόγηση της κοινής ανακοίνωσης σχετικά με τα επενδυτικά κενά στον τομέα της άμυνας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτές οι υποεπενδύσεις έχουν αποδυναμώσει την ασφάλεια της Ευρώπης, έχουν υπονομεύσει το ΝΑΤΟ και έχουν αποδυναμώσει τη θέση της Ένωσης έναντι άλλων παγκόσμιων δυνάμεων. Ταυτόχρονα, εξακολουθούν να υπάρχουν κενά όσον αφορά τις επενδύσεις στον τομέα της άμυνας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό αντιβαίνει στην αρχή της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών και ενισχύει τις φυγόκεντρες πολιτικές δυνάμεις που στρεβλώνουν τις προσπάθειες για την ανάπτυξη κοινής νοοτροπίας ασφάλειας και πολιτικής άμυνας στην Ευρώπη.

1.3. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την αναγγελία αρκετών κρατών μελών ότι θα αυξήσουν τους αμυντικούς προϋπολογισμούς τους, τα καλεί δε να τηρήσουν τη δέσμευσή τους όχι μόνο για πραγματοποίηση περισσότερων επενδύσεων, αλλά και για πραγματοποίηση επενδύσεων με καλύτερο τρόπο, αντιμετωπίζοντας την ανάγκη εμβάθυνσης της αλληλεγγύης και της νοοτροπίας ετοιμότητας των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι σε επείγουσες καταστάσεις. Είναι ύψιστης σημασίας να συντονιστούν οι εθνικές αμυντικές προσπάθειες σε ευρωπαϊκό επίπεδο που δεν θα προκαλούν παράπλευρες ζημιές σε πρόσφατες πρωτοβουλίες της ΕΕ και δεν θα θεωρηθεί ως ένας τρόπος για την ενίσχυση των συνολικών ικανοτήτων του ΝΑΤΟ. Η ΕΟΚΕ στηρίζει την ιδέα της ενίσχυσης του ευρωπαϊκού πλαισίου αμυντικής συνεργασίας, ιδίως μέσω των κοινών προμηθειών. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ στηρίζει πλήρως την άμεση σύσταση της ειδικής ομάδας για τις κοινές προμήθειες στον τομέα της άμυνας, ως μέσου συντονισμού των τρόπων με τους οποίους τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν εξαιρετικά βραχυπρόθεσμες επείγουσες ανάγκες —ιδίως την αναπλήρωση των αποθεμάτων — σε επίπεδο ΕΕ.

1.4. Η ΕΟΚΕ ζητεί περαιτέρω τεχνική διερεύνηση του πώς θα επιτευχθεί μια ευρωπαϊκή διεπαφή για τη βελτιστοποίηση της απόδοσης των εθνικών αμυντικών δαπανών σε επίπεδο ΕΕ.

1.5. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το προτεινόμενο βραχυπρόθεσμο μέσο ύψους 500 εκατ. ευρώ σε διάστημα δύο ετών (2022-2024) το οποίο θα παράσχει κίνητρα για κοινές προμήθειες. Με βάση το έργο της ειδικής ομάδας για τις κοινές προμήθειες, το μέσο μπορεί να συμβάλει στη διάρθρωση και τον συντονισμό της τρέχουσας ζήτησης για αμυντικά προϊόντα που χρειάζονται επείγοντως, καθώς και στην πρόληψη των αποτελεσμάτων παραγκωνισμού.

1.6. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης την αναγγελία ενός ευρωπαϊκού επενδυτικού προγράμματος στον τομέα της άμυνας (EDIP) για αμυντικά έργα που αναπτύσσονται από κοινού και ενθαρρύνει την Επιτροπή να υποβάλει άμεσα μια φιλόδοξη πρόταση που θα υπερβαίνει την πιθανή απαλλαγή από τον ΦΠΑ και θα περιλαμβάνει ισχυρά μέτρα που θα βοηθήσουν τη βιομηχανία να προσαρμοστεί στις νέες στρατηγικές προκλήσεις. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αναπτύξει επενδυτικές πρωτοβουλίες που θα διευκολύνουν τη βιομηχανική συνεργασία μέσω νεοφυών επιχειρήσεων και ΜΜΕ (σύμφωνα με την πράξη της ΕΕ για τις μικρές επιχειρήσεις), καθώς και να αξιοποιήσει πλήρως το εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης του αμυντικού τομέα, παράλληλα με την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και τη δημιουργία νέων δεξιοτήτων μέσω ειδικών προγραμμάτων E & A και ευρωπαϊκών έργων που καθιστούν δυνατή τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών βιομηχανιών.

1.7. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την αναγγελία της Επιτροπής σχετικά με την υποβολή μιας πρωτοβουλίας για τις κρίσιμες πρώτες ύλες, συμπεριλαμβανομένων νομοθετικών μέτρων, με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της ασφάλειας του εφοδιασμού της ΕΕ όσον αφορά τις κρίσιμες πρώτες ύλες. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η πρωτοβουλία αυτή πρέπει να λάβει υπόψη τη στρατηγική σημασία του αμυντικού τομέα.

1.8. Η ολοκλήρωση της κοινής αμυντικής πολιτικής θα καταστήσει δυνατή μια πιο αυτόνομη βιομηχανική καινοτομία και περισσότερες διαχύσεις τεχνολογίας μεταξύ του στρατιωτικού και του πολιτικού τομέα, καθώς και αποτελεσματικότερες και πιο ανεξάρτητες πολιτικές της ΕΕ για την άμυνα και την ενέργεια.

1.9. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τη σημασία της οικοδόμησης μιας ισχυρής διασύνδεσης μεταξύ κυβερνοάμυνας και κυβερνοασφάλειας που θα αντιμετωπίζει τις νέες μορφές υβριδικού πολέμου. Δεδομένου του ρόλου του στην αντιμετώπιση του νέου υβριδικού πολέμου, θα πρέπει να αποτελέσει το επίκεντρο των μελλοντικών επενδύσεων στον τομέα της κυβερνοασφάλειας.

1.10. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η κοινή ανακοίνωση δεν παρέχει επαρκή στρατηγική καθοδήγηση για την περαιτέρω ανάπτυξη της ευρωπαϊκής βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης στον τομέα της άμυνας (EBTBA). Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι νέες προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας που απειλούν το ευρωπαϊκό πλαίσιο αλληλεγγύης, απαιτείται μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανική στρατηγική που θα ευθυγραμμίζει όλα τα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής με σκοπό την ενίσχυση των επιδόσεων της EBTBA όσον αφορά τις βασικές λειτουργίες της. Από την άποψη αυτή, η κοινή ανακοίνωση συνιστά απλώς ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.

1.11. Η ΕΟΚΕ συνιστά τη σύσταση μιας επιστημονικής επιτροπής/ενός επιστημονικού οργανισμού, υπό την πολιτική εποπτεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που θα παρακολουθεί και θα αξιολογεί συνεχώς τις βασικές πτυχές των επενδύσεων στον τομέα της άμυνας και θα παρέχει καθοδήγηση για την αποδοτική κατανομή των χρηματοδοτικών και στρατιωτικών πόρων. Τα αποτελέσματα και οι συστάσεις θα πρέπει να είναι διαθέσιμα για κάθε κράτος μέλος.

1.12. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι ο ευρωπαϊκός αμυντικός τομέας μπορεί να ενθαρρύνει συνέργειες και συνεργασία μεταξύ πολλών οικονομικών τομέων, παραγόντων και ενδιαφερόμενων φορέων. Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί στις ΜΜΕ, σύμφωνα με τη Small Business Act.

2. Πλαίσιο της γνωμοδότησης

2.1. Κατά τη σύνοδο που πραγματοποιήθηκε στις Βερσαλλίες τον Μάρτιο του 2022, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ εξέφρασαν τη δέσμευσή τους να ενισχύσουν τις ευρωπαϊκές αμυντικές δυνατότητες μετά τη στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Δεσμεύθηκαν ως προς τα εξής: 1) αύξηση των αμυντικών δαπανών· 2) ενίσχυση της συνεργασίας μέσω κοινών έργων· 3) μετριασμός των ελλείψεων και επίτευξη των στόχων όσον αφορά τις δυνατότητες· 4) τόνωση της καινοτομίας, μεταξύ άλλων μέσω στρατιωτικών/μη στρατιωτικών συνεργειών· και 5) ενίσχυση και ανάπτυξη της αμυντικής μας βιομηχανίας, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ.

2.2. Επιπλέον, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ κάλεσαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας (ΕΟΑ), «να υποβάλει ανάλυση των επενδυτικών κενών στον τομέα της άμυνας έως τα μέσα Μαΐου και να προτείνει οποιαδήποτε περαιτέρω πρωτοβουλία κρίνεται αναγκαία για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης στον τομέα της άμυνας».

2.3. Ανταποκρινόμενοι στο καθήκον αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος/Επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας υπέβαλαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δέσμη δράσεων και συστάσεων με σκοπό να διασφαλιστεί ότι οι αναγγελλόμενες αυξήσεις των αμυντικών δαπανών των κρατών μελών δεν θα οδηγήσουν ακούσια σε περαιτέρω κατακερματισμό του ευρωπαϊκού αμυντικού τομέα, και ότι θα έχουν ως αποτέλεσμα μια ισχυρότερη ευρωπαϊκή βιομηχανική και τεχνολογική βάση στον τομέα της άμυνας. Οι συστάσεις αυτές περιλαμβάνουν, ειδικότερα, μέτρα για την προώθηση των κοινών προμηθειών, την αναβάθμιση του αμυντικού προγραμματισμού και την αύξηση των παραγωγικών δυνατοτήτων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται επίσης στην ενίσχυση των ευκαιριών χρηματοδότησης του αμυντικού τομέα.

2.4. Οι συστάσεις της κοινής ανακοίνωσης βασίζονται σε αξιολόγηση των υφιστάμενων επενδυτικών κενών και των κενών όσον αφορά τις δυνατότητες. Παρά την αύξηση των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών το 2020, μόλις το 11 % των επενδύσεων πραγματοποιήθηκε με συνεργατικό τρόπο —πολύ κάτω από το ποσοστό αναφοράς ύψους 35 % που συμφωνήθηκε από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο του ΕΟΑ και καθορίστηκε στο πλαίσιο της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας (PESCO)— σε σύγκριση με το 89 % των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκε σε εθνική βάση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ αντιμετωπίζουν διαφορετικούς κινδύνους και έχουν διαφορετικές ικανότητες αντιμετώπισης στρατιωτικών ή άλλων κρίσεων που απαιτούν διαφοροποιημένους αμυντικούς πόρους.

2.5. Επιπλέον, οι συνδυασμένες δαπάνες έρευνας και τεχνολογίας (Ε&Τ) των κρατών μελών στον τομέα της άμυνας (2,5 δισεκατ. ευρώ) ανέρχονται μόλις στο 1,2 % των συνολικών αμυντικών δαπανών τους, δηλαδή πολύ κάτω από το ποσοστό αναφοράς του 2 % που συμφωνήθηκε στο πλαίσιο του ΕΟΑ και ορίστηκε ως πιο δεσμευτική υποχρέωση στο πλαίσιο της PESCO.

2.6. Επιπλέον, ο ευρωπαϊκός αμυντικός τομέας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές ανεπάρκειες: χαμηλές οικονομίες κλίμακας, κατακερματισμός της αγοράς και της παραγωγής, επικαλύψεις και πολλαπλασιασμός αμυντικών συστημάτων του ίδιου είδους κ.λπ. Η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών αποδυναμώνει τις βιομηχανικές και τεχνολογικές δυνατότητες που είναι αναγκαίες για τη διατήρηση της αμυντικής ικανότητας της ΕΕ και την κάλυψη των σημερινών και των μελλοντικών αναγκών της όσον αφορά την ασφάλεια.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Οι επενδύσεις στον τομέα της άμυνας θα πρέπει να λειτουργούν προληπτικά και ως παράγοντας αποτροπής και σταθερότητας, επιδίδοντας την ενίσχυση της ασφάλειας και τη μείωση των κινδύνων σύγκρουσης, αντί να προκαλούν περαιτέρω ανταγωνισμό ως προς τους εξοπλισμούς και να αυξάνουν την πιθανότητα νέων συγκρούσεων, είτε αυτές είναι περιφερειακές είτε παγκόσμιες.

3.2. Η διπλωματία θα πρέπει, ιδανικά, να υπερισχύει πάντα στην πρόληψη και την επίλυση των συγκρούσεων. Η χρήση στρατιωτικής ισχύος θα πρέπει να παραμένει έσχατο αποτρεπτικό μέσο και έσχατη λύση. Οι αναπτυξιακές προοπτικές και η οικονομική ευημερία θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για την προάσπιση των ευρωπαϊκών αξιών της ειρήνης, της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης και της σταθερότητας πριν από την ανάληψη οποιασδήποτε άλλης στρατιωτικής δράσης. Η ΕΟΚΕ στηρίζει όλες τις διεθνείς προσπάθειες για την επίτευξη ειρηνικής, δίκαιης και απτής επίλυσης των συγκρούσεων, διαφορών και/ή παράνομων πράξεων (εισβολή, κατοχή, απειλές κατά της κρατικής κυριαρχίας, εκφοβισμός), στο πλαίσιο των παραμέτρων του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του ψηφίσματος του Συμβουλίου της Ευρώπης (για παράδειγμα, σε περιπτώσεις όπως η Ουκρανία, η Κύπρος, τα Δυτικά Βαλκάνια κ.ά.).

3.3. Η ΕΟΚΕ είναι πεπεισμένη για την ανάγκη στενού συντονισμού μεταξύ της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Και οι δύο οργανισμοί διαθέτουν τα δικά τους ειδικά εργαλεία και πλεονεκτήματα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά προς τον κοινό στόχο της εγγύησης της ασφάλειας της Ευρώπης.

3.4. Η ΕΟΚΕ διαπιστώνει με λύπη ότι τα πολλά χρόνια σοβαρών υποεπενδύσεων στον τομέα της άμυνας έχουν οδηγήσει σε κενά όσον αφορά τη βιομηχανία και τις δυνατότητες στην ΕΕ. Αναγνωρίζει επίσης ότι η ΕΒΤΒΑ είναι επί του παρόντος κατάλληλη για επιχειρήσεις που διεξάγονται σε περίοδο ειρήνης (δηλαδή αργός ρυθμός παραγωγής), και ζητεί να ληφθούν μέτρα ώστε η ΕΒΤΒΑ να μπορέσει να ανταποκριθεί στην αιφνίδια αύξηση της ζήτησης που προκάλεσε ο πόλεμος κατά της Ουκρανίας.

3.5. Η ΕΟΚΕ στηρίζει την έκκληση που απευθύνεται με την κοινή ανακοίνωση στα κράτη μέλη να αγοράσουν τον αναγκαίο αμυντικό εξοπλισμό και υλικό με συνεργατικό τρόπο. Η κοινή προμήθεια προϊόντων που απαιτούνται επείγοντως θα διασφαλίσει καλύτερη σχέση ποιότητας/τιμής, θα ενισχύσει τη διαλειτουργικότητα και θα αποτρέψει την αδυναμία των πιο εκτεθειμένων κρατών μελών να αποκτήσουν ό,τι χρειάζονται, λόγω των αντικρουόμενων απαιτήσεων από την αμυντική βιομηχανία, η οποία δεν μπορεί να ανταποκριθεί βραχυπρόθεσμα σε μια τέτοια αύξηση της ζήτησης.

3.6. Η ΕΟΚΕ στηρίζει επίσης την πρόταση για την παροχή κινήτρων για κοινές προμήθειες μέσω του προϋπολογισμού της ΕΕ με ένα ειδικό βραχυπρόθεσμο μέσο. Η χρηματοδοτική στήριξη που θα παράσχει η ΕΕ μέσω αυτού του μέσου αναμένεται να τονώσει τις συνεργατικές αμυντικές προμήθειες από τα κράτη μέλη και θα ωφελήσει την ΕΒΤΒΑ, διασφαλίζοντας παράλληλα την ικανότητα δράσης των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων, την ασφάλεια του εφοδιασμού τους και την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας.

3.7. Η ΕΟΚΕ προσβλέπει επίσης στην πρόταση για το EDIP. Ταυτόχρονα, διερωτόμαστε αν θα είναι επαρκές για την παροχή κινήτρων για κοινές προμήθειες σε έργα που αναπτύσσονται από κοινού μέσω απαλλαγής από τον ΦΠΑ. Αυτό που χρειάζεται είναι να δοθεί στην ΕΒΤΒΑ η δυνατότητα να στηρίξει τις ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις, για συγκρούσεις επίσης μεγάλης διάρκειας και μεγάλης κλίμακας και καθ' όλη τη διάρκειά τους. Αυτό θα απαιτήσει τη συστηματική χρήση διαφόρων μέσων βιομηχανικής πολιτικής για την ενίσχυση των αλυσίδων εφοδιασμού, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τη δημιουργία στρατηγικών αποθεμάτων κ.λπ. Συνεπώς, το EDIP θα πρέπει να υιοθετήσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη στήριξη του αναγκαίου μετασχηματισμού της ΕΒΤΒΑ.

3.8. Ταυτόχρονα, η κοινή ανακοίνωση στερείται φιλοδοξίας σε άλλες πρωτοβουλίες, όπως το ETA. Η ΕΟΚΕ συνιστά να αξιοποιηθεί η ευελιξία του τρέχοντος πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου (ΠΑΠ) με σκοπό τη σημαντική αύξηση του προϋπολογισμού του ETA, σε επίπεδο που θα ανταποκρίνεται στις αναγγελθείσες αυξήσεις των αμυντικών δαπανών των κρατών μελών. Αυτό είναι αναγκαίο για να διασφαλιστεί η μόχλευση και η δυνατότητα του ETA να παρέχει κίνητρα για συνεργασία. Το ETA αναμένεται να διαδραματίσει καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση του κατακερματισμού των ευρωπαϊκών αμυντικών συστημάτων και στη μείωση του επενδυτικού κενού στον τομέα της άμυνας. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι το ETA θα μπορούσε δυνητικά να εκπληρώσει αυτόν τον ρόλο εφόσον τα κράτη μέλη βελτιώσουν σημαντικά τη συνεργασία τους. Το ETA θα πρέπει να αξιολογείται τακτικά και να ενισχύεται εάν αυτό συμβάλλει αποτελεσματικά στην αύξηση της συνοχής και της αποδοτικότητας των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών. Η προστιθέμενη ευρωπαϊκή αξία είναι υψίστης σημασίας για την αιτιολόγηση αυτού του εργαλείου. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ προτείνει να δοθεί προτεραιότητα στο να καταστεί το ETA πιο στρατηγικό (προσδιορισμός περιορισμένου αριθμού επαρκώς χρηματοδοτούμενων εμβληματικών έργων), πιο αποτελεσματικό σε επίπεδο αντίδρασης (αύξηση της γραμμής του προϋπολογισμού για τις ΜΜΕ και τις ανατρεπτικές τεχνολογίες, οργάνωση ανοικτών προσκλήσεων για την επίτευξη των αντιδράσεων σε καινοτόμες ιδέες, καθορισμός ταχέων διαδικασιών για επείγοντα έργα κ.λπ.) και πιο αποδοτικό (βελτιστοποίηση των μεταφορών στον τομέα της άμυνας για έργα του ETA, εναρμόνιση του πλαισίου διανοητικής ιδιοκτησίας, εξεύρεση βιώσιμων λύσεων για τη διαχείριση διαβαθμισμένων δεδομένων κ.λπ.).

3.9. Επιπροσθέτως, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι μια ολιστική και στρατηγική πολιτική για τις πρώτες ύλες/τις κρίσιμες πρώτες ύλες είναι πλέον ζωτικής σημασίας για τη μείωση των στρατηγικών εξαρτήσεων της Ευρώπης από αυταρχικά καθεστώτα. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, η στρατηγική αυτή θα πρέπει να βασίζεται σε τρεις πυλώνες: 1) ελεύθερη και ανοικτή παγκόσμια πρόσβαση σε πρώτες ύλες/κρίσιμες πρώτες ύλες· 2) ενίσχυση της εκμετάλλευσης και της επεξεργασίας των ευρωπαϊκών/εγχώριων πρώτων υλών/κρίσιμων πρώτων υλών, φορολογικά κίνητρα, πρωτοβουλίες αποθεματοποίησης· και 3) ανακύκλωση πρώτων υλών/κρίσιμων πρώτων υλών, βελτίωση των συνθηκών πλαίσιο για μια κυκλική οικονομία.

3.10. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι πρωταρχική αποστολή της EBTBA είναι η στήριξη των ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Προς τούτο, η ΕΟΚΕ είναι πεπεισμένη ότι η EBTBA πρέπει να είναι σε θέση να εκτελεί τέσσερις βασικές λειτουργίες: 1) να παρέχει ανά πάσα στιγμή και υπό οποιεσδήποτε συνθήκες τον απαιτούμενο αμυντικό εξοπλισμό και σχετικές υπηρεσίες· 2) να βελτιώνει καίριες αμυντικές τεχνολογίες και τις εφαρμογές τους και να αναπτύσσει νέες, βελτιωμένες εκδόσεις και τις επόμενες γενιές αυτών· 3) να αντιδρά στις πιο πρόσφατες τεχνολογικές τάσεις και τα επιτεύγματα ανταγωνιστών και δυνητικών αντιπάλων· και 4) να συνιστά πρόκληση για ανταγωνιστές και δυνητικούς αντιπάλους αναπτύσσοντας καινοτόμες έννοιες, ανατρεπτικές τεχνολογίες και ολοκληρωτικά νέες εφαρμογές. Με αφετηρία την κοινή ανακοίνωση, η Επιτροπή και τα κράτη μέλη θα πρέπει να αναπτύξουν επείγοντως μια ολοκληρωμένη βιομηχανική στρατηγική στον τομέα της άμυνας με στόχο την ενίσχυση των επιδόσεων της EBTBA σε αυτές τις βασικές λειτουργίες.

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει επίσης τη σημασία της οικοδόμησης μιας ισχυρής διασύνδεσης μεταξύ κυβερνοάμυνας και κυβερνοασφάλειας με σκοπό την αντιμετώπιση νέων μορφών υβριδικού πολέμου, όπως οι κυβερνοεπιθέσεις και οι αθέμιτες ψηφιακές πρακτικές στο πλαίσιο πρόσφατων διεθνών πολιτικών ή στρατιωτικών συγκρούσεων. Συνεπώς, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις επενδύσεις στον τομέα της κυβερνοασφάλειας, έναν τομέα που έχει αναπτυχθεί με ταχείς ρυθμούς κατά την τελευταία δεκαετία και φαίνεται ότι αλλάζει ταχέως τις διεθνείς και τις εσωτερικές υποθέσεις, καθώς και τους προβληματισμούς γύρω από τη σχετική πολιτική.

4.2. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αναπτύξει επενδυτικές πρωτοβουλίες που θα καταστήσουν δυνατή τη βιομηχανική συνεργασία μέσω νεοφώνων επιχειρήσεων και ΜΜΕ, καθώς και να αξιοποιήσει πλήρως το εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης του αμυντικού τομέα, παράλληλα με την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και τη δημιουργία νέων δεξιοτήτων μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων συνεργασίας.

4.3. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την πρότασή της για τη δημιουργία ενός διαδικτυακού ενιαίου σημείου επαφής για τις ΜΜΕ και τις νεοφυείς επιχειρήσεις —μία διαδικτυακή «γωνιά της ΕΕ για τις ΜΜΕ»— που θα προσφέρει τη δυνατότητα καταχώρισης προκαθορισμένων στοιχείων και λήψης σε αντάλλαγμα εξατομικευμένων πληροφοριών σχετικά με τα πλέον κατάλληλα προγράμματα της ΕΕ που μπορούν να παράσχουν στήριξη.

4.4. Όσον αφορά τα μέτρα για τη στήριξη των κρίσιμων τεχνολογιών και των βιομηχανικών ικανοτήτων, η μείωση των κρίσιμων εξαρτήσεων κατά μήκος των αξιακών αλυσίδων στον τομέα της άμυνας παραμένει ζωτικής σημασίας. Αυτό κυμαίνεται από την πρόσβαση σε κρίσιμες πρώτες ύλες έως την προσφορά κρίσιμων κατασκευαστικών στοιχείων, υποσυστημάτων κ.λπ. Περιλαμβάνει επίσης τη χρηματοπιστωτική και οικονομική σταθερότητα της βιομηχανικής αλυσίδας εφοδιασμού και τη διαθεσιμότητα επαρκών δεξιοτήτων για την ικανοποίηση των σημερινών και των μελλοντικών απαιτήσεων όσον αφορά τις δυνατότητες και τις τεχνολογίες. Η ΕΟΚΕ επιθυμεί επίσης να τονίσει τις απόψεις και τις συστάσεις που έχουν ήδη διατυπωθεί στη γνωμοδότησή της με θέμα *Χάρτης πορείας για τις τεχνολογίες ασφάλειας και άμυνας* (CCMI/189).

4.5. Ο σχεδιασμός ενός νέου επενδυτικού προτύπου στον τομέα της άμυνας στην Ευρώπη θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια, ώστε να ανταποκρίνεται στην ανάγκη αποτελεσματικής ενσωμάτωσης αξιόπιστων και μεταβιβάσιμων εργαλείων στην Πράσινη Συμφωνία και στους στόχους βιωσιμότητας (ΣΒΑ) και, ως εκ τούτου, να ανταποκρίνεται σε μείζονες ευρωπαϊκές προτεραιότητες και κινδύνους, όπως η κυκλική οικονομία, η πολιτική προστασία, οι φυσικές καταστροφές, η διαχείριση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και οι θαλάσσιες τρομοκρατικές ενέργειες. Η διαχείριση κρίσεων και τα φαινόμενα κλιματικής κρίσης απαιτούν άμεσες συμπληρωματικές δράσεις και σύγχρονα μέσα. Θα πρέπει να συζητηθεί ένα χωριστό πρόγραμμα συνεργασίας με τη ΓΔ ECHO.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115»

[COM(2022) 305 final — 2022/0196 (COD)]

(2023/C 100/21)

Εισηγητής: ο κ. **José Manuel ROCHE RAMO**

Συνεισηγητής: ο κ. **Arnold PUECH D'ALISSAC**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 14.7.2022 Συμβούλιο, 6.7.2022
Νομική βάση	Άρθρο 192 παράγραφος 1 και άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	22.2.2022
Αρμόδιο τμήμα	Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη, περιβάλλον
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	24.11.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	157/01/04

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η πρόταση κανονισμού σχετικά με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων εισάγει ένα σύνολο καινοτομιών και μέτρων που αποσκοπούν στον μετριασμό ορισμένων αδυναμιών που έχουν διαπιστωθεί στην εφαρμογή και την επιβολή της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων⁽¹⁾.

1.2. Εκτός του ότι αναγνωρίζει την ανάγκη για μια τέτοια αναθεώρηση, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) εκφράζει την ικανοποίησή της, καθώς πολλοί από τους περιορισμούς που εντοπίζονται στην ισχύουσα οδηγία και πολλές από τις πρωτοβουλίες που προτείνονται τώρα στο πλαίσιο της νέας αυτής πρότασης συμπεριλαμβάνονταν ήδη στις παρατηρήσεις και τις συστάσεις που η ίδια είχε διατυπώσει στη σχετική έκθεση αξιολόγησης⁽²⁾. Ενδεικτικά, η ανάγκη για μεγαλύτερη εναρμόνιση κατά την εφαρμογή των εθνικών σχεδίων δράσης, οι διαφορές μεταξύ κρατών μελών ως προς την κατάσταση που επικρατεί, η κατάλληλη κατάρτιση των χρηστών, καθώς και η σημασία της προώθησης νέων τεχνολογιών, όπως η γεωργία ακριβείας, αποτελούν ανάγκες τις οποίες επιδιώκει να αντιμετωπίσει ο υπό εξέταση κανονισμός.

1.3. Σύμφωνα με τους στόχους που ορίζονται στη στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και στη στρατηγική για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030, η πρόταση κανονισμού σχετικά με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων αποσκοπεί στη βελτίωση της περιβαλλοντικής, οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας των συστημάτων τροφίμων. Εν προκειμένω, η ΕΟΚΕ επικροτεί τη συμπερίληψη αυτών των στόχων, αναγνωρίζοντας παράλληλα τα οφέλη που εισάγονται για τη βελτίωση της υγείας των πολιτών και των καταναλωτών, καθώς και της ποιότητας του περιβάλλοντος.

1.4. Η νέα ευρωπαϊκή στρατηγική θεσπίζει ποσοτικούς στόχους μείωσης της χρήσης και των κινδύνων των γεωργικών φαρμάκων έως το 2030. Οι στόχοι αυτοί είναι σίγουρα φιλόδοξοι και, ως εκ τούτου, είναι αναγκαίο να θεσπιστούν εύλογες μεταβατικές περιόδους, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη⁽³⁾ την ιστορική μείωση της χρήσης και τις γεωγραφικές, αγρονομικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στα διάφορα κράτη μέλη, και κατά τη διάρκεια των οποίων οι γεωργοί θα έχουν πρόσβαση στη

⁽¹⁾ Οδηγία 2009/128/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, σχετικά με την κοινή θέση του Συμβουλίου που αφορά τον καθορισμό πλαισίου κοινοτικής δράσης με σκοπό την επίτευξη ορθολογικής χρήσης των γεωργικών φαρμάκων (ΕΕ L 309 της 24.11.2009, σ. 71).

⁽²⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αξιολόγηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων».

⁽³⁾ Eurostat, Pesticides sales in the EU (Πωλήσεις γεωργικών φαρμάκων στην ΕΕ).

χρήση νέων εναλλακτικών προϊόντων. Δεδομένου ότι τα υφιστάμενα εργαλεία χαμηλού κινδύνου χρειάζονται κατά μέσο όρο μια δεκαετία για να φθάσουν στην αγορά, οι νομοθέτες θα πρέπει να επιδείξουν ιδιαίτερη ευαισθησία όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα που θα οριστεί για την επίτευξη των στόχων, θεσπίζοντας την απαραίτητη ευελιξία για την επίτευξη του κελύφους «κανείς στο περιθώριο». Επιπλέον, η Επιτροπή προτείνει για τις λεγόμενες «ευαίσθητες περιοχές» εκτεταμένους περιορισμούς ως προς την εφαρμογή φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι μεγάλες γεωργικές περιοχές στην ΕΕ καλύπτονται από τον προτεινόμενο ορισμό και το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων για τις «ευαίσθητες περιοχές». Μια τέτοια απαίτηση έχει εκτεταμένες συνέπειες και θα πρέπει, ως εκ τούτου, να βασίζεται μόνο σε έγκυρη επιστημονική και γεωπονική εκτίμηση επιπτώσεων.

1.5. Όσον αφορά τους εναρμονισμένους δείκτες κινδύνου, απαιτούνται σαφείς κατευθυντήριες γραμμές και κατάλληλοι δείκτες. Λόγω των περιορισμένων διαθέσιμων δεδομένων, ιδίως όσον αφορά τη χρήση χημικών φυτοφαρμάκων, η χρησιμοποιούμενη μέθοδος θα πρέπει να είναι εξαιρετικά συνετή. Ειδικότερα, αυτό καθίσταται ιδιαίτερα αναγκαίο στην περίπτωση της χρήσης των διατιθέμενων στην αγορά πωλήσεων ως γραμμής αναφοράς. Ομοίως, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη χρονική περίοδο που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της. Από την άποψη αυτή, οι εκτιμήσεις σχετικά με τη διάθεση γεωργικών φαρμάκων στην αγορά θα μπορούσαν να βελτιωθούν, για παράδειγμα με τη συμπερίληψη μιας διάκρισης μεταξύ των επαγγελματικών αδειών και των αδειών για σκοπούς οικιακής κηπουρικής (δηλαδή, μεταξύ γεωργικών και μη γεωργικών σκοπών, αντιστοίχως).

1.6. Οι δυσμενείς επιπτώσεις που προκλήθηκαν από τις πιο πρόσφατες κρίσεις —από την πανδημία έως την εισβολή και τον πόλεμο στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης της απότομης εξάρσης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (ξηρασία, πυρκαγιές, πλημμύρες, νέοι επιβλαβείς οργανισμοί, καύσωνες κ.λπ.)— ανάγουν την παραγωγή τροφίμων και την επισιτιστική ασφάλεια σε μία από τις ύψιστες προτεραιότητες της πολιτικής ατζέντας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).

1.7. Ωστόσο, η ΕΕ οφείλει να συνεχίσει να αναπτύσσει τον χάρτη πορείας για την επίτευξη των δεσμεύσεων της όσον αφορά τη δράση για το κλίμα και τη βιωσιμότητα. Δεδομένου ότι η Ευρώπη πρέπει να συνεχίσει να υλοποιεί τις δράσεις που περιλαμβάνονται στην Ατζέντα του 2030 και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), θα πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη ο αντίκτυπος και οι συνέπειες της τρέχουσας συγκυρίας στα αγροδιατροφικά συστήματα. Από αυτή την άποψη, το τρέχον σενάριο κρίσης θα πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα εφαρμογής ορισμένων παρεκκλίσεων, πάντα σαφώς οριοθετημένων και σε χρονικά περιορισμένη βάση (*).

1.8. Εξάλλου, η τρέχουσα κρίση πρέπει να αξιοποιηθεί ως ευκαιρία για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αιτιών της παγκόσμιας αστάθειας και για την αναδιάρθρωση της δυναμικής των αλυσίδων εφοδιασμού, ώστε να επέλθουν μόνιμες βελτιώσεις για τους ανθρώπους και τον πλανήτη. Ειδικότερα, αποτελεί επιτακτική ανάγκη να δρομολογηθεί εις βάθος συζήτηση και προβληματισμός σχετικά με το αγροδιατροφικό σύστημα που πρέπει να προτείνει η ΕΕ για τις επόμενες δεκαετίες.

1.9. Παράλληλα, η ΕΕ έχει την υποχρέωση και την ευθύνη να συμπεριλάβει την παραγωγή τροφίμων και την επισιτιστική ασφάλεια ως μείζονα στρατηγικό στόχο. Από αυτή την άποψη, οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας, καθώς και της στρατηγικής «από το αγρόκτημα στο πιάτο», στους οποίους περιλαμβάνεται και η υπό εξέταση πρόταση, πρέπει πάντα να βασίζονται σε επιστημονικά στοιχεία που θα συνοδεύονται από τις αντίστοιχες εκτιμήσεις επιπτώσεων, ώστε να υπάρχει μέριμνα για την ορθή προσαρμογή των στόχων, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας.

1.10. Επί του προκειμένου, διάφορες μελέτες (†) έχουν ήδη προειδοποιήσει για τις ενδεχόμενες δυσμενείς συνέπειες που θα είχε σε παγκόσμια κλίμακα η τυχόν δραστική αύξηση των τιμών των τροφίμων, ως συνέπεια των μικρότερων συγκομιδών και των μειωμένων αποδόσεων. Η μείωση της γεωργικής παραγωγής θα μπορούσε να οδηγήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εισαγωγές τροφίμων από τρίτες χώρες, με τις συνακόλουθες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές ζημιές.

1.11. Ως εκ τούτου, απώτερος στόχος της πρότασης πρέπει να είναι η επιδίωξη εναλλακτικών λύσεων (εργαλειοθήκη) που να δίνουν προτεραιότητα στην καλύτερη εφαρμογή και επιβολή της ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας, η οποία θα πρέπει να παραμείνει ο ακρογωνιαίος λίθος της πρότασης, με αύξηση και στήριξη της χρήσης εναλλακτικών λύσεων για τον έλεγχο των επιβλαβών οργανισμών, όπως π.χ. τα φυτοπροστατευτικά προϊόντα χαμηλού κινδύνου ή βιολογικής προέλευσης. Ωστόσο, προς το παρόν, οι

(*) Ψήφισμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του» (ΕΕ C 290 της 29.7.2022, σ. 1).

(†) Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO), Παγκόσμιο Επισιτιστικό Πρόγραμμα (WFP), Hunger Hotspots — FAO-WFP early warnings on acute food insecurity (Περιοχές που πλήττονται από την πείνα: έγκαιρες προειδοποιήσεις FAO-WFP σχετικά με την οξεία επισιτιστική ανασφάλεια).

λύσεις αυτές δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τη χρήση χημικών φυτοφαρμάκων. Τα κράτη μέλη πρέπει να ενθαρρύνουν τη χρήση αυτής της εργαλειοθήκης το συντομότερο δυνατόν, διασφαλίζοντας παράλληλα την ύπαρξη κατάλληλων συστημάτων παροχής κινήτρων.

1.12. Η εργαλειοθήκη αυτή πρέπει να επικεντρωθεί στη χρήση διάφορων λύσεων και μέτρων που βασίζονται στην επιστήμη και την καινοτομία: η χρήση πιο ανθεκτικών ποικιλιών και πιστοποιημένων σπόρων, η γεωργία διατήρησης, η ολοκληρωμένη παραγωγή, οι νέες τεχνικές επεξεργασίας γονιδιώματος, η βιολογική γεωργία, η αμειψισπορά, οι ψηφιακές τεχνικές ή ακόμα η επιδίωξη της χρήσης των καλλιεργειών ήσσονος σημασίας πρέπει να αποτελέσουν τον οδηγό για την επιτυχή μετάβαση σε ένα μοντέλο που θα βασίζεται στη μικρότερη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

1.13. Για να επιτευχθεί αυτό, είναι υψίστης σημασίας να υπάρχουν βιώσιμα, επιστημονικά θεμελιωμένα, αποτελεσματικά, ασφαλή και οικονομικά προσιτά συστήματα φυτοπροστασίας που να μπορούν να παρέχουν στους γεωργούς τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να παραμένουν ανταγωνιστικοί. Επί του προκειμένου, η Επιτροπή πρέπει να απαιτήσει αμοιβαιότητα των κανόνων ώστε οι εισαγωγές από τρίτες χώρες προϊόντων που έχουν υποστεί επεξεργασία με μη επιτρεπτά στην ενωσιακή αγορά προϊόντα να υπόκεινται σε κανόνες τουλάχιστον ισοδύναμους με εκείνους που εφαρμόζονται στην ΕΕ.

1.14. Παράλληλα, είναι σημαντικό να αποφευχθεί η δυσανάλογη αύξηση του γραφειοκρατικού φόρτου για τους γεωργούς, η οποία θα είχε ακόμη μεγαλύτερο αντίκτυπο στις μικρομεσαίες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, που είναι λιγότερο ανθεκτικές σε τέτοιου είδους συνθήκες λόγω των οικονομικών κλίμακας.

1.15. Από την άλλη πλευρά, οι φορείς διαχείρισης που είναι επιφορτισμένοι με τη δημοσιοποίηση των στατιστικών στοιχείων πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί στους χειρισμούς τους και, ειδικότερα, να σέβονται πλήρως τα δικαιώματα των φυσικών προσώπων στην ιδιωτικότητα και την κυριότητα των δεδομένων, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις αντιστοιχούν σε εμπιστευτικές πληροφορίες.

1.16. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τη δέσμευση για ένα αμερόληπτο, επαγγελματικό και ανεξάρτητο συμβουλευτικό μοντέλο που θα επιτρέπει στους γεωργούς να συνεχίσουν να εφαρμόζουν βιώσιμες πρακτικές στους αγρούς. Ο ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν επ' αυτού οι γεωργικές οργανώσεις και οι συνεταιρισμοί θα είναι καίριας σημασίας για να εξασφαλιστεί ότι οι γεωργοί θα αποκομίσουν το μεγαλύτερο όφελος, τόσο σε επίπεδο παραγωγής όσο και με ενδεχόμενη συλλογική εμπορία (π.χ. συνεταιριστικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις).

1.17. Η ΕΟΚΕ επικροτεί επίσης τη θέσπιση ειδικού μέτρου για την αντιτάξιμη μέσω χρηματοδοτικής στήριξης του κόστους που θα βαρύνει τους γεωργούς. Θεωρεί, ωστόσο, ότι εξακολουθεί να είναι αναγκαίο να διευκρινιστούν περαιτέρω ορισμένες πτυχές της διασύνδεσης του μέτρου αυτού εντός της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ), ιδίως με την αποσαφήνιση των πτυχών που αφορούν το χρονοδιάγραμμα και την εφαρμογή του, δεδομένου ότι η νέα ΚΓΠ και τα αντίστοιχα στρατηγικά σχέδια κάθε κράτους μέλους θα πρέπει να έχουν εγκριθεί και να τεθούν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2023.

2. Ιστορικό

2.1. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε στις 22 Ιουνίου 2022 —ενώ είχε αρχικά προγραμματίσει τη δημοσίευση για τις 23 Μαρτίου 2022 και την ανέβαλε λόγω των συνεπειών της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία— την πρόταση κανονισμού σχετικά με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, στο πλαίσιο της αναθεώρησης της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων. Ο κανονισμός εντάσσεται στη δέσμη μέτρων για την προστασία της φύσης, μαζί με τον κανονισμό για την αποκατάσταση της φύσης. Η δέσμη μέτρων αποτελεί αποφασιστικό βήμα για την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, της στρατηγικής «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και της στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα.

2.2. Σύμφωνα με τη στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο», οι κύριοι στόχοι της πρότασης της Επιτροπής είναι οι εξής:

— μείωση κατά 50 % της συνολικής χρήσης και του κινδύνου των χημικών φυτοφαρμάκων έως το 2030 (στόχος μείωσης 1) και μείωση κατά 50 % της χρήσης των πιο επικίνδυνων φυτοφαρμάκων έως το 2030 (στόχος μείωσης 2) σε σύγκριση με τον μέσο όρο για τα έτη 2015, 2016 και 2017·

— αύξηση της εφαρμογής και της επιβολής της ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας·

— αύξηση της χρήσης λιγότερο επικίνδυνων και μη χημικών εναλλακτικών λύσεων αντί των χημικών φυτοφαρμάκων για τον έλεγχο των επιβλαβών οργανισμών·

- βελτίωση της διαθεσιμότητας των δεδομένων παρακολούθησης σχετικά με την εφαρμογή, τη χρήση και τον κίνδυνο των γεωργικών φαρμάκων, καθώς και σχετικά με την υγεία και το περιβάλλον·
- βελτίωση της υλοποίησης, της εφαρμογής και της επιβολής των νομικών διατάξεων σε όλα τα κράτη μέλη, ώστε να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα των πολιτικών· και
- προώθηση της υιοθέτησης νέων τεχνολογιών, όπως η γεωργία ακριβείας, προκειμένου να μειωθεί η συνολική χρήση και ο κίνδυνος των φυτοφαρμάκων.

2.3. Τα κράτη μέλη μπορούν να μειώσουν τον εθνικό στόχο τους για τη χρήση και τον κίνδυνο των χημικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων, μέσω ενός συστήματος στάθμισης που θα λαμβάνει υπόψη την τιμή της έντασης χρήσης και τα αριθμητικά στοιχεία για τη χρήση και τον κίνδυνο. Σε καμία περίπτωση το ποσοστό μείωσης δεν μπορεί να είναι μικρότερο του 35 % ή μεγαλύτερο του 70 % έως το 2030.

2.4. Για να επιτευχθούν αυτά τα αποτελέσματα, η πρόταση που υπέβαλε η Επιτροπή θέτει νομικά δεσμευτικούς στόχους μείωσης στην ΕΕ. Οι νέοι κανόνες προβλέπουν επίσης ότι τα κράτη μέλη πρέπει να υιοθετήσουν δεσμευτικούς στόχους για να συμβάλουν στην επίτευξη του συνολικού στόχου της ΕΕ. Ο κανονισμός προβλέπει ευελιξία ώστε τα κράτη μέλη να λαμβάνουν υπόψη την εθνική τους κατάσταση. Ειδικότερα, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στις ιστορικές εξελίξεις και στην ένταση της χρήσης γεωργικών φαρμάκων σε κάθε κράτος μέλος.

2.5. Η Επιτροπή θα μετρά ετησίως τη χρήση και τον κίνδυνο των χημικών φυτοφαρμάκων χρησιμοποιώντας ως μέθοδο τα δεδομένα των πωλήσεων φυτοπροστατευτικών προϊόντων που θα κοινοποιούν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή. Η βάση αναφοράς για τον υπολογισμό της μείωσης κατά 50 % είναι οι πωλήσεις κατά τα έτη 2015, 2016 και 2017.

2.6. Όλες οι δραστικές ουσίες που διατίθενται στην αγορά με τη μορφή φυτοπροστατευτικών προϊόντων θα ταξινομούνται σε μία από τις τέσσερις ομάδες και θα εφαρμόζεται συντελεστής στάθμισης σε καθεμία από αυτές, ο οποίος θα είναι υψηλότερος για τις πλέον επικίνδυνες ομάδες.

2.7. Συνοπτικά, οι κυριότερες καινοτομίες της αναθεώρησης είναι οι εξής:

- έκδοση κανονισμού, που είναι άμεσα δεσμευτικός και εφαρμοστέος ομοιόμορφα σε όλα τα κράτη μέλη·
- νομικά δεσμευτικοί στόχοι: μείωση κατά 50 % της χρήσης και του κινδύνου από τα χημικά φυτοφάρμακα και της χρήσης των πιο επικίνδυνων φυτοφαρμάκων έως το 2030·
- εξορθολογισμένα εθνικά σχέδια δράσης και ετήσιες εκθέσεις που θα στηρίζουν τους νομικά δεσμευτικούς στόχους·
- φιλικός προς το περιβάλλον έλεγχος των επιβλαβών οργανισμών, με τη διασφάλιση ότι όλοι οι γεωργοί θα εφαρμόζουν την ολοκληρωμένη φυτοπροστασία, όπου τα χημικά φυτοφάρμακα χρησιμοποιούνται μόνο ως έσχατη λύση·
- νέα μητρώα για την υποστήριξη της επιθεώρησης του εξοπλισμού εφαρμογής γεωργικών φαρμάκων·
- δέσμευση για την αναθεώρηση των εναρμονισμένων δεικτών κινδύνου υπό το φως των στατιστικών για τις εισροές και τις εκροές του γεωργικού τομέα·
- κίνητρα για τους γεωργούς ώστε να μειώσουν τα γεωργικά φάρμακα, στο πλαίσιο της νέας κοινής γεωργικής πολιτικής: έκτακτη χρηματοδότηση για τη στήριξη της συμμόρφωσης για πέντε έτη·
- κατάρτιση: νέες περίοδοι ισχύος των πιστοποιητικών κατάρτισης και των αποδεικτικών κατάρτισης που απαιτούνται για ορισμένες δραστηριότητες·
- απαγόρευση κάθε χρήσης γεωργικών φαρμάκων σε ευαίσθητες περιοχές και σε απόσταση μικρότερη των τριών μέτρων από τις περιοχές αυτές·
- αυστηρότερα κριτήρια για τις παρεκκλίσεις για τους αεροψεκασμούς.

2.8. Μια βασική δέσμη μέτρων πολιτικής θα στηρίξει τους γεωργούς και τους άλλους χρήστες στη μετάβαση προς πιο βιώσιμα συστήματα παραγωγής τροφίμων, ιδίως με: i) αύξηση του φάσματος των βιολογικών εναλλακτικών λύσεων και των εναλλακτικών λύσεων χαμηλού κινδύνου που διατίθενται στην αγορά· ii) κίνητρα για τους γεωργούς ώστε να μειώσουν τη χρήση φυτοφαρμάκων, στο πλαίσιο της νέας ΚΓΠ· iii) έρευνα και ανάπτυξη στο πλαίσιο του προγράμματος «Ορίζων 2030» και iv) το σχέδιο δράσης για τη βιολογική γεωργία.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η τρέχουσα συγκυρία κρίσης, από την πανδημία έως την εισβολή και τον πόλεμο στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένης της μεγάλης εξάρσης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (ξηρασία, πυρκαγιές, πλημμύρες, νέοι επιβλαβείς οργανισμοί, καύσωνες κ.λπ.), ασκεί ισχυρότατες πιέσεις στα ευρωπαϊκά και παγκόσμια αγροδιατροφικά συστήματα. Ωστόσο, τα εμπόδια αυτά δεν θα πρέπει να απομακρύνουν την ΕΕ από την αποφασιστική της δέσμευση για περαιτέρω ανάπτυξη δράσεων που αποσκοπούν στην επίτευξη δίκαιης μετάβασης, όπως ορίζεται στην Ατζέντα του 2030.⁽⁶⁾

3.2. Σε πολλές από τις γνωμοδοτήσεις της, η ΕΟΚΕ έχει ζητήσει μια ολοκληρωμένη πολιτική της ΕΕ για τα τρόφιμα που να προσφέρει: i) οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνικοπολιτισμική βιωσιμότητα· ii) ενοποίηση μεταξύ κλάδων, τομέων πολιτικής και επιπέδων διακυβέρνησης· iii) διαδικασίες λήψης αποφάσεων χωρίς αποκλεισμούς· και iv) συνδυασμό υποχρεωτικών μέτρων (κανονισμοί και φόροι) και κινήτρων (επιδότησεις των τιμών, πρόσβαση σε πιστώσεις, πόρους και ασφάλιση) για την επιτάχυνση της μετάβασης σε βιώσιμα συστήματα τροφίμων⁽⁷⁾.

3.3. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, απαιτείται μεγαλύτερη εναρμόνιση και συνοχή μεταξύ των διαφόρων πολιτικών και νομοθετημάτων της ΕΕ: Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο», στρατηγική για τη βιοποικιλότητα, σχέδιο δράσης για μηδενική ρύπανση, ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων κ.λπ.

3.4. Επιπλέον, ο προϋπολογισμός της ΚΓΠ δεν θα πρέπει να μειωθεί ή να διατηρηθεί στο σημερινό επίπεδο, αλλά θα πρέπει να αυξηθεί και να υποστηρίξει τη μετάβαση. Η έγκριση των στρατηγικών σχεδίων της ΚΓΠ θα πρέπει επίσης να εξαρτάται από την υιοθέτηση ολοκληρωμένων σχεδίων από πλευράς κρατών μελών με σκοπό την αναδιαμόρφωση του συστήματος τροφίμων και τη σύνδεση των κινήτρων για υγιεινή και βιώσιμη παραγωγή τροφίμων με τη δημιουργία νέων αγορών για τα προϊόντα αυτά⁽⁸⁾.

3.5. Επί του προκειμένου, η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για την απόφαση να δοθεί προτεραιότητα στη χρηματοδότηση, στο πλαίσιο της νέας ΚΓΠ, προς εθελοντικές πρακτικές που αποσκοπούν στη συμμόρφωση με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, χωρίς η στόχευση των ενισχύσεων αυτών να επιβαρύνει ή να υπονομεύει επ' ουδενί τα έσοδα από τη χρήση άλλων εναλλακτικών πρακτικών, οι οποίες είναι επίσης νόμιμες και επιτρεπόμενες από την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Γενικά, η χρηματοδότηση, όπως και τα οικολογικά προγράμματα και οι πρωτοβουλίες αγροτικής ανάπτυξης, ήταν προσβάσιμη μόνο για πρωτοβουλίες που υπερέβαιναν τις νομικές απαιτήσεις. Το νέο πλαίσιο θα δώσει σε όλα τα κράτη μέλη τη δυνατότητα να χρηματοδοτούν την εκπλήρωση όλων των υποχρεώσεων των γεωργών στο πλαίσιο της ορθολογικής χρήσης των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, για μια πενταετία.

3.6. Στο ίδιο πνεύμα, η ΕΟΚΕ εκτιμά τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των εθνικών σχεδίων δράσης για την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Παρότι τα εθνικά σχέδια δράσης για την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων θα μπορούσαν να είναι αρκετά ποικίλα και οι στόχοι ήταν προαιρετικοί και θα μπορούσαν να καλύπτουν διάφορους τομείς, τα εν λόγω σχέδια δράσης έχουν πιο εξορθολογισμένο περιεχόμενο, περιλαμβάνοντας αναλυτικό κατάλογο πρωτοβουλιών και τη σύνδεσή τους με τους στόχους της στρατηγικής «από το αγρόκτημα στο πιάτο». Όλα τα κράτη μέλη θα κληθούν να παραθέσουν τα χρηματοδοτικά και άλλου είδους μέτρα για την προώθηση της ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας και των μη χημικών εναλλακτικών λύσεων. Θα πρέπει να παρουσιάζουν τις τάσεις των ετήσιων εκδόσεων προόδου και εφαρμογής ως προς όλους τους στόχους, εξορθολογίζοντας τα ποσοτικά στοιχεία όσον αφορά τη συμμόρφωση με την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Η Επιτροπή θα εκπονεί ανάλυση των ετήσιων εκδόσεων προόδου και εφαρμογής ανά διετία.

⁽⁶⁾ Ψήφισμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του» (ΕΕ C 290 της 29.7.2022, σ. 1).

⁽⁷⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Από το αγρόκτημα στο πιάτο — Μια στρατηγική για ένα δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων» [COM(2020) 381] (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 268).

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Από το αγρόκτημα στο πιάτο — Μια στρατηγική για ένα δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων» [COM(2020) 381] (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 268).

3.7. Ωστόσο, είναι σημαντικό αυτό το νέο μοντέλο διακυβέρνησης να «μην αφήνει κανέναν στο περιθώριο»: αυτό σημαίνει να διασφαλίζεται πως όλα τα κράτη μέλη θα μπορούν να επιτύχουν τη βέλτιστη εφαρμογή της ορθολογικής χρήσης των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, παρά τις διαφορές στην αρχική κατάσταση τους.

3.8. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών, και ιδίως οι οργανώσεις με εμπειρία στον τομέα των γεωργικών φαρμάκων, θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και τη μελλοντική αξιολόγηση του νέου κανονισμού. Είναι αναγκαίο να βελτιωθεί η ποιότητα της ενημέρωσης του κοινού γενικά, και ιδίως των καταναλωτών, σχετικά με τον ρόλο των φυτοφαρμάκων, καθώς και η κατάρτιση και η ενημέρωση των χρηστών φυτοφαρμάκων⁽⁹⁾.

3.9. Οι δίκαιες τιμές των τροφίμων (που αντανakλούν το πραγματικό κόστος παραγωγής για το περιβάλλον και την κοινωνία) έχουν καθοριστική σημασία για την επίτευξη βιώσιμων συστημάτων τροφίμων μακροπρόθεσμα. Είναι σημαντικό, ακόμη και κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης, η ΕΕ να εγγυάται την πραγματική αμοιβαιότητα των κανόνων στις προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες⁽¹⁰⁾.

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Η βελτίωση της πρόσβασης, της διαθεσιμότητας και της οικονομικής αποδοτικότητας των εναλλακτικών λύσεων και των νέων τεχνολογιών είναι καθοριστικής σημασίας για την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Η ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών, όπως και άλλες πρακτικές διαχείρισης επιβλαβών οργανισμών με χαμηλές εισροές φυτοφαρμάκων, που χαρακτηρίζουν την ολοκληρωμένη παραγωγή και τη βιολογική γεωργία, ήταν ένα από τα βασικά στοιχεία της οδηγίας και βρίσκεται στο επίκεντρο του νέου κανονισμού⁽¹¹⁾.

4.2. Η πρόταση κανονισμού θεσπίζει ως γενικό κανόνα ότι οι επαγγελματίες χρήστες, συμπεριλαμβανομένων των γεωργών, χρησιμοποιούν μη χημικά μέτρα πριν καταφύγουν στην εφαρμογή χημικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Αυτό περιλαμβάνει δράσεις όπως η αμειψισπορά, η επιτήρηση επιβλαβών οργανισμών, η ολοκληρωμένη φυτοπροστασία και η εφαρμογή μη χημικών μεθόδων ελέγχου των επιβλαβών οργανισμών, καθώς και φυτοφαρμάκων χαμηλότερου κινδύνου⁽¹²⁾.

4.3. Αυτό δεν σημαίνει ότι η χρήση φυτοφαρμάκων δεν θα είναι ούτε δυνατή ούτε αναγκαία σε ορισμένες περιστάσεις. Αντιθέτως, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο ικανοποιητικός έλεγχος των επιβλαβών οργανισμών —στην εμπορική παραγωγή τροφίμων— είναι δυνατός μόνο με τη χρήση γεωργικών φαρμάκων, σύμφωνα με τη βασική αρχή της ολοκληρωμένης διαχείρισης επιβλαβών οργανισμών, ως έσχατη λύση. Εν είδει παραδείγματος, καλό είναι να επισημανθεί η σημασία τους στην εφαρμογή τους για χρήσεις ήσσονος σημασίας.

4.4. Η κλιματική αλλαγή επιταχύνει την εξάπλωση επιβλαβών οργανισμών που απαιτούν τη διαθεσιμότητα γεωργικών φαρμάκων όταν έχουν εξαντληθεί όλα τα άλλα εργαλεία ελέγχου. Μια ανάγκη που καθίσταται ακόμη πιο προφανής καθώς όλες οι εκτιμήσεις δείχνουν αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού κατά δύο δισεκατομμύρια και πλέον την επόμενη τριακονταετία. Το σενάριο αυτό θα πρέπει να ληφθεί δεόντως υπόψη για να εξασφαλιστεί ένα σταθερό σύστημα παραγωγής τροφίμων, ικανό να εφοδιάζει τον συνεχώς αυξανόμενο παγκόσμιο πληθυσμό.

4.5. Από την άλλη πλευρά, η όλο και συχνότερη εμφάνιση περιόδων ξηρασίας, πλημμυρών και κυμάτων καύσωνα και οι ριζικές μεταβολές της θερμοκρασίας που σημειώνονται τα τελευταία χρόνια μειώνουν την ικανότητα παραγωγής τροφίμων και την απόδοση των καλλιεργειών των γεωργών. Εν προκειμένω, στο τρέχον πλαίσιο των κρίσεων που προκλήθηκαν κατά πρώτο λόγο από την πανδημία και στη συνέχεια από την εισβολή στην Ουκρανία, καθώς και από τις προαναφερθείσες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, είναι αναγκαίο να διασφαλιστεί η διατήρηση σταθερών αποδόσεων στη γεωργική παραγωγή, προκειμένου να εφοδιάζεται ο κόσμος με προϊόντα υψηλής ποιότητας και σε επαρκείς ποσότητες για τη διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας.

⁽⁹⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αξιολόγηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων».

⁽¹⁰⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Από το αγρόκτημα στο πιάτο — Μια στρατηγική για ένα δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων» [COM(2020) 381] (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 268).

⁽¹¹⁾ Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ολοκληρωμένη παραγωγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 214 της 8.7.2014, σ. 8).

⁽¹²⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αξιολόγηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων».

4.6. Ο κανονισμός επισημαίνει επίσης τον καίριο ρόλο που πρέπει να διαδραματίσουν οι ανεξάρτητοι σύμβουλοι, οι οποίοι θα παρέχουν επαγγελματικές συμβουλές σύμφωνες με τους ειδικούς για τις καλλιέργειες ισχύοντες κανόνες και την ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών. Από την άποψη αυτή, είναι σημαντικό να ενισχυθεί και να προωθηθεί ο συμβουλευτικός ρόλος των επαγγελματικών γεωργικών οργανώσεων και συνεταιρισμών που προσφέρουν άμεση στήριξη ως επιτόπιοι φορείς. Στην Ισπανία, για παράδειγμα, είναι υποχρεωτική η γνώμη συμβούλου για τη συντηρητική πλειονότητα των καλλιεργειών, γεγονός που ενίσχυσε την ύπαρξη περισσότερων από 20 000 επίσημα πιστοποιημένων συμβούλων.

4.7. Στην προηγούμενη αξιολόγηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων, η ΕΟΚΕ τόνισε τη σημασία της βελτίωσης του συστήματος ελέγχου και της διασφάλισης της συμμόρφωσης μεταξύ της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων και των εθνικών σχεδίων δράσης. Στο πλαίσιο της ορθολογικής χρήσης των γεωργικών φαρμάκων, οι επαγγελματίες χρήστες θα πρέπει να καταγράφουν τους λόγους για κάθε παρέμβαση (χημική, βιολογική, φυσική ή γεωργική).

4.8. Επί του προκειμένου, στην πρόταση κανονισμού θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην έννοια των προστατευόμενων ή ευαίσθητων περιοχών. Η χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων δεν θα είναι πλέον δυνατή σε ορισμένες προστατευόμενες ή ευαίσθητες περιοχές (αστικές περιοχές πρασίνου, συμπεριλαμβανομένων δημόσιων πάρκων ή κήπων, παιδικές χαρές, χώροι αναψυχής ή άθλησης, δημόσια μονοπάτια, προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 και οποιεσδήποτε ευαίσθητες από οικολογικής απόψεως περιοχές που μπορούν να διαφυλαχθούν για τους απειλούμενους επικονιαστές), εκτός εάν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις και μόνον εφόσον ο επαγγελματίας που εφαρμόζει τα προϊόντα αιτιολογήσει καταλεπτώς ποια προϊόντα θα χρησιμοποιήσει, πώς, τότε και για πόσο χρονικό διάστημα. Για τον σκοπό αυτόν, είναι σημαντικό οι αρμόδιες για την έγκριση αρχές να διαθέτουν επαρκές ειδικευμένο προσωπικό ώστε να αποφεύγονται καθυστερήσεις που συνεπάγονται καθυστερημένη εφαρμογή του προϊόντος και αποτρέπουν τις έγκαιρες ενέργειες κατά της εμφάνισης επιβλαβών οργανισμών.

4.9. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η γεωγραφική και κλιματική πραγματικότητα των κρατών μελών, ώστε να μην επιβάλλονται υπερβολικοί περιορισμοί στη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων σε οικολογικά ευαίσθητες γεωργικές εκτάσεις στις οποίες, διαφορετικά, δεν θα ήταν δυνατή η αντιμετώπιση της εμφάνισης νέων επιβλαβών οργανισμών. Για παράδειγμα, στην Ισπανία το δίκτυο Natura 2000 καλύπτει το 27 % της επικράτειας, το οποίο περιλαμβάνει χιλιάδες εκτάρια γεωργικών καλλιεργειών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων. Μια σωστή στρατηγική θα μπορούσε να περιλαμβάνει την κατάρτιση των διαφόρων περιοχών με οριοθέτηση και διάκριση των περιοχών που αποτελούν ολοκληρωμένη προστατευτέα περιοχή από τις υπόλοιπες. Τέλος, η απόφαση για τον περιορισμό της χρήσης σε ευαίσθητες περιοχές θα πρέπει να καθορίζεται με βάση ισχυρά επιστημονικά και γεωπονικά στοιχεία που θα τεκμηριώνουν τον χαρακτηρισμό μιας συγκεκριμένης περιοχής ως προστατευόμενης.

4.10. Το κατώτατο όριο που πρέπει να καλυφθεί πριν από την εφαρμογή χημικής παρέμβασης θα καθορίζεται καταλεπτώς στους ειδικούς για κάθε καλλιέργεια κανόνες και θα αποτελεί ευθύνη των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών να καταρτίζουν ηλεκτρονικό μητρώο για την ολοκληρωμένη φυτοπροστασία και τη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων, και να εξασφαλίζουν ότι οι επαγγελματίες χρήστες θα καταχωρίζουν τα στοιχεία τους.

4.11. Επιπλέον, δεδομένου ότι η έλλειψη γνώσεων σχετικά με τη βέλτιστη χρήση των γεωργικών φαρμάκων ήταν ένα από τα κύρια εμπόδια στην εφαρμογή της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων⁽¹³⁾, η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για το γεγονός ότι η Επιτροπή έχει λάβει υπόψη πολλές από τις συστάσεις της όσον αφορά την κατάρτιση και την απόκτηση δεξιοτήτων.

4.12. Θα δημιουργηθεί ένα νέο κεντρικό ηλεκτρονικό μητρώο για την πιστοποίηση της κατάρτισης, το οποίο θα περιλαμβάνει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με την περίοδο ισχύος των πιστοποιητικών κατάρτισης (πέντε έτη για τον σύμβουλο και δέκα έτη για τον διανομέα ή τον επαγγελματία χρήστη). Θα απαιτείται αποδεικτικό κατάρτισης για να μπορεί ο χρήστης να αγοράζει ή να χρησιμοποιεί φυτοπροστατευτικά προϊόντα που είναι εγκεκριμένα για εξοπλισμό εφαρμογής επαγγελματικής χρήσης, καθώς και για να μπορεί ένας σύμβουλος να παρέχει συμβουλές. Οι διανομείς θα πρέπει να διαθέτουν επαρκή αριθμό εκπαιδευμένου προσωπικού.

4.13. Θα πρέπει να διασφαλιστεί το απόρρητο κατά τη χρήση των γεωργικών δεδομένων από τη διοίκηση και, κυρίως, να καταστεί πολύ πιο προσιτή στους γεωργούς η πρόσβαση στον ψηφιακό γραμματισμό και την ευρυζωνική σύνδεση, προκειμένου να αποφεύγονται περαιτέρω επιβαρύνσεις και προσπάθειες για τους γεωργούς, οι οποίοι συχνά δεν διαθέτουν τα τεχνικά και τα ανθρώπινα μέσα για να συμμορφωθούν με το ηλεκτρονικό μητρώο.

⁽¹³⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αξιολόγηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων».

4.14. Η μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των πολιτών, και ιδίως των καταναλωτών, σχετικά με τον ρόλο και τη χρήση των φυτοφαρμάκων, σύμφωνα με την εθνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία, θα αποβεί προς όφελος της εφαρμογής του κανονισμού. Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης και διάδοσης με στόχο την καλύτερη ενημέρωση του ευρέος κοινού και των αρμοδίων χάραξης πολιτικής θα ήταν ουσιαστικής σημασίας. Με αυτές τις εκστρατείες θα πρέπει να διαδίδονται πληροφορίες σχετικά, λόγου χάρη, με τα στοιχεία που καθορίζουν τη διαμόρφωση της τιμής των τροφίμων, καθώς και τα ζητήματα που σχετίζονται περισσότερο με την επισήμανση ή την πιστοποίηση των προϊόντων ⁽¹⁴⁾.

4.15. Πρέπει επίσης να διατηρηθούν ισότιμοι όροι ως προς το διεθνές εμπόριο. Η συνέπεια μεταξύ των διαφόρων πολιτικών της ΕΕ καθιστά αναγκαία τη διατήρηση άκρας προσοχής όσον αφορά την απαγόρευση της εισαγωγής τροφίμων που έχουν υποστεί επεξεργασία με απαγορευμένα στην ΕΕ προϊόντα.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽¹⁴⁾ Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αξιολόγηση της οδηγίας για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων».

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 389/2012 όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών που τηρούνται στα ηλεκτρονικά μητρώα σχετικά με τους οικονομικούς φορείς που διακινούν υποκείμενα σε ειδικό φόρο κατανάλωσης προϊόντα μεταξύ κρατών μελών για εμπορικούς σκοπούς»

[COM(2022) 539 final — 2022/0331 (CNS)]

(2023/C 100/22)

Αίτηση γνωμοδότησης	Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 27.10.2022
Νομική βάση	Άρθρα 113 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	«Οικονομική και νομισματική ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή»
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	209/0/3

Επειδή θεωρεί ότι και η πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 389/2012 όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών που τηρούνται στα ηλεκτρονικά μητρώα σχετικά με τους οικονομικούς φορείς που διακινούν υποκείμενα σε ειδικό φόρο κατανάλωσης προϊόντα μεταξύ κρατών μελών για εμπορικούς σκοπούς ⁽¹⁾ είναι απολύτως ικανοποιητική και δεν χρήζει περαιτέρω σχολίων εκ μέρους της, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ), κατά την 574η σύνοδο ολομέλειας, της 14ης και 15ης Δεκεμβρίου 2022 (συνεδρίαση της 14ης Δεκεμβρίου 2022), αποφάσισε με 209 ψήφους υπέρ και 3 αποχές, να εκδώσει θετική γνωμοδότηση για το προτεινόμενο κείμενο.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

⁽¹⁾ COM(2022) 539 final.

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μέτρων διαχείρισης, διατήρησης και ελέγχου που εφαρμόζονται στην περιοχή που καλύπτεται από την αλιευτική συμφωνία του νοτίου Ινδικού Ωκεανού (SIOFA)»

[COM(2022) 563 final — 2022/0348 (COD)]

(2023/C 100/23)

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 9.11.2022 Συμβούλιο, 10.11.2022
Νομική βάση	Άρθρο 43 παράγραφος 2 και άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη, περιβάλλον
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	14.12.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	574
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	202/0/3

Επειδή θεωρεί ότι η πρόταση της Επιτροπής είναι ικανοποιητική και δεν χρήζει περαιτέρω σχολίων εκ μέρους της, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) αποφάσισε να εκδώσει θετική γνωμοδότηση για το προτεινόμενο κείμενο.

Βρυξέλλες, 14 Δεκεμβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

